88014

త్వరలో వచ్చుచున్నది!

కాంచనద్వీపం

రాబర్ట్ లూయీస్టీవెన్సన్

[illegible] రామమోహనరావు

వెల రూ. 1 80

పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకం

ఆంధ్రగ్రంథమాల,

మద్రాసు 1.

భారతి

[సచిత్ర మాసపత్రిక]

సంపాదకుడు:
శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము
మదరాసు.

సంపుటము 29 ఏప్రెల్, 1952 సంచిక 4

విడిప్రతి వెల ఒకరూపాయి

విషయా[illegible]క

ఏప్రిల్

త్రివర్ణ చిత్రము—పితృహృదయం (హిమవంతుడు-గౌరి) చిత్రకారుడు · మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తిగారు

తెల్లగా
ఉతుకబడినవి
ప్రకాశవంతముగా
ఉతుకబడినవి
ఇందుకు
సన్‌లైట్
సబ్బే
కారణము
SUNLIGHT
బాదకుండగనే బట్టలను తెల్లగాను ప్రకాశవంతముగాను ఉతుకును.

S. 181-40 TL

పితృహృదయం ([illegible]) [illegible] 1953

నందన
చైత్రము

భారతి

సంపుటము 29
సంచిక 4

ఉగాది

★

శ్రీ కన్నెకంటి వీరభద్రాచార్యులు

మానస హంసమా! కదంబమా! అదిగో మన 'నవ్య నంద' నో
ద్యానవనంబు, కమ్మని లతా సుమపత్ర ఫలాననంబు,
మేధానిధులైన పెద్దలు సుధామధురోక్తులతో నొసంగు స
న్మానము లందికొన్నది సుమా? అనుమానము లేదు ప్రాణమా!

తీయని నీరు పారెడి నదీతటిఁ జల్లని పిల్లగాలిలో
హాయిగ సేయవచ్చును విహారము, చిక్కని కల్ప భూరుహ
చ్ఛాయల విశ్రమించి వినఁ జాలెద వింపుగ గున్నమావిపై
కోయిల కన్నియల్ వలపుఁ గుల్కుచుఁ బాడెడు జాలిపాటలన్.

మేలి పసిండి వన్నియల మించిన మేనుల నాజుకాలముల్
రాలుచుఁ దేలుచుండు ఫలరాసులు 'రాసులు' గోచరించు-ఈ
వాలుగరమ్ము లిమ్ము తెలవారుచు నున్నది-రాజనాలు ము
త్యాలలరారు చుండును గదా? 'నవనందన' గర్భ సీమలన్

ఆరగింతువు గాక నోరూరు రుచులతో
నోల లాడెడి రాజనాల పంట
అనుభవింతువు గాక యమృత మాధురి మించఁ
జవులూరు కామధేనువుల పాఁడి
ఆనుచుందువుగాక నానాలతాపత్ర
సుమపరీమళ ఘుమం ఘుమల హాయి
విశ్రమింతువు గాక విమల గంగానదీ
సైకతస్థలములఁ జల్లగాలిఁ

గాంచెదవుగాక కన్నుల కఱవు దీరఁ
గ్రమ్మికొని మేలుఁ గూర్చు యోగముల మహిమ
కదలు మెదురౌనదే శుభగ్రహ మయంబు
నవకళాసదనంబు, 'నందన' వనంబు

కోమలమై, ఫలసస్య
శ్యామలమై, సత్యశాంత శమదమ గుణ సం
ధామంబై, 'నందన' వన
సీమ, సమస్త ప్రశేష్టసిద్ధుల నొసఁగున్

ధరల తగ్గుదల

శ్రీ పి యస్ ప్రకాశరావు

ఈ నెలనాళ్లలో తలవనితలంపుగా దేశమంతటా అన్ని వస్తువులకు (కొన్ని కంట్రోలు వస్తువులకు తప్ప) ధరలు పడిపోయాయి. కొంచెం ఎరిగి పడినంత తీవ్రంగా యీ ఒడుదుడుకు సంభవించడంచేత, మితుబడి వ్యాపారులనేకమంది హా కోవిగ్గ అన్నారు అనేక కోట్ల రూపాయల నష్టం సంభవించింది జట్టీవ్యాపారం, దాదాపు స్తంభించిపోయింది బొంబయి కలకత్తా మొదలగు చోట్ల నుంచి బంగారు మార్కెట్లు మొన్న మొన్నటివరకూ మూసివేయబడే ఉన్నాయి మాట నమ్మకంమీద అప్పు సొప్పు తెచ్చి వ్యాపారం సాగించే పెద్దవర్తకులలో కొందరు ఆ అప్పు తెగగొట్టారు మరికొందరు నాయిదాపై సరుకు బేరంచేసి, వ్యాపారనీతికి విరుద్ధంగా ఆ సరకు కొనడం విరమించుకోవడమో, కొన్న సరకు డబ్బుయివ్వలేక పోవడమో జరిగింది

ఈ విపరీత పరివర్తనకు మిగతా కారణాల సంగతి ఎలా ఉన్నా, వ్యక్యతేటల్లే ప్రధాన కారణమనడం నిర్వివాదం అంతర్జాతీయ రాజకీయ వాతావరణంలో వచ్చిన మార్పుగాని, వ్యాపార రంగంలో వచ్చిన మందగ్యంగాని లెక్కచేయకుండా, కొరియాయుద్ధంనాటినుంచి, లాభాలు గడించడం మరిగి ఆ అలవాటు ప్రకారమే సరకుకొని నిల్వచేశారు ఎంతకాలం ఓపికపట్టిచూచినా తాము కొన్న ధరకంటె యెక్కువ ధరకు అమ్ముకొనే దారి కన్పించలేదు ఒక్కసారి గుప్పుమన్నది

కించిత్తు దూరదృష్టితో వ్యవహరించి ఉంటే ధరలు అమాంతంగా గాక, మిగతా దేశాలలో మాదిరే క్రమేపీ తగ్గడానికి అవకాశముండేది కొరియాయుద్ధంలో పెరగడం ప్రారంభమై 1951 ఏప్రెల్, మేనెలల్లో ఆకాశాన్నంటిన ధరలు 51 జూన్ నెలాఖరులో సోవియట్ రష్యా కొరియాయుద్ధవిరమణ ప్రతిపాదించిన క్షణంనుండీ కొంచెం తగ్గుముఖం చూపాయి ఈ ప్రతిపాదన వచ్చిన మరువాటికే, వివిధదేశాలలో యుద్ధావసరమైన ముడిసరుకుల ధరలు ఒక మెట్టు దిగాయి

సైనాపై దాడిచేసి ప్రపంచయుద్ధం తెచ్చిపెడతాడనుకొన్న జనరల్ మెకార్థర్ బర్తరఫ్ కావడం, ఆ తరువాత కొరియాలో యుద్ధవిరమణ జరగడం, పాన్‌ముంజాం ఆక్ సంధిసంప్రదింపులు ఫలిస్తాయని పదేపదే అమెరికన్ నాయకులు ప్రకటిస్తూండడం వీటన్నింటివల్ల కొరియాలో తిరిగియుద్ధం రకపోవచ్చునని, అనగా వచ్చినా మునుపటంత భారీ ఎత్తున జరగదని ఒకవిధమైన నమ్మకం యేర్పడింది. కొరియాయుద్ధమూ, దాంతోపాటు, అంతర్జాతీయ ఉద్రిక్తత వెనుకపట్టడంతో, యుద్ధావసరాల నిమిత్తం అయినకాడికి తెగబడి సరుకులు కొనటం అమెరికా తగ్గించింది ఆర్థిక చిక్కులవల్ల బ్రిటన్ గూడా అమెరికాను అనుసరించింది పైపెచ్చు యీ ఉభయ దేశాలు, లోగడ తాము కొన్న ముడిసరుకులను, వస్తువులను, తిరిగి అమ్మివేయడం గూడా సాగించాయి. ఏ సరకైనా, ఎంత ధరైనా మిగతా దేశాలకు అందకుండా కొని నిల్వచేసే అమెరికా మార్కెట్ పోటీ నుంచి తప్పుకొనడంతో సరకులకు గిరాకీ తగ్గటం సహజం దీనికితోడు ముఖ్యావసరమైన ముడిసరకుల ఉత్పత్తి గూడా హెచ్చింది 1950 - 51 కంటె 51 - 52 లో రగి 5%, ఇనుము ఉక్కు 10%, బొగ్గు 10% తుత్తునాగం 5% సహజంగా లభించే రబ్బరు 150 వేల టన్నులు, కృత్రిమపు రబ్బరు 8 లక్షల టన్నులు అధికంగా ఉత్పత్తి అయినాయి అటు యూరప్‌లో ఫ్రాన్సు జర్మనీలు, యిటు దూరప్రాచ్యంలో జపాను పారిశ్రామిక దేశాలుగా తిరిగి తల ఎత్తుతున్నాయి కొరియాయుద్ధం మూలంగా బలపడిన జపాను ఉత్పత్తి, యించుమించు రెండవప్రపంచ యుద్ధాత్పూర్వపుస్థాయికి వచ్చింది ఇలా ముడిసరుకుల సప్లై, పారిశ్రామిక వస్తూత్పత్తి పెరగటంవల్ల ఏ దేశానికాదేశం ఎగుమతి వ్యాపారాన్ని అభివృద్ధి చేసుకోవడానికి దిగుమతులను తగ్గించుకోవడానికి మొదలెట్టాయి

అమెరికా బ్రిటన్లు సహా అనేక దేశాలు చీప్ మనీ పాలసీలకు స్వస్తిచెప్పి, బ్యాంకు రేట్లను పెంచడంతో, మార్కెట్లో పరపతి బిగిసిపోవడం, యూరప్ దేశాలలో వ్యాపార లావాదేవీల చెల్లింపు గడ్డుసమస్యగా తయారవడం యిత్యాదులన్నీ ధరల తగ్గుదలకు దోహదంచేశాయి

1951 ద్వితీయార్థ భాగంనాటి ధరలకు 1952 ఫిబ్రవరినాటి ధరలకు పోల్చిచూస్తే పత్తి ధర 21%

ఉన్ని 59% రబ్బరు 58% జనపనార 60% చొప్పున బాగా తగ్గిపోయినట్లు స్పష్టమౌతుంది ఈ తగ్గుదల క్రమేపీ సంభవించిందన్న సంగతి గమనించాలి

కాని మనదేశంలోమటుకు యిందుకు విరుద్ధంగా ఒక్కసారి అమాంతం పడిపోయాయి ఈ పడిపోవడానికి పైన పేర్కొన్న అంతర్జాతీయ వ్యాపార పద్ధతులేగాక, మన దేశపరిస్థితులు గూడా కారణం ఇంతవరకు మనదేశంలో చీప్‌మనీ పాలసీ అమలులో ఉంది తక్కువ వడ్డీకి బ్యాంకులు ఎంతకావలిసే అంతా రిజర్వుబ్యాంకువద్ద తెచ్చి, లేక ఎప్పుడుబడితే అప్పుడు ప్రభుత్వ ఋణపత్రాలు అమ్మి వ్యాపారానికి మదుపుపెట్టాయి బ్యాంకులు విరివిగా అప్పులివ్వడంచేత తాహతుమించిన స్పెక్యులేషన్ దేశంలో తలయెత్తింది యుద్ధసరకులలో మొనాపాలీ ఉన్నంతవరకూ అమెరికా భరీ కొనుగోలుదారుగా మార్కెట్లో నిలబడ్డంతవరకూ, యీ స్పెక్యులేషన్ నిరాఘాటంగా సాగింది అటు అంతర్జాతీయ వ్యాపారరంగంలో అమెరికా నక్కుతగ్గడం, యిటు రిజర్వుబ్యాంకు వడ్డీ రేటు పెంచి పరపతిని పరిమితం చేయడం స్పెక్యులేటర్లకు కొంత చిక్కు తెచ్చిపెట్టింది

1951 నవంబరులో రిజర్వుబ్యాంకువడ్డీరేటును 3% నుంచి 3½ %కు పెంచింది అనవసరంగా విరివిగా దేశంలో డబ్బు లభించకుండా చేయడమే యిందలి ఉద్దేశ్యం అవసరమైన వ్యాపారానికి మాత్రమే అప్పులిస్తు స్పెక్యులేషన్‌కి ఋణాలివ్వవలసించవని గూడా రిజర్వుబ్యాంకు షెడ్యూల్డుబ్యాంకులను ఆదేశించింది షెడ్యూల్డుబ్యాంకులవద్దనున్న గవర్నమెంటు సెక్యూరిటీలను, యిదివరకులా కొనటం జరగదని గూడా రిజర్వుబ్యాంకు స్పష్టం చేసింది ఇక రిజర్వుబ్యాంకువద్ద తెచ్చి, సరకుల హామీపైనైనా, వ్యాపారస్థులకు అప్పులు పెట్టడం షెడ్యూల్డు బ్యాంకులకు కష్టమైపోయింది రిజర్వు బ్యాంకు రేటుతోపాటు బ్యాంకులు గూడా వడ్డీ రేట్లు పెంచాయి దీనికి తోడు, అమెరికా అప్పుగా యిచ్చిన 20 లక్షలగోధుమను అమ్మడంతో, మార్కెట్లో చలామణినుంచి సుమారు 70 కోట్ల రూపాయలు ప్రభుత్వ ఖజానా చేరాయి ఈవిధంగా దేశంలో డబ్బుకు కటకట అయింది అటు అంతర్జాతీయ వ్యాపారంలో మాంద్యం మేర్పడడంచేత మన ఎగుమతి వ్యాపారం స్తంభించిపోయింది ఇంతవరకు మన మొనాపాలీ అనుకొన్న ముడిసరకులలో గూడా విదేశీపోటీ తలయెత్తింది కృత్రిమపునారతో వస్తువులు తయారవడము, నారసంచులకు బదులు కాగితపుసంచులు వాడుతుండడంవల్ల నారవస్తువులకు గిరాకీ తగ్గింది నారవస్తువుల ఎగుమతిపై ప్రభుత్వం పన్ను తీసివేసినా యీ వ్యాపారం పుంజుకోలేదు నారవస్తువులకు గిరాకీ తగ్గుటచేత, ముడినారకు ధర పడిపోయింది పాకిస్థాన్‌లో నిరుడు మణుగు రూ 105లు అమ్మిననార యివాళ 43 రూపాయలకు యిస్తామన్నా కొనే దిక్కులేక మురిగిపోతున్నది

చైనా అర్జంటీనా సౌత్‌ఆఫ్రికాల పోటీవల్ల, నూనెల ఎగుమతులపై అమెరికా నిర్బంధాలను తొలగించడంవల్ల, నూనెగింజల వ్యాపారం దెబ్బతిన్నది అమెరికా ఈజిప్టు టర్కీ మెక్సికో మొదలైన దేశాలలో ప్రత్తి విస్తారంగా పండించడమూ, ప్రత్తిధర పడిపోయి బట్ట ఎగుమతివ్యాపారం సన్నగిల్లింది ప్రత్తి విషయంలో మరో విచిత్రమేమంటే, ఒకవైపు పాకిస్థాన్ నుంచి ప్రత్తి వచ్చే అవకాశం కన్పించనందున ఎక్కువధరకు అమెరికా ప్రత్తికోసం మన మిల్లులు ఆర్డరిచ్చాయి నిగుడు అడిగినదాంట్లో ఏడవవంతు మాత్రమే దిగుమతి అవడంచేత యీ యేడు కావలసినదానికన్నా 6 రెట్లు ఆర్డరిచ్చాయి ఆర్డరిచ్చినంత దిగుమతి అయింది ఫలితం ఏ రేవులో చూచినా ప్రత్తి మురిగిపోతున్నది ఎగుమతి వ్యాపారానికిలా దెబ్బ తగలడంతో యీ సరకుల స్పెక్యులేషన్‌కు అలవాటుపడి అనాయాసంగా కోట్లకొద్దీ లాభం కొట్టవచ్చునని ఆశకొద్ది, అధికధరకే కొని నిల్వచేసి ఉంచినవారి స్థితి యిరుకున పడింది కొత్తబడ్జెట్‌లో ఎగుమతి పన్నుల భారమేమైనా తగ్గుతుందేమోనని ఆశించారు కాని ఆ ఆశ నిరాశ అయింది ఒకవైపు వ్యాపారం పడిపోవడం, మరోవైపు అప్పులు చెల్లించమని, లేదా యింకా ఎక్కువ సరుకు హామీగా ఉంచమని బ్యాంకులు చేస్తున్న ఒత్తిడిచేయడం, కొత్తబడ్జెట్ ఆశ నిరాశ చేయడం వీటన్నింటికీ తట్టుకోలేక, తమవద్ద నిల్వ ఉన్న యావత్తు సరకును ఒక్కసారి అమ్మకానికి ఎగవేసి తెగనమ్మజూచారు కాని కొనేదిక్కులేక ధరలు తీవ్రవేగంతో పడిపోసాగాయి ఈ దుస్థితి ముఖ్యంగా నూనెగింజల వ్యాపారానికి సోకి, వెండి బంగారాలువంటి వివిధవ్యాపారరంగాలకు ప్రాకింది వెండి బంగారాల ధరలు తగ్గడానికి కారణం, అందులోను స్పెక్యులేషన్ విపరీతంగా ఉండడం, యీ దేశంలో ధర హెచ్చుగా ఉన్నందున విదేశాలనుండి దొంగతనంగా చాలా బంగారం (1951 సం॥లో 630 ఔన్సులు దిగుమతి యైందట) దిగుమతి అవడం బంగారంతోపాటు వెండిధర తగ్గింది ఈ రెండింటి ధరలు పడిపోవడంతో, స్టాకులు షేర్లు పడిపోయాయి దేశమంతటా పెద్ద కలవరం బయలుదేరింది సహజకారణాలవల్ల కొన్నింటికి ధరలు పడిపోతే, కలవరంవల్ల మిగతావాటి ధరలు పడ్డాయి స్పెక్యులేషన్‌లో పుట్టిన కలవరం

దేశోద్ధారక వర్ధంతి

ఈ ఏప్రియల్ 6 వ తేదీఖు (చైత్రశుద్ధ ద్వాదశి ఆదివారం) విశ్వదాత, దేశోద్ధారక, కళాప్రపూర్ణ శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారి వర్ధంతి ఆంధ్రదేశమంతటా జరుపబడింది కళాప్రపూర్ణుని సాహిత్యోపాసనకు ప్రత్యక్ష ఫలితము 'భారతి" ఆ తండ్రి దీవనలు నిత్యము భారతిని వృద్ధిపొందించుగాక!

సర్వత్రా వ్యాపించింది ప్రతిచోటా కొనుగోలు లేక ఎక్కడి సరకక్కడ స్తంభించిపోయింది కొనుగోలు లేనందున ఆహారధాన్యాల ధరలు, గూడా బాగా పడిపోయాయి

ఈ విధంగా విదేశీవ్యాపారమాంద్యం, మితిమీరిన స్పెక్యులేషన్, బ్యాంకువడ్డీరేటు పెరిగి పరపతి బిగిసిపోవడం అరిపోతున్నామనే కలవరం- వీటన్నింటి సమష్టిప్రభావమే ధరల తగ్గుదలకు కారణం దీనికిది కారణమని విడదీసి చెప్పడం కష్టం

ధరలు తగ్గిపోతుండటం చూచి కొందరు ఆర్థికమాంద్యం వస్తుందని జోస్యం చెప్పారు

1951 సంవత్సరం ప్రథమార్థం నాటికీ, యిప్పటికీ పోల్చిచూస్తే ధరలు బాగా తగ్గినమాట వాస్తవమే గాని, అతి పెనువేది కొరియాయుద్ధాత్పూర్వపు స్థాయికి రాలేదన్న సంగతి గమనించాలి స్పెక్యులేషన్ వ్యాపారులు విపరీతంగా పెంచిన ధరలు మాత్రం పడిపోయాయన్నమాట అదైనా హోల్‌సేల్ స్థాయి సరకులకే గాని, చిల్లర వర్తకం సరకులకు తగ్గలేదు ఈ ఒడుదుడుకులలో యేవో కొద్దిమంది వ్యాపారులు నష్టపడటం జరిగింది కాని జనసామాన్యానికి లాభించింది అట్టే లేదు

అంతర్జాతీయ పరిస్థితుల్లో మళ్లీ మార్పువచ్చినా అమెరికా తిరిగి సమరసామగ్రికొనడం ప్రారంభించినా, ఉత్తర అట్లాంటిక్ రాజ్యాల సన్నాహాలు తీవ్రతరమైనా మళ్ళీ స్పెక్యులేషన్ తలెత్తటం, ధరలు పెరగడం తథ్యం ఇప్పుడు లభించిన యీ అవకాశాన్ని వినియోగించుకొని, కొరియా యుద్ధాత్పూర్వపు స్థాయిలో ధరలను స్థిరీకరించడానికి ప్రభుత్వం గట్టిగా ప్రయత్నించాలి

ఆహారం విషయంలో లోటు భర్తీచేసుకోవడానికి గాని పారిశ్రామికాభివృద్ధికి కావలసిన యంత్రసామగ్రి దిగుమతి చేసుకోవడానికిగాని, అనేకకోట్ల విదేశీ ద్రవ్యం అవసరం ఇందుకు ఎగుమతి వ్యాపారం సౌష్ఠవంగా ఉండి యితర దేశాలతో పోటీకి నిలవగలగాలి ఇప్పటికే, మనం తప్ప యింకెవరూ ఉత్పత్తి చేయలేరనుకొన్న ముడిసరకులకు ప్రత్యామ్నాయంగా కృత్రిమపు ముడిసరకులు తయారుచేస్తున్నారు జనుమును నీలిమందు వ్యాపారం యిలాగే పాడైంది వస్త్రాలవ్యాపారంలో గూడా జపాను పోటీ తీవ్రం కావటం తథ్యం

విదేశాలలో మన సరకులు అమ్ముడుపోకపోవడానికి ప్రభుత్వం ఎగుమతిపన్నులు విధించడం, సకాలంలో ఆయా దేశాలకు ధారాళంగా కోటాలు నిర్ణయించకపోవడంగు అని వ్యాపారస్థులు అంటున్నారు ఇందులో కొంత సత్యం ఉండటంచేతనే, యీమధ్య ప్రభుత్వం వేరుశనగపై ఎగుమతిపన్ను రద్దుచేసింది ఉన్నిపై పన్ను బాగా తగ్గించింది ఎగుమతి వ్యాపారాన్ని పోషించుకోడానికి, అవసరమైతే, మిగతా ముడిసరకులపై గూడా ఎగుమతిపన్ను రద్దు చేయనిచో పారిశ్రామికంగా బాగా అభివృద్ధిలోకి వచ్చేంతవరకూ ముడిసరకులను మనం ఉపయోగించుకోలేక యితరదేశాల కొనుగోలుపై ఆధారపడి ఉండాల్సిందే గదా

వ్యాపారరంగంలో వస్తువుల సప్లై—వాటి గిరాకీనిబట్టి ధరలు నిర్ణయం గాకుండా మార్కెట్టులో యేవస్తుసరకూ ఒక్కసారిగా కొని ధరలు పెంచడం, ఒక్కసారిగా విడుదలచేసి ధరలు తగ్గించడం, యీ రకం స్పెక్యులేషన్— ప్రజలకు, మామూలు వర్తకులకు గూడా నష్టదాయకం కాబట్టి దేశీయవ్యాపారంలో గాని, విదేశీవ్యాపారంలో గాని యీ స్పెక్యులేషన్‌ను నిషేధించడం మంచిది

దేశంలో డిఫ్లేషనరీపరిస్థితులు పారిశ్రామికాభివృద్ధికి దోహదం కావు నిరుద్యోగం ప్రబలుతుంది వ్యాపారం మందగిస్తుంది కనుక స్పెక్యులేషన్ నిమిత్తం గాక, యథార్థ వ్యాపారావసరాలున్నవారికి సులభంగా పరపతి పుట్టేట్లు చేయాలి ప్రధాని నెహ్రూ అన్నట్లు ఈ ధరల మాంద్యం ఉత్పత్తిపై దెబ్బదీయకుండా చూడాలి ఉత్పత్తి దెబ్బతింటే నిరుద్యోగం ప్రబలుతుంది సరసమైన ధరలకు సమాజంలో ఉన్నవారందరికీ సమానంగా వస్తువులు లభించేటట్లు చేయగలగాలంటే సరిపోయినంతగా ఉత్పత్తిచేయడం అవసరం ఇందుకు ధరలలో తీవ్రమైన ఒడుదుడుకులు లేకుండా, ఒక స్థాయిలో నిలకడగా ఉండటం ఎంతైనా అవసరం

ప్రపంచ కథా బహూకృతి- ★ శ్రీ పాలగుమ్మి పద్మరాజు

ప్రపంచ కథానికలపోటీలో పాలగుమ్మి పద్మరాజుగారికి ద్వితీయ బహుమానం వచ్చిందని గత మార్చి 16 వ తేదీ ఆంధ్రపత్రికలో ప్రకటించిన వార్త ఆంధ్రజాతి కంతటికీ మహదానందం కలిగించింది. టాగూరు మహాకవి నోబెల్ బహుమానం అందుకున్న తరవాత మనదేశంలో సాహిత్యంలో ఎవరికీ ఇంతటి బహూకృతి, గౌరవము లభించలేదు. బహుముఖాలుగా నిరుత్సాహంగా ఉన్న వర్తమానాంధ్రదేశ చరిత్రలో ఈ బహూకృతి ఆంధ్రులందరు గర్వించదగిన విషయం.

అసలీ ప్రపంచ కథానికలపోటీ న్యూయార్క్ హెరాల్డ్ ట్రిబ్యూన్ పత్రిక తలపెట్టి నిర్వహించింది. భారతదేశం తరఫున హిందుస్థాన్ టైమ్సు సంపాదకులీ పోటీ జరిపారు. ఆంధ్రదేశం తరఫున ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకులీ పోటీ నిర్వహించిన విషయం తెలుగువారందరికీ తెలిసినదే. ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకులేర్పరిచిన నిర్ణేతలు తెలుగు కథల్లో నాలుగు ఉత్తమమైనవని నిర్ణయించి ఈ నాలుగూ మొదట భారతకథలపోటీకి పంపించారు. మొట్టమొదట ఈ కథకులకు నలుగురికీ ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకులు నూరేసి రూపాయల బహుమతులేర్పరచారు. పద్మరాజుగారి గాలివాన మొదట ఈ గౌరవం అందుకున్నది. ఇలాగ భారతదేశంలో అన్ని రాష్ట్రాల వారూ అఖిలభారత కథలపోటీకి నాలుగేసి కథలు పంపించారు.

హిందూస్థాన్ టైమ్సు సంపాదకు లేర్పరిచిన నిర్ణేతలు భారతదేశ కథలన్నిటిలోను రెండు కథలు ఉత్తమోత్తమమైనవని నిర్ణయించి ఈ రెండు ప్రపంచ కథానికల పోటీకి పంపించారు. అఖిలభారత నిర్ణేతలీ రెండింటిలోను 'కళ్లు' అనే కథకు మొదటి బహుమతీ ఇచ్చారు. పద్మరాజుగారి గాలివానకు రెండవ బహుమతీ వచ్చింది. రెండవసారిగా పద్మరాజుగారి కథకు మళ్ళీ వెయ్యి రూపాయల బహుమానం వచ్చింది.

న్యూయార్క్ హెరాల్డ్ ట్రిబ్యూన్ జరిపిన ఈ పోటీలో 23 దేశాలు పాల్గొన్నాయి. ఆయా దేశాలలోని ప్రధాన ప్రచురణసంస్థలీ పోటీ నిర్వహించాయి. మొత్తం దీనికి 59 కథలు వచ్చాయి. ఈ పోటీలో పాల్గొన్న దేశాల అధిక సంఖ్యాక నిర్ణయం ప్రకారం ప్రథమ బహుమతీ నిర్ణయించాలనీ, ఆ నిర్ణయాన్ని అనుసరించి మొదటి బహుమానం 5 వేల డాలర్లు ఇవ్వాలనీ హెరాల్డ్ ట్రిబ్యూన్ నిర్ణయించింది. ఈ పోటీ ఏర్పరిచినది అమెరికా దేశమే కనక అమెరికా కథకులెవరూ దీనిలో పాల్గొనకూడదని హెరాల్డ్ ట్రిబ్యూన్ నిర్ణయించింది. ఇదీగాక ఏ దేశము తన కథకు వోటు వేసుకోకూడదని కూడా ఒక నిర్ణయం జరిగింది.

అయితే 1951 సంవత్సరాంతంలో జరిగిన ఈ పోటీనిబట్టి ఏ ఒక్క కథకు ఉత్తమబహుమతి రాలేదు. అందుచేత రెండేసి ఓట్లు వచ్చిన నాలుగు కథలకు ఈ బహుమతీ సమానంగా పంచారు. 'ఎందుకు' అన్న కథకు ఐర్లండ్ జర్మనీలు ఓట్లు వేశాయి. ఇండోచైనా హాలెండులు 'అయిదవ రోగం' అనే కథకు ఓట్లు వేశాయి. 'ప్రేమ నా చిన్ననాటి కలలు చీల్చివేస్తుంది' అనే కథకు స్వీడన్ డెన్మార్కుల ఓట్లు వచ్చాయి. ఇజ్రాయెల్, గ్రీసులు 'నిద్రపోయే సంచీ' అనే కథకు ఓట్లు వేశాయి. ఇందుచేత ఈ కథలు నాలుగింటికీ 1050 డాలర్ల బహుమతీలు సమానంగా పంచారు. మిగిలినవి 14 కథలు. ఈ కథలన్నింటికీ ఒక్కొక్క ఓటు వచ్చింది. పాలగుమ్మి పద్మరాజుగారి కథకు ఆస్ట్రియా ఓటు చేసింది. ఈ పైన ఈ 14 కథలలోను మళ్ళీ ఉత్తమ కథ ఏదో నిర్ణయించవలసిందని మరి ఇద్దరు నిర్ణేతలను ఏర్పాటు చేశారు. మిగిలిన కథలన్నింటిలోను పాలగుమ్మివారి 'గాలివాన' సర్వోత్తమంగా ఉన్నదని నిర్ణయించారు. అందుచేత మొత్తం 5 వేల డాలర్ల బహుమతిలోను మిగిలిన 8 వందల డాలర్లు పద్మరాజుగారికి బహూకరించడానికి నిర్ణయించారు.

ఈ నిర్ణయాన్ని గురించి పోటీనిర్వాహకులు ఒక ప్రకటన చేస్తూ 'గాలివాన' నిజంగా తీ(

పరీక్షలో నిలబడి 14 దేశాల కథలలో ఉత్తమోత్తమ కథగా నిర్ణయింపబడినదనీ, పై నాలుగు కథలకు రెండేసి ఓట్లు రావడంవల్ల పద్మరాజుగారి కథకు ప్రథమ బహుమతి పంచడానికి వీలులేకపోయిందనీ కేవలం ప్రజాస్వామ్యసూత్రాలనుబట్టి మాత్రమే ఇలాగ నిర్ణయించవలసివచ్చిందనీ అన్నారు ఈ విధంగా పద్మరాజు 'గాలివాన' జాతీయాంతర్జాతీయాలైన గాలివానలెన్నో గడిచి ప్రపంచ కథాభిమానుల హృదయాలు చూరగొన్నది

పాలగుమ్మి పద్మరాజుగారు

పాలగుమ్మి పద్మరాజు గారు ఆంధ్రపాఠకులకు చిరపరిచితులే వీరి వయస్సు 36 సంవత్సరాలు ఇప్పుడు వీరు భీమవరం కాలేజీలో కెమిస్ట్రీ లెక్చరరుగా పనిచేస్తున్నారు బెనారస్‌లో ఎమ్. ఎస్‌సి. చదివారు అటుతరువాత కొంతకాలం పిఠాపురం రాజా కళాశాలలో పనిచేశారు

చాలాకాలంనించి వీరు కథలేగాక కవిత, నాటికలు, నవలలు, విమర్శలు విలువైనవెన్నో రచిస్తున్నారు వీరి ఖండకావ్యాలు కొన్ని సుప్రసిద్ధ సారస్వత పత్రికలు ప్రకటించాయి పురిటిపాట, రాలి విమానం చీకటి వెంపలైనవి వీరికవితా రచనల్లో ముఖ్యమైనవి దక్కని నిహాయితీ, విస్పష్టత, వీరి కవితలో ప్రత్యేక గుణాలు వీరి కవితా రచన చాలా స్వతంత్రమైన పంథాలో నడిచిపోతుంది అగ్నాతిన కవితామార్గంలో వీరిది ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం ఉన్న కవిత చాలాకాలం క్రిందటే వీరు అరవిందుని '*Love and Death*' అనే కావ్యం కూడా అనువదించారు

ఇంతకుపూర్వం వీరు ఆంధ్ర వారపత్రికలో టర్జినీవ్ వ్రాసిన ఫాదర్స్ అండ్ సన్స్ అనే నవల తెలుగులోకి అనువదించారు ఇలాగే ఇంకా ఒకటి రెండు చిన్న నవలలు కూడా వీరు భాషాంతరీకరించారు ఇంతకుపూర్వం వీరురచించిన కథలన్నీ 'కూలిజనం' అనే పేరుతో ఇంతకుపూర్వమే వెలువడ్డాయి

ఒకసారి ఆలిండియారేడియోవారు జరిపిన రేడియో నాటికల పోటీలో కూడా వీరికి బహుమతి వచ్చింది ఈయన రచించిన నాటికలొకటి రెండు ప్రదర్శించారని కూడా తెలుస్తున్నది

ఇలాగ వీరి రచన ఎక్కువగా బహుముఖాలుగా సాగినా నవలా, కథారచనలో వీరికి ఎక్కువ అభినివేశం ఉన్నట్టు కనబడుతుంది పద్మరాజుగారు రచనలో ఎక్కువగా వాస్తవిక పద్ధతి అవలంబిస్తారు వీరి రాజకీయదృక్పథం మానవతావాదం (*Haman-ism*) వైపు బాగా మొగ్గుతుంది

గాలివాన

దేశీయ విదేశీయ విమర్శకుల మన్ననలందుకున్న వీరి కథను గూర్చి వేరే ప్రత్యేకంగా వ్రాయవలసిన పనిలేదు ఈ కథ పూర్వం ఆంధ్రపత్రికలోనే గాక ఇటీవల ఏప్రిల్ 19 వ తేదీ ఆంధ్ర వారపత్రికలో కూడా పడింది అందుచేత తెలుగు పాఠకులందరికీ ఈ కథ సుపరిచితమైనదే

ఈ కథలో రావు మనస్తత్వము ముఖ్యమైనదే మనిషి మనస్తత్వము పాఠకులకు చాల సునిశితంగా ధ్వనిస్తాయి రావు ఒక యాంత్రికబద్ధంగా నడిచిపోయే వ్యక్తి గాలివానలో ఇతని సూత్రాలన్నీ పటాపంచలైపోతాయి ఇంటప్పుడు ఇతనిలో మానవత్వం స్ఫుటంగా వికసిస్తుంది కథ ముగిసేసరికి రావుతోబాటు పాఠకులకు కూడా ముట్టుకుంటూ ఏకుణ్ణి కాదు క్షమించే మనిషినిగాదే ఎక్కువగా సానుభూతికలుగుతుంది గాలివానతోపాటే మానవుల మనస్సులలో కట్టుకున్న బాహిరాలూ తొలగిపోయేవిధంగా కథ ప్రారంభంనుంచీ మనకువ్యంగ్యంగాస్ఫురిస్తూనే ఉంటుంది ఈ కథలో శిల్పము, సంఘటన, ప్రధానభావము ఒకేమూసలో కరిగిపోసినట్లు దక్కని సమన్వయంతో నడిచిపోతూంటాయి

నేటి తెలుగువాఙ్మయం ఏశాఖలోను ఇతర భారత వాఙ్మయాలకు తీసిపోదనీ, కొన్నింటిలో ఇదే అగ్రస్థానం వహించగలదనీ బహు భాషావేత్తలైనకొందరు విమర్శకులంటున్నారు పద్మరాజు గారి కథ భారత భాషల్లోనే గాక ప్రపంచభాషల్లో కూడా తెలుగుభాషకు గౌరవం సంపాదించింది

దరిదరిగా అర్ధశతాబ్దంనించి తెలుగులో వెలువడిన ఉత్తమకథలు కొన్ని ఆంగ్లభాషలోకీ భారతీయ భాషల్లోకీ అనువదించడంవల్లనే నేటి తెలుగు కథాస్వరూపం విదేశీయులకు స్పష్టంగా అవగాహనకాగల అవకాశాలున్నాయి ఈ బహుమతి ఇటువంటి ప్రయత్నానికి బాగా ప్రోత్సాహం కలిగించగలదని ఆశిస్తున్నాను

పద్మరాజుగారింకా యువకులే క్రమంగా వీరు ఆంధ్రులకు నోబెల్ బహుమాన గౌరవంకూడా సంపాదించగలరని ఆశిస్తున్నాను

'శాస్త్రి'

యజ్ఞఫలము

భాసమహాకవి సంస్కృతనాటకమునకు ఆంధ్రీకరణము

శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర్లు

(గత సంచిక తరువాయి)

విష్కంభము !!!

(ముగ్గురు ఋషి శిష్యులు ప్రవేశింతురు)

మొదటి

"బ్రహ్మఋషి యైన కౌశిక క్రతువు వేడ
పూర్తియైనది కామ్యసంపూర్తి యగుచు,
తత్ఫలంబు నిర్భయత్వంబుతోడ
మనుచుచుంటిమి సత్తపోవనమునందు"

గాలవ మిత్రమా! శాంకాయనా! ఈ యజ్ఞ ఫలము శుభప్రదమైనదై నది నీ వన్నట్టిక నిర్భయముగా మనము తిరుగ గలము

శాలం గాలవా! ఈ తపోవనమున మారీచుడు మున్నగు రాక్షసులు విశ్వామిత్రాదులను దిక్కు మన వంటివారి జోలికి రాకపోయినను మాకు మిక్కిలి భియముగా నుండెడిది

మూషిక విశ్వామిత్రాదులనే కాని యజ్ఞములను వారేల పీడింపరైరి?

గాలవ శౌమ్యాయనా! విశ్వామిత్రుడు పూర్వము క్షత్రియుడు తపముచే బ్రాహ్మణత్వము నందెను అప్పటినుండియు వారికు చేయు తపమును వారు సహింప జాలరైరి

శౌమ్య ఐనను, రాక్షసులు తపోవిఘ్నము కలిగింప గారణమేమో?

గాల రాక్షసరాజైన రావణుడు విశ్వామిత్రుని తపోభంగమునకు వారిని నియమించి యుండెను

శౌమ్య రావణునకు విశ్వామిత్రునిపై గోప మేల?

గాల విశ్వామిత్రుడు బ్రహ్మతేజమున ప్రకాశించుచున్నా డని

శౌమ్య ఐన?

గాల ఏనాటికిని విశ్వామిత్రునకు గోపము రప్పించినచో తమ ప్రభావ మడ సాతిని బ్రహ్మర్షిత్వము పోల్లు వోగలదని

శమ్య ఆయన శాపముచే నీ రాక్షసుల నివారింప లేడేమి?

గాల కోపించిన గాని శాపము రాదుకదా!

శౌమ్య ఎందరో ఋషులు శపించినవారు గలరు వారి బ్రహ్మర్షిత్వమునకు లోపము రాలేదే?

గాల పరంపరాప్రాప్త బ్రహ్మర్షిత్వమున కపుడపు డిచ్చిన శాపముల వలన లోపము కలుగదు ఇతని దచిరప్రాప్త బ్రహ్మర్షిత్వము కావున లోపము కలుగవచ్చును అందుచే విశ్వామిత్రుడు రాముని గొని వచ్చినాడు

శౌమ్య ఏమో! ఇంతటివాడే క్షత్రియ కుమారుని సాయ మపేక్షించినాడన నాతని తపో మహత్త్వమునకు లోపము కాదా?

శాలం కాదు కాదు వినుము!

"యజ్ఞసంరక్షణంబున కొకనిమిషము
రామచంద్రుని గొనితెచ్చి ప్రేమతోడ
దివ్యమగునస్త్రముల మంత్రదీపితముగ
నతని కుపదేశమిచ్చి కామ్యంబుగాంచె"

ఇక, రాముడో
"హరిగిమవాన, బాలరవి
యందపుమోమున, వాణియాను-
క్సరణిని, వార్ధికిడుగు బ్ర
కస్తగభీరత మవ్మగుంను సుం
దరత, నలంఘ్యతన్దుహీన
ధాత్రిధరంబు, మహాపరాక్రమ
స్ఫురణ నతిండు దేవపతి
పూర్ణపరాక్రమ గర్వశతయా."

"ఇతఁడు వచ్చినదాదిగా నీతపోవ
నమునొవగ్గ్యు సుతపోధనమ్ముగాఁగ,
కాంచగంటిమి కన్నులుగలఫలంబు
నితని ప్రాగ్జన్మకృతినిగాంచి యుంపువిూఁ"

గాల రాము మహోగ్రపరాక్రమ బలశాలి యేలన, రాక్షసులు మాయారూపధరులై రాగా వారి కొంటరిగా నిలిచి యజ్ఞమును రక్షించినాఁడు రాక్షసులతని జూచినంతనే పాఱిపోవుటచే వారికు వారి నందఱినో జంపవలసిన పనియే లేకపోయెను మఱియు మారీచ సుబాహులు రావణాసురుని యను చరులలో మహాబలశాలులు వారు నిత్యము విశ్వామిత్రుని తృణసమానునిగా జూచెడివారు ఒక్క యస్త్రమున వారినిద్దఱి వారిని కొట్టగా నది వారిని త్రిప్పి త్రిప్పి సముద్రమున పంచివేసెనట

శామ్య ఈతడు తాటకి యను రక్కసిని జంపుట నిజమా?

గాల నిజమే

"సదయుండై సుమసన్నిభాస్త్రమున ర
క్షస్త్రీని ఖేదేయఁగా
నదిస్వేదంబును గ్రక్కుకొంచు బరమా
యాసంబునన్ రాగ ద
న్మదమున్ద్రుంపఁగ రాము, డామె కిరఖి
న్నంబైన దేహంబుతో
విదితాక్రింతసియాశ రాక్షసులమున్
జెనఖితి వాటిల్లఁగన్

ఇట్లు
"మృదులమును గతినంబుగా మదిచెలంగు
మత్తుమును రామచంద్రుఁడో మానాచేయు,
చిత్రచరితులు తలప విశిష్టులైన
మానవోత్తము లతిగూఢమతులు వ్రతులు"

శాలం కేవలము దయచేతను శౌర్యముచేతనే కాదు రామలక్ష్మణులు పూజనీయులగుట ఋషిగణ విశిష్టమైన వారి ప్రీతిత్వము ప్రశంసనీయము

శామ్య రాజపుత్త్రుల నందఱను స్తుతించు వారే వారి తప్పులను చక్కని కమ్మని భోజనము, దాసులసేవ, తలిదండ్రుల లాలనము, వైద్యుల యుప చారములు, ప్రేమతో గొట్టక తిట్టక విద్య నేర్పు గురు వులు, ఇంక వారికి జబ్బు వచ్చుటలో వింత యేమి? నేను రోగము వచ్చినను మానక గురుసేవ నిత్యము చేయుదును. భిక్షకై పోవుచు నేయుందును దానం బట వది కొంత లభించిన నంతలోనే జీవయాత్ర గడ పుదును గురువులు నన్ను గతినముగా శిక్షింతురు కేలవిూద నే పదిక చదువుటకే యవకాశము లేని నిత్య కృత్యములు ఇట్టి నా దల్పవిద్య, అట్టివాని దధిక విద్య నా విద్య కొఱకున స్తుతింపరు రాజపుత్త్రుల నందఱు స్తుతించువారే

గాల ఓరీ! మూర్ఖా! గురువుల నాక్షేపింప రాదు

శామ్య నిజమైనమాట చెప్పితినే కాని యాక్షేపింప లేదు

గాలం యథనింపాకరమైన వాక్యము సత్య మైనను బలుకరాదు వినరాదు గురువు లవాలోచిత ముగా నే పనియు చేయరు

శామ్య గురువులు స్వలాభ మపేక్షింతురే కాని గుణ మపేక్షింపరు

గాలం ఓరీ! మూర్ఖా! నీ మాటలు నాస్తిక ములు నే నిక వినజాలను.

శామ్య సత్యవచనములు నాస్తికవచనములని నిరాకరింతువా?

గాలం అజ్ఞానచేతస్కులు హేతువు మాని నను నూరకుండిరు (మాచి) ఆహా! రామలక్ష్మణులు తిన్నమసరింప విశ్వామిత్రుఁ లిటకే విచ్చేయు చున్నారు

గాల (మాచి) ఔను విశ్వామిత్ర భగవా నుఁడే

"రాజపుత్త్రులతోఁగూడి పూజనీయ
బ్రహ్మమయులు విశ్వామిత్రపరమఋషులు
వచ్చుచున్నారు వేదరిపుప్రభావ
శమిత నానాత్రిభవించిన శరణితోఁడ"

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది సిద్ధ విష్కంభము

పంచమాంకము

[అంత రామలక్ష్మణులతో విశ్వామిత్రుఁడు ప్రవేశించును]

విశ్వా వత్సలారా! రామలక్ష్మణులారా! విద్యాస్త్రములు మీరు శాకడ గ్రహించి యజ్ఞమున

రక్షించినారు రాక్షసులు పారిపోయినారు నామన
మున కెంతయో యానందమైనది

"ఎంత సుక్షేత్రమున నైన విత్తిన ధాన్య
మొక్క నేలలోన సుఫలంబు లొసగ లేదు
ఇపుడొసంగిన యస్త్రమ్ము లిపుడె నాకు
నుత్తమఫలంబు నొసగె సంభోదమునకు"

రాము మేము మీయాజ్ఞ శిరసావహించితిమి
అంతకన్న జేసినది లేదు ఉత్సాహమును బురికొల్పు
టకు గురువులు శిష్యు లెంతి సామాన్యులైనను స్తుతిం
తురు

విశ్వా ఓయీ! రామా!
"ప్రజల రాక్షస ఘాతశౌర్య ప్రసిద్ధి
వీరుడవు, రావణ శ్రీ వికారహారు
గూతువైవు, నేను బాలక పోయినట్టి
పరి యొవర్చితి వాసురభంజనమున"

రాము దేవా! నీ తపోబలమున నే మేము
రాక్షసుల నణపగన్నది సర్వబలములలో నుత్తమ బల
లకు తమకెవ్వా రెంతి? మేము శిష్యులము పరి
మితాస్త్రులము

"అరుణకాంతులు చీకట్ల నణచు వనుచు
జనులు తలపోయుదురు దాని సత్యమరయ
సూర్యభగవాను నాత్మతేజోబలంబు
కాంతులవి గాన, మే మట్లు కామె తమకు?

విశ్వా వత్సా! అది కాదు
"సుమధురామ్ల తిక్తాది రసముల నంది
యోషధుల గూర్చును, గ్రీతి, రుచికరనవియు
నిక్షుమాధుర్యమును గాంచి యసగు భూమి,
కటువులకు పాదపంబుల గవదు కాదె?"

అట్లే మీకు నే నస్త్రముల నిచ్చితిని విమ్ముల
ప్రయోగించి యుని విా శుహిమ వలన రాక్షసవినాశ
సమర్థులైనది

రాము నిజమువకు నేను యస్త్రములను ఒక్కగా
నుపాసించినవాడు లక్ష్మణుడు ఈ కీర్తి యంతయు
నాతనిదే కాని నాది కాదు

లక్ష్మ భగవానుడా! మా యశోహేతు
భూతులు మీరు కాకెవరు! నేను యుద్ధమున నల్ప
డను. సర్వ రాక్షస నాశనము చేసిన యార్యుడు
న్నభినందించుచున్నాడు. అదియే లోచితము లెండు

ఏమైనను ఉభయులము శిష్యులము అల్పశక్తులము
మీరు ప్రేమతో నమ్రగహించిన కార్యమునకే యీ
మాత్రము చేయగంటిమి

రాము రావణ ప్రతినిధులై, సుబాహు మర
ణము, మారీచ దూర నిక్షేపణ దాని ఫలము లే

విశ్వా వత్సలారా! వివిధాస్త్ర శస్త్ర ప్రయో
గము మాయారూపులు మహాబలులు నగు రాక్షసులు
స్వతంత్రముగ శాసించుచుండు వింత భూమి యందుండగా
మా తపోవనము నే సేవా నివేశము చేసికొనిరి మారీచ
సుబాహులు నాకు భయకారకులని రావణుని
తలంపు.

రాము ఆతడు మహాబలుడని వింటిమి

విశ్వా ఐన నాతడు మీకన్న దుష్కర బల
శాలిగా ఏలన

"వీరుడై వందులకు శాంతి పలయవలయు
కలయువాడె భవాబ్ధి తీరవరుడు,
శాంతి లేని వీరత్వంబు కాంతి లేని
దీపమట్టి లు వ్యర్థమై దీను జేయు"

రాము వీరతకును శాంతికిని బరస్పర విరో
ధము కాదా?

విశ్వా
"జలసంపూరక గర్జ చేయుచు నతి వ
ర్షాశీర్ గా కన్పట్టగా
తలపంగా మృగరాజు కానన గుహా
దంతావళా ధీశ్వరుడై
సలుప్పొప్పడ సింహనాదముల నుత్
సాహంబుతో నేయు, వీ
రు లవిన్ శౌర్యము, శాంతి యుక్తులకు నా
రూఢంగ వంగారెన్"

రాము వారికి వారికి యుద్ధము వచ్చినపు
డెవరు గెలుతురు?

విశ్వా
"ధర్మప్రమమ్ము మది తప్పంము గాగ
వారికిని మీకు యుద్ధంబు వచ్చు నిజము,
అందు సందేహ మేల విఖ్యాతలభంగి
మీకె యగు నుత్తమజయంబు మేయ యశము"

రాము ధర్మప్రమమ్ము మెట్లు కలుగును?

విశ్వా రావణుడు సర్వ రాక్షసాధిపుడు నీ

ఇక్ష్వాకు వంశ వర్ణాశ్రమ ధర్మ సంరక్షకుడవు ఆతడు ఋషి జనాపరాధి నీవు ఋషిపూజాపరుడవు ఆతడు బలగర్వితుడు నీవు వినయశీలివి ఆతడు స్వబల ప్రకటన ప్రాధాన్యుడు నీవు ధర్మ ప్రాధాన్యుడవు ఆతడు భ్రాతృ శత్రువు నీవు సౌభ్రాతృడవు ఈ వైషమ్యములచే యుద్ధము సంభవించి యాతనికి బరాజయము మీకు విజయము గలుగును

రాము దేవా!

"గురువుల యాశీర్వచనము
పురజన సంప్రీతి మంత్రి భ్రాతృ స్తోత్రంబుల్
మఱి లక్ష్మీ సాహాయ్యము
కోరిన నా కింక జయము దుర్లభ మెటులే?"

విశ్వా నిజమే! మీ యిరువుర చెప్పదగు విజయము వరింపను మీ యుభయులతో రణమునకు కొనగిన యముడును నిర్బలుడగును నీకును రావణుని కును యుద్ధము కొంత కాలమునకు జరుగును సమయ వినయులగు నీ వారితో నొక సత్కారము నను నే యుద్ధమునకు సిద్ధపరుపుము కొలను వారికి తపస్వులకు కొంత ... పక్షి మృగ లతలకు వైరము బాధలు కలిగింపగలవు అదిగో! ఈ ముని బాలకులు ప్రసన్నులు నిర్భయులునై మహాబలవంతులు తమకు రక్షకులెవ్వరుగదా యని నిర్విచారముగా నాడుకొనుచున్నారు తపోవనములు ప్రశాంతగంభీరములై యున్నవి ఆహా! అంపిలి మీద కిశోరములు మనోహరముగా సంచరించుచున్నవి! ఆ తపోవన ప్రశాంత ... లతో మనము సాహచర్యము మున్నది మాకు రామా!

"వనమున దైత్యవిఘ్నములు పాయగ,
నింద్రుడు వృష్టినీయగా,
వినుతములై సమృద్ధి కనిపింపగ
సస్యము పండగా, సరో
వన మతినిర్మలంబు సుఖవంతము
పుష్పలతలపై చెలంగ దెం
పును గను భూమి నీదయినభూరి
పరాక్రమరక్షణంబునన్ "

రాము ఆహా! ఈతపోవనరమణీయత నెంతని కొనియాడుదును? తొల్లి మా నగరాంతికముల దోచు సస్యములను వృక్షావళిని జూచినపు డెంత యానం దించితినో యంతకంటె నీతపోవనభూమి కోటిరెట్లానందకరముగా నున్నది

విశ్వా నగరములందలి రమణీయత కృత్రిమము సర్వభోగ్యము కాదు కావున అసహజము ఎట్లన

ఆరామంబులు కేళీ ... సరము
లాయావృతి సంతానముల్
పౌరానీకము చే ప్రయత్నమున
పెంపన్ ... పెంపగా
యారమ్యత్వము గాంచ, వేమ్రుగిబు
లేయేపట్టిగ నుర్వినన్
బరంగ్రాలగు, రెండు కోటగలకో
పత్రి... బంధ్రితున్ "

"ఇందలి కృషీవలులు పరోపకారదయాలుబు
ప్రోలరు ... భూమి సంతుష్టము నది
నగరములగల కింతయన్నంబు పెట్టు
వారె కటపాట సుంతు దుర్బలతె నయయు "

లక్ష్మి భగవానులు రిగా చెప్పిరి విలన, నాగరికులు

"పురిమహోన్నతసౌధాది భోగములను
ననుభవింతురు కాని ప్రధానాదికమగు
తెలియరు నిసర్గశోభా ప్రదీప్తమైన
విజనవన సౌఖ్యములను ... న్న "

మఱి

"పురములలో కృత్రిమము సర్వమరయ బహుళ
దుఃఖమాయిష్ట మెన్న నింగున దలంప
వా...మైన్ద్రజేమ సంభవము నిందు
ప్రకృతిశోభా మహత్త్వ విరాజితమిది "

రాము

"విమలసరోజలంబుల ర
విప్రతిబింబము విస్ఫుటంబగున్,
...మయగ మేఘసంతతి ప్ర
కాంతముగను సెలరింగి, యుత్తమో
త్తమఋషిరూపసంబె విను
తింబుల దిగ్ధమనోరథంబులన్
విమలత నాశ్రయించుగట
విస్రతి లక్ష్మి నిరంతరంబుగన్ "

విశ్వా

"పతి యతిదూర దేశమున
వర్తిలి వచ్చిన గాంతవోలె మ

స్వాతి తెలువారు సూర్యుడు ఘ
  నప్రతిరోధము బాపినంతి స్వ
చ్ఛత వికసత్సరోజముల సంగతి
  నొప్పు సరోవరంబు నీ
గతిని నిరోధ మీగిన ప్ర
  కాశలుగాగ సమస్తవస్తువుల్ "

రాము ఇంసలి స్వచ్ఛసరోవరజలముల దోచు సూర్యబింబములవలె మానవమానసముదీతి హింసాహీనములై పక్షులు శాంతిసుఖమందును

లక్ష్మి
"సరసులోని యగాధంపు జలములోన
నెసగు నుత్తమమానసౌకసము లొప్పు
సకలరసపూర్తి కలిచిత్తసద్మమంగు
బరగు మజ్జ్వల సూక్ష్మభావముల భంగి "

రాము
"కేకిరమణులు స్వాగతగీతి పాడి
మేఘరాజికి సంతోషమేదురలను
నృత్యములు సల్పుచున్న, వీ నీరదాళి
ద్రోలి రవి వెల్గ నేకిపచ్చి రాలె "

విశ్వా వత్సలారా! ఈ శరత్కాలశోభ యింకను జూడుడు

"ప్రబలశత్రుఘనాంధకారమున నునిగి
యెవరి చంచలదీప్తితో వెలిగియున్న
నిర్మలంబుగ నొప్పు నీవింగి యిపుడు
కాశతృణప్రసవంబున గంతుమిగిలి "

మఱియు
"మేఘపటలి ద్రుంచి మిన్ను చెల్వొందగా
బరవ్రపకుల గెల్చి వజల రాజు
ప్రజల జెలువుమీర బరమోద్ధతి గా
బద్మవితతి నయనపర్వ మగును "

ఇట్లు మన కీతపోవనమున శరత్సమయము సాక్షాత్కారమైనది అది నిత్యనూతనమై యున్నది తపోవనాంతికమున వన్యఘోష వినవచ్చుచున్నది నగరవ్యవహారము లిట కతిదూరములైనవి ఈ యరణ్యమున మృగసమానవృత్తితో గ్రామ్యజను లాత్మధర్మముల నెఱుంగనివారైనను సద్ధర్మమాత్ర మాచరింపరు. పరస్పరవైరములు స్వైరవిహారములు వీ రెఱుంగరు గ్రామీణస్త్రీలు నిత్యమాతృత్వపరలు అపకారము సైతము వీ రతిశీఘ్రముగా మఱతురు మిమ్ము వా రభి నందింపగలరు చూతురుగాని

రాము వీరి కంటబడక మనము తప్పించుకొన లేముకదా!

లక్ష్మి ఈవనశోభ మఱగి యీజేవాయుచిత్తము కూడ దూరభావ నందపన్నది ఇపుడు నిసర్గము, ఆర్షవామికృతము నగు తపస్విచరితము భగవాను లన్నట్లు ప్రత్యక్షముగా జూడగందుము

(అందఱు నడతురు)

లక్ష్మి (చూచి) ఆర్యా! చూడుడు
"సస్యభారనతం బయి స్వర్ణకాంతి
నొప్పుకలమపుఁ జేన్నులు గడలుకొన్న
క్షేత్రభూమిని గన్గొన్న మాత్రమునను
బొందుచుంటి నపరిమితానంద మిపుడు

విశ్వా ఆ మూల గూర్చుండియున్న కృషీవలుల గంటిరా? క్షేత్రములు చక్కగా దున్ని చదునుచేసి యాకుమళ్లు పెంచి దగ్గచేసి వర్షము కురియగా నాట్లు పిదప గలుపు తీసి రేయింబవళ్లు కనిపెట్టకొని యుండి శ్రమఫలము లగు సస్యముల గోసికొని క్షేత్రోపజీవు లింద్రభోగ మనుభవింతురు వారి కెవ్వరీడు రారు కష్టఫలము నిగను ఘనులు, సామ్యాభ్యసులు విజముగా వారే ఈరీతి బండిన సస్యములో

"దైవతపైతృకక్రియలు
  ధార్మికబంధుజనాళితృప్తి సౌ
ఖ్యావహ మాటభో ముల
  నంచితరీతిని వారి కుంచియున్
గోవుల మేపువారలకు గొంత
  త్యజించియు, చిలంబుగా
బవసథంగి సాత్మజుల
  భార్యల గూడి భుజింత్రు శేషమున "

లక్ష్మి ఈ కృషీవలుల చరిత్ర మతిశ్లాఘ్యము

విశ్వా మఱియు, వారు
"శ్రమ గణింపరు దైవవిశ్వాసమునను
దొరకినది తృప్తిగా దిని దోషభావ
రహితులై యిక్కలి సుఖింత్రు రమ్యభంగి
సర్వజీవితహేతువుల్ సజ్జను లయి.

అంతేకాదు, వారికి

"క్షేత్రమే కర్మభూమియు గృహిణి గృహము
సర్వలోకము, వారికి సౌమ్యబంధు
జాల మది గోసమూహమే, చాలినంత
అతిథిపూజయె వారి ధర్మాదికంబు"

రా. ఆహా!

శ్రమపడగల్గి [illegible] ఫలంబు
స్వల్పమె యయ్యు వారలు
ప్రేమ మయ తృప్తితో గొని
సదా [illegible] వమందుచు జీవయాత్రని
ర్మల [illegible] పుణ్యు, [illegible]
పరస్పర వైరము లేక శాంతులై
యమలినమానసాబ్జు లయి
యీ దురు పూజ్యులు సర్వరీతులన్

బహుగుణవంతులయ్యు లఘుసంచారులు వీరిని సంభావింపను విజముగా నగరములు నాకపురములు నీ తపోవనములకు సాటిరావు

విశ్వా నగరముల నున్నవారికి [illegible] విస్పష్టములు [illegible] కృషి మాటయే మఱి యుండు ఇచటి వారు నిర్గర్వులు, అభ్యాగత సేవాపరాయణులు అచటివారో దాంభికులు కుక్షింభరులు ఇట నున్నవారికి గంగ జలంబనఁగి [illegible] కలుగును అందుచే వీరు సహజగుణవంతులు అచట వారు కర్మదూరులు, బహువాంఛా దాసులు

రా ము భగవానులు పరిణామ పెద్దలు

లక్ష్మి భగవానుడా! గ్రామీణులు [illegible] వ్యవహారము వనశోభ యింకను గనగోరుమను కన్న గావి చక్షువులకు మనసునకు పూర్ణతృప్తి లేదు అస్తాద్రిశిరమున వసపదుడైన దివాకర భగవానుడు చరమమున స్వప్రభుత్వము జూచుకొని మసలనుం యించుచున్నాడో యన్నట్లు కుటజములకు దూరమయ్యు జేజరిల్లు చున్నాడు

"అస్తశిఖరిపైని న [illegible] మించెడు రవి
మందతేజుడయ్యు మహిమ గోలు
పోక నలుగు చూడు పూర్వంబుకన్నను
నధికతరముగాక నద్భుతముగ"

విశ్వా నగర వాసులకు మీరు గ్రామ్యశోభ [illegible] గోరుచునే యుందురు అదిగో ఆ కుల్య యందు సాంధ్యకృత్యములు నిర్వర్తించుకొని

గ్రామస్థుల యాతిథ్యము స్వీకరించి రాత్రి యచటనే కడపుదము.

లక్ష్మి చిత్తము

(అందఱు నడతురు)

రా. ఆహా! వనమునుండి తిరిగివచ్చు గోగణముల యీ దృశ్య మెంత రమణీయముగా నున్నది! ఈ గోవులు

"ప్రాతగతిని విపినభూముల కేగి య
చ్చ నచట పృష్టితీర బూరి
మేసి వత్సలకును [illegible] గ్మలిపాలు
నొసఁగ దిరిగివచ్చు [illegible] కలిగి"

లక్ష్మి ఆర్యా! బాగుగా చెప్పితివి ఈ గోపులు

అవిగో [illegible] దూపల [illegible]
[illegible] బులన్ ప్రీతితో
[illegible] చేపుచును రూ
[illegible] పాటింపగా
[illegible] బోడుకుపాల్
[illegible] ద్రావ
త్సములన్, గొల్పును నేత్రపర్వమును
[illegible] వా [illegible]"

రా. [illegible]

"తమకై తల్లులు వేగవచ్చుటలు వ
త్సల్ చూచి [illegible] పా
రమునన్ గంతులువేయు, గోవులును శే
[illegible] వచ్చి మూర్ధాళి ఘ్రా
ణముతో [illegible] స్తనముల్ పయస్సులను వా
నందమ్ముతో నిచ్చు ప్రే
మను స్తుత్యంబు, ఘనాభికాంతు ఘనుశే
మాత్రంబు బాటింతురే?"

విశ్వా (ముందు చూచి) అదిగో! ఎవరో వృద్ధురాలను గోపిక వేగముగా వత్సలకు బచ్చగడ్డి తెచ్చి పెట్టుచున్నది

(వృద్ధ గోపిక ప్రవేశించును)

విశ్వా (చేరి) వృద్ధా! స్వస్తి

వృద్ధ. ఋషీ! దండాలు

విశ్వా ఇట నందఱును క్షేమమా?

వృద్ధ — ఆఁ మా బిడ్డల తండ్రి కోడెలని దీసికొని వచ్చుటకై గ్రామాంతర మేగి యున్నాడు పుత్రులు క్షేత్ర సస్యములను రక్షించుచున్నారు మనుమలు ఇంటిపనులు చేయుచున్నారు మీరు మా లోగిలికి వచ్చి పవిత్రము చేయుటకు ఈ కుమారు లెవరు? ముద్దువచ్చుచున్నారు

విశ్వా — దశరథ మహారాజ పుత్రులు!

వృద్ధ — వీరి పేళ్లు?

విశ్వా — (చూపి) ఇతడు రాముడు పెద్దవాడు ఇతడు లక్ష్మణుడు

రాము — (చేరి) వృద్ధా! రాముడు నమస్కరించుచున్నాడు (నమస్కరించును)

లక్ష్మ — (చేరి) వృద్ధా! రామానుజుడు నమస్కరించుచున్నాడు (నమస్కరించును)

వృద్ధ — చిరంజీవులు కండు (చూచి) ఏమి? ఇరువురు నమస్సులు ఆచరించినారు?

విశ్వా — క్షత్రియుల నిత్యము తపము గురించి ధర్మరక్షణము చేయుదురు వీరు నా యాగముచే యజ్ఞ విఘ్న కారకులగు రాక్షసుల జంపినారు

వృద్ధ — ఈ గ్రామవనముల మృగములను మాత్రము చంపకుడు

లక్ష్మ — ఇవి మీకు ప్రత్యపకారము కలిగింపవా?

వృద్ధ — ఐనను చంపకుడు చెట్టు వేసిన వనియే పోవును

లక్ష్మ — నీ కపకారము చేయువానిపై గూడ నీ పక్షపాత మేల?

వృద్ధ — ఈ మృగములు సావాసముచే మా మట్టములైనవి అవి యెవరి పసుపులెత్తిన నా కెంతయో బాధ కలుగును

విశ్వా — (రామునితో) వీరి దయార్ద్ర హృదయము గనిపెట్టితివా? అపకారుల యెడనైన వీరు కోపింపరు ఈ గుణ మెంత కొనియాడదగినది?

రాము — ఔను వీరు నిజముగా దేవతా తుల్యులు

విశ్వా — వృద్ధా! పోయిరమ్ము మేము సంధ్య దీర్చి మీ యింటికి వచ్చెదము

వృద్ధ — సరే. (నిష్క్రమించును)

విశ్వా — మీ రెందుల కీ కృషీవలుల జూడగోరితిరి?

లక్ష్మ — అల్పసంపన్నులయ్యు వీరత్యంత తృప్తమనస్కులని

రాము — నేను వ్యవహార జ్ఞానము కొఱకు వీరిని జూచి వీరి తత్వము బోధపడుచున్నచో వ్యవహార నిర్ణయము సుకరమగునని

విశ్వా — బాగుగా చెప్పితిరి

రామలక్ష్మణులు — (విశ్వామిత్రునకు నమస్కరింతురు)

విశ్వా — (తనలో) కీర్తి నాతో ద్రిప్పికొనుట వలన రావణ జయహేతువు బలపడును వీరికి వ్యవహార జ్ఞానము తెలియును దశరథునికి పుత్రవిరహమే విమి చేయగును? జనకమహారాజు చేయు సాంవత్సరిక సత్రయాగ మభినందింప నేగవలయును సర్వ మనోహరయగు సీత యీతనికే కదా అతనికడ గల శివధనుస్సును రాముడు కాక యింకెవడు జ్యము చేయగలడు? (ఆలోచించి) రాముడే సీతను పెండ్లాడి తీరును

రాము — (విచారించి) భగవానులేదో యాలోచించుచున్నట్లున్నారే?

విశ్వా — నేను విదేహాధిపుని యాగవిశేషము గూర్చి యాలోచించుచున్నాను

రాము — అక్కడను రాక్షసబాధ లేమైన కలవా?

విశ్వా — నాన్నను నీవు వచ్చినమాత్ర నది శాంతించును జనకుడు సాంవత్సరిక సత్రి మొనరించుచున్నాడు సత్రాంత మభినందింప రమ్మని నన్నాహ్వానించినాడు

లక్ష్మ — మేము కూడ మీతో నచటికి వత్తుము

విశ్వా — మంచిది అపుడు సత్రయాగ శుభాంతము కాగలదు

లక్ష్మ — మరల నయోధ్య కెపుడేగుట?

విశ్వా — ఆ రాజర్షి యజ్ఞఫల మనుభవించిన పిదప

రాము — ఎట్లు?

విశ్వా — ఆట సేగిన తరువాత స్వయముగా ననుభవింతురు లెండు.

లక్ష్మ: అట్లే, కాని
"తలపబోయిన కార్యంబు ఫలముగ గుంగు
తెలియ, నెన్నొగా మది యక్ష్యదీర్ఘుముగ,
నాకు తెలియనికర్మంబు గలుగుటన్న
మనము మాంద్యంబు దానిచే మలిగెనోశ"

రామ: వత్సా! నాకు తెలియనికర్మ మింగు వేల? ఆటకేసిన తగవాత శమథవింతురని భగవాను లన్నారుకదా?

విశ్వా: ఫలస్వరూపము ఫలము లభించిన పిదప నే తెలియు.

రాము: అట్లే యగుగాక! గొప్ప వారైన వారి శౌనకు విచార మవసరము లేదు

లక్ష్మ: ఔను

విశ్వా (మనలో) రామునకు సీత లభించుటతో నా యుద్దేశ మింతటితో సఫలమయ్యెను రామున కస్త్ర విద్యాప్రదాన ఫలమిటు లైనదికదా!

"కంటిన్ బ్రహ్మఋషిత్వసాధువిధి
కర్మన్ ప్రశస్తంబుగా
కొంటిన్ జృంభకసాయకంబులు జగత్
క్షోభన్ నివారింపగా
గంటిన్ కాంతి సహస్రసంతతి మహా
గ్రాంతైన రాముండు చే
కొంటన్, గష్టఫలంబు వ్యర్థముగుటన్
గోరంతగా నెవ్వరున్"

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది పంచమాంకము —

ప్రవేశిక

(అంత ఋష్యభటులు ప్రవేశింతురు)

మొదటి: ముష్టికా! తపోవనము నుండి వచ్చిన విశ్వామిత్రులవారు కూర్చుండియున్నారు మనము వారిపాదసేవ చేయ నియోగింపబడకదా!

రెండవ: ఓరీ! [illegible]! ఆయనతో నున్న సుకుమారు లిరువురు రమణీయాకృతులు విశ్వామిత్ర సేవాపరాయణులైన ఆ కుమారుల నిరువురను జూచి దృష్టి ప్రసన్నము చేసికొందము

మొదటి: ముష్టికా! వారు యోగులు. కుమారు లందు వేల?

ముష్టి: దండపాణా! వారు కుమారు లని విశ్వామిత్రుడు మహారాజుతో ననియుండెను అంగుచే సేమును వారు లనుచుంటిని

దండ: [illegible] రామునిని యాగరక్షకొరకు గతునింపదగినది

దండ: అతడు మహారాజకుమారుడు సీత మద్యా వనమున బాలసేవ చేసినాడు

ముష్టి: ఆ చిట్టి నాతడు లక్ష్మణునితో విశ్వామిత్రునికి సాష్టాంగము విశ్వామిత్రుడు వారి కెల్లో యుపదేశించి పిదప రాముం డొక్కని మద్యావనమున విడిచినాడు

దండ: మన రాజకుమారికూడ నిట్టి నక దాగి యూరిని బాలసేవ చేసినది

ముష్టి: మహారాజునకు యున్న వారికి వెంటనే పెండ్లియగును

దండ: అది కానిచో వా రిరువురకు బిచ్చి యిత్తురు

ముష్టి: ఇది మహారాజునకు విశ్వామిత్రునకు తెలియునా?

దండ: తెలియును అందుచేతనే వారి సేకరమున విడిచినారు

ముష్టి: వారి వివాహమహోత్సవము శీఘ్రముగ జూచి జన్మము తరింపజేసికొందము

దండ: (చూచి) ఓహో! రాము డిటే వచ్చుచున్నాడు మన పని మనము చూచుకొందము

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రవేశిక

షష్ఠాంకము

(మదనావస్థలో రాముడు ప్రవేశించును)

రాము: (పరిక్రమించి దీర్ఘనిశ్వాసము విడిచి)

స్వచ్ఛశారద శశిముఖోజ్జ్వలంబు [illegible]
అచట కుసుమాపచయావేళ నరయుటాది
సర్వమును విస్మరించితి, సంస్మరింతు
ననిమిషేక్షణ దొంతమూచినను నావె

ఆహా!

అజగన్మోహనాంగి వర్ణోర కుసుమ
పేశల సుగాత్రి నొవరించి విధి తలంప
గాంచి స్త్రీరూపనిర్మాణ కౌశలమున
కచ్చెరువు చెంది గర్వించి యలరె బోలు
   అహా ! చిత్రము !

“ఒక్కసారి కనుంగొనియున్న మాత్ర
మఱచిపోయితి సర్వమ్ము మతి కలంగ
నింక నొకమాఱు కనుగొన్న నేమియాగు
నో ? యెఱుంగను నిజము మనోహరాంగి
   మఱియు
పరమానందముతోడ వత్సలతతో
      బాల్యంబునన్ దల్లి మ
త్పరయై స్తన్యము సంగునాది లాలింగన్
      బ్రాపాదమున్ వీడి, నా
కరయన్ గానపశాల్య మెన్నడును లే,
      దారాత్మసశ్రేణి పెం
పఱజేయన్ జలియింప, నా కిపుడు సం
      ప్రాప్తించె నున్మత్తతల్

యజ్ఞవిఘ్నకారులగు రాక్షసులను శస్త్రాస్త్రముల నాశముచేసితినికాని నాయాత్మశక్తిపై నాకంతయు విశ్వాసము కోలుపోయి యెఱుంగను. ఆమెను గనుగొన్నది మొదలిగి యంతయు ఖాపంచలై పోయినది. ఆహా! కామము శక్తిబలవంతుడుకదా! ఈ కామజ్వరము నా దేహమునంతయు దహింప జేయుచున్నది నాచే నేయకార్యము చేయించునో? ఏలన, ఇది ఋషి యాజ్ఞవలన జేయుకర్మ కాదు. ఇది యకార్యము గురువులకు నివేదింపక చేయునేపనియైనను గొంగపనియేకదా! మఱియు నరణ్యమున యుద్ధమున నెల్లపుడు లక్ష్మణ ద్వితీయుడనయియే కాని యొంటరిగా నుండియుండనుగదా! నా వెనుక లక్ష్మణుడును లేడు. గురువులు లేరు. ఇది న్యాయమా యన్యాయమా యని విచారణ లేదు. అది గ్భూతముతలె మానసమును గాఢముగా కలిపఱచుచున్నది. ఇక రాముడు విషయములకు జలింపనిగాడన్నమాట పొల్లువోయినదికదా! కానిమ్ము, విశ్వామిత్రులకు దూరమున నుండుట మంచిది కాదు. సమీపమున కేగెదను. అవిజ్ఞాత కులాచార స్త్రీ దర్శన ప్రసంగమునుండి మనస్సును మరలించెదను. కాని

“ఈమె జూడక యానందహీనమగును
నా మనస్సది, ఇకపైని నేమియయిన
బరమపావనమైన నా చరిత మెట్లు
వినుత కెక్కుంచె నగుచు నే? నేయు నేల!”

(పరిక్రమించును) ఆహా! అడుగు పడుటలేదు

“ఒక్కయడుగైన నిడజాలకున్నవి పగ
గరము దృఢతరమాయె యీచరణ యుగళి?
ఆమె జూడక యీ కన్ను లౌర? యొుండు
చూడజాలక యున్నవి చోద్యమార!
“ఆమె జూడంగ దలచ్చాని నంతమాత్ర
నవిరళానందమందు నాయంతరంగ
మామె తనువల్లి ముఖబింబ మరయగందు
మరల నానంద వార్నిధి మగ్నమౌదు”

(ఆలోచించి) ఇది కాదు. కొంతసేపాగుగును. సందిగ్ధ ఫలవిషయమున మతిమంతుడు శ్రమపడడు. ఇటనుండు టుచితము కాదు. ఏలన, మహర్షులు బ్రహ్మచర్య నియమములు వారికే కాదు. మనస్సును నిరోధించుటయే సర్వజీవులకు బ్రథమకర్తవ్యము. మఱియు

“బ్రహ్మచర్య వ్రతంబున బరగరాము
డరయజాలడు స్త్రీముఖ మన్నమాట
పొల్లువోరాదు మఱియు నిప్పుడు తలంప
నొంటి నుంటిని స్త్రీ గను టుచితవు కాదు”

(జయించుట నభినయించి) ఇటులేగెదను. (ముందు చూచి) ఓహో! నా నేత్ర పద్మముల నానంద సరసిలో మునకలాడించిన యా సుందరి యీ తరుమూలమున గూర్చుండి యున్నది. ఇట నేయుండి యామె దర్శన సుఖమనుభవించెదను.

(పరిశీలించి) ఇది గాలిచే గదలు మాధవీలత చీ ఇది నన్నింత పరిహసించుచున్న దేల? లేక ఇది కామునో వికలతయా? ఔను కాముకులు వికలచిత్తులే

“ఆత్మవైభవమంతయు నవలద్రోచి
దేహ మతికామతప్తమై తెలుగుగంటి
ధైర్యశాంతులు శద్ధచేతస్కులౌట
నామె రూపంబునెదనుండి యవలద్రోతు”

(ఆలోచించి) అట్లను టుచితము కాదు

“వ్యథితమనమున మోహ మెఱుపించియున్న
నన్ను గనుగొన్నదా యన్నుమిన్న తనదు

మోముదమ్మిని వలపాంచి పూర్ణముగను,
తలపసమ్మోహితైన చేవలుకసైతి "

మురళియ :

"బొమముడిపనవ్వగా బాహుమూలికగాగ
నాయొడంద లక్ష్మిమ్యగా నాతియేసి
ప్రణయ నాదకముగ చేను బరమపూర్ణ
మతిని శాస్త్రుండ నయ్యెద నా యతివ గొనదు "

జనక జరిగినట్లే ముందును జరుగగలదు నేను వృథా విచారక్రమ మందనేలకో పోదును

(తెరలో) "సఖీ! ఇటు, ఇటు "

రాము (విని, చూచి) కాదు నామతి భ్రమ కాదు సత్యము మమానంద నయనానందస్యంది శారద పూర్ణేందుముఖి మూర్ఛితుపై నవనమ్ము వన వదన శోభా పంజికని చే జేయుకొనకేయ సఖులతో నిటే వచ్చుచున్నది

"నవఘనుపై మేఘమును జూచి నాట్యమాడు
నెమలికివలె నీవచ్చు విరుపమాన
సుందరీరత్న వదనారవిందము గని
మన్మనము నాట్యమొనరించు మహితభంగి

(అంత సఖులతో సీత ప్రవేశించును)

ఒకసఖి భర్తృదారికా! ఈ యుద్యానమున నెటగూర్చుండి మనోవినోదమును గావించుకొందుము?

మఱియొకసఖి ఆ మాధవీలత దగ్గఱ అశోక వృక్షపు నీడ

సీత సఖీ! చంద్రకళా! భర్తృదారికా యని ప్రత్యేకగా పిలిచెదవేమి? ఇదివఱకెట్లు సఖీ యను దానవో యట్లే సఖీ యనుము

చంద్ర నిన్నటినుండి నీవట్లగపడుటచేత నె యట్లంటిని

సీత : మధురికా! నీవట్లందువేమి? మీరిరువురే కదా సీతకు ప్రియసఖులు.

మధు నీవు మఱియొకరి దానవువలె గనబడుచున్నావు చపలవు భీతవునాదువేమి? కనులు పైకెత్తు. నీవు రాగముచే నిద్రలేని దానవువలె నున్నావు ఏకాంతమున నీ మనసులో నేమో యనుకొనుచున్నావు.

చంద్ర : ఇప్పుడిక సిగ్గుగా నచ్చినది కూడ.

మధు : నీలో యౌవన వికారము కనిపించుచున్నది ఏ యువకుడు నీ బాహులతచే గంఠము నలంకరించుకొని ధన్యుడు కాగలడు?

సీత ఏమో తెలియదు

రాము ఈమె యెవరి భాగ్యరాశియో తెలియదు ఎవరో బ్రహ్మర్షి కుమారకుడో నాకు లభింపజాలదు అనన్యలభ్యమైన నలభ్యయే. అందుచే నీమె ముఖారవిందమును నీరెదలో దాచుకొని యుంచుట వ్యర్థమేయగునేమో (ఆలోచించి) అట్లు కాదు వినుడు

"పరవనిత యైన నీమె దుష్ప్రాప్యమైన
నామనస్సెట్లు పరుగెత్తు నీమెపైకి?
మనసె కాద! కృత్యాకృత్యమతి వివేక
మునకు నుత్తమ ప్రామాణ్య మన ధరిత్రి "

సీత ఏలనో కాని నామనస్సు యుద్యానమున నమోకటివలె ప్రసన్నముగ లేదు శరీరమునకు జాల సంతాపము కలుగుచున్నది కదలసైన గదలజాలకున్నాను

మధు ఆ మణి శిలాతలమున గూర్చున్నచో భర్తృదారికకు ఒకుడు పరిమళముతో సుద్యాన వాయువు వీచి స్వస్థత చేకూర్పగలదు

సీత ఔను కూర్చుందము [(కూర్చుండును) దీర్ఘముగా నిశ్వసించి] సఖీ! నా శరీర సంతాపమధికమగుచున్నది

మధు (నళినీదళమున సీతకు విసరును)

రాము ఆమె శరీర సంతాపమున నేనును దహించుచున్నాను.

"కమల సౌగంధ్యోద్యానసరో
వారితరంగ ప్రభూత వాయువు సుమన
సౌరభము మందములయ్యెన
మీరుడు నక్కొచ దోడగ మిక్కిలి సకటా!"

కారణ మేమైయుండును? సరే తెలిసినది.

"మానసవేదనంబులలో
మానస మది భర్మమార్గమునిహి దలిర్పన్
మానసము వీడి దేహము
మానంబుగ దప్తమగుచు మండగ బోలున్."

సీత : నాతాప మీ చల్లని గాలివలన కాంతించుట లేదు. మీరు శ్రమపడవద్దు.

మధు (జనాంతికముగా) చంద్రకళా! సీతకుఁ గల్గిన సంతాప కారణము నిజమే. ఇది శరీర సంతాపము కాదు. మనస్సంతాపమే

చంద్ర రాముని మూలముననే యిది యని యామె సఖ్యము చెప్పదాయె

మధు : (జనాంతికముగ) అయ్యెడు రాముడు విశ్వామిత్ర పరతంత్రుడై దృఢవ్రతము నవలంబించి యున్నాడు. అతనిని లొంగదీయ సాధ్యమా?

రాము ఈ సంతాపము వలన నామె ముఖము తెల్లబడుచున్నను మఱియొక నూతనశోభ నే యందు చున్నది. ఆశ్చర్యము!

"కొందగంటిని గన్నుల కఱవు తీర
నమృతనిష్యంది యీ నీమె యాననశశి,
ఐన దాపంబు మిక్కిలి యధికమయ్యె
విధికృతంబులు బహుచిత్ర విధములౌర!"

చంద్ర (జనాంతికముగా) మఱి యుపాయ మేమి? ప్రియసఖి భర్తృదారిక శోచనీయావస్థలో బడిపోయినది

మధు (జనాంతికము) సరే ధర్మవిరోధము కాని ప్రణయము పరిగణింపదగినదే యని విశ్వా మిత్రుల మతము. అందుచే నీమె విషయమున నాయన ప్రసన్నుఁ జేయగును

చంద్ర (జనాంతికము) ఏదో యుపా యము చూతము

సీత : సఖులారా! ఎండ చాల బాధించు చున్నది

మధు . ప్రియసఖి! సీతా! చెట్టునీడనున్నావు ఎండయేమిటమ్మా!

సీత (లజ్జతో) ఇది నిజమా?

రాము

"చెట్టునీడను గూర్చుంటి జిరముగుండి
పవయుచుంటిని జలిగాలి స్పర్శమైన
నత్యధికమైన సంతాప మందుచుంటి
నేమి కానోవు గారణం బింతియెవుడు?"

"కాముజంబైన తాపంబు కాంతకంటె
బురుషునకు మిన్న యౌనుగాబోలు—కాదు
స్త్రీల విషయము నాకేమి తెలియు? ఏల?
యింత గొడవ? నేనాడుగా మాంతకుడను."

నేత్రానందదాయకుడగు నేయుత్తమునికొఱకో యీయామె విరహ మనుభవించుచున్నది వాడెంత ధన్యుడో! అన్యాపురక్తను గామింపకుండుట ధర్మ నియమము కాన నేవివిషయమునుండి మనస్సును మరలింతును

"ఉత్తమవివేకఫలము వశ్యేంద్రియత్వ
మంతియే కాని యవివేక మందరాదు
పిరతరమె సుఖమిచ్చు నేవిషయమైనయి
ప్రాజ్ఞతను గోలుపోవుట పాడికాదు"

మధు : (జనాంతికముగా) నేను స్పష్టముగా ప్రియసఖిని జూచినాను

చంద్ర (జనాంతికముగా) ఔను

మధు ప్రియసఖి! నీయీ సంతాపము మదన సంతాపమువలెనే యున్నది. ఎప్పుడా రాము నీ యుద్యానవనమున నీవు చూచితివో యప్పటినుండి నీ సంతాపమారంభమైనది. ప్రతి దినము వృద్ధి పొందు చున్నది. ఇది నిజమైన జెప్పు. ఏదో యుపాయము చూతము

రాము (వివి హర్షముతో) ఏమి? నేనే యామె తాప కారణమైతినా?

"స్మరణమున గాఢసంతాపభరము కలుగ
జంచలాక్షులు హృదిలోన మంచుకొంద్రు,
నన్ను సంతప్త నొనరించి ఖిన్నఁ జేయు
నామె. పూర్ణేందువదనరమ్యత్వ మహహ!"

ఆహా!

"స్వార్థబుద్ధిని నన్యదుఃఖాదికంబు
నెవ డుపేక్షించువాడు మానవుడు కాడు,
దుస్సహంబైన తాపంబుతో గలంగు
నామె బోధింతు నానంద మవిరళంబు"

సీత . నా మనో వికారమునకు గారణమేమో మీ యిరువురకు దెలియదా?

మధు తెలియదు.

సీత (సిగ్గుపడును)

రాము . ఛీఛీ. కష్టము. నా గాంభీర్య మగరము విధ్వస్తమైనది. అలగులు దీనులు మూర్ఖులు కామ్య కర్మము లాచరింతురు. ఉత్తములు ఫలాపేక్షలు కాక ధర్మార్థమే కర్మమొనర్తురు. కావున నేను ఫలాపే యఫలమో యామె కలత బోగొట్టుదును.

మధు . ఏ కారణమువలనో తెలియని నీ వంతాప మునకు నివారణోపాయమెట్లు మాకుముప్పు నీవు చెప్పనిచో?

సీత : చెలులారా! మీరు చెప్పిన కారణము నిజమే మీరు చెప్పనిదే మీచే నెట్లు చెప్పింప గలను?

రాము (సంతోషముతో) సంతోషము లైన విహితమగు కర్మకర్తము శేకపోదుకదా! ఈమె రెవరి కూతురో!

మధు చెలీ! వెంటనే యీ వార్త మహారాజా నకు విశ్వామిత్రునకు ఆర్యుడగు రామునకు దెలుపు దము

సీత (దీర్ఘముగా నిట్టూర్చి) ఒక పెద్ద సం॥ తి మీ రెరుగుదురు మఱచిరి

మధు : ఏమది?

చంద్ర నాకు దెలియును శివుని విల్లెక్కడిన వానికే తన కూతునిచ్చెదనని మహారాజా నిశ్చయించి నాడు అది దుష్కరమగుటచే రాముని కది సాధ్యమా యని ప్రియసఖి జడియుచున్నది

సీత (దీర్ఘముగా నిశ్వసించి) ఔను

మధు రాముడెంత సుందరుడో యంత బల వంతుడగుట శివధనర్భంగము గావింపగల సమర్థుడే

సీత కానివాడు నేను జీవింపలేను (మూర్ఛిల్లును)

చంద్ర : దేవతలారా! రక్షింపుడు సీత మూర్ఛిల్లి నది.

రాము : (నవ్వుచు తేరి) భయపడకుడు నేను ప్రియురాలి (అర్ధోక్తితో మానమూ వహించును)

మధు : ఆర్యునకు స్వాగతము. ప్రియసఖినిట్లు శోచనీయ నొనర్చుట భావ్యము కాదు

రాము అంతయు వింటిని ఈ పుణ్యాత్ము రాలి తండ్రి యెవరు?

చంద్ర . బ్రహ్మజ్ఞాననిధి-జనక మహారాజా

రాము . (తనలో) ఏ కుల కన్యయో యను కొంటిని ఆ కులము పవిత్రుడగు జనకమహార్షిది నాకొఱకైయీమె పరితపించుచున్నది శోభాకృతిగా నా సుఖము కొఱకే విధి యీమెను సృష్టించి యున్నాడు (ప్రకాశముగా) ఈమె సఖల మనో రథ మాగలదు కాని, నేనే యదృష్టహీనుడనని (అర్ధోక్తితో విషాదము నటించుచు దనలో) "వివేక వినయాపేతుడనని జగము తలంచు నేమో?

చంద్ర (తనలో) తెలియవలసినది తెలిసినది

మధు మహారాజా మిగుల దుష్కరమగు పణమే యుంచినాడు

రాము అదియు నేను వినియే యున్నాను

"శివుని వింటిని సజ్యంబు చేయగలుగు
మానవుని శక్తి దుష్కరమానటంచు
రాజా దీని బణంబు నా మొనజచేసె
ననుచు దలతును విఫల సుఖాశతోడ "

మధు నీకు ప్రియమే యగును

"పరమ వీరుడ వీవు దుష్కరము లైన
పని గలద నీకు నని నేను నమ్మెదను
నీవు మాసి మహా శౌర్య నిధివి గాన
నీకశక్యంబు గలద యీ లోకములను!"

చంద్ర ఆర్యపుత్రా! నీకు

"దేహమందున శౌర్యంబు దీప్తమూను
అధిక దుష్కర కృతిరైన నగును సాధ్య,
మల్పకాయంబు గలదియే లైన సింహ
మధిక కాయము గలయేన్గు నణచుగాద!"

(తెరలో) మహారాజా! ఇటు ఇటు

రాము అహా! భగవానుడు

"రాజత్వంబున సుస్థితుండు నయ
దుర్గాహ్యంబునా బ్రహ్మ స
త్తేజం బంది వెలుంగు రాజఋషి,
యుత్తీర్ణుండు జ్ఞానాంబుధిన్
భ్రాజిష్ణుండు విరక్తుడై మయిక
విజ్ఞానంబుచే సంస్మృతిన్;
రాజైయున్నను శాంతిమూర్తి
పరమప్రాజ్ఞుండితే వచ్చెడిన్ "

నేనిచట నుండదగదు పోయెదను. (నిష్క్ర మించును)

సీత : సఖులారా! ఇపుడేమి చేయుదము?

చంద్ర ఇపుడు క్రొత్తగా చేయవలసిన దేమి! మహారాజా వచ్చుచున్నాడు కావున ఎదురేగుదము.

సీత. నా సంతాప వృత్తాంత మాయన వినలేదు కదా?

మధు. నీవిట్లు శంకింపకు. ఆయన విన్నచో నీ సంతాప ప్రతీకారము చేయును

సీత. నాకష్ట సమయమున నన్ను బరిహసించుచున్నావు.

మధు: నీ దుఃఖ శాంతి యగునులే

సీత మరల వేళాకోళమా?

మధు. వేళాకోళము కాదు విను రాముడు కానరానిచో నీవెంత సంతాపపడుచున్నావో నీవు కానరానిచో నాతడు నంత సంతాపమే యందుచున్నాడు

సీత: పోవే ఆయన పేరెందుకు చెప్పెదవు?

మధు ఆయన మనమిత్రుడు కనుక.

సీత (కోపముతో) నీకట్లు తెలియును?

మధు (చెవిలో) ఇట్లు

సీత నిజమా?

మధు నిజమే

సీత. (లీలగా) ఏమే. అసందర్భ ప్రలాపము లాడెదవు? ఆ మాట నమ్మవచ్చునా?

(తెరలో) మహారాజా! ఇటు ఇటు
చంద్ర మహారాజా వచ్చినారు
(జనకుడు చేటులతో ప్రవేశించును.)

జనకుడు:

"అనుపమ సద్గుణాళి నలరారెడు
కన్యక గాంచి పెంచి యా
మెను విబుధుండు నిర్మలుడు
మేదుర సద్గుణ శాలియైన యా
క్కని కొసగంగ గాంచిన సుఖంబను
గాని యమోఘ్యవర్తి కో
క్కని కొసగంగ గాంచుటెడ
గద్దపరంపర చెప్పశక్యమే!"

సీత (చేరి) నమస్కారము (నమస్కరించును.)

జన. వత్సా! సర్వగుణనిధియగు భర్తను బడయుదువు గాక!

సఖులు: ప్రియసఖీ! తండ్రిగారిని వరయాచనము అశీర్వచనము నిందని కోరుకో.

సీత. (కన్నీటితో) తండ్రి పెండ్లిచేసి నన్ను దేశాంతరము పంపి వేయును.

జన దేశాంతరమో జన్మాంతరమో ఏమైనను జీవికి స్వకృత్యములు తప్పవు కన్నవారెల్ల మిన్న లగు బంధువులని తలచి యాతడు పోనపోవును ఇట్లు పోనపోని జీవియేయున్నాడు

ఏది యెట్లు జరుగవలసియున్నదో యట్లే జరుగును నీవేగవలసిన చోటికి యేగదవు విప్రయోగ భావముచే నీవనవసరముగా హృదయమును బాధ పెట్టుకొనకుము.

"కలిగియున్న దుఃఖంబును దొలచుకొన్న
నాను మిక్కిలి యానందమట్లు కాక
సుఖమెఱుంగక దుఃఖంబు చొప్పగన్న
నొక్క కార్యంబు కూడను జక్కబడదు"

సీత. (కన్నీటితో) తండ్రి మిన్న ధైర్యము తనయకెట్లు వచ్చును?

జన అవసరమునుబట్టి నీకును ధైర్యమదియే వచ్చును మగని ప్రేమ మెఱిగితివా మమ్ము వెంటనే మఱచిపోదువు

సీత తండ్రీ! అట్లనకుము

"ఎంతవఱకును సంస్మృతి యొసగు నాకు
నంతవఱకును నామనమందు దండ్రి
పరమపావన భవదీయ పాదపద్మ
యుగళి యెన్నండు మఱవంగనోప నేను"

జన వత్సా! మంచిదే అది సముదాచారమే నీవు భర్తతో వెడలిన వెనుక గలుగబోవు మా ఎడబాటును గూర్చి యాలోచింపకు.

"ముందు కాలంబునందు రాబోవు దుఃఖ
మెన్నడును గూడ దలపోయ నెంచరాదు
గడచిపోయిన కాలాన గన్న దుఃఖ
మెంత త్వరలోన మఱచిన నంత సుఖము"

అందుచే నీవు సఖులతో నేగి మేడముందుభాగమున గల బుద్ధివర్ధన పీఠమున గూర్చుండి మనస్సును వినోదపఱచుకొనుము. (చేటులతో) మీరు విశ్వామిత్ర భగవానులతో సంధ్యోపాసనమైన వెనుక నేను వచ్చినారని విన్నవించిన దెల్ల బరిపాలించెద నంటినని చెప్పి రండు.

అందఱు : చిత్తము. (జనకుడు తక్క అందఱు నిష్క్రమింతురు)

జన ఈ వేళ అయుగడియలకు వారు స్రోతాంత స్నానము విడచి ఆర్ఘ్యవిధానమున సీతను రాముని కిచ్చెదను ఏలన, కులమన్న

"పరమ విఖ్యాత మా రఘు వరకులంబు
రాముడు బుధుండు క్షాత్రవిరాజమాన
సుగుణ పుంజము సీతకు దగినవరుడు
ఆమె వలచిన దితని నింకేమి వలయు?"

ఇక శాంభవధనురారోపణ రూపమగు పణమునకు రాముడు నిలువగలవాడేయని విశ్వామిత్ర మహర్షి చెప్పియే యుండెను (ఆలోచించి) రాముడే యిది చేయలేనివాడు విశ్వామిత్ర భార్గవరాములను దర్పించిన నీక నిందులకు సమర్థుడెవడు? నా పణము యథా ఫలమునుగాని నిష్ఫలమునుగాని యొన్నడు నీయదు భగవానుడగు భార్గవరాముడు శాశ్వత బ్రహ్మచారి విశ్వామిత్రుడు వనవాసి నా పణము విని యెందఱో వీరులు విభ్రమముతో విచ్చేసి యది నిర్వహింపలేక నిందించిపోయిరి కదా ! విశ్వామిత్రవచనమున విశ్వాసముంచి యీ మహాభాగుని కొఱకెదురు చూచుచుంటిని (పరిక్రమించి మరల నాలోచించి) నా పరమసఖుడగు దశరథ మహారాజును విలువనంపెదను నా కోరిక పాటించి యాతడు తప్పక విచ్చేయును రాణులతోడను వసిష్ఠభగవానులతోడను కుమార మంత్రి భృత్య పరివారపురస్సరముగా విచ్చేయుమని కోరుచు నిప్పుడే దశరథుని కడకు దూతను బంపుదును మఱియు

"ఏ నృపులు వచ్చిన యీ వింటి నెత్తలేక
కడు నిరాసులునై పోవగనిరో వారి
నందఱను విల్వనంపెద నరుగుదెంచి
వార లీ యుత్సవము జూడవలయు నేడు"

అంతేకాక.

"ఈ పణము దుష్కరంబని యెవరు నన్ను
నింద చేసిరో వారు వారందఱరయ
గలరు రఘురాము శక్తిని, గాంచి మిగుల
సిగ్గుపడగాంత్రు తమ తమ చేవ తెలిసి."

ఇంకను

పరముండా హితుడైన యా దశరథున్
భార్యాపుత్రయున్ బిడ్డలన్
వరసంభావుల నా గృహంబున
మహానందంబునన్ గాంచెదన్
చిరకాలంబునకిట్టు లాతడును
నిర్నిద్ర ప్రమోదంబునన్
వరపుత్ర ప్రకట ప్రతాపముగనున్
వహ్వా! యనన్ లోకముల్ "

(నిష్క్రమించును)

ఇది షష్ఠాంకము.

నిర్వహణాంకము

[అంత నూర్పుండి సదస్యులు, సభ్యులు, దశరథ మహారాజు కుమారులు, జనక మహారాజు, పరివారము, వసిష్ఠ భగవానులు, విశ్వామిత్రుడు, శతానందుడు, మంత్రులు, రాణులు, పరిజనులు, రాజులు ప్రవేశింతురు]

జన (లేచి)

"తిమము నడచెడి జ్ఞానతేజమును గాంచ
బ్రహ్మమయముగ దోచు సర్వంబు ధర్మ
కర్మ మొనరించి లోక సౌఖ్యమ్ము కొఱకు
వార్త్మ విజ్ఞత నెల్లరు నలరవలయు
కర్మపరము సమస్తంబు కావ నిర్మ
విపెన శత్తుండగా దెట్టి విజ్ఞుడైన
ధర్మ యుక్త కర్మంబులు నిత్యంబు చేయు
సజ్జనుడు నిర్మలంబైన శాంతిగనయు
ఒక్కడయ్యును సూర్యుండు పెక్కుగతుల
గాంతి పుంజము వెదజల్ల గాంచునట్లు
ఒక్కటయ్యును నాత్మతా వెక్కుగతుల
వివిధ కృత్యంబు లొనరించి వెలయుచుండు
విధి విధించెను యజ్ఞంబు విజ్ఞులకును
యజ్ఞమున దేవతలు ప్రీతి నందు చంద్రు
యజ్ఞమున గొల్తు రీశ్వరు నఖిల జనులు
యజ్ఞమొసగును గామ్యఫలాళి నిజము."

నా యజ్ఞము సమాప్తమైనది ఇక అర్ఘ్యవిధి ననుసరించి రఘుకుల దీపకుడగు దశరథ మహారాజు జ్యేష్ఠ పుత్రుడు సకల క్షత్రకుల ములాలంకారుడు, భుజబలోద్భాసిత భగ్నాశేశ మహాబల వీరాధివీరోగ్ర చాపుడు, భీమయాతుధాన వనవిహారిత తపోవన భయ సంశయుడు, సుకృతిజన సుమః కుముద ప్రసాద

జనక భూపుడు శ్రీరామచంద్రునకు భూజాతయగు సీత నిచ్చుచున్నాడు. అనురక్తానురూప వరాళి లాభులు తుల్యగుణ ప్రీతిచే అపరిచ్ఛేద్యాభినందితులు వరువారికి కేవల వ్యవహారయాత్రకే వివాహము చేయవలయునని చెప్పబడినది

కావున, రామ తుల్యగుణరూపయగు సీతను రామునకు, భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులకు క్రమముగా నాయువ్యక్తులకు మాండవి ఊర్మిళ శ్రుతకీర్తి తగిన వారు వధూవరులు తుల్యగుణవంతులు, తుల్య రాజ వంశ సంబంధులు నగుదురు దీనికి మీ యందఱి యనుమోదము నున్నచో నందఱొక్కసారి స్వస్తి వాచకములు పల్కుడు

అందఱు స్వస్తి స్వస్తి స్వస్తి. (ఆకాశమున పుష్పవర్షము)

దశ (లేచి) ఆహా! ఏమి నా యదృష్టము

“జనకక్షితీంద్రుడు దాత గాగ
గురువుల్ సాన్నిధ్యమందుండ నీ
జనపాలేంద్రులు సంతసింప
ఋషి తేజః పుంజమైనట్టి యీ
జనకాధ్యాగ్రణి బాంధవంబునను
వంశంబెల్ల ధన్యంబుగా
దనరెన్ దుల్య వయోను రూపగుణ
పుత్రశ్రేణి కల్యాణముల్.

వశి

దశరథ పుత్రరత్నములు దాంతులు
శాంతులు శిష్యరత్నముల్
విశిద విశేష శస్త్రబహు విద్యలు
నారద చేర్చి యాజ్ఞకున్
వసులయినట్టి వారిటు వివాహ
మహోత్సవమందుచుండి న
ద్యశమును గాంచగాగ నట
ధన్యుడనైతి ముదబ్ధి దేలితిన్.

విశ్వా :

“తగిన పతుండునా దశరథ
క్షితిపాలుడు శుద్ధకర్ముడీ
సుగుణి విదేహ భూపతి
విశుద్ధమనస్కుత గొల్చునన్ను, న
వ్యగణిత బుద్ధి శస్త్ర విదులైన
కుమారులు నాకు శిష్యులై ల
ట్లగుట వివాహ మియ్యది
ముదంబుధి దేల్చెను నన్ను మిక్కిలిన్ ”

శతా

“పరమ విశుద్ధ వంశమున
ప్రాభవమందిన రాజరాజిలో
శరణిని సత్తమోత్తమము
గా వెలువారగ బాంధవంబునన్
బరమసుఖంబు నా కొదవె,
పౌరజనంబుల సౌఖ్యలబ్ధికై
యిరువురు గూడ రత్నమును
హేమము గూడినయట్లు లింపగున్ ”

(తెరలో) “ఏమేమి! ఇంత మహోత్సవము నాకు దెలియకుండగనే రాజులు చేయబూనిరా!?”

అని ఓహో! పరశురామభగవానులు భ్రూభంగమున భువనభయంకరముగా నిటు వచ్చుచున్నారు

(అందఱు లేచి నతశిరస్కులై నమస్కరింతురు)

రాము (లేచి) భయపడకుడు భయపడకుడు

“శస్త్రప్రయోగంబునకో లేక శాపమునకో
చంప వచ్చిన యీ మహాచరితు విప్రుడే
శాంతి నందగ జేసెద సత్యమైన
విప్రవరునకు దగునె యీవిధపుటలుక?

(క్రోధవంతుని వలె పరశురాముడు ప్రవేశించును.)

పర (ఎవరిని చూచినట్లు నటించి)

“అలఘు బ్రహ్మవిఘాత దర్పిత బలా
హంకారులన్, వైదికో
క్తుల బాటింపని క్రూరభూపతులనే
గ్రుద్ధుండనై త్రుంచితిన్
బ్రళయాగ్ని జ్వరకెల్లరిన్; బరశు వా
హ్నందున్ దదస్రంబు ద్రా
వ రతిన్ జూపెడు చేటికిన్, బరశు తృ
ప్తంబయ్యె బల్మారుయున్ ”

“ధర్మపరులైన విప్రుల దముపుచుందు
రెవ్వరెవ్వరు వారు నారెవ్వరైన
శాత్రబలము సొసంగి నిరంతరంబు
ప్రోచుచుందును గరుణా ప్రపూర్ణమతిని.”

(తనలో) ఇచట జరిగినదెల్ల జాతిద్వేషమే యగుటచే నాకే కోప మగుచున్నది

వసి : భగవానుడా! నమస్కారము.

పర : వసిష్ఠ భగవానుడా! ప్రతి నమస్కారము

విశ్వా : కౌశికుడగు విశ్వామిత్రుడు నమస్కరించుచున్నాడు

పర : నీ బ్రహ్మత్వము శాశ్వతముగా విరాజిల్లుగాక!

జన : విదేహాధిపతి జనకుడు నమస్కరించుచున్నాడు

పర

"గురువువై తి మహర్షులకును మహాత్మ!
దాతవు మహారథుండవై తనరినావు
నీకు కలిగిన కామ్యంబు లెగడ సకల
శుభము లంది విలంగుము సూర్యతేజ!"

దశ : పావిత్రుడగు దశరథుడు నమస్కరించుచున్నాడు

పర : నీ పుత్రులు నీకు శాశ్వత యశ మొసంగుదురుగాక!

రామ భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు : భగవంతుడా! నమస్కారములు

(సగోత్రనామపురస్సరముగా నమస్కరింతురు)

పర : వత్సలారా! దీర్ఘాయుష్కులు పుణ్యయశస్కులు నగుదురుగాక!

ఇతరులు (పరశురామునికి నమస్కరించి యాశీర్వచనము లందుదురు)

పర (జనకునితో)

"రామబాలుడు శివధను ర్భంగమయ్యె
నని విని తపంబు విడిచి నే వరుగుదెంచి
నాడ వేగంబునన్ దెల్పు నా కదెట్లు?
కేసరికిశోరుండు గిరి పెల్లగింపగలడె?"

జన (వినయముతో) భగవానుడా! శివధనువును సజ్యము నొనరించినవానికే సీత నిచ్చెదనని నేను బణ మేర్పఱచితిని

పర : అది నాకు తెలియును. తరువాత—

జన : ఆయుష్మంతుడగు రాము డా ధనువు నుద్ధతితో నెత్తె నది భగ్నమయ్యెను.

పర : (రామునితో) ఇది నిజమా?

రామ : భగవానుడా! నా బాల్యచాపల్యము క్షమింపుడు

పర : ఏ బాల్యచాపల్యము?

రామ : ఇదే.

"చిరమున నుండియు మిథిలా
నరపాలుని యింటనుండిన ధనస్సది నే
గరమున బట్టిన యంతనె
విరిసినదై పడిన యట్టి చిత్రము దేవా!"

పర : ఇదిగో—ఈ నా ధనస్సును గైకొనుము (ఇచ్చును)

రామ : భగవాను నాజ్ఞ (గ్రహించును)

పర : కూర్చుండుము. నీ వైష్ణవమగు రూపమును గాంచగంటిని

(తనలో) అహా! నా కోరిక సిద్ధించినది

"ఖలులై పాపులునై యధర్మగతులై
గర్వాంధులై మన్నరా
జుల నొక్కుమ్మడి దైవశాసనమునన్
శుద్ధాత్మతన్ జంపితిన్
దొలుతన్ విష్ణుట సత్తపాత్రకుడనై
శుద్ధుండనై యుంటిగా
నిలలో గాని మనోవిచారమునమున్
బాధించు నొక్కప్పుడున్"

"అంశభూతుడు దైత్యారియైన రాము
చంద్రుడే గద! ధర్మప్రచండు డతడు
జేసెనా నర్వజగ విశిచిన నిఖిలదైత్య
మర్దనం బొనరించి క్షేమంబు గాంచు"

(ప్రకాశముగా) వత్సా! దాశరథీ! నీవు వైకుంఠవాసియగు దేవుడవు తపోవనమున నీవు రాక్షసుల వధించిన వృత్తాంతము విన్నప్పుడే పురుషోత్తముడు శ్రీరామరూపమున జన్మించెనని గ్రహించితిని. అందుచే స్వప్రయత్నముగా నా ధనువు నీకర్పించితిని

"పాపుల బరిమార్చుటకే
చేపట్టుము నీవు దీక్ష సిద్ధము ధర్మా
ప్రాపించి కరము చాచ్చిన
శెభగిరిని జారి గాంచి సౌందర్యము రామా!"

రాము దేవా! అట్లే చేయుదును

పర ధర్మమార్గమున చేసి యే లోకముల జయించితినో యవియన్నియు నీకు వంశ పరంపరగా వచ్చునట్లిచ్చి చేసి నేను దత్త్వజ్ఞుడనై తపమాచర చేయు చున్నాను.

వసి భగవానుడా! పుణ్యార్జితములైన లోక ముల నీ వేల విడిచెదవు?

పర :

"కాలవశమున బుణ్యంబు క్షయముగాఁ
బారహీనంబులౌ పెట్టి సంపదలును,
దానికైనంత దాన కీర్తియైన నాస్థ
కాన నేను ద్యజింతు లోకమ్ములెల్ల "

"అవు చిదానందమయమైన యట్టి బ్రహ్మ
మరయ శాశ్వత, మది పరాత్పరము దాని
యందు నిత్యస్థితియె మహానంద మొసగు
నందె నేను బ్రహ్మానంద మందుచుందు "

విదూ (తనలో) ఈ ముసలి రోజుఁ బంటి త్వరగా బోయిన మంచిది

పర చేవేగి వచ్చెదను (శీఘ్రముగా నిష్క్ర మించును)

జన ఆహా! జామదగ్న్య్యుడెంత బలశాలికదా! ఈతడింత పరమ శాంతుడే! ఇక క్షత్రియులు సుఖిం తురుగాక!

రాము పరశురాముడాదేశించిన ప్రకార మిక నేను చాపవాశిన ముపేక్షింపరాదు వారునెల్లరిక బలాయమాన విద్రావు ద్రికులు, కంపమాన మనస్కులు నౌదురు. (నిష్క్రమించును)

దశ పరశురాము భగవానులు సర్వతేజో నిరా కరిష్ణులై బ్రహ్మత్వమందినారు

విదూ (తనలో) ఈ వృద్ధ బుక్కము పసిలి పోయినవిమ్మట వీరంద తాతనిని స్తుతించుచున్నారు ఉండగా స్తుతించుటకు భయమే

విశ్వా ఔనౌను ఆతని పరాక్రమమున బహు క్షత్రియులు మరణించినారు ఆతని బ్రహ్మ తేజో మహాశక్తిమున నిక నెవ్వరికి నాపద రాదు మఱియు వసిష్ఠ భగవానుల బ్రహ్మత్వము మాదృశులకు నైతము నందరానిది దానిని దిరస్కరింప నే బలసముడా యము చాలదు.

వసి • అది యుష్మత్ మాటయో

విశ్వా. (పైకి జూచి) దివ్యాభినందన మంది సపత్నీకులై దశరథకులప్రదీపులు కుమారుల మహత్వ మున గూర్పుండి యున్నారు

వసి ఏల?

విశ్వా అదిగో అందరు పైకి జూడుడు

అందరు (పైకి జూతురు)

విశ్వా :

"నలువయు విష్ణువున్ శివుడు
నారద తుంబురు లింద్రుడున్ సురల్
నాలుగయి కల్పవృక్షముచు
మాతలి వెల్లఁగ మంగళార్థమై
పలితిరీతి జిమ్ముచును
సర్వసుపర్వులు జూచుచుండ్రి ని
స్తుల బహు వాద్యఘోషముఁ
తో నిటనర్థ్యము పెంపగ్గిచుచ్చుటల్ "

దశరథ జనకులు (జూచి) నిజము నిజము

[అంత నలువురు శిశువులు నలువురు వధుఁ బ్రక్కనిలిచి సపరివారముగా బ్రవేశింతురు దివ్య వాద్య ఘోషములతో నాకసమునుండి పుష్పవృష్టి కురియును]

అందరు స్వస్తి స్వస్తి స్వస్తి

విశ్వా సఖా! దశరథా! నీకింక నేమి ప్రియము కావలయునో కోరుకొనుము

దశ

"పుత్రులు లేని దుఃఖ మది
పోయిన దిప్పుడో కౌశికేశ స
త్పుత్రికలైరి నాకు బరి
పూర్ణ సుఖంబు లొసంగగా నున్నవల్,
క్షత్రియసంతతిన్ బరమ
కార్య విధానము లన్న కీర్తితో
బుత్రులు నొప్పిరింక దల
పోయఁగ గోరిక లన్య మున్నదే?"

విశ్వా ఐన నిట్లగుగాక! రాజసింహాసనము నీవు పాలింప

"వర్ణాశ్రమ ధర్మంబులు
పూర్ణంబుగ వలయు బ్రజలు పొందఁగ బహుసం
పూర్ణ సుఖంబులు మఱి నిఖి
లార్ణవ మధ్యస్థ భూమి యేలదు శాంతిన్ "

వసి తథాస్తు

[అందరు నిష్క్రమింతురు, తెరపడును]

(సంపూర్ణము)

సాత్త్వికభావములు

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

స్తంభము, చెమటపోయుట, గగుర్పాటు, గద్గదిక భాషణము, వణకుట, వివర్ణత్వము నందుట, కంట తడిపెట్టుట, ప్రలయము ననువానిని సాత్త్విక భావములనుచున్నారు సాత్త్విక భావములకు, అనుభావములకు సామ్యము చాల కలదు ఇవి స్థాయి భావములకంటె విలక్షణములు వీటిని సంచారి భావములుగా కూడ గ్రహింపరాదు

అభ్యంతరములుగా ననుభవింప బడునవి సంచారిభావములని, బాహ్యముగా ప్రతీయమాన ములగునవి స్వేదరోమాంచాది సాత్త్వికభావములని శృంగార ప్రకాశకారుడనివాడు బాహ్యముగా, అనగా శారీరకముగా, ననుభవించువానిని అనుభావ ములు, (*Sensations*) అని యందురు. ఇవి అంతర్గతమగు భావము ననుసరించి యుండునవి

రసానురూపములగు నాలాపములతో, నానా లంకార సంయుక్తములగు పద, వాక్య, శ్లోకములతో వాచిక రసము కల్గునని, కర్మ, రూప, వయో, జాతి, దేశ, కాలానువర్తులగు మాల్య భూషణ వస్త్రాదిక ముచే నేపథ్యరసము వచ్చునని, రూప, యౌవన, లావణ్య, స్థైర్య, ధైర్యాది గుణములతో స్వాభావిక రసమురాగలదని మాతృగుప్తుడని వాడు ఇందలి వాచిక రసమును వాచిక శృంగారముగాను, నేపథ్యరసము నాంగిక శృంగారముగాను శారదాతనయుడు చిత్రించినాడు ఇచట రస శబ్ద మనుభావములకు వరింప బడినది వాఙ్మనస్య క్రియాత్మకముగా శృంగారము, అంగనేపథ్య వాక్యాత్మకముగా హాస్య రౌద్రములు, త్రివిధములుగా గలవని భరతుడే చెప్పుచున్నాడు కాని ఈ వాదములో అనుభావమును సంచారిభావ ముగా గ్రహించి, ఆ పై స్థాయిభావముగా తీసికొను టగలదు ఇట్లనుభావమును సంచారిగా స్వీకరించుట ప్రామాదికమని వెనుక వివరించితిమి

అనుభావమనగా నేమి ? బాహ్యజగత్తులోని విషయములతో మనకు సంబంధము కలుగగా వాటిని గురించి కొంతవరకు తెలిసికొనగలుగుచున్నాము ఈ యనుభూతిలో విషయము వేరు, మనలో కలుగు మార్పులు వేరు. మొదటి గుర్తుగానే మనకు కలుగు అనుభావములో బాధకలదు. మొదటి యనుభవ యములో మనకు కలుగు సంబంధముద్వారా వచ్చు అనుభావమును సాక్షాత్తుగా, అపరోక్షముగా, బాధ యని తెలిసికొనుచున్నాము

శరీరమున శీతకోశము మొదలగు వానిలో కలుగు మార్పులు, పరిసరములలో వచ్చు పందలనములు, మన ఇంద్రియములను పందలింప చేయుచున్నవి ఈ పందలనములద్వారా మెదడులో మార్పులు రాగ లవు ఈ మార్పు లనుభావములలో ముఖ్యముగా కల్పించును ఒక విషయమును మనసు చూచినపుడు మనలో కొన్ని పరిణామములు బయలుదేరును సాక్షాదపరోక్ష ప్రతీతిలో నంతర్లీనములగు శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధములకే పరిణామములు సంబంధించియుండును ఇచట విషయము, మన అను భావము అను రెండు విలక్షణ వస్తువులు కలవు ఈ యను భావము వ్యక్తి భేదముచే భిన్నములగుచున్నవి ఏ వ్యక్తి అనుభవము ఆ వ్యక్తిదే కాని అను భావ ములు విషయ ప్రత్యక్షమున కలుగున వగుటచే మాన సిక వృత్తులు కాజాలవు అనగా అనుభావముల స్వార్థబోధకము లైనవి వస్తుతంత్రములగుచున్నవి జ్ఞానముచే నుపజీవ్యములగు అనుభావము లర్థవంతము లుగా ప్రతీయమానమగుచున్నవి అతిక్రాంతత్వము, అన్యముఖ ప్రేక్షకత్వముగల అనుభావములు మనస్సు తోను, బాహ్య విషయములతోను సంబంధము కలిగి యుండక తప్పదు అనగా నసమగ్రములు, పరతంత్ర ములునగు అనుభావముల ప్రధానము లగుటచే స్థాయి భావములు కాజాలవు, చిత్తవృత్తివిశేషములు గాక పోవుటచే నివి సంచారిభావములుకూడ కాజాలవు మన వృత్తు లుద్దీప్తములై ప్రవృత్తిపరములైనపుడు శరీ రమున కల్పించు పరిణామములను అనుభావములం దురు అనుభావతుల్యములైనవి సాత్త్వికభావ ములు వీటిని స్థాయిభావములుగా గాని, సంచారి భావములుగా గాని స్వీకరింపరాదు

ఇంద్రియార్థ సంయోగవశమున స్థాయి భావము సంచారి భావముతో నన్వితమై ప్రవృత్త మగుచున్నది. సంచారిభావము నుద్దీపింప చేయగల శక్తి బాహ్య వస్తువున గలదు. ఇట్టి ఉద్దీపనము మాన సికముగా జరుగుచున్నను, శారీరకముగా నభివ్యక్త

మగుచున్నది. కేవలము శరీరముగాని, కేవలము మనస్సుగాని బాహ్య వస్తువును గ్రహించుట లేదు మనోదేహములతో గూడిన వ్యక్తియే బాహ్యవస్తువు నవగతము చేసికొనగలుగుచున్నాడు

చేతనమగు వ్యక్తియొక్క అనుభూతులు ప్రయోజనసహితములు ప్రవృత్తి భేదముచే ప్రయోజన భేదము తప్పక మనము చేయు ప్రయత్నముయొక్క తీవ్రతాద్యధికము సాధారణము చేసికొని ఈ భేదము వచ్చుచున్నది మనము కొంచెము ఏమరి యున్నచో మన ప్రయత్నమున నీ యేమరిపాటు కన్పించగలదు సంచారిభావ మతితీవ్రరూపమున నుద్దీపితమైన నుద్దిష్టార్థమును గూర్చిన ప్రయత్నము గూడ తీవ్రత నందగలదు ఈ తీవ్రత యున్నపుడు అన్యకార్యాపేక్షగాని, విశ్రాంతిగాని కుదరవు ఇట్టి తీవ్రత ప్రధానముగా మానసికమై, శారీరకముగా నభివ్యక్తమగును సంచారిభావము నుద్దీపించిన సన్నివేశము కొనసాగునంతవరకు తీవ్రత తగ్గదు అనగా సంచారిభావానుభూతి మనో దేహ సంవలితమైన ప్రవృత్తి ఈ సంచారి భావములో కన్పించు శారీరకములగు మార్పులద్వారా ప్రవృత్తమగు స్థాయి భావమునకనుగుణముగా శరీరమును సిద్ధపరచుచున్నాము

శారీరకములగు మార్పులు రెండు విధములుగా వచ్చుచున్నవి శరీరమందలి గ్రంథుల సంచలనముల ద్వారా శరీర సంచలనములు సంభవించుట యొక విధము వీటిని సాత్త్వికభావము లందురు ఇవి సంచారిభావములవలన బయలుదేరు బాహ్యానుభావములు భయముద్దీప్తమై పారిపోవుటకు యత్నము జరుగునపుడు నరములద్వారా గ్రంథులు కదలబారుచున్నవి ఈ గ్రంథులనుండి యొకానొక ద్రవము రక్తనాళములలోనికి ప్రవహించును. రక్తనాళముల నీద్రవము ప్రకోపింపజేయగా కాలేయమున చక్కెరవంటి పదార్థముద్భవించును రక్తమీ పదార్థమును కండరములకు తీసికొనిపోగా కండరములు శక్తివంతములై పరుగెత్తి పోవుటకు తోడ్పడుచున్నవి భయక్రోధము లుద్దీప్తములైనపుడు శారీరక పరిణామము అతిత్వరగా, అతి తీవ్రముగా నీరీతిగా జరుగగలవు ఈ విధమగు శారీరక పరిణామములలో ముఖ్యమైనవి ఎవి యిది గలవు స్తంభమున కదలిక యుండదు భయము, వ్యాధి, అమితానందము మొదలగువానిద్వారా విది వచ్చును. క్రోధ, భయ, హర్ష, లజ్జా, దుఃఖ, శ్రమ, రోగ, తాప, ఘాత, వ్యాయామాదులద్వారా చెమట పోయును శీత, భయ, హర్ష, స్పర్శ, క్రోధ, రోగములవలన గగుర్పాటు కల్గును భయ, హర్ష, క్రోధ, జరా, రోగ, మదములవలన స్వరభేదము బయలుదేరును. శీత, భయ, హర్ష, రోష, జరా, స్పర్శములవలన వణకుట కల్గును శీత, క్రోధ, భయ, శ్రమ, రోగ, గ్లాని, తాపములద్వారా వైవర్ణ్యము రాగలదు ఆనంద, అమర్ష, ధూమ, అంజన, జృంభణ భయ, శోక, అనిమేష ప్రేక్షణ, శీత, రోగములనుండి కన్నీరుకారును శ్రమ, మూర్ఛ, మద, నిద్ర, అభిఘాత, మోహములు ప్రలయమును తెచ్చుచున్నవి మనోగతభావము లుద్దీప్తములైనపుడీ మార్పులు శరీరమున కన్పించగలవు

సత్త్వమనగా సచేతనమగు దేహము ఈ దేహమునకు సంబంధించినవి సాత్త్విక భావములు సాత్త్వికాద్యను భావములు సంచారిభావ జన్యములుగా కన్పించుచున్నను, జేమ్స్ (*James*), లాంగ్ (*Longe*) అను మనస్తత్త్వ శాస్త్రజ్ఞులొక విపరీత వాదమును లేవదీసినారు శారీరకమగు మార్పువలన, అనగా అనుభావమువలన, జనించునది సంచారి భావమని వీరి వాదము మన మేడ్చుటచే శోకమను సంచారి భావము, కొట్టుటచే క్రోధమను భావము, వణకుటచే భయమను భావము వచ్చుచున్నవనుట లౌకిక ప్రతీతికి విరుద్ధముగా పల్కుటయే కాని శారీరకములగు అనుభావములు లేనిచో సంచారి భావము లర్థరహితములు కాగలవను ఈ వాద సారాంశము పరమ ప్రామాణికమే

ఒకానొక వేదనను (*Feeling*) తెల్పునది సంచారి భావము వేదన బాహ్యవిషయము నాధారముగా చేసికొని వచ్చునది ఈ బాహ్యవస్తువు కన్పించగానే సంచారి భావ ముద్దీపితమగుచున్నది. స్థాయి భావమును ప్రవృత్తి పరముగా చేయు సంచారి భావమునకు, స్థాయి భావమునకు గల భేదమును జేమ్స్ గమనించలేదు. ప్రతి సంచారిభావములోను వివిధాంశములు గలవనియు, ప్రతి అంశము శారీరకమగు దేహముద్వారా ప్రవృత్తమగుచున్నదనియు, కాగా సంచారి భావము కేవలము శారీరకమేననియు జేమ్స్ వాదము. అనగా సంచారిభావము (*Emotion*) నకు అను భావ (*Sensation*) మును నర్థమును చెప్పవలసి యుండును. విషయ దర్శనమువలన కలుగు మార్పులు ప్రవృత్తిపరమగు మనశ్చేష్టచే యంత్రితములై గ్రహింపబడునవి సంచారి భావమును భావరహితమైనచో అర్థరహితమే యగును కాని అనుభావములకంటె విలక్షణమైన సంచారి భావము లేదనుట పొరపాటు శరీరము మొద్దుబారినచో సంచారి భావము ననుభవింపజాలరని మాట వాస్తవమే. కాని అనుభావములు, సంచారి భావముల అవినా భావ సంబంధము కలదని గుర్తించవలెను.

అనుపహితమగు మనస్సును సత్త్వమందురు. ఇట్టి మనస్సునుండి భావములు జన్మించుటచే భావము లన్నియు సాత్త్వికములే యగునని శృంగార ప్రకాశ కారుఁడనినాడు కాని సమస్త భావములు సత్త్వమూల కము లగుటచే సాత్త్వికము లైనను, స్తంభస్వేదాదులు కేవలము సత్త్వమునుండి జన్మించుటచే వీటికే సాత్త్విక భావములనుపేరని సింగభూపాలుఁడు నిర్ణయించినాడు మనః ప్రభావమైనది సత్త్వము సమాహితము మనస్సునుండి వచ్చునది సత్త్వము మనస్సు సమాధిలో నున్నపుడు సత్త్వ నిష్పత్తి జరుగును ఈ సత్త్వము రోమాంచాది రూపమున వ్యక్తమగుచు న్నది. ఒక వ్యక్తియందలి వ్యక్తీకరణరీతుల్లు జరుగుచు న్నదో దాని నితరులనుకరించగలరే గాని, తదభిన్న ముగా చూపలేరు అనగా సాత్త్విక భావములు మూల వీక వృత్తులవలన సుత్పన్నములగు అనుభావము లగుట చేత వ్యక్తి భేదముతో భిన్నములుగా భావింపగలవు సాత్త్విక భావానుగతములు సంచారి భావము సుఖ దుఃఖాది హేతుక మగుచు స్థాయి భావమును ప్రవృత్తి పరము చేయుచున్నది సంచారిభావ సుద్దీపితము కాగా తదభివ్యక్తికి తోడ్పడు శారీరక పరిణామములే సాత్త్విక భావములని తాత్పర్యము

'సంజవేళ'

చిత్రకారుడు: శ్రీ పేరి సుబ్బారావు, అమలాపురం.

ఆంధ్రసంస్కృతి

శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రి

ఆంధ్రరాష్ట్రము అవతరింపవలెనను ఆందోళనము ఎక్కువగుచున్న కొలదియు తరచుగా 'ఆంధ్ర సంస్కృతి' యను పదము వినబడుచున్నది. ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకముగా నొక సంస్కృతి కలదా? ఉన్నచో నది ఏమి? దాని స్వరూప మెట్టిది?— నిష్పక్షపాతముగా విచారింప యత్నింతము

ఒక ప్రత్యేక సంస్కృతి యన్నప్పుడది వారి శిల్పమునను చిత్రకళలోను వాఙ్మయమునందు సంగీతమున, గృహవాస్తు గ్రామనిర్మాణము పుర నిర్మాణము శాలా నిర్మాణము, మతము, తత్త్వవిచారము, వేషము, ఆచారములు, సాంఘిక వ్యవస్థలు, ప్రకృతి సిద్ధ సంస్థానము, చరిత్ర—ఇత్యాది సమస్త విషయము లందును ప్రతిబింబించును. అట్టి ప్రత్యేకత ఏదైనను ఆంధ్రులకున్నదా?

ఆంధ్ర శిల్పము ఆంధ్రుల చిత్రకళ యని పలు మారులు పత్రికలలో చదువుచుందుము, ఉపన్యాస వేదికలనుండి వినుచుందుము. ఆంధ్ర శిల్పమన్న వెంటనే అమరావతి నాగార్జునకొండ ఉదహరింతురు. చిత్రకళ యనగానే అజంతా యందును పుర నిర్మాణ మన్నంతనే హంపీ విద్యానగరము పేరెత్తుదుము. ఇందులో నేది నిజముగా ఆంధ్రుల సొత్తులు? వాని ప్రత్యేకత ఏమి?

మన మెంత కాదన ప్రయత్నించినను, అజంతా గుహాలు తెలుగు దేశము మధ్యములో లేవు. అవి మహారాష్ట్రము కన్నడము తెలుగు మిశ్రమైన భాగములో నున్నవి. అందును తెలుగక్కడ చాల తక్కువ. అజంతా గుహాలు తొలుచుటలోనను అక్కడి గండరములు మలచుటలోనను అందలి చిత్రములు వ్రాయుటలోనను ఆంధ్రదేశములోని పనివారు గూడ తప్పక పాల్గొనియే యుందురు. కాని అజంతా ప్రత్యేక [illegible] బుద్ధిమంతు లంగీకరించుమాట కాదు.

అదే విధముగా విద్యానగరము! విద్యానగర సామ్రాజ్యమును తరచుగా కర్ణాటక రాజ్యమనువారు. శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు స్మృతి చెందిన పిమ్మట కలిగిన యంతఃకలహములను పురస్కరించుకొని గజపతి విద్యానగర రాజ్యములోనికి దండెత్తిరాగా, అల్లసాని పెద్దన కోపించి ఒక సీసపద్యము వ్రాసి గజపతికి పంపినట్లు చెప్పుదురు. అందులో 'కన్నడంబెట్లు చొచ్చెదు గజపతీంద్ర!' అని ఉన్నది. శృంగేరి విరూపాక్ష పీఠాధిపతుల బిరుద గద్యములలో గూడ వారికి 'కర్ణాటక సింహాసనాధీశ్వరు లను' మాటకలదు. అంత మాత్రమున విద్యానగరము కేవలముగా కర్ణాటకుల దని చెల్లదు. మెట్టమొదట సెట్లున్నను దాని యంతర్యములో తెలుగు నాయకులు మంత్రులు కవులు ఆ సామ్రాజ్యములో ఎక్కువ పలుకుబడి సంపాదించుకొనిరి. ఏది ఎట్లున్నను మొత్తము మీద కన్నడులు ఆంధ్రులు తమిళులు కొంచెముగా కేరళులు కూడ యథాశక్తిగా దాని స్థాపనకును అభివృద్ధికిని తుదకు విచ్ఛిత్తికిని గూడ తోడ్పడిన మహారాజ్యమది! అందుచే హంపీలో ఆంధ్రుల ప్రత్యేక సంస్కృతి కొరకన్వేషించుట వృథాశ్రమ.

ఇక మిగిలినవి అమరావతి, నాగార్జునకొండ— కాకున్న భట్టిప్రోలు, ఘంటసాల, గుడివాడ, జగ్గయ్యపేట ఇత్యాదులను చేర్పవచ్చును. ఇవి యన్నియు నిస్సందేహముగా ఆంధ్ర భూమి మధ్య భాగమున వెలసినవే. మరియైనచో వాని శిల్పములో నొక ప్రత్యేకత యున్నదా? వానిని గూర్చి విచారణచేయు సందర్భములో నవి యన్నియును చైత్యము లన్నమాట మరువక జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలెను. స్తూపమనుమాట సరియైనది కాదు. అది సింహళమునుండి ఎరువు తెచ్చుకొన్న క్రొత్త పదము. చైత్యమనగా చితి సంబంధమైనది. గౌతమ బుద్ధుని యొక్కయూ అర్హతులయొక్కయూ దేహములను

దహనముచేసి శేషించిన యాదియో ధాతు ఖండమో—దంతమో శిల్పమో—భద్రపరచి యా స్థానమును పూజించి ప్రదక్షిణము చేయు నిమిత్తము ప్రధానముగా నవి యవతరించినవి. ఆ ప్రదేశములను చైత్య నిర్మాణమునకు పూర్వమో పరమందునో భరతదేశమున నానా భాగములనుండియే గాక విదేశములనుండి కూడ భక్తులను శిల్పులను ఆకర్షించి యుండినవి మహాశిల్పుల దేహశేషములపై అద్భుతమైన కట్టడములు కట్టి పూజా ప్రదక్షిణము నొనరించుట ఆంధ్రుల ప్రత్యేక సంస్కృతి లక్షణ మందురా? అట్లైనచో నట్టి సంస్కారము మనలో బహుశతాబ్దములుగా లోపించి పోయినది అటు కాకున్నను అమరావతి నాగార్జునకొండ ఇత్యాదుల చైత్య నిర్మాణమునకును విగ్రహ లక్షణములకును ఇతరాంధ్ర శిల్పములకును సాజాత్యమేమైన నున్నదా? ఉన్నచో నేమి? కాంచీ చైత్య నిర్మాణమునకు వీనికి భేదమేమి? ఉన్న స్వల్పభేదములను ఆంధ్రుల ప్రత్యేకతను ప్రదర్శించునా? అట్టిది నిరూపించిన వారిప్పటికి లేరు ఏది యెట్లున్నను తెలుగు దేశములో ఈ చైత్య నిర్మాణ మాగిపోయి ఎన్నో శతాబ్దములైనవి దాని శాఖ లిప్పటివియు గనబడవు అందుచే వానిలో నాంధ్రత్వమున్నదని పొంగిపోవుట నిష్ప్రయోజనము

ఇక నేటి కాలపు చిత్రకారులున్నారు వారిలో కొందరు శ్రీ ప్రమోద కుమార ఛటర్జీ శిష్యులు పెక్కురు శ్రీ దేవీ ప్రసాదరాయ శిష్యులు కొలదిమంది శాంతి నికేతనము వెళ్ళి యభ్యసించిన వారున్నారు అంతకంటెను కొద్దిమంది బొంబాయిలో స్కూలు ఆఫ్ ఆర్ట్సులో ఆంగ్లేయ చిత్రకారుని యొద్ద నేర్చినవారు చివరి తరగతిలో కథామాత్రశేషుడైన దామెర్ల రామారావు ముఖ్యుడు అందరును బుద్ధిమంతులే చక్కని చిత్రములు వ్రాయుచున్నవారే! కాని వీరిలో ప్రత్యేకాంధ్రత్వ మున్నదా? ఆంధ్రశైలి యనదగినది వీరు నిర్మించినారా? వారు వాడుచున్న యాంధ్రత్వము పూర్వము నుండి అనుస్యూతముగా వచ్చుచున్నదా? తద్విదులైనవారు అట్టిదున్నచో దానిని స్థూలముగానైన నిరూపింపగలరా?

ఇక సంగీతమున్నది త్యాగరాయల వారి నేడు చెప్పుకొని మనము మురిసిపోవుచుందుము. కాని వారితో సహా మన సంగీతవిద్వాంసులకు అభిమానమైనది 'కర్ణాటక సంగీతము'కదా! త్యాగరాయలు స్వచ్ఛముగా తమిళదేశ మధ్యమున పుట్టి పెరిగినవాడు ఆయన సంప్రదాయమును పోషించుచున్న వారిలో తమిళులే అగ్రగణ్యులు; కర్ణాటకులను ఆంధ్రులను వారి తర్వాతనే గణింపదగినవారు. త్యాగరాయలున్న ప్రాంతములో ఆ కాలమున తెలుగు రాజభాషగా నున్నందునో మరి యే కారణముననో ఆయన తెలుగులో కృతులు చెప్పుట తటస్థించినది. ఇక తరంగ కాలక్షేపములనగ మహారాష్ట్రులు అభంగములను మన వారనుకరించుటచే వాడుకలోనికి వచ్చినట్లు తోచును మరి మిగిలినది తాళ్ళపాకవారి పదములు అధ్యాత్మ సంకీర్తనములు క్షేత్రయ్య పదములు ఇట్టివి వీనిలో నైన విలక్షణమైన ఆంధ్ర సంగీతమున్నదనగలమా? సంగీతశాస్త్రవిమర్శకు లింకను అట్టిది విశదపరుపవలసి యున్నది

మరి పురనిర్మాణము గ్రామ నిర్మాణము, గృహనిర్మాణము—వీనిలో నాంధ్రుల ప్రత్యేకత యున్నదా? పూరిళ్లు దక్షిణదేశమంతటను ఒక్కతీరు వాస్తుశాస్త్ర మనుసరించి కట్టబడుచుండిన మండువా ఇళ్లును అంతట నొక్కటే పద్ధతి నేటి కాలములో పాశ్చాత్యానుకరణముతో వెలయుచున్న మందిరములు పదేండ్లకొకసారి మారిపోవుచున్న క్రొత్తక్రొత్త తీరులతో నవతరించుచున్నవి ఇందులో నే సంస్కృతి కనిపించుటలేదు గ్రామ నిర్మాణము పుర నిర్మాణమందును సంతే! ఆంధ్రుల ప్రత్యేకత ఏమియు వానిలో కనబడదు

ఆంధ్రనౌకలు ఒకానొకప్పుడు తూర్పు సముద్రమునందే కాక పశ్చిమ సముద్రమునను దక్షిణ సముద్రమునను పసిఫికు అట్లాంటికు మహాసముద్రములందును నిరంతర సంచారములు చేసియుండెను నేడు చూడగా తూర్పు సముద్రతీరమందంతటను నౌకలలోను నావికులలోను సాజాత్యమున్నది కళింగులకును తెలుగువారికిని తమిళులకును భేదమగపడదు ఇప్పటికిని బర్మాలో తెలుగు వారిని కూడ క్లింగులనియే వ్యవహరింతురు. ఆంధ్రనౌకలలోను నావికుల లోనను విశిష్టతయున్నచో విదేశీయులైన నది గమనించియుండరా? పూర్వము కోటిపల్లినుండి ఆంధ్రనౌకలు ప్రబంధ సంచారముచేసి 'సప్తద్వీప వస్వస్తు

సందోహంబుం దనకిచ్చు నెచ్చెలి సముద్రుం బ్రీతి గావించిన దినములలో నేమైన ఆ శాఖలకు విశిష్టత యుండె నేమో! అదియును మనమింకను త్రవ్వి బయలు పెట్టవలసి యున్నది.

ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకమత మొకటిలేదు ప్రత్యేకముగా నాంధ్రాచారములును లేవు ఒక్కొక్క కులమునకు ప్రత్యేకమైన యాచారము లున్నవి, వస్త్రాదిధారణ విధానము లున్నవి కాని కట్టులోగాని జుట్టులోగాని బొట్టులోగాని ఇది యాంధ్రమైనదని వేరుగా నేమియు లేదు

తత్త్వవిచారణలోగూడ ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకత లేదు భరత ఖండములో వ్యాపించిన సమస్త తత్త్వ విచారణలకును ఆంధ్ర విజ్ఞానవేత్తలును యథాశక్తిగా సహాయపడినారు

ఎంతదూర మట్లు విచారించుకొనిపోయినను సర్వతోముఖమైన ఆంధ్ర సంస్కృతి ప్రత్యేకముగా నొకటి యున్నట్లగపడదు ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకముగా నున్నది భాష యొక్కటే! అందులో నెన్ని యవాంతర భేదములున్నను ఇది యాంధ్రభాష యని చెప్ప దగినది విస్పష్టముగా నొకటున్నది అందుచే నాంధ్రుల ప్రత్యేక సంస్కృతి యేమైన నున్నచో అది ఈభాషా పరిశ్రమయందే యుండవలెను ఏమి టది?

ఆంధ్ర వాఙ్మయ కర్తలలో పూజ్యులగువారు మొదటినుండి ఇప్పటివరకు ఆసేతు హిమాచలభూమిని ఏకముగా సంధానము చేయుచున్న సంస్కృతభాషా ప్రభావము కలవారు సంస్కృత భాషాపాండిత్యము లేని యాంధ్రకవి శశ విషాణమువంటివాడే నన్నయనుండి శ్రీ విశ్వనాథ వరకు నంతే! సంస్కృత భాష నుండియే ఆంధ్రము పుట్టినదనువారి వాదము సత్యము కాకపోయిన నేమి? ఆంధ్రకవుల చేతులలో ఆంధ్రభాష సంస్కృతభాషా సంప్రదాయములలో నడచినది. ఆంధ్రకవులలో కేవలావేశపరులు లేరు శివమెత్తి మైమరచి ప్రలాపించు కాముకులకు వారిలో పూజ్యస్థానము లేదు వారందరు నొక పరిపూర్ణత కలవారు, ఆత్మనిగ్రహము కలవారు వారు వాఙ్మయోపాసకులు, అక్షరరమ్యతా వేదులు. అనంతమైన విశాలవిశ్వమును అందున్న ఊహాతీతమగు వైలక్షణ్యము లక్షించుచునే తమ యాత్మలోనికి, కూర్మమువలె తమ యింద్రియములను సంకోచము చేసి కొనగల యోగీశ్వరులు. వారి యభిమానమునకు పాత్రమైనది భరతఖండమే. అయినను అది భరతవర్షములో నొక భాగమనియు, అది మరల జంబూద్వీపములో నొక భాగమనియు నిత్యము ముప్పూటల స్మరించు నాచారము కలవారు. వారే కాలములో నున్నవారైనను కాల మనంత మని దాని ప్రభావ మెరిగినవారు ఒక కాలములో ఒక దేశములో ఒక ఉపాధి చేకొని ఈనాడు జన్మించియున్నను, కాలాంతరమున దేశాంతరమున ఉపాధ్యంతరము చేకొని జన్మించి యుంటిమనియు, ముందు జన్మింపగలమనియు వారెరుగుదురు శ్రేయోమార్గము వారి కెరుక అభ్యుదయము వారి కభిమానము తెలుగు కవులు ప్రత్యేకముగా నుపాసించినది శ్రీకారము శ్రీకారము ఆంధ్రకవుల సంస్కృతి చిహ్నము పూర్వమాంధ్ర నౌకలు ద్వీపాంతరములకు శ్రీకారము చిత్రింప బడిన ధ్వజములు స్తంభములపై నాట్యము చేయుచుండ సప్తసముద్రములలో ప్రయాణములు చేయుచుండెడివని చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు ఆంధ్రకవులు ఆద్యులైన ఋషుల సంతతిలోని వారు ప్రత్యేకముగా నాంధ్ర సంస్కృతి యేమైననున్నచో నది యాంధ్ర కవులు వాఙ్మయరంగములో ప్రదర్శించిన ఆర్షదృష్టియే!

ఆంధ్ర సంస్కృతి ఇతర రంగములలో లేక పోవుటకు ముఖ్య కారణములు రెండు. ఒకటి ప్రకృతి సిద్ధమగు సంస్థానము. రెండవది చరిత్ర

ఆంధ్రదేశము ప్రకృతి సిద్ధమగు స్వరూపము గమనించినచో వైవిధ్య మెక్కువ కనిపించును కొంత పర్వతమయమైన భూమి, మరికొంత తీర భూమి, కొంత మైదానము, కొంత తృణ జల సంపూర్ణము, కొంత నిర్జలము ఇంతే కాదు. దీనికి స్వభావ సిద్ధమైన ఎల్లలు లేవు తూర్పున మాత్రము సముద్రమున్నది. ఉత్తరమునగాని దక్షిణమునగాని పశ్చిమమునగాని దానికి నైజమగు హద్దులు లేవు. సరిహద్దులు నిర్ణయించుట యందుచేతనే మనకు కష్టతరమగుచున్నది ఆంధ్ర వాఙ్మయ సంస్కృతి దాని వ్యాపకత్వమువల్లనే దక్షిణమున కావేరీ తీరమును గూడ దాటి విజృంభించినది. తంజావూరనే కాక మధురకూడ దాని విద్యాకేంద్రము లైనవి.

పశ్చిమమున కల్యాణకటకమే కాక ధ్రువాకాంబయిాలు కూడ దాని క్రీడాస్థానములైనవి. ఆంధ్ర వారపత్రికయు సంవత్సరాది సంచికలును ప్రథమములో బొంబయినుండియే వెలువడి యాంధ్రదేశము నారుమూలలకు ప్రసరించినవని మనము నిరంతరము స్మృతిలో నుంచుకొనవలెను. ఉత్తరమున నది మహానదికి సమీపించి నాగపురము కటకము కూడ నది ప్రవేశించినది. ఇప్పటికిని ఓఢ్ర కవులు తెలుగు కవిత్వము కూడ చెప్పగలుట తమ ప్రతిభకు నిదర్శనముగా భావింతురు. ఆ పైకి మగధములోనికి గూడ మన్య మన్యమగు దారలు చాపినది. ప్రకృతి సిద్ధమైన ఎల్లలు లేకుండుటయే నిరాఘాటముగా నది దూర ప్రయాణములు మన్య మన్య చేయగల్గుటకు కారణము.

మరి యాంధ్రుల చరిత్ర విచారించినచో నట్టిదే ఇంకొకటి తేటపడును. ప్రస్తుతము తెలుగు భాష ప్రధానముగా జనులు మాట్లాడుచున్న భాగమంతయు ఎన్నడును ఒక్క ప్రభుత్వముక్రింద లేదు. కాకతీయులలో గణపతి దేవుడు రుద్రమ ప్రతాపరుద్ర దేవుడు — ఈ మువ్వురి కాలములో మాత్రము ఆంధ్ర దేశములో చాల భాగము ఒకే ప్రభుత్వముక్రింద నుండుట తటస్థించినది. అప్పుడే 'ఆంధ్రోర్వీశ'లను పేరు వారికి లభించినది. కాని యదియంతయు నొక శతాబ్దము కంటె మించక తక్కువను స్వల్పకాలమే. అది జరిగి ఏడు శతాబ్దములు దాటినది. అంతకు పూర్వముగాని ఆపిమ్మట కాని ఆంధ్రులకు ఒక దేశముగాని ఒక ప్రభువుగాని ఒక రాష్ట్రముగాని ప్రత్యేకముగా నుండలేదు.

భరత ఖండము స్వభావసిద్ధముగా వింధ్య పర్వత శ్రేణిచే రెండు ప్రధాన ఖండములుగా విభజింపబడుచున్నది. ఈ రెండు ఖండములును ఎప్పటికైనను వేరయిపోవు నవకాశము లున్నవి. అట్టిదానికి సూచన లిప్పుడే కనబడుచున్నవి. హిందీని రాష్ట్రభాషగా చేయ నిశ్చయించినప్పటినుండియు ఇది పరి పరి విధములుగా తల చూపుచునే యున్నది. అదిగాక ఈ రెండుఖండముల సంస్కృతిలో కూడ నిప్పుడు విశేష భేదమున్నది. విదేశీయుల దాడులు ఎక్కువగా ఉత్తర ఖండమునకు తగిలినవి. అందుచే నక్కడ ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతి విచ్ఛిన్న ప్రాయమగుచున్నది. దక్షిణ ఖండమో? అది యంత యలజడి పొందలేదు. అందుచే పురాణసంస్కృతి ఇంకను కొంత యక్కడనే శేషించియున్నది. ఉత్తర ఖండములో తొందరపాటెక్కువ. దక్షిణ ఖండములో జాప్యమెక్కువ. ఈ రెండు ఖండములును ఎప్పటికి చీలిపోకుండుట భరతఖండమునకు శ్రేయస్కరము. కాని తప్పని సరియై చీలిపోయినను ఒకరి గొంతు ఒకరు కోసినను శత్రు ఖండములుగా గాక తండ్రియాస్తి మైత్రితో పంచుకొను నిద్దరు సోదరుల విభాగముగానైన పరిణమింపవలసియున్నది. ఈ భారము ఎవరిపై నున్నది?

దక్షిణ ఖండములోని సంస్కృతియంతయు కలిసి ఉత్తర ఖండమునకు మిక్కిలి సమీపముగా నున్నది మనము, తెలుగు దేశములోనివారము. ఈ భాగ్యము మనతోపాటు మహారాష్ట్రులకును గలదు. ఆంధ్రులకును మహారాష్ట్రులకును అనాదిగా సన్నిహిత సంబంధమున్నది. ఈ రెండు భూభాగములే భరత భూమికి మధ్య భాగములో నున్నవి. అది కీలక స్థానము. కాంతి సుఖీకృతమైన ఆంధ్ర మహారాష్ట్రములు కాంతి సుఖీకృతమైన భరతఖండమునకే పునాదులు. కృష్ణా గోదావరీ నర్మదానదులే గంగా సింధు నదుల పవిత్ర వారిని కావేరీ తామ్రపర్ణీ పుణ్యతోయములతో నేకము చేసి వింధ్య పర్వత గర్వమును నిర్మూలింప సమర్థమైనవి. అఖిల భారత సామరస్యము సాధించు భారము ఆంధ్రులపైనను మహారాష్ట్రులపైనను ప్రధానముగా కలదు.

ఇది వేయేండ్ల క్రిందట తెలిసికొనిన వాడాంధ్ర కవి నన్నయభట్టారకుడు! ఆంధ్రరాష్ట్ర మవతరించినచో ఆంధ్ర కవులు వాఙ్మయ రంగములో ప్రదర్శించిన విశాలదృష్టిచే సమస్త రంగములలో విజృంభింప చేయుదురుగాక!

సంసారం

శ్రీ పురాణం సుబ్రహ్మణ్యశర్మ

'అహోబలరావు' ఆ కాలేజీకి క్రొత్త లెక్చరరు. అతను ఉదయం లేస్తూనే ఒక అపూయిత్యకు పనిచేశాడు తత్ప్రత్యక్షఫలంగా పంతొమ్మిది సైకిళ్లు పాతిక కారులు పావు డజను లారీలు ఒక క్రోసున్నర రిక్షాలు ఎక్కడివక్కడే సడెన్ బ్రేకులు త్రొక్కుకుని స్తంభించిపోయినై

అక్కడికి కొంతమంది కార్యకర్తలు పోగయ్యారు వాళ్లు ఉపన్యాసాలు వంచి సందేశాలు యిచ్చే రకంగాదు ముఖ్యంగా ఆ వాళ్లకు అందులో వయసులో చిన్నవాళ్లకు ఏదన్నా ఆపద వస్తుందా మనం సేవచేద్దామా అని కాసుకొక్కుర్చుంటారు ఈ అవకాశం ఎట్లా లభించిందంటే—

నర్సరావుపేట జంక్షనులో—రైలు కూడా అందిక్రితమే రావటంవల్ల పెద్ద స్టేషనునుండి వచ్చే ప్రయాణీకులు, మామూలుగా రోజువారీ పనులమీద తిరిగే జనాభా, చిన్నచిన్న సందుల్లోంచి 'కూలీ-నాలీ' కోసం ఎప్పటికప్పుడు సాగుతున్నట్టు తిరిగే చీదా సాదా, వాహనాధిపతులు అందరూ కలుస్తున్నారు అక్కడ ఆ ప్రదయం ఎనిమిది గంటలప్పుడు

అటువంటి మాంఛి యమరద్దీలో, పోలీసు కనిస్టేబు తెల్లబోతున్నాడో, అభయహస్తమిస్తున్నాడో తెలియని పరిస్థితిలో, ఓ కాలేజీ భామిని, ఆ గొడుగుకు—కను మూసి కను తెరిచేలోగా—రెండు వందల డెబ్భై డిగ్రీల ప్రదక్షిణాన్ని పూర్తిచేసి, అపర సత్యభామాదేవిగా త్రొక్కుపోతున్నది సైకిలును

అహోబలరావు అప్పుడే కాఫీనిమిత్తం బయల్దేరి వస్తున్నాడు స్థానిక, దినపత్రికా పాంప్లెటిక వారపత్రికా విలేఖరులు కూడా చూస్తున్నారు 'న్యూస్' దొరక్క దిగాలుపడి. అదిగో వాయిలెట్ సిల్కు చీర రెపరెపలు సైకిలు పెడలుతో సరాగాలాడ్డం అహోబలరావు చూశాడు అతని డబల్ బ్రెస్ట్ కోటు గుండీ 'ఫట్' మని తెగింది.

'ఆఁ హఁ !!!' అంటూ విస్తుబోయి రోడ్డు కడ్డం బడ్డాడు.

ఇక ఆ నవీనాంధ్ర యువతి అహోబలరావు ఆశ్చర్యార్థకానికి గుండెచెదిరి, అమాంతం బెదిరి, త్రొక్కుతూ త్రొక్కుతూన్న సైకిల్ని ఎదురుగుండా వస్తూన్న రిక్షాకు రాసి, ప్రక్కనే రోడ్డు వారగా పెరుగుతట్ట నెత్తిన పెట్టుకొని తనదారిని తను పోతూన్న ఓ నడివయస్సు గొల్లమనిషిని అమాంతం సవకనుంచి ఢీకొన్నది.

ఒకడు ఆ అమ్మాయిని లేవదియ్యబోయాడు 'నమ్ముట్టకు ముట్టకు మని కురుజనంబుల లోనికి మారిన ద్రౌపది యుంబోలె' లేచి దూరంగా నిల్చొని, ఆ చక్కటి విశాలమైన నేత్రాలలో కన్నీటి కదలికల వాగరవీర్పడగా, పిండుకొపోగింది చీరెను. మరొకడు ఆ లేడీసైకిలు హాండిలుకు వంకర్లు సాగదీశాడు ఇంకొకడు దూరంగా దొర్లి బురదలోపడ్డ పుస్తకాల నేరి, స్వయంగా తుడిచి, చేతికందిచ్చాడు వేరొక ప్రాపత్రకాలజ్ఞుడు 'టించర యోడిన్' కోసం పరుగెత్తాడు

తరువాత ఆ అమ్మాయి రిక్షాలో కూర్చుంది

ఒక పెద్దమనిషి ఆవంకరసైకిలును ఎట్లాగో నడిపించుకుని వెనక్కాలే వెళ్లాడు

ట్రాఫిక్ రూల్సు తెలియని అహో బలరావు 'గప్ చిప్'గా కాఫీహోటల్లోకి దూరాడు

ఏపాప మెరుగని పెరుగుతట్టలమనిషి చెల్లాచెదరైన పిడతల్ని ముంతల్ని ఏరుకుంటూ 'వదుగుకు నే గుంటలకి పెంకుదోపాలు, ఎవర్ని కాలమొచ్చినటింది.' అని గొణుక్కుంటోంది.

2

అహోబలరావు కాలేజీ దుర్దినం ఒకటి వెంటొకటి అవకతవకాలు, పొరపాట్లు, తుడుపులు కొట్టివేతలూ దిగాలుపడి చూస్తుండిపోయాడు. హోటలు కొచ్చాక గదితలుపులు తెర్చుకుని కూర్చున్న అతనికి అలివేలు, అలివేలు వ్రాసిన ఉత్తరాలు, తనచేత అన్ని పనులు సక్రమంగా చేయించగల ఆమెలోని చైతన్యశక్తి, అన్నీ ఒక్కటొక్కటే గుర్తుకు రాసాగినై. జేబులోంచి యిదివరకు ఆమె వ్రాసిన ఒక ఉత్తరాన్ని తీసి చదువ నారంభించాడు.

'నాకు మిమ్మల్ని ఎట్లా కాపాడుకోవాలో ఎవ్వరూ నేర్పలేదు. కనీసం కొన్ని సూచనలనన్నా చేసివుండలేదు. మా నాన్న నాకు కొద్దిచదువే చెప్పించాడు. మా అమ్మ కుంపటి అంటించటం అంట్లు తోమటంలాంటి యింటిపనన్నే నేర్పింది. నేను నా స్నేహితుల్తో ఆడీ పాడీ, సంగీతము ముగ్గులు, చింతపిక్కలు, గవ్వలాయాలు, త్రాడాట, త్రొక్కుడు బిళ్ళలతోటే వ్యర్థంగా గడిపేశాను. నా చిన్నతనమంతా నాకున్న మిడిమిడి జ్ఞానంతోనే 'అది అట్లా కాదు యిట్లా— యిది యిట్లా కాదు అట్లా—' అంటూ వేధిస్తున్నాను. దాన్నే మీరు నన్ను సంస్కరిస్తున్నారనే పెద్ద ముక్కవేసి నాపరంగా వాడుకున్నారు. 'నాకేమి తెలుసును? నేను చాలా అప్రయోజకురాల్ని' అనకండి, ఎవరికున్న ప్రయోజకత్వం వారికుంది. అంతా మీకన్నా ఎన్నో అంతస్తులు పైనవున్నట్లు మీరు ఘణించుకుని భావించకండి. ఎవరైనా పరిహసిస్తూ మాటలంటే, అవన్నీ మనస్సుకు పట్టించుకుని బాధపడ్డం భావ్యంకాదు.'

ఇవన్నీ ఒకటినొంటొకటి జ్ఞాపకానికొస్తున్నై. జరిగిన విషయాలను అక్షరాల్తో పొదిగి అర్థాంగికి తెలియపర్చటానికి కలని కేదో సిగ్గనిపించింది. కాని వెంటనే ఆ అమ్మాయి విన్నపం గుర్తు కొచ్చింది. 'సమర్థురాల్ని గాకపోయినా అప్పుడప్పుడు మీరు పొందే సుఖదుఃఖాల్ని యీ చరణదాసి చెవిని కూడా వేస్తూవుండండి. అందువలన ఎక్కువఫలితం వున్నట్లు కనుపించక పోయినా, ఎంతో కొంతైనా కథ గుర్తుకొచ్చి ఒక రకమైన తృప్తికలుగుతూంటుంది. నేనుకూడా ఏమైనా చేయగల్ను అవసరంతప్తే మీకు' అని.

అతనిక వుండబట్టలేకపోయాడు. సొరుగులోంచి కాగితాలు కలమూ లాగి బల్లముందు కూర్చున్నాడు. బలవంతాన కళ్ళలో నీరు తిరుగుతున్నా ఆపుకుంటూ యెన్నిసార్లో కలంతీసి వ్రాయ నారంభించాక:

'నీకు వ్రాయకుండా యీనాటి అసమర్థతల్లా తెలివితక్కువతనంతల్లా కలిగే ఫలితాలను చేసే అనుభవిద్దామనుకున్నాను. కాని నీకు ఏ వాగ్దానమైతే యిచ్చానో దాన్ని ఉల్లంఘించే శక్తి నాకు లేదు. క్లుప్తంగా చెప్పాలంటే మనువనుకున్నట్లుగానే జరిగింది. మొదట్నుంచీ జాగ్రత్తగానే వున్నాను. బలహీనతెన్నెక్కడా బయటపడనివ్వలేదు. కాని యీ బెజవాడ ప్లాటుఫారంమీద అడుగుపెట్టిన మరుక్షణంనుంచి అంతా మారిపోయింది. ఏ పనులు చేయవద్దన్నానో అవే చేస్తున్నాను. వేటిని గూర్చి ఆలోచించి మనస్సు పాడుచేసుకోవద్దన్నానో వాట్ని గూర్చే ఆలోచిస్తున్నాను.

నేను 'గాబరా' మనిషినవటం వల్ల ప్రతీదీ ముందే విపరీతంగా వూహించుకుని భయంలో అడుగు వేస్తూంటాను. ఈ ప్రిన్సిపాలు దగ్గరకుగుడ ఇదివరకు నే నీయనవద్ద చదువుకున్నాను. కాని ఫూరా మాటులో వెళ్ళగానే నాకు ఆసనమిచ్చి చాలా మర్యాదచేశారు. నా పేరుచెప్పి 'ఆర్డర్' చేతిలో వుంచాను. ఆయన ఆశ్చర్యపడి నోరు తెరిచాడు. కాస్సేపటికి నవ్వి కరచాలనం చేస్తూ—'మిస్టర్ అహోబలం! మనిష్వి చాలా మారిపోయావే' అని నా ఆర్డరు అందుకుని రెండేరెండు క్లాసులు యింగ్లీషు డిపార్టుమెంటులో ఏర్పడ్డాయనీ, ఒకదాంట్లో ఒక అమ్మాయిదూరిందనీ, రెండవది కాళీగా వుందని చెప్పారు. నేను సరే అని లేచాను. ఇక్కడో విషయం వ్రాయటం మర్చిపోతున్నాను. నే నివ్వాళ్టి ఉదయం జంక్షన్లో ఓ అమ్మాయి సైకిలు మీదనుంచి పడిపోవటాన్ని చూశాను. న్యాయంగా చెప్పాలంటే ఆ పడిపోవటానికి నేనే కారణమైనానని వ్రాయటానికి నాకు చాలా సిగ్గుగా వుంది. ఆ కొంటెది తొక్కరదు ఆమె కాలేజీకి సైకిలుమీద వస్తూ పోతూంటుంది అని విన్నాను. కాని అదిదను నేను చూడలేదు

అట్లా అసలా స్త్రీ ఎవరో తెలుసుకోకుండానే యీ సైకిలు మీద నుంచి పడ్డ అమ్మాయ్ ఆ మాత్రోటి లెక్చరరు అనుకున్నాను అట్లా ఎందు కనుకున్నా నంటే నేనేమీ చెప్పలేను అపోహపడ్డం మాత్రం జరిగింది.

నాకు రోజుకు సుమారు మూడు గంటల పని. తరిమ్మా సమయాల్లో కాంబోజవన్ గ్రంథాలు సంస్కరించాలి నన్ను మొదటి సంవత్సరానికెళ్లి 'గద్యం' క్లాసు తీసుగోమన్నారు అది సులభే— నాకు బాగా వచ్చు కాని యీ గాబరా పోక టాయి—కడుపులోంచి దేవేస్తున్నది ఏనా డెన్నడూ పది మందిలో ఉపన్యాస మిచ్చిన వాణ్ని కాదు నాలుక పిడచ కట్టింది గుండెపొర్లు కాబోలు కాళ్లీ గాడు ముచ్చెమటలు పోశాయి ఒణుకుతూన్న కాళ్లతో ఎల్లి కుర్చీలో కూలబడ్డాను అనేక జతల కళ్లు నా వైపు తిరిగాయి. చాలా తలకాయలు అలుముకున్నట్లు చట్టి పిడతల దొంతరలాగున అగుపించాయి ఎల్లాగో ఆ టైంటేబిల్స్ వేసుకున్నాను దాని, తగలేస్తే అప్పుడే అవాంతిరం రావాలా? మొదటి పాఠం తెరిచి వ్యాసకర్తను గూర్చి గొంతు ముక్కలు చెయ్యదామని గొంతు విప్పబోతున్నాన

ప్రొద్దున్న సైకిలు మీద నుంచి పడిన ఆ అమ్మాయి పుస్తకాలు ఒక చేతో పుచ్చుకుని, గుమ్మందాకా వచ్చి నన్ను చూసి ఆశ్చర్యపడి అమాంతం అక్కడే నిల్చినట్లుగా, నాకు తోచింది

నేనిక్కడే తప్పుకున్న గోతిలో పడ్డాను అప్పలామెను పల్కరించక పోయినా బాగుండి పోయేది.

'ఇది మీ క్లాసా?' అని అడిగాను

'అవును నా క్లాసే' అంది మాంఛి పొగరు పోతు తనంగా చచ్చాంరా! ఈ అమ్మాయి లెక్చరరు—యీ క్లాసు అనవసరకాబోలు ఎరక్కపోయి చిక్కడ్డాను యిందులోనని, తెప్పుల్పుకుండానే పుస్తకంతో—

'సారీ! ఇది నా క్లాసనుకున్నాను టైం టేబుల్లో అల్లానే వుంది పొరబాట్లు జరుగుతూం టాయి. మీ క్లాసైతే మీరే తీసుగోండి' అని మసూ చనలతో పుస్తకం మూసి యివతలకొచ్చి నేరుగా 'ప్రిన్సిపాలు' రూములో కెళ్లాను. యీ అతకతవకం సంగతి ఏదో గట్టిగా కనుక్కుందామని

ప్రిన్సిపాలుగారు నా అవివేకానికి విసుక్కున్నారు 'నీలో ఏదో మార్పు వచ్చిందనుకున్నాను. నువ్వా మునపట్లానే వున్నావే' అని తరువాత తెలిసింది—ఆ అమ్మాయికూడా విద్యార్థినేనని. నే ననుకున్నట్లు లెక్చరరు కాదని

నాకిప్పు డిల్లు కదలటానికే సిగ్గుగావుంది కదిలి బయటకొస్తే అంతా పకపకా నవ్వుతున్నారు. ఆనపిల్లలు నేను నడుస్తూంటే, 'లెఫ్ట్! రైట్!' అని కదం తొక్కుతూ పాడుతున్నారు. నే నందరికీ లోకువై పోయాను తోటి లెక్చరర్లు నన్ను కోలాహలం పట్టిస్తున్నారు ఈ వాగెడు పొట్టను పోషించుగోవటానికి వచ్చినవాణ్నే 'దయా-జాలి' యీ కాలేజీపుత్రవాళ్ళలో, కోసినా ఏ ఒక్కరికీ నామీద లేదు

ఏం చెయ్యను అలివేలూ? అంతా నన్నూ నా బ్రతుకునీ హేళన చేసేవాళ్లే

నీ

అహోబలరావు

3

క్లబ్బునుంచి పెందరాళే వచ్చిన ప్రసాదరావు టెన్నిస్ రాకెట్ను వూపుకుంటూ ఈలకొట్టుకు వస్తున్నవాడల్లా ఎప్పుడూ లేని యీ యింట్లోని స్తబ్ధతకు కొద్దిగా ఆశ్చర్యపడుతూ, బయటే పేము కుర్చీని వాకిటపందిరికి దగ్గరగా లాక్కుని అందులోకి ఘటాన్ని వారవేశాడు

ఈ సమయానికి యిల్లంతా మార్మోగించే రేడియో పలకటం లేదు మనుష్యులంతా ఎక్కడా కదలటంలేదు చివరకు యింట్లో ఎవ్వరూ లేరా అని అనుమానం వేసింది క్షణంలో వాకిటపందిరిమీదనుంచి వచ్చే సువాసనకు అతను యీ అనుమానాలన్ని కట్టకట్టి ఒకమూల ప్రొక్కి విశ్రాంతి ననుభవిస్తూ మెడను కుర్చీమీద వ్రేలాడేసి కళ్లు మూసుకున్నాడు. కళ్లుమూసుకోవడమేమిటి? ప్రసాదరావుకి వెంటనే నిద్రాదేవివచ్చి వొళ్లో వ్రాలుకుంది. అతనట్లానే నిద్రపోయాడు.

వరండాలోని ప్రసాదరావు వరండాలోనే నిద్రపోతున్నాడు. హాల్లోని దమయంతి విసుక్కుంటోంది—

'అక్కట్నుంచి యీ పాటికేనా తిరిగివస్తే బావుంటుంది, డాక్టరుకు కబురు చెప్పేవాళ్లు లేరు ఇక నేనైనా వెళ్తాను' అని విజయ వుడుకుమోతుతనంగా అంది

'నువ్వు ఆ డాక్టర్ని వాళ్లని తీసుకొచ్చావంటే నామీద వొట్టే అక్కా ఐతే నాసంగతి నలుగుర్లోనూ పెట్టి నన్నేడిపించాలని వుందన్నమాట మీకు' యీ చివరి ముక్కలంటూన్నప్పుడు విజయ నిజంగా ఏడుపుముఖమే పెట్టిందల్లే వుంది

దమయంతి విజయకు దగ్గర గావచ్చి చేతుల మీదరాస్తూ—

'ఈవేళ ఎంతగండం గడిచి బ్రతికేవే— చెప్పు ఈప్రపంచంలో ఎవరైనా నవ్వుతారని వైద్యం మానుకుంటారా? గోటితో పోతే పోయేది' మాటకు మధ్యలోనే అడ్డంవస్తూ 'వెళ్లేదే అక్కా, నీకు పదివేల నమస్కారాలు యీకథంతా నాచేత అడ్డమైన వాళ్ళదగ్గిరా వాగించాలనుందా మీకు'

దమయంతి టేబిలుమీద ఫ్లాస్కుని పెట్టి ముఖంలోని రోషానికి, అభిమానమనే మబ్బు తెరల్లో మునిగిపోయిన ఆమె ముఖబింబానికి, తన కర్తవ్యాన్ని కనబడనివ్వకుండా ఆమె అనే అర్థం లేని మాటలకే గొలుసు కట్టుకోలేక లంకెలందక చివరకిలా అనేసింది

'బావ వచ్చాక యీ సంగతి విని ఏమంటాడో—అప్పుడు నీచేత ఒప్పించి నీ సమ్మతం తీసుకునే డాక్టరుకి కబురు పంపుతా రంటావా ఆయన?'

విజయ ఒక్కమాటు వెనక్కి వాల్చబడ్డ దిండు లేటుకు ఎడమచేత్తో ఒత్తుకుంటూ—

'నీకు పుణ్యముంటుంది అక్కయ్యా జరిగిందేదో జరిగింది ఇప్పుడైనా నీవు ఎరక్కపోయి చెప్పావు బావకీ సంగతి తెలియనివ్వద్దు. అసలే నవ్వులాట పట్టిస్తాడు'

విజయ కేమీ పాలుపోలేదు ప్రపంచమంతా తన్ను వేళాకోళం పట్టిస్తూన్నట్టు యీ తప్పు ఒకరి చేతుల్లోంచి ఒకరికి అందరికీ అందుతూన్నట్టు అందరూ అదేపనిగా నవ్వుతూన్నట్లు తోచి 'అబ్బ!' అని కళ్లు గట్టిగా మూసుకుని ముఖం చిట్లించింది

దమయంతి లేచి 'రికార్డులు వచ్చే టయిమయింది పెట్టమంటావా విజయా?' అంది విజయ రేడియోకేసి చూసి 'పోనీ పెట్టు' అనేసి యీజీచైరులోంచి లేచి, తన గదివైపు కుంటుకుంటూ ఎల్లాగో నడిచి వెళ్లాలనుకుని గెంతడుగులు వేసింది

అప్పుడే వరండాలోంచి కళ్లు నులుముకుంటూ హాల్లోకి వస్తూన్న ప్రసాదరావు 'అరే! ఇవ్వాళ విజయ ఎక్కడో బోల్తాకొట్టినట్లుందే? రెండువందల యాభైరూపాయల సైకిలు ఇటలీనుంచి తెప్పించాను స్పేరు పార్ట్సు కూడా యిక్కడ దొరకవు'

దమయంతి 'చాల్లెండి! మీరు యిప్పుడేగా దయచేశారు ఈవాళ దాని కంతగండం తప్పిందని'

'అందుకే ఆనందిస్తున్నాను'

విజయ దగ్గిరగా వెనక్కి తిరిగి,

'కాలుజారి పడేవాళ్లు పడుతూవుంటే నవ్వే వాళ్లు నవ్వుతూంటారు సంస్కారంలేని మనుష్యులు'

ప్రసాదరావు ఆఫీసువేషం విప్పుతూ—'ఈవేళ క్లబ్బులో అడ్డమైన గాడిదా నా ప్రక్కనుచేరి 'సారీ' అనేవాడే నేను గాదయ్యా పడింది మా మరదలు—నా కెందుకు కండోలెన్సని ప్రతిమాలుకుని యిక తలకొచ్చి పడేసరికి నా తలప్రాణం తోకవరకూ వచ్చిందంటే నమ్ము'

దమయంతి కళ్ళతో ముక్కుతో చేతుల్తో ఎన్ని విధాలుగా అభినయించి వారించాలో అన్ని విధాలుగా వారిస్తూ—

'మీకు పుణ్యముంటుంది అప్పుడే దానికి ఊరంత అభిమానం మీ రూరుకోండి వేళాకోళాలకి కూడా సమయాసమయా లుంటై'

విజయ తన గదిలోకి వచ్చి ఘడేలు మనేలా గదితలుపులు వేసి ప్రక్కమీద బోర్లా పడుకుని తలగడలో తలదూర్చి వెక్కివెక్కి ఏడవ నారంభించింది

'చూశారా! ఈ నడుమన్నంతపనీ జరిగింది' అంటూ దమయంతి కొరకొరా ప్రసాదరావుకేసి చూసింది

ప్రసాదరావు రేడియో ట్యూను చేయబోతున్నాడు దమయంతి శక్తి కొద్దీ బాదుకుంటూ – 'మీరు యివ్వాళ ఏమి టిల్లాగ ప్రాణం పీకి పిండేస్తున్నారు! దాని కంట్లో ఏమీ బాగులేదు ఆ కేసి యెూని కొన్నీళ్ళు వాగిందకండి'

ప్రసాదరావు ఆగి 'నేను సంస్కారంలేని మనిషినిగా మీ చెల్లెలు యింత క్రితమే చెప్పింది' దమయంతి 'ఆఁ' అని పళ్ళు కువ్వాలు తెచ్చియిస్తూ 'స్నానానికి లేవండి మీరు నేనూ భోంచేస్తే దానికి యిన్ని వోవల్టీను నీళ్ళన్నా కలిపియిస్తాను'

'ఓహ్హో! ఆ తరువాత మెషలో వేసుకుని చిచ్చికూడా గొట్టవద్దూ నిద్రపట్టుతుందో పట్టదో అమ్మగారికి పోనీ ఆ పని నేను చేసిపెడతాను'

దమయంతి కోపంగా మూసి—'మీ దగ్గర సంచితనంలేదు ఆ సైకిలు యిటలీనుంచి తెప్పించాను. ఈవాళ క్లబ్బులో అంతా కండోలెన్స్ చెప్పారు ఎత్తుకుని చిచ్చికొట్టు ఇట్లాటి మాటలాడక పోతే, ఆ ఎకిలి పీనుగలతో కనుక్కొకలిగారు? దారికడ్డంపడి ఎకిలిగా నవ్వి అడకిల్లను చెడర గొడ్తాడూ యిదేనా చదువు? సంస్కారంలేని మనిషి?'

కన్నీళ్లు ఉన్నీట్లు పాళాలుగా తొలుపుకుంటూ 'కొత్త వీపుతోము మైడియ్యర్ ఏమన్నావు? సంస్కారం లేదనా—వాడూ నాకు తమ్ముడల్లే కవున్నాడు క్రొత్తగొడ్డు మీ చెల్లెలి విసవిసలకు చెదిరిపోయి దారికడ్డం పడివుంటాడు'

ఓప్రుమీదనుంచి చెతుల్ని తీసివేస్తూ పరుషంగా

'ఐతే మీ కలిమి కలగచేసుకోరన్నమాట—ఇవ్వాళ యిట్లా జరిగింది రేపు రెక్కలొచ్చునట్లాగు తాడు మనమంతా మాస్తూ ఊరుకోవలసిందేనా?'

'కళ్లుమూసుకుందాం నేను చిన్నప్పుడు నువ్వు ఆటూయిటూ తిరుగుతూంటే రెక్కలొచ్చుగు లాగితే ఏం చేసేదానివి? అంతే. ఏదో ప్రణయకలాపమనుకుని తృప్తిపడండాలి.'

'ఛీ! ఛీ! ఛీ! రామ రామా మీ నోటికి సుద్దీ బద్ధంలేదు' అంటూ ఆ గదిలోంచి చరచరా వెళ్ళి పోయింది.

ప్రసాదరావు పట్టుపంచె చుట్టుగుని భోజనాల పాళ్ళోకి వెడుతూ, విజయగదిదగ్గర ఆగి 'కొంచెం తలుపు తియ్యవే అమ్మాయీ! పెద్ద అద్దం యిలాగియ్యి—నేను రేపు కనుక్కుంటాను ఆ మహానుభావు డెవడో వాడికోసమని నువ్వు భోజనం మానుకోవడమేమిటి? యిలాగయితే యివ్వాళే నాతయ్యకు కబురుచేసేస్తాను'

లోపల 'విజయ' మాట్లాడకుండా ముఖాన్ని ఎర్రబర్చుకుంటోంది ప్రసాదరావు తలుపుగుంజుతూ 'ఇదుగో నువ్వు వాడికోసం లెంగ పెట్టుకోవడం ఏమీ బాగా లేదు రేపు ఉదయం వాణ్ని తీసుకొచ్చి నీ ఎదట పెడ్తాను నీ యిష్టం వచ్చినట్లు చేసుకో—తెలిసిందా యిక రా వచ్చి అన్నం తిను

తలుపు ధట్లున తెర్చుకుంది విజయ కస్సుమంటూ—

'ఏమిటి నువ్వనేది? ఆ కోతి కోసం నేను లెంగపెట్టుకుంటున్నానా నువ్వు వాణ్ని తెచ్చి రేపు ప్రొద్దున్న నాకప్పగిస్తావుకదూ అప్పగించవు మరి? ఇదుగో యీ అద్దం తీసుకుపో నన్నవవసరంగా యేడిపించకండి నాకు అన్నయ్యా అక్కర్లేదు అర్ధ్యాన్నమూ అక్కర్లేదు' ప్రసాదరావు విజయ అలిగిందని గ్రహించాక మెల్లగా ఉపక్రమించాడు

'ఇదుగో అమ్మాయ్ నువ్వనవసరంగా ఉద్రేకపడి లాభంలేదు నన్ను పది తిట్టి నిన్ను పది తిట్టుకుని కాలేజి మానేసి గొడవ చేస్తే జరిగి పోయింది కలిసిరాదు నేను అన్నంత పనీ చేసి తీరతాను—నాకా సన్యాసి ఎవరో తెలవాలి మరి నేను వాణ్ని ఏ ఉపాయాన్నన్నా వెంటబెట్టుకు రాగలను ఆ పైన మీ అక్క యిష్టం నీ యిష్టం—వాడికి ఏ శిక్ష వేసినా మీ యిష్టం కాదనను సరేనా—'

విజయ ఊరుముల్లోంచి మెరుపుల్లోంచి దిగి చల్లబడి

'అతను పాపం క్రొత్త లెక్చరరు. '

ప్రసాదరావు 'వచ్చాను. నువ్వే పాపమంటే కథ అడ్డం తిరిగినట్లే. మీ మాట నమ్మకుని ఏ పాపా

సం చెయ్యకపోయినా చివరకు గాడిదలయ్యేది మగ వాళ్ళే అవునా!'

విజయ అక్కడ్నుంచి మెల్లగా వంటయింట్లోకి జారుకుని బయటివరండా చీకట్లో నిలబడి పొంచి వింటూన్న దమయంతి—

'మీ రిక్కడ ఏమిటిచేస్తున్నారు?' అంటూ కొక్కిరించింది ప్రసాదరావు 'వుండు డైలమాలో పడి కొట్టుకుంటున్నాను. వన్ టూ త్రీ ఈ రెండు త్రేళ్లూ పట్టగో '

దమయంతి ఒక్క వేలును చప్పున పట్టుకుంది ప్రసాదరావు చప్పున గొంతి 'డామిట్! మీ చెల్లెలు నన్నే మోసం చేయాలనుకుంది '

'ఏమిటా మోసం ?' అంది ఏమీపాలుపోక

'దీన్నే మొదటిచూపులో ప్రేమ-లవ్ ఎట్ ఫస్ట్ సైట్-అంటారు విజయ ఆ క్రొత్తశేఖరరుటా వాడ్ని ప్రేమిస్తోంది '

దమయంతి చప్పున నోరునొక్కుతూ— 'మీకు మతిపోతున్నట్లే వుంది ఆ పాడు నవలలు చదవకుండా వుండలేరు కదా ' ప్రసాదరావు ఏమరు పాటుగా వున్న దమయంతి రెండు భుజాల్నూ గిరుక్కున తనవైపుకు త్రిప్పుకొని ముఖంలో ముఖం పెట్టి—'ఈ మీ ఆడవాళ్లు యిలాగే నావల్నూ పైకి ద్వేషిస్తున్నట్లే వుంటారు లోలోపల ప్రేమ మరగకాగుతూంటుంది ఈ రోజుల్లో కాలేజి అమ్మాయిల ప్రేమ కాఫీహోటళ్లలో పాలు లాంటిది దానికి మరగకాగటమే గాని పొంగి పొర్లటమంటూ వుండదు ఎందుకంటే గంటగంటకీ చెంబెడునీళ్లు కలుపుతూనే వుంటారుగా '

ఈసారి దమయంతి పొట్టచేత్తో పట్టుకుని నవ్వు నాపుకోలేక 'ఇంక మీరు మాట్లాడకండి చచ్చిపోతున్నాం యింట్లోవాళ్ళం మీ షర్‌లాక్ హోంస్ మీరూను' అంటూ వంటయింట్లోకి వెళ్ళింది

ప్రసాదరావు పీటలమీద కూర్చునేసరికి రెండు కంచాలలోను పదార్థాలు వడ్డించబడివున్నై

లోపల దమయంతి విజయ చేతిలోని గరిటను లాక్కోవాలనే యత్నంలో విఫలురాలై వచ్చి ప్రసాదరావు ప్రక్కను చతికిలబడిపోయింది. ప్రసాదరావు 'ఈ మాస్టారేం! కబుర్లు ' ఇద్దరూ అన్నాలు కలిపారు విజయ మొదలుకుండా వడ్డన చేస్తోంది ప్రసాదరావు పెదవు కదిపి ఒక్క అక్షరం ముక్క కూడా మాట్లాడలేదు. దమయంతి తేచాక చూస్తే వాన వెలిసిన ఎండ కాసిన సాయం త్రానికి మల్లే వుంది విజయ ముఖం.

4

క్రొత్త శేఖరరు అహోబలరావుకు అన్నీ క్రొత్త సమస్యలే ఉదయం ఐదూ ఎనిమిదీ గంటల మధ్య ముక్కు ముఖం యేకమయ్యేలా కురవకపోతే ఎవరేమనుకొనిపోతారో అన్నట్లుగా కొట్టి కురిసింది వాన

హోటలుకు పోయి పెందరాళే రెండు మెతుకులు నోట్లో వేసుకుని క్లాసుకు తయారవుదామంటే పిల్లేకుండా టికట్ల వృత్తాంతం మాయమైంది సిద్ధమైన దుస్తు లేసుకుని నీటుగా పోదామనుకుంటే నేలంతా ఎక్కడా అడుగుదీసడు గట్టడానికి శక్యం గాకుండా చిత్తపత్తలాడుతోంది పిన్నా పెద్దా, ఆడా మగా అంతా ఆ రోమ్యాన్సు దాటుకుంటోనం లాగుల్ని ధోవతుల్ని చీర కుచ్చెళ్ళను కాస్త పైకెగబట్టుకొని ఎత్తిఎత్తి వేస్తున్నారు అంగలు

డాబామీంచి చూస్తూంటే, పెద్ద మనుష్యులు కొంతమంది ఏ కూరలకనో మరోపనిమీదో బజారు చేరి వీధిలోకొచ్చి గొడుగుల్నెత్తి పట్టుకు వస్తూంటే ఎగాదారిలో ఎరిగున్నవాళ్లెవరైనా ఎదురుపడితే 'ఆముదం' మింగవలసిన వాడిలా ముఖం పెట్టి పల్కరించినదాని కేదో జవాబులిచ్చి పోదుల్చుకొంటూ ముందుకు సాగుతున్నారు

అహోబలరావుకి వానకోటు గొనా లన్న విషయం అప్పుడే తట్టింది పర్సు తీసుకుని జేబులో వేసుకుని గబగబా మెట్లమీంచి దిగి వీధిలోకొచ్చి పడ్డాడు. ఆ తొందరలో అతను అడుచెప్పు లేసు కొచ్చాడు రోడ్డుమీద నడుద్దామంటే 'బంయో' మంటూ అట్నుంచి ఒక బస్సు యిట్నుంచి ఒక బస్సు, పోనీ పేవ్‌మెంటుమీద ఎల్లాగో సర్దుకుపోదామంటే అక్కడిక్కడ చెప్పులుకుట్టే వాళ్లు, గొడుగులకు ప్రాతకాలాలకు టోపీలు పాళీలు అమర్చి, కళ్లజోళ్లూ తాళంచెవులు మరమ్మతు చేసి తిరించే చిల్లర

వ్యాపారులు, చేతికర్కాయ లమ్మేవాళ్ళు ముసలమ్మలు, పిల్లలతో నానా అవస్తగానూ వుంది.

ఇక యీ పట్టణాల్లో ప్రతిచోటా ఒక అవస్త ఇట్లాటివాటిలో ఒకరి మీదమరొకరు తోసుకుంటూ పరుగెత్తుతున్నారు జనం. రెట్టబజారులోని ఫ్యాన్సీ గుడ్సు షాపులోకి అటువైపునుంచి అహోబలరావు యిటువైపునుంచి ప్రసాదరావు ఒక్కసారే ప్రవేశించారు.

షాపులో జనం గొడుగుల్ని చేతవాడు కున్నారు. అక్కడకూడా నేల తేమగావుంది. తీరావాన కోటు కొందామనుకుని వచ్చిన అహోబలరావుకు గొడుగుల్ని చూడ్డంతోనే అదీ—యిదీ ఏది కొనటమనే డైలమాలో పడిపోయాడు.

ప్రసాదరావుని చూడగానే కొట్టు యజమాని 'దయచెయ్యండి సార్!' మాస్టారేరా వెనకా, పంతులుగారికి కుర్చీ వెయ్ కుర్చీ వెయ్' అంటూ జవాన్ని హెచ్చరించుకుని 'ఏమిటి యిలా దయ చేశారు? కాఫీ పుచ్చుకుంటారా? బోయ్ టిఫిన్ ఒక కప్పు కాఫీ పట్రా చప్పున' అంటూ అతి మర్యాద చేశాడు.

'కాఫీ ఏంటి? ఏమీ అక్కర్లేదు ఇప్పుడే పుచ్చుకొచ్చాను నన్ను వదనరంగా చంపకు' అన్నాడు ప్రసాదరావు క్రొత్తరకపు ఫ్యాన్సీకళ్ళ జోడుతీసి విలాసంగా చేత్తో పుచ్చుకుని రెయిన్ కోటు వేసుకున్న ప్రసాదరావును అతని జేబులోని పార్కరుపెన్ను, వెంటిక్స్ చైనుతో వున్న వెస్టెండ్ క్రొత్తమోడలు వాటర్ ప్రూఫ్ రిస్ట్ వాచీని చూచిన అహోబలరావు వుండబట్టలేక ప్రక్కవాణ్ని పొడిచి 'ఎవరీయన' అని అడిగాడు.

'ఎక్కడో పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలో పంచదార ఫ్యాక్టరీ కడుతున్నారు దానికి మేనేజింగ్ డైరక్టరు. ఇంకా మనవూళ్ళో చాలా కంపెనీల్లో ఆయనకు షేర్లున్నాయి' ఇది విన్నాక 'పశ్చిమ గోదావరిజిల్లాలో పంచదార ఫ్యాక్టరీ పెడుతూంటే యీ మేనేజింగ్ డైరక్టరు యీ వూళ్ళో ఎందుకు వుండటం' అనుకుని పోనీలే మన కెందుకని ఆ కొట్టు యజమానిని 'వాటర్ కోట్లు' చూపించమని అడిగాడు.

అప్పటికి అహోబలరావుకు కాలేజీకి వెళ్ళటానికి గంటవ్యవధే వున్నది.

ప్రసాదరావు కాఫీ పీలుస్తూ 'చూడవోయ్ ఓవల్టీను డబ్బా ఒకటియ్యి, ధర్మాస్ఫ్లాస్కు పగిలి పోయింది అదొకటి యివ్వు!'

'చిత్తం.' అని ఆసరుకుల్ని స్వయంగా తెచ్చి అందిస్తూ 'ఏం బాబూ యింట్లో అంతా కులాసా?' అన్నాడు కొట్టు యజమాని. ఈ ప్రశ్నకు ప్రసాద రావు సమాధానం చెప్పేటందుకు వెనుదిరిగి బయటకురాక ముందే, సైకిలుషాపు డీలరు బంగారయ్య 'పంతులు గారూ లేడీ సైకిలు తీసుకున్నారు. ఇంకా కొరత మిగిలిపోయింది కొంచెం యిబ్బందిలో వున్నాను లేకపోతే తమ బోటివారి దగ్గర సొమ్ము ఖజానాలో వున్నట్లే' అంటూ లోపలికొచ్చాడు యితడిరాక పనిగట్టి

అంతలో కొట్లో చిన్నచిన్న కేరాలన్నీ సమూస్తా చూసుకుంటున్నాడు ప్రసాదరావు కొంచెం విచారంగా 'ఆ సైకిలు తుక్కు తుక్కు యిందోయ్ కుర్రాడ్ని పంపించు యిచ్చేస్తాను మళ్లీ అమ్మేసి వొచ్చినడబ్బు నాకిచ్చేద్దుగాని' అన్నాడు కళ్లు తేల్చి పైకి చూస్తూ బంగారయ్య 'ఏమిటి అలా అంటున్నారు ఏం జరిగింది?' అంటూ కుతూహలంగా ప్రశ్నించాడు ప్రసాద రావు కొంచెం దుఃఖంగా 'అది కొన్నవేళా విశేషం మంచిది కాదోయ్ నిన్న మా మరదలు దాని మీంచి పడిపోయింది ఆక్సిడెంట్ సీరియస్ కాదు గాని దెబ్బలు తగిలాయి'

అహో బలరావు గుండె చప్పున ఆగిపోయింది చచ్చాంరా యిక్కడ కొచ్చిపడ్డాను. ఆ క్రొత్త లెక్చరర్ని నేనే అని తెలిస్తే యీ మేనేజింగ్ డైరక్టరు నాముఖం చూస్తాడు గావల్ను ఎట్లా యిక్కడనుంచి తప్పించుకోవడమనే భయంతో గబగబా బిల్లు చెల్లించి వీధిని పడ్డాడు. అతని కళ్లు చీకట్లు కమ్మాయ్ 'పట్టుగోండి 'పట్టుగోండి! అని ఎవరో అరుస్తూ వెంబడిస్తున్నట్లు తోచింది

5

గోదావరి స్టేషన్లోకి రైలు వచ్చి ఆగీ ఆగటం సుందరరామయ్యగారి పోటాంగలాంటి పెట్టెను కూలీల

సహాయంతో కిటకిటలాడ్తూ కిక్కిరిసివున్న ఆడవాళ్ల పెట్టెలోకి ఎల్లాగో నెట్టి ముఖంమీది చమటను తుడుచుకుంటూ—'ఎక్కమ్మా యిది ఆడవాళ్ల పెట్టి ఎల్లాగో రెండు గంటలసేపు కళ్లు మూసుకున్నావా బెజవాడ స్టేషన్ వొస్తుంది' అని సామాన్లో నింపిన గోనుసంచిని ఎక్కడ వుంచటమా అన్న ఆలోచనతో పెట్టెలోకి తొంగిచూశాడు

అలివేలు క్రొత్తచీర కట్టుకుంది కాళ్లకు రాసుకున్న పసుపూ స్టేషనుకు వచ్చే ఆదరా బాదరా తొందరలో వాళ్ల అమ్మ ముఖాన పెట్టిన కుంకుమా చేతిలోని చలిమిడీ పసుపుకొమ్ముల సంచీతో లోపలికి ఎక్కబోతూ చేయి పట్టుకునే వూచకు తగలటం వలన రెండు గాజులు చిటికాయి లోపల ఎవరో స్త్రీ సానుభూతిగా 'అయ్యో! చిట్టెమ్మ గాజులు చిటికాయే—' అంటూ చట్టుకుని చోటిచ్చి గుమ్మని కష్టంగా చేయిస్తూన్న సామానుసంచీని విసుర్చిస్తూ 'దారి కష్టమయ్యాక—ఎక్కేవాళ్లకూ దిగేవాళ్లకూ ఎల్లాగో' అని గొణిగి 'ఇల్లెమ్మా మీ పుట్టిల్లు ఏ వూరు' అంది అదే వరసవి అలివేలు ఆవిడ దయారసానికి కృతజ్ఞతగా 'ఈ వూరేనండీ' అని 'నాన్నా ఆ సామాను లోపల సర్దిండు దారి కష్టం లేకుండా పాపం ఎక్కేవాళ్లకూ దిగేవాళ్లకూ' అని అనటం ఆ స్త్రీ మర్యాదగా 'ఫరవాలేదమ్మా ఆ సామాను సీదా అత్తగింటికి కాబోలు వస్తున్నావు ఆయన మీ నాన్నగారా' అంది 'అవునండీ' అని అలివేలు కిటికీలోంచి తండ్రికేసి చూసింది సుందరరామయ్య లోపలికొచ్చి సామాన్ను దారి కష్టం లేకుండా సర్ది—'మర్చిపోయాను యిదిగో టిక్కట్టు జాగ్రత్తమ్మా అతను స్టేషనుకు వస్తాడు ఇప్పుడే టెలిగ్రాము యిస్తాను అమ్మా కొత్తమా అమ్మాయి బెజవాడ స్టేషన్లో దిగుతుంది. చూస్తూండండి' అని ఆ స్త్రీకి వప్పగించాడు

రైలు కదిలింది అలివేలు పెట్టెలోంచి ఆకాశంవైపు మరొకసారి తండ్రి వైపుచూసింది ఆకాశం స్వచ్ఛంగావుంది ఎక్కడా మబ్బులు లేవు ఎండ బంగారంలా వుంది తండ్రిముఖం దమ్మిడీ కాసంత యింది తండ్రి చెంగుతో కళ్లు తుడుచుకుంటూ 'ఉంటానమ్మా' అంటున్నాడు అలివేలు తెల్లతెలబోతూ కలవు పెట్టెలోకి లొచ్చింది. పెట్టెలో

తొడక్రొక్కిడిగావున్నది రైలు గోదావరిని దాటుతోంది. గోదావరిని చూడ్డంకోసం దంతావళంలాటి మనిషి అలివేలుమీదనుంచి క్రోసుకుంటూ కిటికీలోకి మొహము దూర్చాలని ప్రయత్నిస్తోంది ఆవిడ కూర్చున్నచోటు ఒక చదరపు గజం మేర అందులో చుట్టూ అరడజను బత్తాయికాయల తొక్కలు నొల్చి పారబోసింది వనక్కాల పల్చటి దిండు ఆనుకుందుకు వేసుకుంది ప్రక్కనే ఒక యింగ్లీషు పత్రిక రెండుమూడు కథల పుస్తకాలువున్నై మీద కొక్కికి ఎర్రాప్లాస్టిక్కు వేలాడుతోంది బహుశా ఆ కథలు చదువుతూ మధ్య మధ్య ఆవిడ అందులోని పానీయాన్ని కొద్ది కొద్దిగా అరగిస్తూ వుండాలి అలివేలు కావిడధోరణి నచ్చలేదు పెట్టెలో యింకా రకరకాల ఆడవాళ్లు నిల్చునే పిల్లల్ని ఎల్లాగో వూరడించుకొంటున్నారు ఆవిడ ఎక్కువ తన సుఖం చూసుకునే మనిషిగా కనుపించింది అట్లాటి వళ్లంటే అలివేలు కస్పలుకోపం పైపెచ్చు ఆవిడ తన వక్షస్థల సౌహాన్ని తనమీదుగా పోనిచ్చి గోదావరిని చూసి ఆనందిస్తోందంటే చిరాకువేసినమాట మాత్రం నిజం

రైలు గవా గవా ముంచుకొంది వంతెనమీద అలివేలుకి తలనొప్పి ఆవిడ వక్షఃప్రదేశం అలివేలు ముఖానికి రాసుకుంటూ ఉక్కిరి బిక్కిరిచేయటం వలన 'ఊపిరాడ్డం లేదండీ' అంది విసుగ్గా కంపెలు తిరిగి మనిషి పడ్డ ఆమె మొహం అలివేలుకేసి త్రిప్పుతూ 'ఇప్పుడేవగా ఎక్కావు ఈ మాత్రానికే యింత చిరాకా—నేను ఎక్కడ్నుంచి వస్తున్నానో తెలుసునా నిన్ననగా ఎక్కాను'

'అదంతా అనవసరమండీ మీరు ఎప్పుడెక్కితేనా కెందుకు? నాకు ఊపిరాడ్డం లేదంటున్నాను దయచేసి మీ సీట్లో కెళ్లి కూర్చోండి' అని ముఖం చిందుకుచేసింది.

ఇంతవరకూ ఆవిడ నిన్నటినుంచీ ఆ పెట్టెలో ఏక ఛత్రాధిపత్యంగా పరిపాలన సాగిస్తోంది కాని యిటువంటి అవమానం జరగలేదు అదీగాక అలివేలు చాలా పరుషంగా అన్నమీదట ఆవిడ కదలకుండా సీట్లో కెళ్లి తన చదరపుగజం మేరకూ తిరిగి ఆక్ర మించుకుని ఒక బత్తాయితొనను కొరకగా కొరికి

పోట్లో పేసుకుని గింజల్ని తుప్పుకు తుప్పుకు వూస్తూ కథల పుస్తకం తీసి ముఖాని కడ్డంగా లాక్కుని ఓర చూపులు చూడసాగింది

రాత్ర్యాయ స్టేషను వొచ్చింది. అక్కడ కో పచ్చి బాలెంతరాలు రెండుచేతుల గుడ్డును తీసుకుని ఆ పెట్టెలోకి ఎక్కింది ఎక్కడా చోటు లేదు ఈ దంతావళం చక్కగా భాసింపట్టు వేసుకు కూర్చొని వుంది ప్రక్కనే ఒక మనిషి కూర్చునే చోటులో పత్రికలు పుస్తకాలూ పర్చింది ఎవరూ ఆమెను ఆ చోటు ఖాళీచెయ్యమని అనరు ఆ పచ్చి బాలెంత రాలుకు నోరు లేదు అట్లానే నిలబడింది ఆ పరి స్థితిలో ఆవిడ ఉసురుపడంగా నుంచోటటం యీ దంతావళం మానింది మానినా చలించలేదు మళ్ళీ అలివేలు కలుగ చేసుకోవాల్సి వచ్చింది

'ఇదుగో ఏమండోయ్ మిమ్మల్నే ' ఆవిడ ఉలుకు లేదు పలుకు లేదు తిన్నా కొనట్లు వూరుకొంది

'ఆ పుస్తకాలు కొంచెం తియ్యండి అక్కడ కాస్త చోటుంది ' అంది మళ్ళీ అలివేలు ఈమారు ఒకమాటు తలెత్తి మూసి మళ్ళీ నిర్లక్ష్యంగా పుస్తకం నగువుతో ప్రారంభించింది అలివేలు లేచి ఆ బాలెంతరాలు చెయ్యి పుచ్చుకుని లోపలికంటూ నడిపించుకొచ్చి ఆ పుస్తకాలను చేత్తో తీసింది ఆ దంతావళం 'అవి అక్కడ పెట్టు ముందర ' అంటూ గర్జించింది అలివేలు ఆ బాలెంతరాలు చేతిలోని పసిగుడ్డు నందుకుంటూ 'మ దిక్కడ కూర్చో' మని ఆ పిల్లతల్లిని ఆజ్ఞాపించింది 'కూర్చోటానికి వీల్లేదు ' అంటూ దంతావళం చేత్తో ఆ తల్లిని నెట్టి వేయటానికి సాహసించింది అలివేలు కళ్ళ వెంట నిప్పులు కురిపిస్తూ 'ఇదుగో బాగా చూడండి మీరు కనుక ఆమెను కూర్చోనియ్యక పోతే యీ చేతిలోని పుస్తకాలను కట్టగా కిటికీ లోంచి అవతలకు గిరాటు వేస్తాను' అని చేత్తో పుస్తకాల దొంతరను రుళిపించింది పెట్టెలోని తతిమ్మా ఆడవాళ్లు గొల్లుమన్నారు. ఆ ముక్కలన్న తరువాత అలివేలు అంతపనీ చేసేదాని లాగునే వుంది. ఆవిడ దవ్వన నోరు తెరచి పెట్టెలో అందర కంకా చూస్తూ— 'నేను ఎవ్వడినగా బయల్దేరానో ఎక్కడున్నుంచి వస్తున్నానో తెలుసా !' అంది. అంతా మళ్ళీ గొల్లుమన్నారు. ఈమారు అలి వేలు కూడా నవ్వింది బాలెంతరాలు చేతిలోని పాపాయి కూడా నవ్వింది. ఈమారూ పరాజయందంతావళా నిదే ఆ బాలెంతరాలు కూర్చుని ఓపిగ్గా దంటిపిల్లకు పాలు కుడుపుతూ 'పదికాలాలపాటు చిరీ దంపత్తి కలిగి పసుపూ కుంకుమా పెట్టుగుని బతుకు తల్లీ !' అంటూ దీవించింది

దంతావళం వూరుకోలేదు. నసుగుడు ఆరంభించింది 'పాలేస్తుందిట' పుస్తకాలు పారేస్తే పోలీసులకి కబురు చేసేదాన్ని ' అంది పెట్టెలో ఒక మూలనుంచి ఒక తూర్పావిడ చుట్టనోట్లోంచి తీసి— బాలింతరాలు కూర్చోటానికి సోటెట్టమని ఆ మాతల్లి అడిగితే పెద్ద నా పరాయిలా ఒల్ల సంగానికి తాటించికూకుని, సెగమంటే పిలుస్తాదిట పోలీసుల్ని, ఎదవపుత్తకాలు ఎన్ని సదిగితేం ఆమాతల్లికున్న గ్యానం సేదు చీరామ చీరామ కలికాలం' ఈలోగా గ్రుడ్డిబిచ్చగాడు రైల్లో కెక్కి—

'నిజము కల్లవుతుంది కల్ల నిజమవుతుంది.
నిజము నిలకడమీద తెలవాలి బ్రహ్మనో—
భజగోవింద ! గోవింద !' అంటూ పాట లంకించుకున్నాడు దంతావళానికి ఓపిక చచ్చి 'బ్రూట్సు' అనేసి ప్లాస్కులోని కాఫీ గిద్దెడు పోసుకుని చప్పరిస్తూ కథల పుస్తకం పేజీలు తెర్చి, బలవంతాన చదవటం నటించ సాగింది రోషంతో. కొత్తపల్లిగూడెం స్టేషన్లో యీ దంతావళానికి మరో పరాభవం ప్రోగయింది అలివేలు వాళ్ళ సంభాషణలనుంచి తెలుసుకున్న దేమిటంటే 'యీవిడ అల్లుడుగారింటికి బెజవాడ వెళ్తోన్న దనీన్నీ—అక్కడ తన చిన్నకూతురు కాలేజీలో చదువుకొంటున్నదనీ—ఆ అల్లుడు వందదార ఫ్యాక్టరీ మానేజింగ్ డైరక్టరుట ఈ సంగతులు ఆవిడ చెప్పటంలో ఎంతో దర్పం, గొప్పతనం, అహంభ విస్తూ చెప్పింది

కొంతసేపు యీ దంతావళమూ ఆ పరాభవమూ యింగ్లీషులో అలివేలుకేసి కొరకొర చూస్తూ ఏదో మాట్లాడుకున్నారు. తరువాత బెజవాడ స్టేషనొచ్చే వరకూ అలివేలుకు యీ రెండు జంతువులే కాలక్షేపం.

బెజవాడస్టేషను వస్తున్నదనగానే పొంగిపొర్లే ఉత్సాహంతో అలివేలు ప్లాటుఫారంకేసి చూస్తూ

ల్లోకి పరీక్షగా అదుర్దాగా చూసిపోగింది దూరాన్ని రంగురంగుల లైట్లతో స్టేడియంతా దీపాల్లో జగజ్జేగీయమానంగా వుంది

ఆ దంతావళం అలివేలు పెట్టెను కొంచెం అడ్డంగా వున్నదని తెరంమీద 'కాళ్లకడ్డం పెడత పెట్టి!' అని కసిదీర తిట్టింది. అలివేలు వూరుకో లేదు 'పెట్ట పెట్టి గిన్నె పెట్టి అనబోకు పోలీసుల్ని పిలుస్తాను' అంది మళ్ళీ అంతా గొల్లుమని నవ్వారు రైలు ఆగింది అహోబలరావు కిటికీదగ్గర్నుంచి అలివేలు భుజంమీద తట్టాడు ఉలిక్కిపడి 'మీరా ' అంది 'వచ్చావా—' అన్నాడు కళ్లు మిలమిలా మెరుస్తూండగా యింకేం చేసుకున్న ముఖంతో 'వచ్చాను' అంది అలివేలు

ఆ దంతావళంకోసం వచ్చిన విజయ, తల్లిని ముందు పలకరించకుండా 'బావా! బావా! ఆయనే మా క్రొత్త లెక్చరరు' అని ప్రసాదరావుకు అహోబలరావును చూపెట్టింది

6

చేల కష్టంబడి పొలాల్లోంచి రెండెడ్లబండిని తోలుకెళ్లినట్లుగా దంచుకున్నాడు ఉపన్యాసం అహోబలరావు విషయం సత్యాగ్రహింసలు – గాంధీ, గౌతమ బుద్ధుడు పాఠం అక్కర్లేనివాళ్లు బందరు రైలుమీద బల్లిలా పాకుతూన్న గూడ్సు రైలు పెట్టెలను లెక్కపెడుతున్నారు ఉపన్యాసం డొంక తిరుగుడుగా వుంది అవసరమైన విషయాల్లోంచి అనవసరమైన విషయాల్లోకి దాంట్లోంచి దీంట్లోకి దీంట్లోంచి దాంట్లోకి కప్పదాట్లు కుప్పిగంతులు వేస్తున్నది వినాయకో సమర్థతతోనే చెప్పుకుపోతున్నాడు. కొందరు కుర్రవాళ్లు కబుర్లు ప్రారంభించారు. కొంతమంది మెల్లమెల్లగా గోడవారల్నుంచి జారుకొంటున్నారు. ఇంకా మరికొందరు ఉండుండి 'చుట్టా బీడీ సిగరెట్'—'చా! చా! గరం చా' అని కేకలేస్తున్నారు అహోబలరావు దవ్వున నీరసించి యిట్లా గన్నాడు—'మీ కెవరికీ విషయం పట్ల ఆసక్తి వున్నట్లు కనుపట్టంలేదు. వినా చదువుకో టానికి వచ్చినట్లు లేదే ' అని. వెనుక బెంచీలోంచి 'చాలా చక్కగా గ్రహించారు.' అని – యింకొక చప్పట్లను 'బాగుశాస్త్రు' అని. వెకిలికిలోటలుంచి

'ఈవాళ్టికి చాల్లెండి మాస్టారూ!' అని సలహాలు సందేశాలు ఆదేశాలు వచ్చిపడ్డాయి. అవతలిల్లలు నవ్వుతున్నారు వాళ్లు ఎందుకు నవ్వుతారో వాళ్లకే తెలియదు అహోబలరావు మళ్ళీ పట్టువదలకొద్దీ ఉపన్యాసాని కందుకున్నాడు తక్షణం విషయం 'ప్రపంచ శాంతి'లో ముడిపెట్టబడింది. ఆర్థికశాస్త్రానికి సంబంధించిన, రాజకీయాలకు సంబంధించిన ప్రశ్నలు లేచి తలాక్కరూ వేయసాగారు చివరకా క్లాసు పరశురాం లైన్ సర్కస్ గా మారింది అహోబలరావు కుర్చీ వదిలి బెంచీల మధ్యకొచ్చి గర్జించాడు 'మీరు గొడవ మానుతారా లేదా?' అంటూ ఒకటికి రెండు సార్లు పొలోమంటూ అంతా లేచి 'క్రొత్త మాస్టారికి జై! క్రొత్త మాస్టారికీ జై!' అంటూ యువకుల కొచ్చి పడ్డారు

ఖిన్నవదనుడై అహోబలరావు యువకులను రాగటం షెల్ల దగ్గర బయాలజీహాల్లో జూ ఆలజీ ప్రాక్టికల్ చేస్తున్న విజయ చూసింది చూసి ప్రక్కనున్న స్నేహితుల చెవిలో ఏదో చెప్పింది అంతా అహోబలరావు సమీపాన్నుంచి పోకుండటాన్ని కనిపెట్టి పకపకా నవ్వారు హాలు హాలంతా పకపకలతో ధ్వనించింది అహోబలరావు కోపంగా విజయకేసి చూశాడు విజయ కటువైన మంచి హాసాన్ని విసిరింది

'చాల్లేవే—ఏమిటా విసురుడు!' అంటూ వచ్చింది ఒకతె.

'అదికాదే—క్రొత్తవాళ్ళనంత బెదరగొట్టాలేమి విజయా!' అంది మరొకతె అంతా నవ్వారు.

బల్లమీది చెక్కపై నాలుగువైపులా మేకులు దిగగొట్టి వెల్లకిలా పడుకోబెట్టబడిన కప్పకు రక్త ప్రసార మెట్లా జరుగుతుందో చెప్పి, గుండె చలనం గూర్చి చెబుతున్నాడు విజయ పరధ్యానంగా వుంది సన్నటిచాకులు చిన్నచిన్న సూదులు వేళ్ళలోంచి తీసి కుంటూ 'చూసే యిందిరా' అని పిలిచింది ఇందిర నోట్సు వ్రాయటం ఆపు చేసి 'ఏమిటే అంత అర్జంటు?' అంటూ వచ్చింది.

'లేడీస్ కల్చరల్ అసోసియేషన్ ప్రారంభోత్సవం ఎప్పుడే?' అంది విజయ

'అధ్యక్షుం యెవ్వరెందుకే?' అంది ఇందిర.

'పనుందన్లే చెప్పు. ఎప్పుడు ప్రారంభిం చటం?' మళ్లీ రెట్టించింది

'ప్రిన్సిపాల్నడిగాకే. ఇవ్వాళేమధ్యాహ్నం పోయి అడుగుదామా?'–విజయ ఆలోచించి 'సెక్ర టరీని పిలవ్వే' అంది సెక్రటరీవచ్చి 'ఎందుకే విజయా' అవతల టేబిల్ దగ్గర సగం సగం ప్రాక్టి కలు చేస్తూవచ్చావు చెప్పు'

'మన ఆపోసిరేషన్ 'షో' ఎప్పుడు చేద్దామే ' అంది విజయ 'ఇప్పుడెందుకే ఆ చర్చ ?' అంది సెక్రటరీ

'ఆఫీసు వేరర్ గా నేను క్రొత్త లెక్చరర్ను సూచిస్తాను మీరంతా వోట్లేయ్యాలి '

'ఎందుకే—పాపం అతన్ని యేడిపించటం ?' అంది ఇందిర సెక్రటరీ అందుకుంది 'పాపం అంటూ వెనకేసుకొస్తోంది దీనికేమన్నా మేనత్తకొడుకేమోనే వాడు '

విజయ 'అల్లానే వుంది కాకపోతే యేమిటి ?' అంది హేళనగా ఇందిర కోపంగా—'ఆ దగ్గర వరసలన్నీ ఐతే మీకవాలి ? నాకెం—నేను నా వోటు వయ్యను '

'ముడిచిరల్లో పెట్టుకో ' అంది సెక్రటరీ ఇందిరకు కోపమొచ్చి లిన బల్లదగ్గరకు వెళ్లి ప్రాక్టికలు చేస్తోంది విజయచాకులు మాదులలో బల్లమీది కప్పను పైకెత్తిన కోస్తూ సెక్రటరీ చెవులో ఏమేమో చెప్పి నూరిపోస్తోంది ఇద్దరూ మధ్యమధ్య నవ్వు కుంటున్నారు విజయకు ప్రాక్టికల్ మీద దృష్టిలేదు సెక్రటరీ బల్లమీదకువంగి విజయ ముఖంలోకి చూస్తూ మాట్లాడుతోంది తీరుగా సగంసగం తెలివిలోకి వస్తున్న కప్పపోయే ప్రాణంకోసం పెనుగులాడుతూ నాలుగుకాళ్లను కుంచించి తిరుగుబాటు చేసింది క్లోరోఫారం పట్టుతప్పి కప్ప నాలుగుకాళ్లు ఎగర తన్ని సెక్రటరీ ముఖానికొచ్చి గుద్దుకుంది.

'అమ్మ బాబోయ్' అని సెక్రటరీ భయంతో కెవ్వుమని కేకేసి దూరంగా పరుగెత్తింది విజయ తెల్ల బోయి చూస్తూ నిలబడిపోయింది నాలుగుదిక్కుల్నుంచి విద్యార్థినులు అధ్యాపకులు, అటెండర్లు ఏమిటి ఏమిటి అంటూ పరుగెత్తుకొచ్చారు.

భయపడిపోయిన సెక్రటరీ యేమన్నా అంటుందే మోనని అధ్యాపకుడు అటెండర్ని కేకలేస్తే అతను 'పొరపాటు తుడిచిపెట్టాలి క్లోరోఫారం సరిగా యివ్వ లేదు కాబోలు' అని నసిగాడు విజయ సెక్ర టరీని నడిపించుకుని వైటింగురూంలోని కెళ్ళ బోతూంటే అందరూ యీ అమ్మాయి ముఖంనిండా బట్టలనిండా యీ నెత్తురేమిటి మరకలేమి టని అడిగేవాళ్ళే అడిగి తెలుసుకున్నాక పొట్ట చెక్కలయ్యేలా నవ్వేవాళ్ళే ఇందిర అవత కాలంకోసం కాచుకు కూర్చున్నది విజయ, సెక్ర టరీ, బట్టల్లో ఎక్కుతూండగా 'ఏమే – యివాళ గలేవా 'షో' ఎల్లాగుందేం?' అంది సెక్రటరీ ముఖ మంతా వలుపు చేసుకుంది విజయ 'ఇప్పుడా, యిదా వేళాకోళానికి సమయం' మన్నట్లు చూసింది

ఇందిర మాటలో మాట కలిపింది—'జరిగిం దేదో జరిగింది కాని – యింకెప్పుడూ అనవసరంగా మనకు సంబంధంలేని విషయాల్లోకి దిగి యితరుల్ని అవ మానించటానికి పన్నాగాలు పన్నకండి ' దీంతో సెక్రటరీ దిట్టపోయింది విజయ ఉడుకుమోతుతనం గానే అంది—'నీకు మహ బాగా తెల్సులేవే— అందర్నీ వెనకేసుకొచ్చి మాట్లాడుతున్నావ్ ఇవాళ ఏదో ఆ వెధవ క్లోరోఫారం సరిగ్గా యివ్వనందుకు ఆ కప్పకు తెలివొచ్చి మేకుల్ని ఎగరగొట్టిందని దానికీ దీనికీ ముడిపెడ్తున్నావు వాడెంత రోగ్గో నీకు తెల్సా—నన్ను సైకిలుమీదనుంచి పడేశాడు నిన్న మా అమ్మ కలకత్తా నుంచి వస్తూంటే రాజమండ్రిలో ఎక్కిందట – యీయనగారి భార్యామణి మాట్లాడే వంటే నీ మాటా ముల్లె కిటికీలోంచి గోదావరిలో పారేస్తానని బెదిరించిందట ఇద్దరికిద్దరే వీడికీ వీడి పెళ్లానికీ యిద్దరికీ బుద్ధి చెప్పాలి ' అని

సెక్రటరీ మళ్ళీ అంది—'ఒసే ఇందిరా– నీ వన వసరంగా దీంట్లో జోక్యం కలగచేసుకోకు వాళ్లిద్దరికీ బుద్ధి చెప్పందే మేం నిద్రపోయేది లేదనుకో '

ఇందిర మళ్ళీ కప్ప సంగతి గుర్తుకు తెచ్చుకుని పకపకా నవ్వుతూ 'నా కెందుకు జోక్యం—నేను కలగచేసుకుంటే ఆ కప్ప ఎగిరి నామీదే పడివుండేది యింకా ' అంది. ఇంతలో సిటీబస్సు వచ్చింది ఇందిర బస్సులోకి వెళ్లింది 'ఇకేముంటే యింత చెప

నరంగా చెప్పలేంతటి తీవ్రంగా లేకుండా మాట్లాడుతుంది' అంటి కర్రటకి. చెవ్వా కోలు 'ధళ్'మంది. కాని వాళ్లకా 'బంయ్' మంది

7

రోజులు గడుస్తున్నా కొద్దీ చిత్రవిచిత్రమైన సంఘటనలు జరుగుతూవచ్చాయ్. ప్రపంచంలోని ఒకరకపు అసందర్భపు మనుష్యుల్లో ఒకడైన అహోబలరావు 'శాస్త్రజీవితం' దినదిన గండం, నూరేళ్ళాయుష్షుగా మారిపోయింది. ఉపన్యాసాలివ్వటం మొదట్లో క్రొత్త అనిపించినా క్రమంగా కొన్నాళ్ళకు మామూలై పోతుంది అందరికీ. ఇతడి విషయంలో అట్లా కాలేదు. చిన్న చిన్న అడ్డంకులు సంఘటనలు వచ్చి వ్యక్తిని నిరుత్సాహపరిచాయి. తరువాత స్టేజంటే భయం దస ఎక్కువవుతూ వచ్చింది కాని తగ్గలేదు. చక్కగా కష్టపడి అవీ ఇవీ చదివి మరీ వెళ్ళేవాడు—కాని నోరు విప్ప నివ్వరే! ఖర్మ!

ఇంటి కొచ్చాక పెద్ద పెట్టునరాగా రెట్టాలవిటించేది అతని! ఎవరితో మాట్లాడకుండా దిగాలు పడి కూర్చుండి పోయేవాడు. అర్ధరాత్రి నిద్రలోంచి ఉలిక్కిపడి లేచి 'భయం' అనేవాడు. 'నా చేయి మీమీద వేస్తాను మీరు సుఖంగా నిద్రపొండి మీ కెందుకు భయం' అనేది అలివేలు.

ఒక రోజున గదిలో కూర్చుని కాంపొజిషను పుస్తకాలు సంస్కరించటానికి బదులుగా రెండు చేతుల్తో తలగట్టిగా పట్టుకుని వెక్కి వెక్కి యేడవటాని కారంభించాడు. అలివేలు వంటయింట్లో కాఫీ కాచటంలో మగ్నురాలైవుంది.

'మరో పది నిముషాలకు కాఫీ కప్పు బల్లమీద వుంచుతూ—'కళ్లు ఎర్రగావున్నా యేమండీ?' అంది చకిత వదనరా. అహోబలరావు ఉత్తరీయంతో కళ్లొత్తుకుంటూ 'ఏమీ లేదు' అని కాఫీ కప్పందుకుని రెండు గుక్కలు పీల్చి ముఖాన్ని ప్రక్కకు త్రిప్పి కిటికీలోంచి ప్రొద్దుగ్రుంకటాన్ని తిలకించ సాగాడు. పడక కుర్చీ వెనక్కవచ్చి నిల్చొని 'నామీద వొట్టే. ఏమీ లేదూ?' అంది గోకాయిస్తూ అలివేలు.

ప్రక్క వాటాలోవాళ్లమ్మాయి యేడ్చి గోలచేస్తోంటే—ఉల్లల్లా హాయీ! యేడుస్తవు యేడుస్తవు వెర్రి నాగన్నా! యేడిస్తే నిన్నెవరు యెత్తుకుంటారు?' అని తల్లి ఓదారుస్తోంది. అలివేలు కాస్సేపు నిశ్శబ్దంగా నిల్చొని 'దీపం వెలిగించుకొస్తాను. అవతల చెబుదురుగాని లెండి అన్నం పెడతాను' అని గిరుక్కున వంటయింట్లోకి వెళ్లింది.

అహోబలరావుకు వెనకటి సంగతులు ఎంత వద్దనుకున్నా జ్ఞాపకానికి రాసాగినై. అలివేలు తన్ను యేరికోరి వరించి చేసుకుంది. చెంపకు చేరవేసి కళ్లు—పిల్లా అహోబలరావు కివ్వడమేమిటి అన్నారంతా. అసలయితే చదువుకున్నాడు గాని, ఎక్కడా ప్రాపంచికజ్ఞానం, తెలివితేటా, అందం, మనిషిలో నాజూకీ గాని లేవు. కోతి ముక్కుకి దొండపండు కట్టినట్లు ఏమిటిది? అంటే అలివేలు సమాధానమిచ్చింది 'నాకు అందం అక్కర్లేదు ఎక్కువున్నా అందాన్ని కొరుక్కు తింటామా? అది యివ్వాళ వుంటుంది రేపు పోతుంది. ఈవాళ నలకూబరునిలాంటి వాణ్ణి తెచ్చి కడతారు రేపు ప్రొద్దున్న వాడికే మహారోగమన్నా రావచ్చు అప్పుడా అందమంతా పోతే - అటువంటి అందాన్ని చూసి పెళ్లి చేసుకున్నా నాకేం కావాలి?' అంది పెళ్లికూతురు.

ఇవి మాటలు చెప్పిన పక్క యిప్పుడుంటే యిక్కడుంటుంది అన్నారంతా. తల్లి అడిగిందట—'ఆస్తి మాటో—లక్షణమైన బంగారపు బొమ్మలాటి పిల్లనిస్తే, తిండి బట్టా యిచ్చి సుఖపెట్టే చోటు అవునో కాదో కాస్త మాకుకో నచ్చాల్లదు.' అని. అప్పుడు కూడా అలివేలు కొంచెం మాటలు మానలేదు.

'డబ్బు కూడా అట్లాంటిదేగా అమ్మా. అది యివ్వాళ వుంటుంది రేపు పోతుంది. రోజూ మనం ఎంతమందిని చూడ్డంలేదు లక్షాధికారులు భిక్షాధికారులు కావటం లే—'

తల్లికి ఉత్తరువులో కారం వేసి రాచినట్లైంది. దాన్తో అదిప చిరాకుపడింది.—'ఈ అడ్డదిడ్డం మాటలన్నీ చెబుతున్నదానివి నువ్వు నిజానికి మొగుడితోటి కాపురం చేసేదానివేనా?' అని.

అహోబలరావు అనుకున్నాడు—యిప్పుడీ బంధం వుండేకోట అన్ని ముక్కూ త్రెంపుకుంటా

మన్నా తెగవు. లేనిపోట ఎంత అతుక్కుందామని ధీరత్వప్రయత్నం చేసినా అతకదు ఆ అతుకులు గగన కుసుమాలుగానే వుంటాయి. ఎవరి చేతి మెతుకులు ఎవరికి ప్రాప్తో, ఏపిట్ట ఏ చెట్టుతో కలిసి గూడు కట్టుంటో చెప్పటానికి నిజంగా ఎవరికి తెలుసు ?

ఎలిమెంటరీ స్కూల్లో చేరినప్పట్నుంచి ఆనర్సు క్లాసు పూర్తయేవరకూ యీ పదిపదిహేనేళ్లలోనూ ఒకే ఒక రకపు మనస్తత్వాన్ని పెంపొందించుకున్నాడు అహోబలరావు జీవితం పొడుగునా అపహాస్యాలకు, స్నేహితుల ధిక్కారింతలకు, వెకాకోళాలకు బలిఔతూ వచ్చాడు అంట కత్తెరలోంచి క్రాపింగ్ వరకూ వచ్చినా డబల్ బ్రెస్ట్ కోటు వేసినా, ట్వీడుసూటు వేసినా అతనూ అతడి నడకనూ కతయోజనాల దూరంనుంచి దుర్భిణీ వేసి చెప్పవచ్చు ఇంటర్మీడియేటువరకూ అతను హాస్టల్లో త్రికాలాలా సంధ్యావార్చేవాడు అక్కడికి మెస్ రెండుమైళ్ళదూరం వుండేది ఆ రెండుమైళ్ళూ పెద్దాపురం పట్టుపంచె కుచ్చెళ్ళుగోచీపెట్టి తడిఉత్తరీయాన్ని భుజాన్నేసుకుని చేతిలోని రాగిచెంబుతో భోజనానికి శ్రీ మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరాయుడుగారిలా బయల్దేరి వారిసంటబడిపోతూవుంటే, ఆ పిలక గగనసీమల్లో సంచారంచేస్తూవుంటే, క్రొత్తగా మొదటి సంవత్సరంలో చేరినవాళ్లే దగ్గర్నుంచి, ఫైనలియ్యరు వరకుఅవ—మగా అన్న విచక్షణాభేదం లేకుండా అంతా నమస్కారాలు చెల్లించి భక్తితో శ్రోత్రియుల్పేపేవారు కొందరు భక్తగణంలోనివారు అతన్ని అక్కడే నిలేసి లెక్కలూ ఇక్ట్రా తెలియనివి చెప్పించుకుని మరీ వదిలేవారు

అహోబలరావు రామానుజాలవారి మతానికి హృదయాన్ని అంకితం చేశాడు విష్ణుచిత్తీయము అతడు తలక్రింద పెట్టుకు నిద్రపోయే గ్రంథం అహోబలరావు విశిష్టాద్వైతికూడా—పరబ్రహ్మోత్కృష్టి తను దచ్చినా వప్పుగోడు చరిత్రకారులు కొంత కుంది కాలేజీలో దసావుసనే రోజుల్లో అహోబలరావుకి 'ప్రకరాభ్యుదయ'నే గౌరవ నామం వున్నట్టు కూడా చెబుతారు అతను అన్ని తరగతుల్లోను ఉత్తమశ్రేణిలోనే వచ్చాడు. కాని ఆనర్సులో సెకండ్ క్లాసు. అక్కడే వచ్చింది గట్టి చిక్కు, విశిష్టాద్వైతం కొంపతీసింది.

ఆచార్య శివశంకరరావుగారు ఎవరో చెప్పారు, అహోబలరావు ఎంత సూపర్ స్టిషన్ మనిషంటే అతను వసుకుత్తాన్ని స్పృడు శివ శివా! అనిగాని, హర హరా! అని గాని ఎవరైనా అన్నట్టయితే చెవులు రెండూ మూసుకుని వినపడనంత దూరం పరుగెత్తేవని ఆయన ఒకరోజు స్వయంగాపిలిచి 'నాపేరేమిటి చెప్పమ'ని అడిగాడు 'హరిహర్' అని చెప్పవన్నాడు అహోబలరావు అరుసూరు కాని నారాయణని చెప్పి వైష్ణవ నామోచ్చారణచేయ వచ్చాడు. అతను తిరువాయాన్ని తీర్చి దిద్దితే యస్. యస్ యం రైలుపెట్టెమీది పట్టి వర్ణనాలకన్నా ఎక్కువ స్పష్టంగా గోచరించేది చివరకా విశిష్టాద్వైతమే అతడి ఫస్టుక్లాసు కలన్ని దూరంచేసి మరీ వదిలింది. ఐతే యూనివర్సిటీకల్లా ఫస్టుగా లెంపలో నిల్చోవలసినవానికి ఫస్ట్ క్లాసు రాకపోగా, మెడపట్టుకు గెంటితే సెకండ్ క్లాసు గుంపులోకొచ్చి పడ్డట్టు తెలియగా ఆ తెలిసినరోజుల్లోనే అహోబలరావును గంజాకానివేసి రైల్లో ఎక్కించాల్సినంత పనయింది తరువాత కొద్దిరోజులకేగా జరిగింది కాన్వొకేషను. అప్పటికి ఫస్టుక్లాసు రాలేదేమా అన్న విచారం మానవుడ్ని పట్టుకు వదల్లేదు ఉద్యోగం దొరికాక యిప్పుడావిచారంమాయమైంది దానికితోడు లోకంలో బ్రతకటానికి జీవితయాత్రను సరిగా నెగ్గుకురావటానికి ఒక యూనివర్సిటీడిగ్రీలే చాలవని ఎన్నో ముసుగులు మెలుకువలు మాయలు మోసాలు కుతంత్రాలు నేర్చుకోవాలని లేకపోతే అధోగతి అన్నది నిశ్చయమే! అని తేలింది

అలివేలు దీపం వెలిగించుకొచ్చి—'ఇంకా యిక్కడే కూర్చున్నారేం? నిద్దరాయకుపో లేదా—' అని ఆశ్చర్యంతో అడిగింది.

'ఇటురా కూర్చో' అలివేలు మాట్లాడకుండా వచ్చి కూర్చొని, 'ఎందుకండీ అంత దిగాలుపడిపోయి కూర్చున్నారు యింట్లో యీనాళ మీ అమ్మమ్మ యేమన్నా జ్ఞాపకానికొచ్చిందా!' అని చెంగు చాటు చేసుకుని నవ్వింది అహోబలరావు అలివేలిని చూస్తూ—

'ఇక మనం అమ్మమ్మనే జ్ఞాపకం చేసుకుంటూ కూర్చోవాలి.'

'ఏం అలా అంటున్నారు?' అని తన చేతిలోకి అతడి చేయిని తీసుకుంటూ అంది

అంత అందమైన కళ్ళల్లోకి చూస్తూ—'నేను చెప్పలేను చెప్పి నీ మనసుకూడా పాడు చేయలేను' అన్నాడు సంశయంగా

'నా మనసు మీ మనసులాటిది కాదుగా' అంది అలివేలు

'ఏమైనా పాడవుతుంది ఎందుకు చెప్పటం?'

'చెప్పకపోతే వాచుకోండి రెండి భోంచేద్దాము'

'నా ఆకలి లేదు నువ్వు తిను'

'మీరు తినకుండా నే చెప్పానన్నా తిన్నానా?'

'ఇవాల్టికి తిందూ— నా మనసు బాగులేదన్నానుగా'

'ఏమిటి ఆ విజయ అన్న అమ్మాయి యేమన్నా చేసిందా?' అలివేలు నవ్వు నాపుకుందుకు యత్నిస్తూ ప్రక్కకు తిరిగి అంది

'ఏమిచెయ్యాలో అదే చేసింది ఐనా అమ్మాయి నవశలసిన పనేముంది మన ప్రారబ్ధమే అట్లాగుంది ఆ యనేం చెప్పటం లేదనీ, యీయన మరు అక్కర్లేదంటూ డెప్యూటేషను వెళ్లారు ఉద్యోగం వుంటుందో ఊడుతుందో తెలీదు ఇటువంటప్పుడు అన్నం రొట్టెలాయిస్తుంది నావ్వు?'

'వోస్—యింతేనా!' అంది అలివేలు

'ఏం యిది చాలదా?'

'అదికాదండీ—మీ కెందుకు కోపం ఉద్యోగ్యం వెయ్యటం కష్టంగాని తియ్యటం అంత తేలికకాదు'

'ఓహ్హో—నీకు బాగా తెలుసు'

'అబ్బ! నాకు తెలుసండీ. మీకేం ఫరవాలేదు వచ్చి భోంచెయ్యండి'

'నేను తన్ను చాలామట్లు అవమానించటానికి ప్రయత్నించినట్లు ఆ అమ్మాయి రిపోర్టులో వ్రాసింది' అన్నాడు దిగులుగా

అలివేలు గది ప్రతిధ్వనించేట్లు నవ్వి— 'మీరా—మీరు నిజంగా అటువంటిపన్లు చేశారా?' అంది.

'నే చెప్పందేదూ చెయ్యలేదు. చెయ్యను.'

'అవమానించటానికి ప్రయత్నించటం అంటే'

'నాకొంద—నే చెప్పందేదూ ఆ అమ్మాయి ముఖంలోకి చూసి నవ్వవన్నా నవ్వలేదు'

'మీరు నిజంగా అట్లాచూసి నవ్వివుంటే కథ యింతవరకూ రాక పోను'

'అలివేలూ—ఏమిటే వేళాకోళం? యిది ఎటువంటి సమయం—రేపు మనం ఎక్కడ తలదాచుకోవాలి' ఆ ఆలోచన వచ్చేసరికి బుర్ర పగిలిపోతుంది—'

'ఏమిటండీ—బుర్ర పగిలేది? నిజంగా తన్ను అవమానించే ప్రయత్నాలు మీరు చేస్తున్నట్లు ఆ అమ్మాయి వ్రాసిన రిపోర్టు ఆధారంచేసుకొని మీ మీద చర్య తీసుకుంటారనా?'

'వో తప్పకుండా'

'అప్పుడు చక్రం అడ్డువెయ్యలేనో '

'ఏమిటి నువ్వా ' అన్నాడు కుర్చీలోంచి లేచి అహోబలరావు

'అవును—నేనే ఆ అమ్మాయి దగ్గరకు వెళ్ళినా ఆపితేం చూసి గల్చుకవస్తాను మీ కోసం నేను ఏది చెయ్యలేను?' అహోబలరావు 'ఊ నా చేయి పట్టకో—' అలివేలు తలుపులు తెరిచివచ్చి 'అందివ్వండి' అంది 'ఇదుగో— అమ్మయ్య యిప్పుడు కుర్చీలోంచి లేచాను ప్రాణం ఎంత తేలిగ్గా వుంది.' వంటయింట్లోకి నడుస్తూ 'ఉంటుంది మీకు నిజంగా ఆ పిల్ల అంటే అంత భయమేమిటండీ?'

'భయం కాకపోతే—ఆ అమ్మాయిని రెండు చెవులూ నులిమెయ్యమనా, గోడకుర్చీ వేయించమనా ఏమిటి నీ అభిప్రాయం?'

'అంతకన్నా ముఖ్యమైన శిక్షే వుంది గట్టిగా రెండు చేతుల్లోకి తీసుకుని నలిపేసి వుంటే ఆ అమ్మాయి యిట్లాటి పెంకెపన్లు ఎప్పటికీ చెయ్యకుండా వుండేది?'

సీటు వాల్చుకుని కూర్చొంటూ 'ఆ పని నేను చెయ్యాలనా—'

అలివేలు కంఠం ఎత్తిపట్టుకుని 'నిజంగా మీరే ఆ పని చేసివుంటే నా కెంత గర్వంగా ఉండేదని.'

'ఊరికే పైకంటావు నేను చెయ్యగలిగి చెయ్యలేనని తెలుసు గనక '

అలివేలు నవ్వి 'అందరికీ మల్లే అమాయకపనతనా—ఒక్క నాటికీ పనను మీ రా పని చెయ్యకండి మళ్ళీ ఆ అమ్మాయి '

'ఛ ఛ నే నన్నందగ్గిర్నుంచి లేచిపోతాను మళ్ళీట్లా మాట్లాడారంటే '

'మాట్లాడను లెండి ఈ పచ్చడి కల్పుకోండి యిది మీ కిష్టమని చేశాను '

పచ్చడి వాలుక్కి రాసుకుని 'నీ చేయి దివ్యమైన రుచుల్ని పుట్టిస్తోంది వుండు నా బుజంమీద చెయ్యేస్తా వేమిటి? అదుగో వాళ్లెవరో కిటికీలోంచి చూస్తున్నారు '

'పోండి. ఎవరూ లేరు అంతా అబద్ధం ఇవ్వాళ నేను మడికట్టుకోలేదు తెల్సా ' చిత్తం గ్రహించా నన్నాడు అహోబలరావు చందమామ వెన్నెలలు విరియించాయి సన్నజాజులు నవ్వినై

8

తెల్లారి లేస్తూనే 'యీవాళ నన్ను మాట్లాడించకండి మీ పన్లు మీరు చేసుకోండి నా కూ పన్లున్నాయ్ ఇంటికి తాళంవేసి మధ్యాహ్నం అలా వెళ్లివస్తాను కొంచెం పర్మిషను యిస్తారా?' అంది అలివేలు

'విషయం చెప్పు' అన్నాడు టూత్ బ్రష్ తిరగేసి తల బరుక్కుంటూ—

'అసలు విషయం ముందు చెబితే కథ ఎప్పుడన్నా రక్తి కట్టుందీ?' అంది కాఫీకోసం కుంపటంటిస్తూ అలివేలు

'ఇప్పుడు నువ్వు నాకేమిటి కథ చెప్తావ్?'

'మంచికథ అనగా అనగా ఒక అబ్బాయి వున్నాడు ఆ అబ్బాయి ఒక మంచి వాజాలైన అమ్మాయిని సైకిలు మీంచి పడగొట్టాడు. అప్పట్నుంచి వాళ్ళ మనస్సులో రాగద్వేషాలు రాజుకొంటూన్నై.' అహోబలరావు పోరుమంగా— 'నేను నువ్వు చెప్పేకథ వినదల్చుకోలేదు. నీకు ఆకథలో సంబంధంలేదు.'

'సంబంధం లేదంటే మీకు ఉద్యోగం వూడుతుంది.'

'ఐతే యింతకీ నువ్వేమిటి చెయ్యదల్చుకున్నావు ఇల్లిల్లూ తిరుక్కుంటూ వెళ్తానన్నమాట. నా అవస్థ నే నేదో పడ్తాను కావలిస్తే క్షమాపణ పత్రం వ్రాసియిస్తాను ఇవ్వెందుకు నీకు పుణ్యముంటుంది—ఎక్కడికీ వెళ్ళొద్దు '

'అవసరంగా మీరా అమ్మాయికి క్షమాపణపత్రం వ్రాసియిచ్చి మర్నాడు మీరా కాలేజీలోనే పాఠం చెప్పదల్చుకొన్నారా? అట్లా ఒక్కనాటికి జరగటానికి వీల్లేదు నేను వెళ్లి మీ విజయను కల్సొగుని మాట్లాడివస్తాను మీ తరఫున నాకు వకాల్తీ యివ్వమని ప్రార్థిస్తున్నాను ఎందుకు ఘోరింకా ఆలోచిస్తున్నారు? యేమిటీ సంశయం?'

'ఏమీ లేదు బ్రహ్మదేవుడు నన్నే భార్యను చేసి నిన్ను భర్తనుచేసి వుంటే ఎంత బాగుండి పోయేది అని '

అలివేలుకి కోపమొచ్చి యింట్లోకి వెళ్లిపోయింది తరువాత వాళ్లు మాట్లాడుకోలేదు అరగంట పేపు అలివేలే ఆ యుద్ధాన్ని రాజీలోకి తెచ్చే ఉద్రేకంతో 'ఇదుగో, మిమ్మల్నే, మన యీవాదనలో కూరల మనిషి కేక వినిపించుకోలేదు కూరలేటంచి బజారుకెళ్లి ఎట్లా తెస్తారో చూస్తాను!' అంది అహోబలరావు పంచెపుచ్చుకు పెరటిలో కొచ్చి 'ఎట్లా తెస్తానో చూస్తుందిట నాకేమి అంత లౌకిక జ్ఞానం తక్కువా?' అంటూ మార్కెట్టు వరకూ సాగిపోయాడు విసా విసా నడుస్తూ యిలా అనుకున్నాడు ఏదన్నా హెచ్చు తగ్గులవుతే అలివేలు తప్పకుండా దెప్పుతుంది కూరలవాళ్లు తనది క్రొత్త మొహమని ధరలెక్కువ చెబుతారో, తప్పుడు తూకాలు తూస్తారో—అట్లాటివేమీ తన దగ్గిరా? హనుమంతుడిముందు ఎవరన్నా కుప్పిగంతులు వెయ్యగలరా? ఇట్లా అనుకున్నప్పుడు చొరచుకొచ్చిన ఆవేశంతో ఎదురుగుండా కనిపిస్తూన్న ఒకటి రెండుకూరల దుకాణాల ప్రక్కనుంచి ఖాళీసంచీ నలుగురి కన్పించేలా వూపుకుంటూ ఒకసారి నడిచాడు అమ్మకం జోరులో— కోటైపునుంచి గోనెక్రిందకు డబ్బులు, నోట్లు, వెళ్లివస్తూండగా అటువంటి మంచి దర్జాలో చేరగిల్లి గంపలమీదకు యీగల్ని తరుముతూన్నవ్వాడు, లేచి 'రండి' అని అహోబలరావును ఎదురు

ఆహ్వానిస్తారు ! అతనుకట్టి కాలేజీ లెక్చరరూ పోనీ ఏ పోలీసు కనిస్టేబన్నా అయితే వలువురూ ఝాశీకి కాంతమున్నన చేసివారే తీరా కానుగా వస్తే టౌనులో పడాలిసొస్తుందేమోనని అనుమానం వేసిన మాట మాత్రం నిజం అంతలో ఒక కొట్టుదగ్గర జనం 'జానకీ ! జానకీ !' అని సంబోధిస్తూ కూరల కోసం రొంగబడ్డాన్ని చూసి యీ పేరేదో బాగుంది యెక్కడకొంటే మంచిదని లోనికి తొంగిచూశాడు మనిషి బొగ్గుల బస్తాకు మల్లేవుంది పెళ్ళోపట్టిన—కాసులదండ—గుడ్డ్కన పత్తు—చేతిని మురుగులు కొంటెగొంటా బంగారంతో కొట్టుకచ్చేట్లగా మాట్లాడుతోంది

అహోబలరావు పూరుకోవచ్చా—ఏ మనుకున్నాడో—ఎదురుగుండా తోసుకుంచి వచ్చే మనుష్యుల్ని 'ఎల్లా కొన్నారు? సరిగ్గా తూచిందా? నిన్నట్లాగేనా ఏమన్నా ధరలు తగ్గాయా?' అంటూ వాకబులు ప్రారంభించాడు జానకిని ఆ జనం మధ్య నుంచే అహోబలరావు ఆకర్షించాడు దాన్తో వదిలిందా—'ఆ రాళ్లు సరేనా—ఆ కాటా అల్లా వుందే? తక్కెట్లో దారవా ఏమన్నా వుందా?' అంటూ తన ప్రజ్ఞను వెళ్ళబెట్టబోయాడు కొటికలా జానకి కస్సుమని 'ఏందయ్యా—కొన్నావులే గాని ఎల్లు ఇనుమంటి మాటలాడక ఎప్పుడన్నా బజారుచేసిన మొహమేనా—' అంది దురుసుగా అంతా గొల్లుమన్నారు అంతట్లోకే ఆ దారిని పోతూన్న మరోమనిషి ముద్దకించి 'పోలయ్యా! గంపమీద చెయ్యేసెల్లు కొనకపోతే మానె—ఎప్పుకీ పానానికి లంక నీ సెయ్యి మంచిది బాబో!' అని వొక గావుకేక పెట్టి, చిన్నబుచ్చుకుని తిరిగి వెళ్లిపోతూన్న అహోబలరావు ఆమె యొక వాదాన్ని మాపి జాలిపడినట్టై దారి కడ్డంపడి 'రా అయ్యో! కోపగించి పోతావా తమ్ముడూ! కొనకుండాపోతే వచ్చి నీ కడుపు నిండుతా' అని చెయ్యి బుచ్చుకు తీసికెళ్లి—'ఉప్పు పులుసు తినే పానానికి కోపం రాదయ్యా? నీ రాళ్లు తక్కెడ తప్పంటివే? నీ అప్పను కానా—నాను తప్పుడుమంచిన లేగా నీ తూకం—'

అహోబలరావు నవ్వి—'అహా! నువ్వు మంచి దానివేలే' అన్నాడు. 'అట్టాగను బాబూ! నీ జాటి దొరబాబులు కోసగి స్త్రీ జానకి నచ్చేవా—ఇటికేనా—'

కూరలన్నీ తూచాక డబ్బు తీస్తోంటే జానకి అంది

'కోనా యిచేరా తమ్ముడూ డబ్బులియ్యాల గాకపోతే రేపియ్యి నీ దగ్గరుండాలి గాని జానకి డబ్బు యేటి కెదురీస్తుంది'

అహోబలరావు కాళ్ళోపేస్తానని యింటి ముఖం పట్టాడు ఈ ఆప్యాయతను అతడు నిదివరకు ఎక్కడా చవిచూడలేదు ప్రపంచంలోని యిన్ని ముఖాలూ, ముఖానికో మనస్తత్వం, చొప్పున వుంటూంటే జానకిని రేంట్లో కేరిస్తే బాగుండునో అతడు ఊహించుకూ ఉట్టలేదు

9

అహోబలరావును ఉద్యోగంలో నుంచి ఫూస పెరికేయిర్నింది' విజయం ముందే కాలోతున్నదని ప్రసాదరావు శంఖారావం చేసి పల్లాక స్తుత్యంగా ఆనందించినది విజయ తల్లి దమయంతి విచారంగా 'మాపండి ' ఒకరితోటి పద్ద అన్నాన్ని అగ్నికార మనే చిన్నచెప్పతో పనిగొట్టడం మహాపాపం సుమండీ పదికుంది కలయుల్లు ' అని వాపోతూంటే తల్లివిసవిసా చేతు లాడించుకుంటూ ' రైల్లో నాకు జరిగిన అవమానం యింతా—అంతా, పుస్తకాలూ కాగితాలు పెట్టిలోంచి గిరవాటేస్తానంది అతిగా రది వాడో—పుట్టు పచ్చలార నిదాన్ని అంబిస్తేను పది రోజుల్లో పనిగొట్టి అవమానపరుస్తాడూ? స్త్రీలకోలికి పోయినవాళ్లు అనుభవించాల్సిందే పెద్దా చిన్నా గౌరవ మర్యాదలెన్నరక్కుండా ప్రవర్తించినందుకు కావలిసిందేయీ ప్రాయశ్చిత్తం ' అంటూ తన అక్కసును వెళ్లబోసింది దమయంతి చిన్నబుచ్చుకున్న ముఖంతో అక్కడనుంచి వెళ్లిపోయింది ఇంతవరకూ పశ్చాత్తాపం చేస్తున్నది పాపమేమో అనే చింతవిజయకు కూడా కలిగింది లైబ్రరీనుంచి తెచ్చినవనకులను పూర్తిచేద్దామని పుటలు తెరిచి చదవబోయే సరికి పశ్చాత్తాపించసాగింది—ప్రపంచ కాంతిమీద తిరుగుడ్చి ఉత్సాహపరుచ్చే అహోబలరావు దీనవదనమే మాటిమాటికి విజయ కళ్లముందు నాట్యమాడసాగింది. హైకోర్టు నవోమండలాపవల్లటి కొరు పుణ్యాలతుంపులు అక్కడక్కడ నిచ్చి తెల్ల తెలబట్టా కళుల్లా గోచరించాయి. కాలేజీకు ఆఫ్ నుంచి వచ్చేసింది. అది స్వరవాళ్లు వసంతరీగా

గర్భాలను నమ్మరాని శాస్త్రాలు భోజనాదికాలు పూర్తిచేసుకునే వేళ కొందరమ్మాయిలు లప్పాలే ముత్తాబులకు చివరితీర్పు ల్నిచ్చే సమయం విజయను గుండెల్లో గుబులొచ్చిపడింది. రేపు తన కాలేజీలో బులం తీరిపోతుందని తెలియని అహో బలరావు చివరి ఉపన్యాసంతను వినటాని కెళ్ళాలి వెళ్లి అక్కడ కూర్చోటానికి తనకెంత యినుములాటి కఠినహృదయం కావాలి రేపు అతను అలోలతుడా అని ఉద్యోగం పోయి యేమనుకున్నాడు అతని క్రొత్త సంసారం కాకులకి గ్రద్దలకి అవుతుంది ఆ కాకులూ గ్రద్దలూ ఎవరు? విజయగుండె దప్పున ఆగినట్లయింది

కాలేజీకి వెళ్ళటంకోసం తీసిన పుస్తకాలు బల్లమీద గిరాటువేసి చేతుల్లో ముఖాన్ని కప్పుకుని కూలబడిపోయింది కుర్చీలో విజయ కిటికీలోంచి క్రిందకు చూస్తే బజారుగోడను చార్లవేసి వుంచిన కుక్కుకొక్కిన లేడీసైకిలు 'క్రోధం బహు చెడ్డ వస్తువు సుమా' అని హెచ్చరిస్తోంది విజయ దిగాలు పడ్డ ముఖంతో అటూ యిటూ తిరుగాడుతూండ టాన్ని గమనించిన దమయంతి 'కాలేజీకి టైము కాలేదుటే—లేచి అన్నానికి రా' అని ఒకటికి రెండుమార్లు కేకేసింది విజయ లేచి వంటయింటి గుమ్మంలోకొచ్చి 'ఈవాళ కాలేజీకి ఎల్లా వెళ్లను? వెళ్ళలేనే అక్కా—' అంది కాలితో నేలను రాస్తూ సరిగ్గా యిదే సమయానికి విజయ తల్లి చిన్న కూజాబిందెను నీళ్ళతోసహా ఎత్తి కుదేసి లోనికి రొప్పుతూవచ్చి 'అదే—అదే అది వచ్చిందే— యింట్లో ఎవరూ లేరే ఎల్లాగే బాబూ!' అని కంగారుగా యిటూ అటూ చూసింది దమయంతి తెరగు మీదకు లాక్కుని వీధిలోకొచ్చింది వెనకాలే విజయ మెల్లిగా అడుగులో అడుగేసుకుంటూ కొడ రిక్కించి ముందుకు చూసింది.

గేటు తోసి తిగించి నవ్వుతూ అలివేలు 'క్రొత్త చుట్టాన్ని ప్రసాదరావుగారి మరదల్ని పరిచయం చేసుకుపోదామని వచ్చాను' అంది

దమయంతి 'రండి' అంటూ ఎదురుగా వెళ్లి 'మీవారు కాలేజీలో లెక్చరరు గదూ' అని చేయి పుచ్చుకుని మెట్లమీదనుంచి నడిపించుకెళ్లింది విజయ తల్లి కంగారుగా వెనకనుంచి విజయను జబ్బ పుచ్చుకు లాగుతోంది లోని కొచ్చెయ్యమని. విజయ తల్లిని విదల్చుకొని హాలులోకి వచ్చి పచ్చటి పసిమి రంగుఛాయతో మెరుస్తున్న అలివేలు రూపాన్ని తీర్చినట్లు కట్టిన ఆమె లేంపురంగు చీరను, ముఖాన్ని శుభసంపత్కరచిహ్నంగా దిద్దుకుంగేకరంగా కనుపిస్తున్న కుంకుమనూ, ఆశ్చర్యంతో చూడసాగింది.

దమయంతి 'ఈ అమ్మాయే. మావారి శిష్యురాలు' అంటూ పరిచయం చేయబోయింది. అలివేలు 'ఇట్టే శిష్యురాలే—విజయ కదూ మీ పేరు. మీరే కాలేజీలో పని చేస్తున్నారనుకొని మావారు పొరబడి ఒక క్లాసు వదిలేసారట నిజమేనా?' అంది నవ్వుతూ అలివేలు

విజయ 'నిజమే ' అంటూ దగ్గరగా వెళ్ళి ఆమెలోకి చూడసాగింది అలివేలు జేనికోసమా వెతుకుతూన్నట్లు చూసి 'ఏరిమీ అమ్మగారేరి? వారి యెడల కొంచెందురుసుగా ప్రవర్తించాను క్షమించమని అడగాలి' అంటూ లేచింది

అప్పటికి విజయతల్లి సొట్ట పోయినబిందెను మెల్లిగా వంకరలు తీస్తోంది అలివేలు చప్పున ఆమె రెండు చేతుల్ని పట్టుకుని 'పిన్నిగారూ! చిన్నవాళ్లను మీరు క్షమించాలి అప్పుడు కొంచెం దురుసుగా ప్రవర్తించినమాట నిజమే ఇప్పుడు మీ స్నేహం కోరివచ్చాను'

విజయ తల్లి క్రిందు మీదై 'హా హా హ్హా!' అని మాత్రం అనగలిగింది దమయంతి 'మాయిల్లు చూద్దురుగాని రండి' అంటూ వంట యింటిలోనికి తీసుకుపోయి పీటవేసి కూర్చోబెట్టి పుట్టింటా లేపూరో అన్నీ వాకబులు చేయ నారంభించింది తన పుట్టినిల్లు రాజమండ్రి అనీ తన తండ్రి హైస్కూల్లో మాస్టరనీ అన్నీ చెప్పాక విజయకేసి తిరిగి 'మిమ్మల్ని మాట్లాడించటం ఎట్లాగో నాకు తెలియడం లేదమ్మా ఎంగుకనంటే నాకు వచ్చినదరువు చాకలిపద్దుల వరకే—అంతే ఇవ్వాళమీరు బడికిపోలే నట్లుంది బడివంటి నా మొహం! కాలేజ్ అనాలికాబోలు'

విజయకిమాటు నవ్వు వచ్చింది నిజంగా. 'వొంట్లో ఏమీ బాగాలేక వెళ్ళలేదండీ' అంది.

దమయంతి కాఫీ తెచ్చియిచ్చింది విజయ దొడ్లోవని పూలుకోసుకొచ్చి 'యిందెయియ్ తీసుకోండి' అంది అలివేలు కొంచెం గంభీరంగా 'అమ్మా నేను నిజంగా నిన్నొకటి యాచించటానికి వచ్చాను ఆతిథ్యాల్ని స్వీకరించటానికి రాలేదు కాని మీ మంచి మనస్సులతో యిస్తే అది ఎట్లా కాదనను?' పూలందీసుకుంది దమయంతి 'ఎందుకండీ అట్లా అంటారు! అదిచిన్నపిల్ల దానికేం తెలుసు?' అలివేలు నవ్వి 'ఇప్పుడీమె యెంత చిన్నపిల్లో యింతకన్నా తక్కువట్ల పసిపిల్ల లోకడున్నాడు మాయింట్లో అతని చేష్టలవల్ల మీకున్నాకష్టం నష్టాలు కలిగితే మన్నించమని అడగటంకోసం వచ్చాను. అయినదిమా తెలియదు. నాకు తెలియనిది

ఆయనకు తెలిసినదల్లా ఆచదువే' అని విజయ రెండుచేతులో పుచ్చుకుని 'యీ చిన్న అక్క కోర్కెను మన్నించవా' అని అడిగింది

10

కాలేజీనుంచి 'ఆదరా బాదరా' యింటికొచ్చే సరికి సుమ్మానికి పెద్ద తాళం వొకటి వేసివుంది అహోబలరావుకి అటువంటి సమయంలో మొగుడనే వాడికి ఎంత కోపం వస్తుందో అంత కోపం వచ్చింది ఐతే ఆ కోపం ఎట్లాగన్నా బహిర్గతం కావాలి? మరొక అసందర్భం ఏమిటంటే 'తను ఎక్కడికీ కదల వద్దని వార్నింగ్ యిచ్చాడాయె అప్పటికీ తన మాట కాదుటతిరిగి వెళ్లిపోయింది అహోబలరావుకి బాగా తెలుసు తను అనుకున్న పని అలివేలు చేసితీరుతుం దని ఆ వాళ్ళ కొంపకు పడిపోయివుంటుంది తల్లి ఏమని చెప్పివుంటుంది తన భర్త కుద్ర తెలివితక్కువ వెధవనీ, తనే మహా గడుసుదాన్ననీ చెప్పివుంటుంది ఇవన్నీ చెప్పి ఆ అమ్మాయిని రిపోర్ట్‌ను ఉపసంహ రించుకోమని అడగటానికే వెళ్లివుంటుంది ఎంత అవ మానకరమైన పని! ఈ భూప్రపంచకంలో మొగుడనే వాడి అజమాయిషీలోవున్న ఆపది చేయకలపినపను లేవా మస్టికి కైలుదేరింది ఛీ! సుప్రసిద్ధ కాలేజీ లెక్చరరు అహోబలరావు పరువంతా మంటలో కలిసిపోయింది అయిపోయింది—యింకా కాలేజీ లెక్చరర్ ఏమిటి తను? రేపో ఎల్లుండో ఊస్టింగ్ వస్తుంది ఎందుకొచ్చిన బ్రతుకు? ఛీ! రేపు యీ వూళ్లో ఏ ఆధారాన్ని నమ్ముకుని వుండటం? అతని కళ్ల ముందు భూమి రోడ్డు రోడ్డుమీద మనుష్యులు అంతా గిరగిరా తిరుగుతున్నారు డబ్బు లేక అగ చాట్లు పడే పేదవాడి అసంఖ్యాక భారతప్రజల హీన చరిత్ర పుటలు అతని మనఃఫలకాన గబగబా కదుల్తు న్నాయ్ కేవలం హైన్యమే అతని కళ్ళముందు తాండవమాడివుంటే పరవాలేకపోయేది అటువంటి హీనస్థితి తనకు వచ్చేసినట్లే—వచ్చి ఎంతో కాలమై నట్లే ఫీలయ్యాడు అప్పుడిక అలివేలు తన చెప్పు చేతల్లోంచి కట్టలు త్రెంచుకునే ప్రమాదకరమైన వస్తువులా అతనికి గోచరించింది 'విజవేరా అబ్బాయీ!' అన్నట్లు చింతచెట్లు జడలు విరబోసు కుంటున్నాయి చీకట్లు ముసురుతున్నాయ్ అహోబల రావు పళ్లు పటపటా కొరికాడు వెర్రిఆవేశ మెత్తిపో తోంది సుమ్మంలో దతికిలబడి గుడ్లు పెద్దవి చేసుకుని మనస్సు అశాంతి క్రాంతం చేసి చూడబోగాడు అటు

వంటివాడికి మాత్రం ఏమి అవుతుంది? ఎదురుగుండా రిక్షా ఆగటం అందులోనుంచి మనుష్యులు తన వైపుకు రావటంకూడా అతనికి తెలియదు బాగా దగ్గర పావచ్చి తలుపుతాళం తీస్తుండగా తెలివొచ్చింది అహోబలరావుకి ఆ మనిషి అలివేలులా గమనించి పూచిపుచ్చుకు లెంపకాయ కొట్టాడు 'అమ్మో!' అని అలివేలు గోడమీదకు వాలింది గోడనున్న మేకు కణతలకు తగిలి గాయమేర్పడింది ఇది గమనించని అహోబలరావు 'ఎక్కడికెళ్లావే—రాక్షసీ? వెళ్ళొద్దన్నానా—అని మళ్లీ చేయెత్తాడు వెనక నుంచి అతని ఎత్తినచేతిని ఎత్తినట్లే ఒక అమృత హస్తం గట్టిగా పట్టుకుంది

అప్పుడు అహోబలరావు ఆ అమృతహస్తాన్ని తనవైపుకు త్రిప్పుకుని కళ్లలోకి కళ్లు పెట్టిచూశాడు వి జ య గప్పున చేయివదిలేసి 'వి జ యా అని పెనక్కి గెంతాడు సుమ్మందగ్గర కూలబడ్డ అలి వేలు కుడిచేత్తో కణతపాత్తుకుంటూ—'ఇక పరిహాసం చాలించండి మాశెల్కెల్ని రెండవయారు అవమా నించవలెనుకున్నారా? వచ్చి తలుపుతీసి దీపం వెయ్యండి'

అహోబలరావు కిక్కురు మనకుండా తాళం తీసిలోపల ప్రవేశించి లైటు వేశాడు అలివేలు చెంపమంచి నెత్తురు కారుతోంది విజయకోపంగా మాస్టారికేసి చూసి 'నేను వెళ్లిపోతాను అక్కయ్యా తలకు కట్టు కట్టుకో' అంది అలివేలు చేయిపుచ్చు కుని 'మరోమాటు మా సంసారాన్ని మాద్దువుగాని కాని వొక్క రాత్రివే వెళ్లలేవు దయచేసి మా రామైతు యింటివరకూ దిగబెట్టి రారూ? ఏమిటి అట్లా చిన్న బుచ్చుకున్నారే నిల్చోవాలి నాకు దెబ్బ తగిలిం దనా—యీవాళ నా కెంత ఆనందంగా వుందని ఈ బాధను నేనెంతో హాయనుంగా అనుభవిస్తాను వెళ్ళండి' అని ప్రతిమాలింది

అహోబలరావు విజయను వెంటపెట్టుకొని వెస్తున్నాడు విజయ యిక వుండబట్ట లేక యింటి దాకా వెళ్లాక 'మాస్టారూ—అలివె మిమ్మల్నెంత యిదిగా ప్రేమిస్తోందో మీకు తెలుసా?' అని అడిగింది. 'అయితేనేమీ విజయా ప్రేమ ఎట్లాటిదో నాకిప్పటికీ తెలీదు' అన్నాడు విజయ అతని ముఖానికేసి తేరి పారచూసింది. అప్పటికే అతని ముఖం చెమటలు చెంపలన్నీ తడిసిపోతున్నాయి.

నాటిక:

నిరంతరజ్యోతి

శ్రీ వేలూరి సహజానందం

కథకుడు

"ఈ జగంబు సర్వ మేమిటి? యేమిటి? *
యేమి యీ జగం బిదెల్ల నెల్ల?
ఎవ్వరేని యిందు నెఱిగినవారున్న
విత్తగించి నాకు చెప్పరన్న"

మనుష్యుడీ ప్రశ్నను యుగ యుగాలనుంచి అడుగుతున్నాడు మనుష్యుడు కాలిడిన ప్రతిచోట ఈ ప్రశ్న ప్రతిధ్వనిస్తుంది నిబిడమైన అజ్ఞానాంధకారంలో ఈ ప్రశ్న, ఈ సత్యాన్వేషణే నిరంతర జ్యోతి గ్రీసులో సుమారు 2000 ఏళ్ల క్రితం ఈ జిజ్ఞాసతో ఉత్తేజితుడైన సోక్రటీస్ సంఘాధికారుల ఆగ్రహానికి గురి అయాడు న్యాయసభలో సోక్రటీస్ పై అభియోగం తెచ్చారు

ఒకరు సోక్రటీస్ నిరీశ్వరవాది

(పాజ్)

ఇంకొకరు తరతరాలనుంచి వస్తున్న పద్ధతులను విమర్శించి, అవహేళన చేసి, యువకులను భ్రష్టులను చేస్తున్న సంఘ విధ్వంసకుడు.

సోక్రటీస్ పౌరులారా నాపై అభియోగం విన్నారు ఇది కేవలం అయథార్థం నేను నిరీశ్వర వాదిని కాను

(పాజ్)

ఒకరు: బజార్లలో ప్రతివానిని నిలబెట్టి, వానికి జ్ఞానం లేదని నిరూపించటమే వృత్తి పెట్టుకున్న నిరీశ్వరవాదివి

సోక్రటీస్ నేను యువకులను దుర్బోధ చేస్తున్నానని నాపై నేరం మోపారు స్వార్థం కోసం ఆస్తిపాస్తులకోసం కాలం వృథా చేయకండి మీ ముఖ్య కర్తవ్యం మీ అంతరాత్మలను సుద్ధి పరచుకోటం ఇదే నే చేసే ప్రబోధం ఇది దుర్బోధా చెప్పండి

ఒకరు నీవు నిరీశ్వరవాదివని మా ఆరోపణ

సోక్రటీస్ ప్రవర్తనవలన ఈ అవిటి ప్రశ్నకు అంగబలం కలగదు మీ దేవతలను కాక వేరు దేవతలను పూజిస్తున్నాననా లేక నిరీశ్వరవాదాన్నే ప్రబోధిస్తున్నాననా మీ ఆరోపణ నేను నిరీశ్వర వాదిని కాను కాని బుద్ధిని వినియోగించమని నాబోధ (పాజ్) మీ రేశిక్ష నాకు విధించినా, నా జీవితాన్ని మటుకు నేను మార్చుకోను

ఒకరు అంతులేని అహంకారం

సోక్రటీస్ నా ప్రశ్నలవలన, చర్చలవలన తమ అజ్ఞానం బైటపడుతోందని నా ఖ్యాతి రేకులు నన్ను న్యాయసభలోకి తెచ్చారు

మరొకరు: సోక్రటీసు మర...క్ష విధింపబడింది విషపానం

(పాజ్)

సోక్రటీస్ ఈ తీర్పు నాకు ఆశ్చర్యంకాదు అత్యంత కష్టమైన పని మృత్యువునుంచి తప్పించుకోటం కాదు అన్యాయానికి దూరంగా ఉండటం నన్ను చంపినందువలన, మీ జీవితాలను విమర్శించే నా బారినుండి తప్పించుకోవచ్చునని మీ రనుకోవచ్చు కాని అది సాధ్యమూకాదు గౌరవ ప్రదమూ కాదు. ఇతరులకు హాని కల్గించి, వారిని నిర్వీర్యులను చేయటంకాదు సరైన మార్గం తమను తాము బాగుపరచుకోటం సత్యమైన మార్గం

మిత్రులు . మళ్ళీ ఎన్ని శతాబ్దాలకో ఇలాంటి మనిషి జన్మించటం. ఏమి అంతస్సు.. ఆ ముఖంలో రవ్వంతకూడా విచారంలేదు . ఈ దీన మూర్తి, మనం కపోతులం , కపోతులం ,

సోక్రటీస్ మిత్రుల శోకమాట. సత్యదర్శనానికి నేను జీవితంలోనూ చాటిల్లదు. మృత్యువులోనూ

---

* వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారి 'ఏకాకి' నుంచి.

పాటిల్లరు. దేవతలన్నీ విస్మరించరు. నా వ్యక్తిగతమైన మూలంగా నాకేమీ హాని జరిగిందని భావించకండి నాకు మంచి చేయాలనే ఉద్దేశ్యం వారికి లేకపోయినా, వారు నాకేమీ కీడు చేయలేదు.

మిత్రులు బిడ్డలున్న తండ్రి అనూయకు రాలు భార్య వీరికది ఏమికావు?

సోక్ర నా పుత్రులు పెరిగి పెద్దయాక, ధర్మంమీదకన్న సంపత్తుమీద నా కెక్కువ మక్కువ చూపిస్తే వారిని శిక్షించండి బాధించండి ఈ ఉపకారం మీరు చేస్తే నాకూ, నా సంతానానికి మంచిచేసినవా రవుతారు.

ఒకరు విచారణ ముగిసింది మీ రిక వెళ్ళవచ్చు!

మిత్రులు సోక్రటీస్

సోక్ర మనకు వీడ్కోలు సమయం వచ్చింది ఎవరిదారిన వారు వెళ్ళక తప్పదు నేను మరణించటానికి మీరు జీవించటానికి. ఏది ఉత్కృష్టమో ఈశ్వరుని కెరుక

(పాజ్)

సోక్ర క్రి-° అప్పుడే వచ్చావు?

క్రిటో అవును ఇంకా సాంతం తెల్లవారలేదు

సోక్ర జైలుకావలాదారి నిన్ను రానిచ్చాడా?

క్రిటో: అతను నన్నెరుగును

సోక్ర మరి నన్ను లేపకుండా కూర్చున్నా వేం?

క్రిటో ఇట్టి విషమసమయంలో కూడా నువ్వు ఇంత ప్రశాంతంగా నిద్రపోవటం నాకు ఆశ్చర్యం అట్టి పవిత్ర నిద్రను భంగం చేయదలచు కోలేదు

సోక్ర: ఈ వార్ధక్యంలో మృత్యువుకు భూసి విచారించకూడదు

క్రిటో: నీకన్న ముదుసళ్లు కూడా ఇలాంటి సమయాల్లో ఖేదం పొందకుండా ఉండలేరు

సోక్ర: నిజమే మరి. నువ్వెందుకు వచ్చిందీ చెప్పలేదు.

క్రిటో. నేనిదివర కడిగిన కోరికే మళ్లీ అడుగుతున్నాను. సోక్రటీస్.. జైలునుంచి నువ్వు పారిపోవాలి.

సోక్ర: క్రిటో

క్రిటో. అవును సోక్రటీస్.. నీవు చనిపోతే పూడిలేని నష్టానికి లోనౌతున్నాను కాక, ప్రజల ఆగ్రహానికి గురవుతాను

సోక్ర ప్రజల ఆగ్రహానికి

క్రిటో అవును నిన్ను, నన్ను ఎరుగని ప్రజలు నన్ను నిందిస్తారు. డబ్బు ఖర్చు పెట్టటానికి ఇష్టం లేనందువలన నిన్ను రక్షించలేకపోయానని, నేను నిర్లిప్తుడుగా ఉన్నానని వారు అంటారు

సోక్ర క్రిటో

క్రిటో అంతకన్న అవమానం ఉందా? స్నేహితుని, అందులో నీలాంటి స్నేహితుని ప్రాణం కన్న నాకు ధనం ఎక్కువా? పారిపోవలసిందని నేను నిన్ను కోరినట్లు, నీవు తిరస్కరించినట్లు వారికి తెలియదు చెప్పినా వినరు

సోక్ర క్రిటో జనాభిప్రాయాంశురించి భయపడద్దు సత్పురుషులు ఈ సంఘటనను సరిగానే అర్థం చేసుకుంటారు వారి మాటే ప్రమాణం

క్రిటో సోక్రటీస్.

సోక్ర క్రిటో రానున్న మృత్యువునుంచి తప్పించుకొని ఎలాగో ఎక్కడో తల దాచుకుని జీవించమని నీ కోరిక.

క్రిటో అవును

సోక్ర కాని కేవలం జీవించటమే ప్రధానం కాదు అమూల్యమైనది కేవల జీవితం కాదు స్వచ్ఛ జీవితం క్రిటో అధికారులను శాసనాన్ని మోసపుచ్చటం అయుక్తమైనదని మనం ఆ అపకార్యం చెయ్యకూడదు అవునా

క్రిటో కాదని ఎలా అనగలను?

సోక్ర మనను బాధించినవారిని కూడా మనం బాధించకూడదు

క్రిటో అవును

సోక్ర: ప్రతీకారచింతను త్రోసిపుచ్చాలి.

క్రిటో అవును

సోక్ర ఈ పలాయనచింత వింతటితో విరమించు.

క్రిటో: ఇందుకు నే చెప్పగలిగిందేమీ లేదు. సోక్రటీస్..

సో(క్ర: కాంటో. క్రిటో కైతేన్నను నన్ను విడిచిపెట్టు దైవం ఏదారి చూపితే, అదే నాకు పూలబాట..

జైలరు సో(క్రటీస్

సో(క్ర జైలర్. రా నాయనా. రా

జైలర్: ఇక్కడకు చాలామంది వచ్చారు. కాని మీలాంటి సాధువు వింతవరకూ ఈ సంకెళ్లు తాకలేదు సేవంటె మీకు కోపం

సో(క్ర నువ్వంటె నాకు కోపం!

జైలరు కోపం లేదని నాకు తెలుసు ఇక్కడ ఉండేవాళ్ళకు మామూలుగా సేవంటె చాలా కోపం నన్ను తిట్టుతారు శపిస్తారు

సో(క్ర నీపై కోపం అనవసరం నీవిధి నువ్వు నిర్వర్తిస్తావు

జైలరు అధికారుల ఉత్తరువుల ప్రకారం విధమిచ్చే కఠోర కర్తవ్యం నాది ఆ దోషం నాది కాదు ఇతరులది

సో(క్ర అది గ్రహించకే నీమీద కోపప డటం

జైలరు ఈ చీకటిగుహలో చిక్కు కు పోయిన మాలాంటి వాళ్ళకు వెలుతురు చూపించటం కోసమే భగవానుడు మిమ్మల్ని ఇక్కడకు పంపింది దొంగలను, హంతకులను, వంచకులను బంధించే సంకెళ్లే మిమ్మల్ని కూడా బాధిస్తున్నయ్

సో(క్ర ఈ కారు రాళ్ళమధ్య మీ హృద యాలుకూడా పాషాణాలు అవుతాయని అంటారు కాని. నేనా మాట నమ్మను నే నిక్కడకు వచ్చినప్పటినుంచి చూస్తూనే ఉన్నాను ఆ గోడచాటుగా వెళ్లి నువ్వు దుఃఖించటం

జైలరు అవును సో(క్రటీస్ మాలో మాన వత్వం నశించటం సత్యమే కాని మీ ముఖ ప్రస న్నత, మీ వర్చుల ప్రబోధం వ్యతిరేకులంటే మీ కున్న సహనం ఇవన్నీ నక్షత్రాలై ప్రకాశిస్తుంటే మా చీకటిగుండెల్లోనూ వెలుగు నిండుతుంది ఓ ప్రభూ ఇదివరకు ఎంతో మందిని మృత్యు ద్వారం వద్దకు తీసుకువెళ్లాను కాని వాటన్నిటికీ క్షమిం చలేపోయినా ఈ సారికి క్షమించు.

సో(క్ర: ఇందులో నీ దోషం లేదు. నీ అప రాధం లేదు.

జైలరు: ఓ అంతర్యామీ.. ఆ పవిత్రమైన పెదవులు తాకినప్పుడు ఈ విషాన్ని అమృతం చెయ్యి. సో(క్రటీస్. జరుగనున్నదాన్ని క్షమతో సహిం చాలి.. మరి నాకు సెలవు

సో(క్ర: క్రిటో విషం తయారైతే,పరిచార కుని తెమ్మను.

క్రిటో ఎందు కంత తొందర? సో(క్రటీస్.

సో(క్ర ఎవ్వరది క్రిటో ఆ ఏడ్పు

క్రిటో నీ ఇల్లాలు పిల్లలు సో(క్రటీస్

సో(క్ర: ఆఁ ఆఁ సహనం వహించాలి. దేవగృహంలోకి వెళ్లే ముందు ఈ అపస్వరాలు స్వర్గంలో వినబడకూడదు

భార్య పాపిష్టిరాలిని ఉన్నంతకాలం మన శ్శాంతి లేకుండా రొష్టు పెట్టాను

సో(క్ర ఎందుకా ఆవేశం

భార్య అవును సంసారానికి నిష్ప్రయోజ కుడవని కత్తిలాంటి నోరు పెట్టుకుని అరిచేదాన్ని కాని కాని ఏధి ఏధిన వాడ వాడన భవికులు. దరిద్రులు, యువకులు, వృద్ధులు, పాపులు, పుణ్యా త్ములు మీకై ఘోషిస్తున్నారు

సో(క్ర విలపించకు విలపించకు

భార్య: ఇంతటి విశ్వపురుషుని ఇంట్లో పెట్టు కుని, ఇన్నాళ్లూ అవమానించాను అందుకే ఈ ఘోర శిక్ష. నాకు విషముకన్న దాహకమైన ఈ శోకాగ్ని నన్ను

సో(క్ర పిల్లలు చూడు ఎలా బెదురు తున్నారో వాళ్లు భయపడుతారు.

భార్య అవునిలాంటి తల్లిని మాకీ భయ పడరూ! క్షమించండి ఈశోధ కదేశపకమనం.

సో(క్ర నేను జీవించినన్నాళ్లు, నీకు జ్ఞాన ప్రబోధం చేయలేకపోయాను సంఘటనలూ ఊరికే రావు నీ అంతరాత్మ మేల్కొంది. ఈసమయంలో అంతకన్న నాకు కావలసిందిలేదు ఈ ఒక్కక్షణం యుగాలకు సమానం వెళ్లు పిల్లలను తీసుకో వెళ్లు.

భార్య ఎక్కడకు! ఎందుకు? నాకు నేనే విషపాత్ర. నాకు నేనే విషం పదండి. నాయన ల్లారా పదండి. శ్రీలోకానికి నా ప్రార్థన... ఇంక ఈ మహాపరాధాన్ని మరెవ్వరూ చెయ్యకండి...

(పాజ్)

సోక్ర క్రిటో చెప్పావా పరిచారకునికి

క్రిటో సోక్రటీస్ సూర్యుడింకా పడమట కొండలపైనే ఉన్నాడు. చాలామంది అలస్యంగా విషం తాగటం నే ఎరుగుదును

సోక్ర ఎందుకు ?

క్రిటో అధికారులు ఆదేశించాక కూడా, విందులారగించి, తాగి, ప్రియులతో కాలక్షేపం చేయటం నే ఎరుగుదును కాబట్టి తొందరపడవద్దు వ్యవధి ఉంది

సోక్ర అవును. క్రిటో వాళ్ళలా చేయటంలో తప్పేమీ లేదు అలస్యం చేసినందువలన ఏదో లాభిస్తుందని వారి ఆలోచన వాళ్లను నే ననుసరించటం యుక్తంకాదు ఒక క్షణం అలస్యంగా విషం తాగినందువల్ల ప్రయోజనం ఏమీ లేదు కాబట్టి నే చెప్పినట్టు చెయ్యి అదిగో జైలరు వస్తున్నాడు

జైలరు : సోక్రటీస్ ఇదిగో విషపాత్ర— విషం తాగాక, కాళ్లు బరువెక్కేంత వరకూ నడవాలి తరువాత పడుకోవాలి అప్పుడు విషం పని చేస్తుంది

సోక్ర సరి ఏది ఈ ఇటివ్వు ఆ విషపాత్ర

క్రిటో ఇతర మిత్రులు సోక్రటీస్ నీ అమృత కంఠంలో హాలాహలం

(నిట్టూర్పులు, దుఃఖారావాలు)

సోక్ర మిత్రులారా ఏమిటీ నిట్టూర్పులు దుఃఖం ఇలా! దురపిల్లుతారనేగా ఆడవాళ్ళను ముందు పంపింది. ప్రాణి ప్రశాంతంగా చనిపోవాలి ప్రశాంతంగా ఉండండి

క్రిటో అలాగే సోక్రటీస్ మనశ్శాంతిని భగ్నం చేయవద్దు ఆహా అదేమిటి కూలుతున్నాడు సో క్రటీస్ సోక్ర .

సోక్ర క్రిటో క్రిటో

క్రిటో ఏమిటి ? సోక్రటీస్ .

సోక్ర . క్రి...టో..

క్రిటో చెప్పు . సోక్రటీస్

సోక్ర : క్రిటో అస్క్లీపియస్ నాకు ఒక కోడి నిచ్చాడు అది అతనికి తిరిగివ్వలేదు నేను ఇంత వరకు .

క్రిటో : సరే.. ఇవ్వాలెందుకు ఆ సంగతి

సోక్ర కాదు క్రిటో అలా మరచిపోకూడదు మరిచ్చేస్తావా అతనికి కోడిని

క్రిటో ఇస్తాను

సోక్ర గుర్తుంచుకుంటావా?

క్రిటో తప్పక సోక్రటీస్ ఇంకేమైనా నీ అభిమతం

(పాజ్)

*ఓ జగత్పతీ! ఎవ్వరెనీ జగాన నీ ఎరుక లేక శోకము నించినారె ఏటికీ యంత్రువులు నీదు సృష్టియంగు

కథకుడు సోక్రటీస్ నుంచి జవాబు రాలేదు. ఒక జిజ్ఞాసువు అస్తమించాడు అతను లోటి వారికి జ్ఞానమార్గము చూపగా, వారతనికి మృత్యు ద్వారం చూపించారు కాని జ్ఞానయాత్ర మృత్యు ద్వారం వద్ద ఆగదు అది అమర యాత్ర

* * * *

ఒకడు అసురుల కాలమెప్పుడో అనుకున్నాం

ఇంకొకడు గ్రామ గ్రామం భయంలో అట్టుడికి పోతోంది అంగుళీమాల చక్రవర్తి వస్తున్నాడంటె, రాజవాలదూరంలో భూకంపంలో లాగా ప్రజలు కంపిస్తున్నారు

ఒకరు ఇలాంటి కిరాతకుని బుద్ధభగవానుడు మార్చబోవటం ఈ శాంతి దేవుని ఆ రాక్షసుడేం చేస్తాడో

ఇంకొకరు బుద్ధభగవానుడు ఆ దురాత్ముని మార్చలేవును అయ్యయ్యో ఆ ప్రేమస్వరూపుని అహింసాత్ముకునేం చేస్తాడో

బుద్ధుడు అంగుళీ మాలాలంకృత చక్రవర్తి శుభం

చక్రవర్తి : ఎవరది ? నా దర్బారున ఈ కాషాయములకు తావులేదు.

బుద్ధు కాని నా హృదయమున ఎట్టి అహంపతి కునకైనా తావుఉంది.

* తెలారి చంద్రశేఖరంగారి 'సశేషుణ'లోంచి

చక్ర ఈ నటన నాటకమంతా వృథా.. ఇట్టి మాయ మాటలతో నన్ను మోసపుచ్చలేవు

బుద్ధ వంచనకు విరోధిని నేను. ప్రభూ సత్యానికే నా ప్రణామము

చక్ర సత్యమని మిథ్యయని

బుద్ధ మీరు సత్యానికి విరుద్ధంగా ప్రవర్తిస్తున్నారు మీరు సల్పుతున్న హింస మీ మానవత్వానికి కళంకము

చక్ర ప్రతిపక్షులను నాశంచేసిన వీరాధివీరునితో నువ్వు మాట్లాడుతున్నావని తెలుసుకో వెంటనే నువ్విచటనుంచి నిష్క్రమించటం మంచిది లేదా

బుద్ధ భయానికి అపరిచితుడు బుద్ధుడు

చక్ర ఏమి నీ అహంకారము ఈ ఖడ్గముతో

బుద్ధ సంకోచమెందుకు నా హృదయము మీ ఖడ్గము నాహ్వానించుచున్నది

చక్ర ఏమిటి? నా కనుల నేదో కొత్త కాంతి

బుద్ధ : మరల ఆలోచన ఎందుకు? ఇదిగో నా శిరస్సు

(పాజ్)

బుద్ధ ఇదేమి ప్రభూ ఒక సామాన్య భిక్షుకుని పాదాలపై మహాచక్రవర్తి, భటు లేమను కొనెదరు సామ్రాట్

చక్ర ఇవి పాదాలు కావు. జ్యోతిబింబాలు

బుద్ధుడు నేను భిక్షుకుణ్ణి ప్రభూ!

చక్రవర్తి కాదు. విశ్వదాతవు నువ్వు ప్రభువు నీవు! ఏది ఆ విమలనయనాల నొకసారి చూడనిమ్ము స్వచ్ఛదర్పణములై నా వికృత స్వరూపాన్ని నాకు చూపిస్తున్నాయి. క్షమించు నా అత్యాచారం

బుద్ధుడు అదిగో అటు చూడు కళింగ ప్రాణు లెలా ప్రణాములై వస్తున్నారో

చక్రవర్తి : వారి కలకోటి కంఠాలనుంచి వెలువడే ఆక్రందనలకన్న పెక్కు పెట్టున ప్రతిధ్వనిస్తున్నది: అంతరాత్మయొక్క దుఃఖారావము..

* వేలూరి చంద్రశేఖరంగారి 'కాంచనమాల' నుండి

మెదలోని అంగుళీయాల అగ్నికణములరై అణువు అణువును దహిస్తోంది ఈ హింసోన్మాదానికి మార్గం లేదా ప్రభూ!

బుద్ధుడు బౌద్ధజగమున శాపులేని ప్రాణి లేదు. ఏ గడపవద్దనైన తిరస్కార ముండదు గాక కానికరుణా దేవి ఇంటివద్ద ఆహ్వానము తప్ప తిరస్కారము లేదు అహింసా పరమో ధర్మః, ఇదే జీవిత పథం

* "ఆ లుంబిని పుణ్యారామంబున
వెలసిన యీ విమలజ్యోతికి,
నిరతము నేచెను నీ హృదయంబున
జయమని మ్రోగుత ఓ జగమా!
జన్మవ్యాధి జరామృత్యువుల
బారగ ద్రోలెడు బాటను దెలిపిన
కరుణామయుడౌ శ్రీ గౌతమ దేవుని
చరణము లంటవె రావో జగమా!
శ్రీ మహామైత్రీమూర్తికి జేజే!
అష్టాంగిక పథవర్తికి జేజే!
ధర్మచక్రప్రవర్తక! జేజే!
కర్మచక్రనివర్తక! జేజే!"

* * *

మొదటి వ్యక్తి ఏమిటీ కోలాహలం

రెండవ వ్యక్తి పరుగులెత్తుతున్న జనం ఎవ్వరు

మూడవ వ్యక్తి ఎవ రా సైనికదళం

4 వ వ్యక్తి అదా ఇదక్కడి చిత్రవధ పురుటిల్లు దూరి పసికూనల దంపుట

5 వ వ్యక్తి శిశుహత్య ఎవ్వరి రాక్షసమాజ

6 వ వ్యక్తి దిగ్గర గా అవకు

3 వ వ్యక్తి · పల్లెపల్లెన శిశువుల దంపటమే వీరి పాపసత్కృత్యం

4 వ వ్యక్తి హెరోదు ప్రభువు చేసిన కఠోర ఆజ్ఞ

3 వ వ్యక్తి : తన మరణానికి విధించిన జాతి తిరిగి జన్మిస్తాడని అతని భయం అందుకనే కళ్లు తెరవని పసిపాపలను సైతం చంపిస్తున్నాడు.

(సైనిక కోలాహలం విశ్వద్ధం పసిపిల్లవాని ఏడ్పు)

ఆకాశమంది శుభం—శుభం..(పరమ పవిత్ర పథురాజ [illegible]

జన్మించే మహామహాత్ముం సాక్షాత్తు ఈశ్వరుని పుత్రుడు

మొదటివ్యక్తి—ఎవ్వరది

2 వ వ్యక్తి : అతను కాలాడు దురంతముల కందక అశ్వాలలో జనియించిన ఈశ్వర పుత్రుడు

3 వ వ్యక్తి ఏమీ అ ముఖ వర్చస్సు ప్రేమ మయము ఆకాశంలో ఒక చంద్రుడే అదీ ఉన్నవాళ్లు మరల ప్రవాసం

4 వ వ్యక్తి కాని ఈ యువకుని విశాలనయనాల్లో కేయి చంద్రులు చల్లని వెన్నెల కురిపిస్తయ్

5 వ వ్యక్తి వృద్ధులు, స్త్రీలు, యువకులు అందరూ అతని దగ్గరకు వస్తారు తమతమ బాధలను విస్మరిస్తారు

6 వ వ్యక్తి ఇప్పుడు మన వాళ్లమున్న కొట్లాటలు లేవు

7 వ వ్యక్తి నీపై గౌరవము చూపినవారిపై గౌరవం చూపటం లోకానికి కొత్తకాదు కాని నీ శత్రువులనుకూడా ప్రేమించమని చెప్పుతున్న ఈ యువకుడు విశ్వగృహంలో కొత్త జ్యోతి

* * *

ఒకరు అదిగో అటు ఆమె

ఇంకొకరు ఎవరు ?

ఒకరు ఏమనేమిటి ? భ్రష్టురాలు

మరొకరు పతిత

ఇంకొకరు కులట

ఇంకొకరు చూస్తారేం ఆ నీతిభ్రష్టురాలు నడివీధిలో వస్తుంటే

ఒకరు రాళ్లుకొట్టండి

ఇంకొకరు : విసరండి రాళ్లు

ఒకరు : ఏం ఆగారేం ? విసరు

ఇంకొకరు : అదిగో కొస్తలో తప్పింది గాని లేకపోతే అతనికి తగిలేది

ఒకరు ఎవరు? మన ప్రభువు. అక్కడ ఆమె కెదురుగా నుంచున్నది మన ప్రభువు

ఇంకొకరు : మన శిక్షాకాంక్షని, బెదిరింపులను లక్ష్యం చేయనిది. ఆమె చూడు

మరొకరు అతని పాద ధూళిని ముద్దిడుతోంది.

ఒకరు : కళంకాన్వాదితమైన ఆమె ముఖం లోకూ ఎంత నిర్మలంగా ఉంది...

మరొకరు అహో వారిద్దరి చుట్టూ జ్యోతి చక్రము నృత్యం చేస్తోంది. ఉమస్పర్శలో పాపం తప్తమైంది

ఒకరు పాపం? ఇంతకన్న పాపం ఏముంది? మనను రాళ్లతో ఆమెను హత్య చేసేవారం

మరొకరు ఆమె ఆమె దోషి మనము న్యాయమూర్తులం కాని మనలో దోషరహితు లెవ్వరు?

ఒకరు ఎవరున్నారు దోషరహితులు? దోషాన్ని ముద్దిడని మనస్సు ఏది?

మరొకరు ప్రభూ! ఆమెను కాదు నువ్వు ఉద్ధరించింది అల్పులైన మమ్మల్ని లోకానికి శిక్ష విధించదలచుకున్న మాకు ఆత్మజ్ఞానం ప్రబోధించిన అమరజీవి! నీతో విశ్వమంతనూ ఏక గృహంగా నిర్మిస్తాం

కులట ఓ జగత్ప్రభూ! ఈ సంధ్యాకుసుమాన్ని కూడా నీ పూజకు తీసుకున్నావు

* * * *

కథకుడు ఈ ప్రేమ మూర్తి పాదము మోపిన చోటల్లా పాపం పశ్చాత్తాపంతో పునీతమైంది దుఃఖం కన్నీరు తుడుచుకుంది కాని మనుష్యునికి విధికన్న బలీయమైన శత్రువు మనుష్యుడే తరతమంటే ప్రేమ ద్వేషాల సంఘర్షణ ఈ రెంటి మధ్య మోసం గూడుకట్టుకుంది ద్వేషం కన్న కూడ మోసం మనుష్యుని శోభ తక్కువ కారణం

ఒకరు : జూడాస్ వాళ్లలో ఆ ఈశ్వర పుత్రుడు ఎవరో చూపాలా తెలుస్తుంది.

ఇంకొకరు జూడాస్ ఇచ్చెక్కొట్టిగా నువ్వు తని నమ్మిన బంటుల్లో ఒకడివిగదా ఇప్పుడీ కుట్రలో

జూడాస్ : నేను ఎవ్వరి ముందువారిని కౌగిలించుకొని, ముద్దిడుకొనేవ అతనే ఈశ్వర పుత్రుడు.

ఒకరు ముద్దుతో ప్రేమను మోసగించటం. ఇంతకన్న .

జూడాస్ : వెంటనే నిర్బంధించి, న్యాయాధికారి వద్దకు తీసుకువెళ్లాలి

* * * *

న్యాయాధికారి : ఎవ్వరిది? ఏమి నేరమ్ము..

ఒకరు: ఈశ్వరపుత్రుడనని చెప్పుకొంటున్న ద్రోహి

న్యాయాధికారి: ఇతనేనా ఈశ్వరపుత్రుడు

ఒకరు: పలుచోట్ల ఈతనిదే చేస్తున్న దుర్మార్గ

అందరూ: ఈ మహాపరాధానికి శిక్ష మరణమే

ఒకరు: పైలేట్! రాజద్రోహి ఇతడు

పైలేటు: ఎవరీతడు? ఇతని అపరాధ మేమిటి?

అంతా: జాతిని తన బోధలతో భ్రష్టం పరుస్తున్నాడు. చక్రవర్తి సీజరుకు సుంకం చెల్లించవద్దని వారిస్తున్నాడు

ఒకడు: ఇతను తానే ఈశ్వరపుత్రుడనని చెప్పుకుంటున్నాడు యూదుల చక్రవర్తినని విర్రవీగుతున్నాడు

ఇంకొకరు: అది అన్యాయం అనవసర కోపం తాను ఈ రాజ్యానికి ప్రభువునని ఎప్పుడూ చెప్పుకోలేదతను అతని సామ్రాజ్యము ఈ నేలలకు చెందినది కాదు అంతరాత్మల అనంత సామ్రాజ్యమునకు అతను ప్రభువు ఇదీ నిజం ఇదీ సత్యం

పైలేటు: సత్యమంటే ఏమిటి?

(నిశ్శబ్దం)

పైలేటు: ఇతనిలో నాకు దోషమేమీ కనపడలేదు

అందరు: ప్రజల నుద్రేకపరచి, సంచలనం తెస్తున్నాడు

పైలేటు: అన్నట్లు ఇవ్వాళ ఉత్సవపు రోజు కదూ! మరి ఈనాడు ఒక నిర్బంధితుని విడుదల చెయ్యాలి కదూ ఈ యువకుడిని

అందరూ: వద్దు, వద్దు ఇతన్ని విడుదల చెయ్యవద్దు బారబ్బాస్ దొంగల నాయకుడు అతడు ఎరుగున్న దొంగ ఇతడు అద్భుత వ్యక్తి! బారబ్బాస్‌ను విడుదల చెయ్యండి.

పైలేటు: ఇతన్నేం చేసేది?

అందరూ: సిలువమీద మరణం అదే తగిన శిక్ష. (ఉద్రేకపు గొంతుతో)

* * *

పైలేటు: సిలువమీద మరణం. ఏం చెయ్యను లోకాడని అయినా! ఘోరశిక్ష!

అంతా: సిలువమీద మరణం. ఈశ్వర పుత్రునికి మరణశిక్ష.

ఒకరు: కృశించిన ప్రేమమూర్తి. సిలువ మోయలేక పోతున్నాడు

ఇంకొకరు: మనందరమూ చేస్తున్న ఈ మహాపాపానికి రక్తంతో ప్రాయశ్చిత్తము. నేను మోస్తాను సిలువను

* * *

ఒకరు: మరి రెండు సిలువలున్నవి

ఇంకొకరు: ఇద్దరు దొంగలకు కూడా ఇవ్వాళ మరణశిక్ష

ఒకదొంగ: ఈశ్వర పుత్రుడుకూడా మన దగ్గరకే వచ్చాడు ఓ ఈశ్వరపుత్రుడా, నువ్వే ఈశ్వర పుత్రుడవయితే, నిన్ను రక్షించుకుని, మమ్మల్ని కూడా రక్షించు

రెండవదొంగ: ఛీ, సిగ్గులేదురా నీకు, మనం చేసిన పాపకృత్యాలకు ఈ శిక్షలు మనకు సహజమే కాని ఇతను సర్వమూర్తి ప్రేమమయుడు ఓ ప్రభూ, నువ్వు నీ సామ్రాజ్యంలో అడుగు పెట్టినప్పుడు ఈ పాపిని కూడా గుర్తుంచుకో!!

కొందరు: ఈశ్వర పుత్రుడు, విమోచకుడట, అయితే ఆ ఈశ్వరుడు వచ్చి, ఈ కొడుకుని రక్షించడేం?

ఆకాశవాణి: ఓ విశ్వేశ్వరా, వీరు నిరోధులు కాని వారిని క్షమించు ఇదే అతని కోర్కె. వారు అమాయకులు. వారేం చేస్తోంది వారికి తెలియదు

* * *

హింసా విహీన మనిషీ
జనహింసా విహీన మనిషీ!
పరహింసా విహీన మనిషీ!

ప్రేమమూర్తులను
హననము చేసే
ద్వేషాంధుడవో మనిషీ!
సత్యమమరము, ప్రేమ అమరము!!

కథకుడు: ఎవరు, మన విమోచకులో వారిని హింసించటం మన సంప్రదాయం... కాని మహాత్ముల సందేశం అమరమైనది లేకుంటే

దీపాన్ని ఆర్పుకొని, మళ్లీ ప్రజలు వెలుగుకోసం వెదు కుతారు

*ఎంతకాలమ్ముండియో దాంచుచున్న
వెలుగుపాదకెంచి కూడపు వీధియందు
విక్రమించి జగంబెల్ల నాక్రమించె
విశ్వపద్మంబు రేకులు వేయువిచ్చె

ఒకరు ఎవరిది ?

ఇంకొకరు ఎవరది ఒంటరిగా, నిర్భయంగా కీకారణ్యంలో వెళ్లేది ? చేతిలో చిరు ఆయుధం కూడా లేకుండా ?

ఒకరు ఓరి! తనవు మబ్బులేని నిర్మలముఖం, ఏదో బ్రహ్మ తేజస్సు! వనమృగములకన్న హింసాత్మకమైన ప్రవృత్తులావేశించిన జనసమూహముల మధ్య ఎలా నడచి పోతున్నాడు

ఒకరు దూసిన కత్తుల మరల ఒరల నిడుచున్నారు—వెలిగించిన జ్వాలలను మరల చల్లార్చుతున్నారు

ఇంకొకరు చూడుడు చూడుడు ఇది భ్రాంతా ? నిజమా ? క్షత్రియులపై కత్తులు దూసుకున్న కటికులు ఆ మహాత్ముని నీడలో కౌగలించుకొనుచున్నారు

ఒకరు ఆహా! ఎన్నియుగాలకీ పృథ్విపై ఈ పవిత్ర పాద చిహ్నాలు

హంతకుడు ప్రేమయను పేరిట, జరిగిన అవమానములకు తలొగ్గమనే ఈ మహాత్మునకు దేశానికరిష్టము ఈ వార్ధక్యంలో కూడా తన కర్తవ్య ఆదర్శాన్ని విడవాడని ఈ వృద్ధుని రంగంలోంచి తొలగించటం నా విధి.

అందరూ మహాత్మునికి అభివందనాలు

జై జై జై

హంతకుడు ఓహ్; ఎంతమంది వందలు వేలు. లక్షలు అశ్రువాహినులన్నీ ఇచట సముద్రమై, ఈ వృద్ధుని ముంచివేయగలవని భ్రమించాను. కాని తను అశ్రువులతో ఆ పాదములను కడుగుతున్నారు

---

*వేలూరి శివరామ శాస్త్రిగారి 'ఏకావళి' నుంచి.

స్త్రీలు మహాత్ముని నేత్రద్వయమునుంచి కరుణావాహినిపొంగిపొరలుతోంది. పతితులం అవమానితులం ఆర్తులం మా జోహార్లు మహాత్మునికి

హంతకుడు వీరి ఆక్రోశమేమైనది? వీరి భగ్న హృదయాల నమస్కారమేది? ఈతను ఇంద్రజాలికుడు వారి మతులను వారు విస్మరిస్తున్నారు

అందరూ మహాత్మునికి అంజలులు! ఇట్లు దహనమైనవి అస్త్రాలు నూతులైరి కాని ఓ భగవంతుడా! ఈ పుణ్యాత్ముని మాకు దక్కనివ్వు

హంతకుడు ఎవరి దైన్యం, కష్టాలు నన్నే ఘోర, అవతిక్రమ్య కృత్యానికి పురికొల్పుతున్నాయో, వారే ఏడ్పులాకి, కన్నీరు కురుచుకొని, అతని పాదధూళి చల్లుకుంటున్నారు ఈ లక్షల మందిలో నాకేని ఒక్కరూ తిరగరు

అందరూ అదిగో మహాత్ములు వస్తున్నారు ఇప్పటికే కొంచెం ఆలస్యమైంది

కొందరు వుండండి నిశ్శబ్దంగా వుండండి

హంతకుడు ఆహ్ ప్రభాత సూర్యునిలా కాదు అస్తమయ సూర్యునిలా వీని తేజస్సు కావచ్చు దివ్యతేజస్సు ఆహా! నా చేతులు పట్టు సడలినవి ఏమిది ప్రణామము మహాత్మా మీరాలస్యంగా వస్తున్నారు మీ సమయం దాటింది

(పిస్టలు పేట్ల చప్పుడు)

అందరూ ఆ! ఆ! ఏమిటీ ఘోరం

కొందరు మహాత్ముని హత్య!

ఒకరు ఎవరు ఎవరు ఈ హత్య చేసింది?

ఒకరు ఎవరా దౌర్భాగ్యుడు?

హంతకుని తల్లి · బిడ్డా! ఏం చేశావు నువ్వు?

(విచారాలు, ఏడుపు గొంతుకలు)

కథకుడు హంతకుల నిరంతరభ్రమ హత్యతో భావాన్ని చంపగలమని ఈ దుశ్చింతకు లోనై తమ జీవితాలను తాము కలుషితం చేసుకుంటారు ఆ వెలుగును వార్పాలనుకుంటారు కాని ఒక్క దిక్కున వెలుగుతున్న ఆ జ్యోతి యొక్క ప్రకాశము ఆకాశమంతటా పలుదిక్కులా వ్యాపిం

-చింది. ఇదిగదుగో ఈ తేజో బింబంవైపు చూడని, కళ్లు కోటానుకోట్లు ఇప్పుడీ జ్యోతి వెలుగులో చీకట్లను పోగొట్టుకుంటాయ్

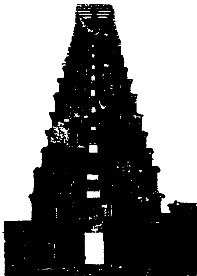
సూర్యచంద్రాదులూ
వెలుగునంతాక
ఆరిపోనీజ్యోతి,
అమర, నిర్మలజ్యోతి,
అదిగదిగో అంతరాకాశ వీధిలో
ధ్రువతారలా వెలుగు సర్వ నిర్మల జ్యోతి
జ్ఞాన అన్వేషణే
నిత్య, నిర్మల జ్యోతి!

* * *

విభిన్న భావుకులారా! హింస నవలంబించి, ఇంక మానవ చరిత్రను రక్తసిక్తం చెయ్యకండి వచ్చింది, వెలుగుయుగం తరలింది తమోయుగం... అదిగో బుద్ధవాణి!!

"అహింసా పరమో ధర్మః"

(ఆల్ ఇండియా రేడియో సౌజన్యంతో, జనవరి 80వ తేదీన మద్రాసు రేడియో నుంచి ప్రసారితమైన నాటిక)

ఉగాది వందనము

★

శ్రీ పెనుమర్తి కామేశ్వరరావు

ముందు లుండిన నేమి మురువొప్పు లావణ్యశోభతో నిచ్చె గులాబికన్న
దంపతీ ప్రేమలో భావైక్యమును దెల్ప విరియబూచెను తోట విచికిలమ్ము
కోకిలానీకపు గొంతు చెఱను బాప కల్లవామృతమును బట్టె మావి
ప్రణయగీతమ్ములు పాడుచు మధుపూరసుమముల ముద్దాడి చొక్కె నళులు
త్రిభువనోద్దీపకుఁడు ప్రకృతిని వరించి కొలువు దీర్చె వసంతుఁడీ తెలుగుభూమి
సాంద్రవైభవవశులు, నిస్తంద్రయశులు-ఆంధ్రుల కుగాది కుతుకపు సంద్రమయ్యె!

నేలు సేయఁగఁబోయి కాళగళుని కంటివేడి మాడిన రతిప్రియుని సేవ
అమృతమ్ముకొఱకు క్షీరాబ్ధిని మథియించి కరకరులగు సురాసురుల తీరు
విప్రబలంబున వృద్ధిపొందిన బలిఁ బాతాళమున కంపు వటువు ప్రతిభ
బడుగు కుచేలుని యిడుములు వాపిన దీనబాంధవుని దాతృత్వమహిమ
తెలుఁగు దేశాన నల్లెడ వెలుఁగుచుండఁ గలిగె నందన సంతోషకలితయగుచు
ఎల్ల ప్రజకు సౌఖ్యము నావహిల్లఁజేసి తల్లియై ప్రోచు సుతుల సంఫుల్లమతిని

జీవితమ్మున తీపియు చేదు కలిసియుండు ననుమాట జ్ఞప్తియం దుండుకొఱకు
వేపపూల పచ్చడిఁ దిని పూపవయసు బాలబాలిక లుత్సాహపూల నూఁగ!

భారత భారతీచరణపంకజముల్ భజియించు సత్కళా
ధీరులఁ బెంచునందనల తీరున నందముఁ గ్రుమ్మరించుమా!
కూరిమినందనా! సుగుణకోమలభావుకు లాంధ్రపుత్రులన్
చేరుచుగూర్చి మమ్ము గరుణించుము మంచితనమ్ము బెంచుచున్.

పోటరులైన యాంధ్రులకుఁ బొత్తు పశీర్షము, నైన్యలాభమా
ఖేటమునై, సమిష్టికృషికిన్ బలిమై, మహాంధ్ర రాష్ట్రమున్
బాటిలలేదు స్పర్థలకు భాజనమై, తమలోఁ దాము గ
య్యాటము లాడుకొగలుగ అందనిమ్రాని ఫలమ్ము గాదొకో!

స్వార్థరహితులు, మహితసువ్రతులు, హితులు రాజకీయ ధురంధరులై జనాళి
ప్రేమఁబొందఁగ నైక్యత బెంచుకొనుఁడు, రాష్ట్రము లభించు, పారతంత్ర్యము నశించు!
నందన సంవత్సరమా! వందనమును గొని మహాంధ్రవత్సలవై యా
ంగము నొసగెడి రాష్ట్రము బొందగ దీవించు మమ్ము! భూషింత్రు జనుల్.

జగన్నాథపండితరాయలు

విద్వద్వాగ్గేయకారుడు

★

శ్రీ కోవ వెంకటరాయశర్మ

మనము సామాన్యముగ బూర్వుల గుణ దోషముల దెలిసికొని సమదృష్టితో వానిం దెలిసికొనలేక పోవుటయు, మన యిప్పటి స్థితికి సంబంధించిన కార్యకారణ సంబంధ మరసి దానిం దొలగించుటకు దగు సాధనాంతరముల నన్వేషింపకుండుటయు,—గారణములుగా బ్రసిద్ధపురుషుం డగు జగన్నాథ పండితరాయల గురించి తెలిసికొనజాలకున్నారము

ఇమ్మహాభాగుడు విరచించిన 'ప్రాణాభరణ' మను గ్రంథమునం గల—

"తైలంగాన్వయ మంగళాలయ మ
హాలక్ష్మీ దయా లాలిత,
శ్రీమత్పేరమభట్ట సూను రని
శం విద్వల్లలాటం తపః
సంతుష్టః కమఠాధిపస్య కవి
తా మాకర్ణ్య తద్వర్ణనం,
శ్రీమత్పండితరాజ పండిత జ
గన్నాథో వ్యధా దిదమ్ "

"పాషాణా దపి పీయూషం
స్యందతే యస్య లీలయా
తం వందే పేరుభట్టాఖ్యం
లక్ష్మీకాంతం మహాగురుమ్ "

—అను ప్రస్తావములబట్టి పండితరాయలు లక్ష్మీదేవి—పేరుభట్టుల గర్భశుక్తి ముక్తాఫలంబని తెలియందగును వేగినాటి బ్రాహ్మణుడు 'ఉపద్రష్ట' గృహనామముగా గలవాడు తూర్పుగోదావరి మండలములోని 'ముంగండ' అగ్రహారము నివాసము అనగా 'కోనసీమ' వాస్తవ్యుడు

ఇతడు జ్ఞానేంద్రు నొద్ద నుత్తర మీమాంసను, ఖండదేవు నొద్ద బూర్వమీమాంసను, మహేంద్రుని దగ్గఱ న్యాయ వైశేషికములను, వీరేశ్వరుని దగ్గఱ వ్యాకరణమును—అభ్యసించి సర్వవిద్యాపారంగతుం డయినట్లు 'రసగంగాధర' మందలి—

"శ్రీమద్ జ్ఞానేంద్రభిక్షో రధిగత
సకల బ్రహ్మవిద్యాప్రపంచః,
కాణాదీ రాక్షపాదీ రపి గహ
నగిరో యో మహేంద్రా దవేదీత్,
దేవాదేవా ధ్యగీష్ట స్మరహర
నగరే శాసనం జైమినీయం,
శేషాంకప్రాప్త శేషామలభణి
తి రభూ త్సర్వవిద్యా ధనో యః "

—అను వాక్యముంబట్టి విదితము కాగలదు ఈ విషయమున నితడు 'భామినీ విలాసము' లో—

"దంభః పరిమిత మంభః పిబతి
సహా కుంభసంభవోంభోధిం,
అతిరిద్యతే సుజన్మా కశ్చి
జ్జనకం నిజేన చరితేన "

—అని వ్రాసియుండుటవలన, బుట్టినంత జలమునే కుండ గ్రాగునదియు, గాని కుండయం దుద్భవించిన యగస్త్యుడు సముద్రము నంతను వాపోశనము పట్టినాడనియు నటులనే లోకములో నొకానొకడు తన నిస్తుల ప్రతిభా వ్యుత్పత్తులచే దండ్రి నధిగమించుననియు,—దెలియం దగియున్నది. ఇతని "రస గంగాధరము"న వీరత్వ, పాండిత్య, కవితా కూరత్వములు మాత్రమే గాక ధర్మశాస్త్రము, సర్వదర్శనములు,—ఇవి యవి యననేల అన్ని విషయములు సెలయేళ్ళవలె బెల్లుగువాఱి వచ్చి పడినవి పాండిత్యమును బ్రస్తావించునపుడు "రస గంగాధర" మందలి

"అపిబత్ గిరాంపతిః స్వయం
యది తాసా మధిదేవతాపివా
అయ మస్మి పురో హయానన
స్మరణోల్లంఘిత వాఙ్మయాంబుధిః "

—అను వాక్యము లక్ష్యసిద్ధిగా నగపడుచున్నది. ఇక కవితా వీరత్వమును.

"ఆమూలా ద్రత్నసానో ర్మలయ
వలయితా దాచకూలా త్పయోధే,
ర్యావంతః సంతి కావ్యప్రణయన
పటవస్తే విశంకం వదంతు,

మృద్వీకా మధ్య నిర్యన్మసృణ
    రస ఝరీ మాధురీ భాగ్య భాజాం,
వాచా మాచార్యతాయాః పదమను
    భవితుం కోఽస్తి ధన్యో మదన్యః ॥

—అను వాక్యము పరమప్రౌఢ్యముగా నుటంకింపబడినది. ఇప్పండితాఖండలుడు 'ఢిల్లీ వల్లభ పాణి పల్లవ తలే నీతం నవీనం వయః'—అని చెప్పికొనుట వలన నూనూగు మీసాల నూత్న యౌవన మందె కవిశేఖరుండును బండితాగ్రణియు నయ్యెనని యూహింప నవుపడుచున్నది

ఇతడు ప్రౌఢ నిర్భర వయః పరిపాకమున భారత రాజధాని యగు 'ఢిల్లీ' నగరమునకుం జనెను 'ఆగ్రా' నగరము సైతము మొగల్ చక్రవర్తులకు రాజధానీ నగరముగా నుండియుండెడిది షాజహాన్ చక్రవర్తి వైభవము పశ్చిమ దేశీయులను మిఱుమిట్లు గొల్పుచు, విభ్రమము పెందించుచు, మణి ముక్తా ప్రవాళాది వినిర్మితంబు లయిన జలజంతువులతో నిండిన సువర్ణరజిత జలప్రవాహంబులును, నదీనదంబులును, భారత రత్నాకరంబున లీన మగుచుండుటను జూచి శుష్కహృదయు లగుచుండిరి కాగా, ఇక బండితరాయల హృదయమును గూడ నవ్వైభవ దీధితు లాకర్షించి కొన్న వనటయం దబ్బురం బేమి?

ఇవ్విధతుఁడు 'ఢిల్లీ'కి జేరుకొని యచట దర్బారులో సమ్మాన సత్కృతుల నందుట కయి 'అజ్మీరు' (*Ajmer*) పెడలి పారసీ భాష నేర్చికొనుట యగత్యమని తలచి ఒద్ద కంకణుండయి యచిరకాలముననే యా భాషయందు ప్రవీణు డయ్యెను షాజహాన్ చక్రవర్తియొక్క కొల్వుకూటమున బండితరాయలునకు ప్రవేశము గల్గినతోడనే చక్రవర్తి ప్రేరణమున మహమ్మదీయ మత మవలంబించిన యొక్కనితో ధర్మశాస్త్రార్థ చర్చ పండితరాయల కొనగూడినది కాగా, ఇతడు దన వాక్చాతుర్యము చేతను, దర్క కౌశలము వలనను, షాజహాన్ చక్రవర్తితో యఘనిష్ఠమైన పరిచయము గల్గించుకొన జాలెను

"ఆసఫ్ విలాసము"లోని

"అథ సకలలోక విస్తార విస్తారిత మ
    హోపకార పరంపరాధీన మానసేన,
ప్రతిదిన ముద్యద నవద్య గద్య పద్యాద్యనేక
    విద్యా విద్యోతితాంతః కరణేన
కవిభి రుపాస్య మానేన, కృతయుగీ
    కృత కలికాలేన, కుమతి తృణజాల సమాచ్ఛా
దిత వేదపథమార్గ విలోకనాయ నయ
    దీపిత సుతర్క దహనజ్వాలా జాలేన,
మూర్తిమతేవ నవా వాసవభవన భువః
    ప్రసాదేన, ద్విజకులసేవా హేవాక
క్రియా వాఙ్మనః కాయేన, మాధురకుల
    సముద్రేందునా, రాయముకుందేనా
దిష్టేన, సార్వభౌమ శ్రీ షాజహాఁ ప్రసాదాధిగత
    పండితరాజ పదవీ విరాజితేన
తైలంగ కులావతంసేన, పండిత జగన్నాథేన,
    ఆసఫ్ విలాసాఖ్యేయ మాఖ్యాయికా
నిరమీయత సేయ మనుగ్రాహిణ సహృదయా నా

స్వామనుదిన ముల్లాసితా భవతాత్ "—అను పంక్తులు రాయముకుందుని ద్వారమున ముఖ్యమంత్రియగు 'ఆసఫ్‌ఖాన్' దాక పరిచయభాగ్య మొదవినట్టును, ముఖ్యమంత్రియు చక్రవర్తి దర్శనము దనకు జేయించి తత్రాపి యాస్థాన విద్వాంసునిగా జేయుటయే గాక 'పండితరాజ' అను బిరుదమును గూడ దన కిప్పించినట్టును,—దెలుపుచున్నవి అంతియకాక ఆసఫ్‌ఖాన్‌కు హిందీ సంస్కృతిభాషలలో అధికాదర ముండి విద్వత్కవుల పెక్కురకు నాశ్రిత కల్పతరువుగా భాసిల్లెననియు, వానిని హృదయమున వైదిక ధర్మజిజ్ఞాస కలిగినదనియు కాగా, దన యాశ్రితులగు విద్వాంసులచే వైదికధర్మ విషయములలో దఱుచుగా శాస్త్రార్థముల జేయించుచుండెడి వాడనియు, మాధురుడయిన రాయముకుందుని ద్వారమున 'ఆసఫ్‌ఖాన్' యొక్కయు నతనివలన 'షాజహాన్' చక్రవర్తియొక్కయు ననుగ్రహ విశేషముల సంపాదించుకొనిన జగన్నాథునకు 'పండితరాజ'ను బిరుదము లభించినదనియు, 'ఆసఫ్‌విలాస' మను గ్రంథ మాతని యనుగ్రహము గల్గుటకయి వ్రాయబడినదనియు,—సూచించుచున్నది

'జగదాభరణము—ఆసఫ్ విలాసము' అను గ్రంథముల యొక్క పర్యాయమే దదివిన యెడల షాజహాన్ చక్రవర్తి కొల్వుకూటములో హిందీ సంస్కృతముల కాదరాభిమానములు, ఉత్సాహ ప్రోత్సాహములు, గల్గుటకు 'దారాశికోహుడును ఆసఫ్ ఖానుడును' ముఖ్యకారకులని తెలియగలము. 'దారా' నూట యెన్మిది యుపనిషత్తుల పారసీకభాషయందు 'సిర్ర అక్బర్'— అను పేరితో ననువదించినా డని యౌరంగజేబు చరిత్ర రచించిన 'మహమ్మద్ సాకీ' యను నతడు 'మాసిర్ అలంగిరీ' యను గ్రంథమున "మొదటి నుండియు నౌరంగజేబునకు దారాశికోహు పెడ మిత్రుల గోపము ఏలయన, దారాశికోహుని హృదయము హిందూమతము మీదను హిందూమత గ్రంథముల పైనను ప్రేమాదరములు గలదియై యుండెను. కాగా, నతడు చక్రవర్తి వ్యాధిపీడితుడై యుండగా విక్రమ

శకము 1715 వ వరియగు క్రీ శ 1658 దవ సంవత్సరమున స్వయముత సాహాయ్యమునకై చక్రవర్తి యుద్ధము మొదలిడినాడు" (ఔరంగజేబు నామా, 82 వ పుట) అని వ్రాసినాడు

ఇట్టి స్థితిలో దారాశికోహు నభివర్ణించుచు 'జగదాభరణ' మను గ్రంథమును పండితరాయలు వ్రాసినాడు గదా! తత్రాపి పండితరాయలు మహా దాశ్రయము నంది తన లోకోత్తర పాండిత్యమును ప్రకటించి విశ్రుతకీర్తి యయ్యెననుట సునిశ్చితము

ఆసఫ్ ఖాన్ 'నూర్జహాన్' చక్రవర్తినికి సోదరుడు పైగా, తన కూతురను జహాంగీరు కుమారుడైన 'ఖుర్రమ్' అను వతని కిచ్చి పెండ్లి యొనర్చినాడు. కతిపయ దినంబులకు ఈ 'ఖుర్రమ్' అనువాడు 'షాజహాన్' అను పేరితో నత్యంత వైభవముగ భారతసామ్రాజ్య చక్రవర్తియై చరమదశయందు తన కుమారునిచే నిర్బంధింపబడి కృశించి కృశించి యంగలార్చి చనిపోయెను. "ఆసఫ్ ఖాన్" జహాంగీరు చక్రవర్తికి ముఖ్యమంత్రిగా వ్యవహరించుచు నతను బ్రదికి యుండగనే 'బులాకీ ఉరఫ్ దావర్ బక్ష్' అనువానిం బిలుచుకొనివచ్చి జహాంగీరు చక్రవర్తి మరణింపగనే వానిం గద్దె నెక్కించెను. కారణ మేమన, ఆ తరుణమున షాజహాన్ దక్షిణాపథమున నుండుటవలన ఢిల్లీ నగరమునకు వైళంబ మగిడివచ్చుటకు వలనుపడమి యట్టుండనిచ్చి రాజా జగత్ సింహుడు మొదలగు వారు రాజపుత్రి పరివారులతో నూర్జహాన్—ఆసఫ్ ఖాన్ ల నిర్బంధించుటకయి లాహోరునకుం బోవుచు 'బనారసీ' యను హిందూ హరకారాను రహస్యముగ 'ఖుర్రమ్' ను బిలచికొని రమ్మని దక్షిణమునకు బంపినారు. విక్రమశకము 1684 కార్తీక బ 14 లు నాడు జహాంగీరు చక్రవర్తి 'లాహోరు' లో చనిపోగా, అవిముక యామ్నాఘల నాటి యాదివారము నాడు 'ఆసఫ్ ఖాన్' తన నమ్మకస్థుడైన 'శహార్యారు'ను బట్టి కొని గ్రుడ్డి చేయించి మార్గశీర్ష బ 5 విగా ఆదివారము నాడు 'బనారసీ' యను హిందూ హరకారా 'జానేరు' దుర్గమునకుం జని 'ఖుర్రమ్'ను గలిసికొని తనకిచ్చిన యుంగరముతో జరిగినవన్నియు తెలిపి, వెనువెంటనే యుత్తరాపథమునకు బయల్దేరి నర్మదానదిని దాటునప్పటికి మార్గశీర్ష 5 నాడు 'షేహారు' నుండి 'శహార్యారు' ఓడిపోయిన ద్వేవన్న వృత్తాంతము 'ఖుర్రమ్' కు దెలిసినది. మాఘ బ 8 గురువారము నాటికి 'అజ్మీరు' చేరినాడు. యాదివారము నాడు 'ఖిదమత్ పరస్తఖాన్' ద్వారమున 'ఖుర్రమ్' అను నతడు 'శహార్యారు' ను, 'బులాకీ' ని, వాని సోదరుని, 'దానియాల్' అనువాని కొమాళ్ళ యావురను—పరిపూర్ణ వలసినదని 'ఆసఫ్ ఖాన్' కు లేఖ వ్రాయగా, దానిం గన్నుల కద్దికొని రాజాజ్ఞ రామాజ్ఞ యని యెంచి మంగళవారము నాటికి అతని కోర్కె నెరవేర్చినాడు. బ 12 గురువారము నాటికి 'ఖుర్రమ్' ఆగ్రానగరమునకుబోయి మఱి పదిదినముల కౌవలవచ్చు సోమవారము నాడు భారతవర్ష మహాసామ్రాజ్య సింహాసనాసీనుడై "అబుల్ ముజఫర్ శహాబుద్దీన్ ముహమ్మద్ సహిబ్ కిరానాని షాజహాన్ గాజి"—అను బిరుదమును ప్రకటించుకొనినాడు

దీనివలన చక్రవర్తి యాసఫ్ ఖానునకు నతని తోడివారికి నెంత కృతజ్ఞుడుగ నుండెనోవాడో పొల్చి కొందురుగాక!

విక్రమశకము 1685 ఆశ్వయుజ శు 6 నాడు విశ్రావనగరము నుండియు, 'తిరహుత్' నుండియు, నరుగుదెంచిన యిద్దరు బ్రాహ్మణులకు దర్బారున ప్రభుసందర్శన లాభ మొదవించి, వారిని పరిచయము చేయుచు, చక్రవర్తితో "ఇవ్విప్రులు భిన్న భిన్న కవిత్వమతులు పదుగురు చెప్పిన పది శ్లోకముల నొక్కసారి విని వెంటనే చదువుదురు. వీరా శ్లోకముల చెప్పుడును గని విని యెఱుంగనివారే! ఇంతియ కాదు ఆ పదిశ్లోకములలోని యభిప్రాయమును గైకొని మఱి పదిశ్లోకముల రచించి వినిపింతురు. కావున నే వీరి నేకసంథాగ్రాహు లనియెద" రని "యాసఫ్ ఖాన్" మనవి చేయగా, విద్యావినోదియైన చక్రవర్తి యాతనిమాట విని వారి విద్యాకౌశలముం బరీక్షించి, యాశ్చర్యమంది, యొక్కొక్కరికి నాలు కోటీలను జేయి రూపికలను, బహూకరించి, వారిని ధన్యుల గావించి, పంపినాడు

ఇవ్విధముగ దర్బారులో నప్పుడప్పుడిటి విద్యావినోదములు జరుగుటయు, తత్రాపి విద్వత్సత్కారములు చేయుటయు—జరుగుచుండెడిది. కనుకనే పండితరాయలు అన్యాయమును నూచించుచు "ప్రతిదిన ముద్యద్దునవద్య గద్యపద్యాద్య నేకవిద్యా విద్యోతితాంతఃకరణైః కవిభిరుపాస్యమానేన"—అని వ్రాసినాడు.

తన యెడ 'యాసఫ్ ఖా' నగపఱచిన దృక్పథమునకు జూపిన యాదరాభిమానములకు, చేసిన సాహాయ్యమునకు—కృతజ్ఞతను దెలుపుట కయ్యే కాబోలు పండితరాయలు కవిసంప్రదాయమున కతి

రిక్త మహమ్మదీయు ఆతని నభివర్ణించుచు 'ఆసఫ్‌విలాస' మను గ్రంథమును విరచించుటయేం దబ్బురం బేమి? 'రసగంగాధరము' లోని—

"సుధేవ వాణీ వసుధేవ మూర్తి
స్సుధాకర శ్రీ సదృశీ చ కీర్తిః,
పయోధి కల్పామతి రాసఫేందో
ర్మహీతలేఽన్యస్య న హీతి మన్యే"
"యాస్తం గతా తే నిజ దానశౌండా
స్తదాశ్రితానాం యద భూ ద్వినాశః,
ఇదంతు చిత్రం భువనావకాశే
నిరాశ్రయా ఖేలతి తస్య కీర్తిః"

అను శ్లోకములందు 'ఆసఫ్‌ఖాన్' వర్ణనము గలదు షాజహాన్ కాశ్మీరమునుండి 'బంధరు'నకు వచ్చినాడు కాశ్మీరపర్వతశ్రేణి యందు దీపట్టన మున్నది ఈ ప్రాంతమున హిందూమహమ్మదీయు లొండొరులు సంబంధ బాంధవ్యముల జరుపుకొను చుండెడివారు హిందువులు దాము పెండ్లియాడిన మహమ్మదీయ కన్యలు చనిపోయినపుడు వారిని దహించు చుండిరి ముసల్మానులు దాము పెండ్లియాడిన హిందూ వనితలు చనిపోయినప్పుడు వారిని ఖనన మొనర్చు చుండిరి ఇవ్విషయము వినుకలియై షాజహాన్ చక్రవర్తి యంగీకరించక హిందువులు మహమ్మదీయ మతావలంబులు కానంతవఱకు వారి యిండ్లలో మహమ్మదీయ స్త్రీలుండరాదని యాజ్ఞాపింపగా, వటి జమీన్దారు 'జోగా' అనునతడు సకుటుంబముగ ముసల్మానయినాడు చక్రవర్తి యిప్పనికి సంతోషించి యతనికి 'రాజా దౌలతమంగు' అని పేర్వెట్టినాడు

అటునుండి చక్రవర్తి పాంచాలము (*Panjab*) నకు వచ్చునప్పటికి ముసల్మానులు హిందువుల పయి నేరారోపణ మొనర్చిరి ఆ విషయమును విచారింపవలసిన దని గుజరాత్ దేశస్థుడయిన 'షేకు మహమూద్' అనువానితో జెప్పగా, వాడు తగిన కారణములు దొఱకగనే డెబ్బదిమంది మహమ్మదీయ స్త్రీలను హిందువులనుండి వేర్పఱచి, మసీదు భూముల నిర్ధారణసేసి, మరల వానిం గట్టించుటకయి హిందువుల దగ్గఱ జుర్మానా వసూలుసేసి చక్రవర్తితో జెప్పినాడు 'బంధరు' లో వలెనిచ్చటను హిందువులు దాముపెండ్లియాడిన మహమ్మదీయ స్త్రీలకయి స్వమతమును విడనాడిరి అటుల సేయనిచో నట్టివారినుండి మహమ్మదీయ వనితలు లాగికొనబడిరి చక్రవర్తి పాలిత దేశ మందంతట నీ యుత్తరువే చాటింపబడి పాలింపబడినది యవనస్త్రీలు పెక్కుడు హిందువుల నుండి బలాత్కరింపబడి వారికి 'నికా'చేసి మహమ్మదీయులకు పెండ్లిగావింపబడిరి"—అని "ముల్లా అబ్దుల్ హమీద్" అను నతడు విక్రమశకము 1691-నాటి వృత్తాంతమును వ్రాయుచు నుల్లేఖించి యున్నాడు దీనింబట్టి మహమ్మదీయ స్త్రీలను హిందువులు వివాహమాడుట దేశమందంతట జరుగు చుండెనని గ్రహింపనగు

చక్రవర్తి దాసీజనములో నొకతెపేరు లవంగి ఆమె చక్కనిచుక్క దానిం బండితరాయలును, బండిత రాయలు దానిం,—జూచినతోడనే యొండొరులు ప్రేమపాశ నిబద్ధులైరి 'కాని చక్రవర్తి యనుజ్ఞలేనిదే యొకరి నొకరు గాంచుట, సంభాషించుకొనుట,— సమయమొందుండెను ఒకనాడు పండితరాయలును చక్రవర్తియు మహలులో చదరంగ మాడుచుండగా, రాయలు దప్పిగొని జలాభిలాష నగపఱుపగా, చక్రవర్తి సైగచేయ, లవంగియే బంగరు కలశముతో నీ ర్వట్టుకొని రాగా నిరానియుచు చక్రవర్తి మనంబు వారుణీ ప్రభావ కతంబున నప్పుడు మత్తిల్లి యనేక విషంబుల రాజసభావంబుల నుపోద్బలక మగుచుండ లవంగి యా భావముల మఱింత యుపోద్బలకముగ, నుద్దీప్తములుగ, జేసినది ఆ సమయమునందే చక్రవర్తి లవంగీ పండితరాయల హావభావ విలాస వికారములం దెలిసికొని ప్రసన్నహృదయుం డయి లవంగి నున్నయటు లభివర్ణింపుమని పండితరాయలతో ననగా, నతడు తోడనే

"ఇయం సుస్తనీ మస్తకన్యస్త కుంభా,
కుసుంభారుణం చారుచేలం వసానా
సమస్తస్య లోకస్య చేతః ప్రవృత్తిం,
గృహీత్వా ఘటే న్యస్య యాతీవ భాతి"

—అని చదివినాడు కాగా, లవంగి లజ్జచే దల వంచుకొని కనుల మూసికొనినది చక్రవర్తి సంతోషించి పండితరాయలను నీ కోర్కె యేమి? యని యడుగగా, రాయలు చక్రవర్తి మనస్తత్త్వమును వారుణీ ప్రభావమును గనిపట్టి

"న యాచే గజాలిం న వా వాజిరాజిం
న విత్తేషు చిత్తం మదీయం కదాచిత్
ఇయం సుస్తనీ మస్తకన్యస్త హస్తా
లవంగీ కురంగీ దృగంగీ కరోతు"

"యవనీ నవనీత కోమలాంగీ
శయనీయే యది నీయతే కదాచిత్
అవనీతల మేవ సాధు మన్యే
న వనీ మాఘవనీ సుఖస్య హేతుః"

"యవనీ రమణీ విపద శ్శమనీ
కమనీయ తమా నవనీత సమా
ఉహి ఊహి వచోఽమృత పూర్ణముఖీ
స సుఖీ జగతీహ యదంక గతా."

—అను మూడు శ్లోకముల జదువగా, రసజ్ఞుడు, సహజ విలాసి, యగు చక్రవర్తి యౌదార్యమును మదిరాదేవి యా సమయమున మఱింత వికసింప జేసినది. లవంగీ పండితరాయలు శృంగార రసమున యందోలలాడుటను గనిపట్టియు, వారి హావభావ విలాస విభ్రమముల విలోకించియు, హృదయ కుహరము నుండి వెలి కుద్గమించుచున్న కల్పన నణచిలో జాలక చక్రవర్తి వెంటనే నవనీత కోమలాంగియగు లవంగిని పండితరాయల కొసంగినాడు. కావుననే కాబోలు 'రస గంగాధరము'న

"సమాలోక్య త్రస్త పరోఽవని ర్నిజగృహం
గంభీరతాయాః పితా,
రత్నానా మమేయ ఏవ భువనే
కోవాఽపరో మాదృశః
ఇత్యేవం పరిచింత్య మాన్య సహసా
గర్వాంధకారం గమో,
దుగ్ధాబ్ధే! భవతా సమో విజయతే
దిల్లీ గరా వల్లభః ॥"

—అని పండితరాయలు షాజహాన్ చక్రవర్తి గాఢప్రపత్తిని చాటినాడు. అంతలో నూరకొనక

"భూమీనాథ! శహాబుద్దీన! భవత
స్త్రైలోక్య గుణానాం గణై
ర్గీతస్యాత భవత్ప్రపంచ విషయే
నా స్తీతి కిం బ్రూమహే
ధాతా నూతన కారణై ర్యది పున
స్సృష్టిం నవాం భావయే
న్నా వ్యా జీవ తథాపి తావక తులా
డిశం దధానో నరః ॥"

"సృష్ట సృష్టికృతా పురా కిల పరి
త్రాతుం జగన్మండలం
త్వం దండాధిప! నిర్దయం దహసి యా
జ్జ్వాలా జటాలైః శరైః
సంరంభారుణ లోచనో రణభువి
ప్రఖ్యాతః కామోఽనునా
జానీమో భవతా సహ స్త విధి
తో దిల్లీ ధరా వల్లభః ॥"

"సురాణా మారామా దివా రుధిర
ఝుంఝూనిల హతః
సతేయా న్యాత్యంద్రా యది తవని
లో నందతి జనః
కిమా భిర్వా కార్యం శివశివ! వి
శేషేన వికలై
స్త్వరంజిత న్యాస్త్రా ముధి ధరణి
దిల్లీ నరపతిః ॥"

—అనియు గీర్తించినాడు. ఇప్పండితశిరోమణి మనోరమా వ్యాఖ్యానము పయి 'మనోరమా కుచమర్దనమ్' అను ఖండన గ్రంథమును రచించి దాని యందము వంతెను జెఱచినాడు. ఇప్పనివలనం గూడ నాకాలపు విద్వాంసు లనేకు లత్యక్తినపి పండితరాయలను స్వర్మభ్రంశకునిగా దలచి సంఘమునుండి బహిష్కరించినట్టు చాటించిరి. కాగా, పండితరాయలు దర్కముచేతను, నమ్రతచేతను, నచ్చజెప్ప యత్నించినారు గాని వ్యర్థ మయ్యెను. అంతమాత్రన నదాసీను డయినం బ్రయోజనము లేదని తలచి కాశీ నగరమున మణికర్ణికా ఘట్టమున నేబది రెండవ సోపానము పయిం గూరుచుండి "నే నొకవేళ యవనకన్నియ లవంగిని పెండ్లి యాడుటవలన పతితుడ నయితినేని భగవతి యగు గంగాభవాని నన్నుద్ధరింపకుండు గాక! లేదని నే జేసిన పని ధర్మబద్ధమై నేను బవిత్రుడనే యౌదునేని వీరందఱు చూచుచుండగనే గంగాభవాని యిటకు వచ్చి నన్నుద్ధరించు"నని ప్రతిజ్ఞవట్టి సుశ్రావ్యముగ 'గంగాలహరి' స్తోత్రమును బఠింప నారంభించి యొక్కొక్క శ్లోకము చదువునప్పటికి గంగాభవాని యొక్కొక్క మెట్టెక్కి యేబదిరెండవ శ్లోకము చదువు పూర్తియగుటతో డనే భాగీరథీ జల ముప్పొంగి పండితరాయ దంపతుల స్పృశించి నిర్దోషు లని లోకమునకు చాటి వెంటనే దిగిపోయినది. బహిష్కృతు లయ్యును భాగీరథీ జల సంసర్గముచే బునీతు లయి పండితరాయలు తేజరిల్లెను.

మందాకినీ ప్రవాహము వలె మందాక్రాంత వృత్తములలో మహాకవి కాళిదాసు రచించినట్లుగనే పండితరాయలు 'గంగాలహరి'ని శిఖరిణీ వృత్తములలో భాగీరథి కయ్యగా వ్రాసె. వినూత్న పంథను ద్రొక్కి యధికతర ప్రసిద్ధికి మార్గదర్శకు డయ్యెను. చిదానందానుభూతి నొసగించుట కావ్యమునకొక్క పరమావధి. ఇయ్యనుభూతి గలిగించిన యతిడు దాని ననుభవించియుండవలయును. కావుననే కావ్యమున గవిని జూపగల్గుచున్నారము. 'గంగాలహరి' యిది వృత్తము గంగాస్తవమే!

"తవాలంబా దంబ
స్ఫురదలఘు గర్వేణ సహసా
మయా సర్వేఽవజ్ఞా
సరణి మథనీతా స్సురగణాః,
ఇదానీ మౌదాస్యం
భజసి యది భాగీరథి, తదా
నిరాధారో హా! రో
దిమి కథయ కేషా మిహ పురః॥"

—అను శ్లోకమున దల్లిబిడ్డల స్వచ్ఛందమైన బాంధవ్యమును రసపరిణతి నందించినాడు

"అపి ప్రాజ్యం రాజ్యం
తృణ మివ పరిత్యజ్య సహసా
విలోలద్వానీరం
తవ జనని, తీరం శ్రితవతాం
సుధాతః స్వాదీయః
సలిల భర మాతృప్తి పిబతాం
జనానా మానందః
పరిహసతి నిర్వాణ పదవీమ్ "

—అను శ్లోకమున 'చతురంభోధి పరీతమైన ధరణీచక్రంబు శాసించు వారెల్లరును దమ సామ్రాజ్యమును గడ్డిపోచగా నెంచి నీ యొడ్డు చేరికొని వారు అమృతముకంటె మధురాతి మధురమైన నీ నీరముల ద్రావిన వారి యానందము నిర్వాణసిద్ధి నపహసించుచున్న' దని తన గంభీర రసానుభవమును ప్రతిబింబించి శబ్దమయమైన యాకృతి గల్గించినపుడు వర్ణనాలంకారములు పర్యవసన్నము లయినవి

"స్మృతం సద్యః స్వాంతం
విరచయతి శాంతిం సకృదపి
ప్రగీతం య త్పాపం
ఝడితి భవతాపం చ హరతి,
ఇదం త ద్గంగేతి
శ్రవణ రమణీయం ఖలు పదం
మమ ప్రాణ ప్రాంతే
వదన కమలాంత ర్విలసతు "

—అను శ్లోకమున భాగీరథీదేవిని కంఠమునెత్తి పాడికొనిన పాప పంకిలము, సంసార తాపాలు, తొలగిపోగలవనియు, ఈ నీ శ్రవణరమణీయమైన నామము ప్రాణోత్క్రమణ సమయమున రసనాగ్రమున దాండవించు గాక! యనియు, దన తీవ్ర వాంఛ నుద్దీపితి మొనర్చి యున్నాడు

"నయ త్స్నేహా ద్యైద
రపి గలితభేదై రవసితం
నయస్మిం జీవానాం
ప్రసరతి మనో వా గవసరః
నిరాకారం నిత్యం
నిజ మహిమ నిర్వాసిత తమో
విశుద్ధం య త్తత్త్వం
సురతటిని త త్త్వం న విషయః "

—అను నీ శ్లోకమున వస్తువును దన భావమున నాలంబన మొనర్చి విశ్వమయమును గావించి విశ్వము నారాధించినాడు.

"భ్రమో ధావం ధావం
ద్రవిణ మదిరా ఘూర్ణిత దృశాం
మహీపానాం నానా
తరుణతర ఖేదస్య నియతమ్
మమైవాయం మంతుః
స్వహిత శతహంతు ర్జడధియో
వియోగ స్తే మాత
ర్యదిహ కరుణాతః క్షణ మపి "

—ఈ శ్లోకమున దల్లి కనులంగట బిడ్డ యెంత యమాయకముగా భ్రాంతియపడినదియు దేటతెల్ల మొనర్చినాడు అంతియకాక రాజుల రాజరికము నెంతగా సేవగించి కొనియెనో, పశ్చాత్తాప మెంత వహించెనో, విదితము కాగలదు

"అనాథ స్నేహార్ద్రాం
విగళిత గతి పుణ్యగతిదాం,
పతితా విశ్వో ద్ధర్త్రీం
గద విదళిత స్సిద్ధ భిషజం,
సుధాసింధుం తృష్ణా
కులిత హృదయో మాతర మయం
శిశుః సంప్రాప్త స్త్వా
మహ మిహ విదధ్యాం సముచితం "

—అను శ్లోకమున సనాథుడు స్నేహార్ద్రురాలిని, గతిలేనివాడు పుణ్యగతిని జూపు తల్లిని, వ్యాధితుడు సిద్ధవైద్యురాలిని దాహాతురు డమృత ప్రవాహమును, జేరుకొన్న యట్టు బిడ్డనైన నన్ను జేరదీసి యాదరించ వలసినదని భాగీరథీ తల్లి నర్థించినాడు

"శ్వవృత్తి వ్యాసంగో
నియత మథ మిథ్యా ప్రలపనం
కుతర్కే ష్వభ్యాసః
సతత పరపైశున్య మననం
అపి శ్రావం శ్రావం
మమతు పున రేవం గుణగణా
ఋతే త్వత్ కో నామ
క్షణమపి నిరీక్షేత వదనం "

అను నీ శ్లోకమున 'కుక్కవోలె ప్రతిరాజు కొద్దకు దిరుగుచు' వారు పాఱవైచిన కబళమును దినుచు, వ్యర్థముగ దినముల గడపికొనుచు, ప్రలపించుచు సనగత్యపు దర్కములు సాగించుచు, నన్యుల కపటపు బలుకులతో నిరంతరము సంభావించుచు,— వ్యర్థుడ నయితిని నీవు తప్ప నాకు దిక్కెవ్వరు తల్లీ!' యని తన యౌవనమున రాజసభలలో పాండిత్య ప్రదర్శన మొనర్చి చాటుమాటున ధనమదాంధుల చేతులలో నెన్ని యవమానముల బొందినాడో, వారందఱ ననవసరముగ స్తుతించి యెవుడు కించ

వహించుచున్నాడో, తన యాత్మగౌరవము నిలిపికొనుట కయి యెంతగా పరిశ్రమించినాడో,—యవగత మగుచున్నది

“కియంతః సంత్యేకే
 నియత మిహలోకార్థ ఘటకాః,
పరే పూతాత్మానః
 కతిచ పరలోక ప్రణయినః,
సుఖం శేతే మాత
 స్తవ ఖలు కృపాతః పునరయం,
జగన్నాథః శశ్వ
 త్త్వయి నిహిత లోకద్వయ భరః ”

అను శ్లోకమున గొందఱిహలోకమునందె యేదియో ఘనకార్యముల నిర్వహించుటకయి పాటుపడుచుందురనియు, మఱికొందఱు పవిత్రాత్ములు పరలోకము పయి దృష్టి బఱపుచుందురనియు,—నీ దయాపేక్షగమున నుభయలోకముల భారము నీయందె నిలిపి యీ జగన్నాథుడు నిశ్చింతగా సుఖముగా నిదురించుచున్నాడనియు,—‘అన్యథా శరణం నాస్తి త్వమేవ శరణం మమ’ యన్నట్లు భాగీరథీదేవి యందె యితడు లీనమయినాడు అంతతో దృష్టివశేన తన్నుద్ధరింప వలసిన సమయ మాసన్నమైనది భగవతీ! యని—

“జగన్నాథస్యాయం
సురధుని! సముద్ధార సమయః ”

అను శ్లోకమున వివరించియున్నాడు అంత వైభవమును, ప్రసిద్ధిని,—గాంచిన పండితరాయ లింత దీనాతిదీనముగా విలపించినాడే యని యచ్చెరువు గొల్పుచున్నది దీనింబట్టి తెలుగువాండ్రలో కరుణరసము పల్లి విరియుచున్నదని తెలియంగలదు కరుణరసమునకు ప్రసిద్ధుడనదగు భవభూతి యాంధ్రుడే గదా!

ఇప్పండిత శిరోమణి విరచించిన ‘జగదాభరణము’ లో ‘దారాశికోహు’ మహారాజుని వర్ణనము గలదు “ప్రాణాభరణము” న గామరూప దేశాధిపతి యగు ప్రాణనారాయణుని వర్ణనము గలదు ఈ గ్రంథమున నేబదియాఱు శ్లోకములు మాత్రమే కలవు చక్కని అలంకారములతో నమ్మహారాజు వీరత్వము దాతృత్వము లోనగు గుణగణము అభివర్ణింపబడినవి ఈ గ్రంథము ముద్రితమే! ‘రసగంగాధరము’ లో నున్న—

“ద్విక్షేత్ర ఇవ వాసవః కరయుగో వివస్వానివ
ద్వితీయ ఇవ చంద్రమాశ్శ్రితవపు ర్మనోభూ రివ
నరాకృతి రివాంబుధి ర్గురు రివ క్షమా మాగతో
నృపో నిఖిల భూమిభూర్దయతి కోఽపి భూమీపతిః

—అను శ్లోకము నాలవపాదము కొనమున్న అంతరమునకు బదులుగా ‘కామరూపేశ్వరః’— అని మార్చి ‘ప్రాణాభరణము’ నందు చేర్పబడియున్నది. ఈ ప్రభువునకును, పండితరాయలకును, సంబంధ మెటుల గుదిరెనో తెలియకున్నది

ఇక ‘భామినీ విలాసము’ నాల్గుఖండముల డెబ్బదియేడు సూక్తుల గ్రంథము నవరసభరితము. తన ప్రియభామిని యగు లవంగిస్మృతి విషయమున ఈ నిరుపమాన సంగ్రహ మిత డొనర్చెనని చెప్పబడుచున్నది ఇమ్మహామహుని చమత్కార కవితకును, భాషా సౌలభ్య సౌకుమార్య సందీప్తికిని—ఇది యొక యుత్కృష్ట ప్రదర్శన గ్రంథమని చెప్పదగును ఈ గ్రంథము చివరను—

“దుర్వృత్తా జారజన్మానో
హరిష్యంతీతి శంకయా,
మదీయ పద్యరత్నానాం
మంజూషైషా మయాకృతా ”

—అని వ్రాసికొని యున్నాడు

“శాస్త్రాణ్యాకలితాని నిత్యవిధయ
 స్సర్వేఽపి సంభావితా
ఢిల్లీవల్లభ పాణిపల్లవ తలే
 నీతం నవీనం వయః
సంప్రత్యుజ్ఝిత వాసనం మధుపురీ
 మధ్యే హరిస్సేవ్యతే
సర్వం పండితరాజ రాజితిలకే
 నాకారి లోకోత్తరమ్ ”

—అని యితడు వ్రాసికొనుటవలన పండితరాయల ధర్మపరాయణత, ప్రకృష్ట శాస్త్రాధ్యయనము, ఢిల్లీశ్వరు నాశ్రయలాభములు, మాత్రమే కాక ఆయన చిరకాల జీవి యనియు—ముదుసలితనమున మథురా నగరములో గడపె ననియు—దెలియవచ్చుచున్నది ఇతని ‘చిత్రమీమాంసా ఖండనము’ ‘రసగంగాధరము’ నను గ్రంథములు సాహిత్యోపాసకులకు విపుల ప్రియరత్నములు ‘చిత్రమీమాంస’ లో ‘రసగంగాధరము’ పైని గావింపబడిన యాక్షేపములకు పండితరాయలు లెస్సగా ప్రత్యుత్తరించినారు.

“నిర్మాయ నూతన ముదాహరణానురూపం,
కావ్యం మయాత్ర నిహితం నపరస్య కించిత్,
కిం సేవ్యతే సుమనసాం మనసాపి గంధః,
కస్తూరికా జననశక్తి భృతా మృగేణ ॥”

అని యితడు చేసిన ప్రతిజ్ఞ యెంత భావగర్భితమైనదియో వినుడు.

లోకేపుణ కాంతించిన తర్వాత పండితరాయలు మథురా నగరమున ముక్తిగోరు నొంటి యన్న విచారము ముప్పిరిగొని విరాగియై నివసించె నని 'భామినీ విలాస' మందలి

"అపహాయ సకల బాంధవ చిన్తా
ముద్వాస్య గురుకుల ప్రణయమ్
హా! తనయ! వినయశాలిని! కథ
మిహ పరలోక పథిక్యోఽభూః?"

—అను శ్లోకము అవగత మొనర్చుచున్నది.

ఔరంగజేబు అన్యాయ్యముగా 'దారాశికోహు'ను జపించిన తర్వాతనే విచారాకృతుండయి పండితరాయలు 'ప్రాణాభరణము'ను భావికావ్యముగా విరచించినట్లు లగపడుచున్నది. మచ్చున కొకటి

"త్వాం సుందరీ నివహ నిష్ఠుర ధైర్య గర్వ
నిర్వాపణైక రసికం సమరే నిరీక్ష్య,
కాంతా రిపు క్షితిభృతాం బత రాజలక్ష్మీః
స్వామి ప్రతత్వ మపరిస్ఖలితం బభార?"

—అనగా సుందరీ ధైర్యమును బాపుకోలు రసికత్వ ముండిన నిన్ను యుద్ధమున జూచి రిపు రాజలక్ష్మి పాతివ్రత్యమును నిలిపికొనిన దని యర్థము

'దారా' సాహిత్యవేత్త, తత్త్వవేత్త, శాంతి ప్రియుడు. 'సుఫీ' మతాభిమాని. ఛాందోగ్య మీతని భోగ్యము ఇట్టి ప్రసిద్ధ పురుషునిపై పండితరాయలకును, పండితరాయలపై 'దారాశికోహు'నకును,—అభిమాన ముండుటలో నబ్బురం బేల?

ఔరంగజేబు వలన 'షాజహాన్' చక్రవర్తి పదచ్యుతు డయినందునను, దారాశికోహుడు పరలోకగతు డయినందునను,—ఆ కాలమున ఢిల్లీ ధరావల్లభుని పేరోలగంబున సంస్కృతభాషకును, హిందీభాషకును దర్పండితులకును,—క్షీణదశ పట్టినదని చెప్పక తప్పదు

విక్రమ శకము 1691 కార్తిక బ 9 నాడు 'షాజహాన్' చక్రవర్తి సవారీ కాశ్మీరమునుండి మరలివచ్చునప్పుడు 'బంథరము'న నిలచినది. ఆ కాలమున పండితరాయలతో పాటు సంస్కృత కవిత్వము—హిందీ కవిత్వము,—చెప్పగల మగవ్వయు, సంగీతము పాడగల ప్రజ్ఞాశాలియు, కృతుల వ్రాయగల నేర్పరియు—భారతవర్షమున మఱియొకడు లేడు. అక్కాలిన చక్రవర్తి యాతని సత్కృతులచే దన్పియుండుటచే 'లాహోరు'నుండి 'బంథరము'నకు వచ్చి చక్రవర్తిని జూడగలిగెను

చక్రవర్తి కాశ్మీరము నోవునపుడు రాయలను గొన్ని క్రొత్త "ధ్రువపదములు" వ్రాయవలసిన దని యాజ్ఞాపించి సేతు మగిడి వచ్చునందాక "లాహోరు" నందె యుండవలసిన దని చెప్పె నందువన వారి యాజ్ఞ నొదలనీకొని పండ్రెండు 'ధ్రువపదములు' క్రొంగ్రొత్త రాగములలో ఢిల్లీ ధరావల్లభు పేరను బూర్తి యొనర్చి వచ్చి చక్రవర్తి కీగా, నతడు ఆ 'ధ్రువ పదముల' నన్నిటిని బహుజాగ్రత్తగా పరిశీలించి, పసందుసేసి, యుబ్బి తబ్బిబ్బయి, కాగిటం గ్రుచ్చుకొని, ముహూర్తకాల మొడ లెఱుంగకయ యుండి,—యావల దెలిసి దచ్చికొని, దర్బారుసేసి, నిండు పేరోలగంబున పండితరాయలచే నాకృతుల పాడించి, పండి నాణెములతో నాతని దూచి, యా ద్రవ్యము నాల్గువేల రైదు వందలును బారితోషికముగ నతనికే యొసంగి, గౌరవించినాడు

అంతియకాక ఇ య్యాస్థేకము జరిగిన కొన్ని నాళులకు వనగా విక్రమశకము 1693 శ్రావణ బ 8 నాడు ఇ మ్మహా విద్వద్వ్యాగ్రేయ కారకుడు క్రొత్తగా రచించిన యొక గ్రంథమునకు గాన్కగా జక్రవర్తి యొక యేనుగు నొసంగి, దాని నెక్కుటకు నీవ యర్హుండవని ప్రశంసించి గజోత్సవ మొనర్చి, వికుల సత్కరించినాడని "ముల్లా అబ్దుల్ హమీ" యను నతడు స్లేఖించి యున్నాడు. ఇట్టి సత్కృతులు విద్వల్లోకమునకు, దర్బారపి సంగీత ప్రపంచమునకు,—జరగినట్టులే యని తలంపవగును. కావుననే యీ విద్వద్వ్యాగ్రేయకారుని యశస్సు మిన్నంటె

"దిశి దిశి నిపణీషు తథా
చత్వరే పావనోష్ఠ్యా
మున్మత్తేన భ్రమతి భవతో
వల్లభా కాంత కీర్తిః"

—అనినట్లు మూలమూలల వ్యాపించినది ఇతని పేర గాశిక్షేత్రమున నొక ఘట్ట మేర్పడినదనియు, నేటికి నొకవాడు ఆ బాలగోపాలము ఆ ఘట్టమున మూగి యాతని 'గంగాలహరి'ని బఠించుచు, నితని స్మృతి పథమునకు దెచ్చికొని యానందించి వెడలుదురనియు, జనశ్రుతి కలదు

ఇ వ్వండితాగ్రేసరునకు విద్వద్వ్యాగ్రేయ కారునకు నకులొనర్చి సెలవు గైకొనుచున్నాడను.

ఎన్నిక ఉబలాటం

శ్రీ జి యస్ మూరి

ప్రొద్దుటూకేసరికి మా బృందం వాళ్ళు అందరూ క్లబ్బు డాబామీదికి చేరుకున్నారు తలా ఒక కేము కుర్చీలో చేరగిలబడ్డారు

"వెధవ నల్లులు కాస్త డి డి టి అయినా వీటి ముఖాన కొట్టకూడదమా ?" అన్నాడు కుర్చీని చేతి కొద్దీ దులుస్తూ మీసాలనాయుడు

"మనకేమీ ఖరవా లేదులే, కావలసినంత కశే బలం పెంచావు," అన్నాడు చెట్టియారు

"అతికాయులూ మహాకాయులూ ఒకరి కొకరు తీసిపోరులే ఇంతకూ పార్టీ ఎప్పుడురా ఇవ్వటం ?" అన్నాడు కాస్తుర్లు భాయి

"ఏ టిపీరాది గంగా నమ్ముకు పూటిమీదే లోకం ఎవరు పిలుస్తాడా, ఎవరికొంప తీతామా అని తప్ప మరో ఆలోచన లేదు గదా మనవాడికి !" అన్నాడు తోంసమాన్

"ఎవరు ఎవరికిరా పార్టీ ఇస్తున్నదీ ?" అని అడిగాడు డాక్టరు టింగన్

"ఓహో, నీ వీ మధ్య ఊళ్ళో లేవు గాదూ ! మన కొత్త ఎం ఎల్ ఏ గారికి చెట్టియారు విందు చేస్తాడుట," అన్నాడు మీసాలనాయుడు

"చెప్పవేంరా చెట్టియార్ ? చేగోడీలు తప్పక చేయిందురూ !" అన్నాడు డాక్టరు టింగన్

"ఒక్క చేగోడీలు ఏమిటిరా ! ఎన్ని అయినా చేయిస్తాడు ఇదంతా మన వాడి వ్యాపారానికి పెట్టుబడే గా !" అన్నాడు కాస్తుర్లు భాయి

"ఇంతకంటే అసలు వీడే ఎలక్షనుకు నిలబడి ఉంటే బాగుండేది ఇతరులను ఆశ్రయించకుండా లకారాలకు లకారాలు చేర్చి పారపోసేవాడు," అన్నాడు మీసాలనాయుడు

"ఇప్పటికైనా మించిపోలేదు. అప్పర్ హౌసుకు నిలబడితే సరి మినిస్ట్రీ కూడా కొంచెం అదుకో వచ్చు," అన్నాడు తోండమాన్.

"మనవాడికి పై అంతస్తులో సీగా ఖాళీ ! తప్పకుండా నిలబడవలసిందే," అన్నాడు కాస్తుర్లు భాయి

"ఏడిశావులే అంత తెలివితేటలుంటే పట్టభద్రుల సీటుకు నిలబడరాదూ పట్టభద్రయ్యావు ?" అన్నాడు చెట్టియారు

"మా మామయ్యకూడా ఇట్లాగే అనుకుని చెల రేగాడులే" అన్నాడు డాక్టరు టింగన్

"అవును రోయ్ అన్నట్లు నీవు ఈమధ్య క్యాంపు వేసింది అందుకే గామూ ! చెప్పరా గొడవా," అన్నాడు మీసాలనాయుడు

మే మందరం కుర్చీలను దగ్గరకు లాక్కున్నాము సిగరెట్టు వెలిగించి కథ ప్రారంభించాడు డాక్టరు టింగన్

"కామయ్యపంతులు మా మేనమామ, కరణం గారి వంశోద్ధారకుడు అష్టే దండయాత్రలు కొట్టకుండా చదువు పూర్తిచేసి జిల్లాకోర్టు లాయరుగా నాక్కు తగిలించాడు మావాడు ప్రాక్టీసు పెట్టిన కొద్దికాలానికి కరణంగారు పరలోకానికి ప్రయాణం కట్టాడు ఇరవై ఎకరాల మాగాని పొలం, గుమ్మడి కాయ అంత రొక్కం మా మామయ్యకు సంక్రమించినది రెక్కాడితే కాని డొక్కాడదనే భయం లేనందువల్ల ప్లీడరీకానికి కరిణీకపు శాస్త్రం జోడు చేసి ప్రాక్టీసు సాగించాడు వారసత్వపు దావాల స్పెషలిస్టు అయినాడు కేసుకు కావలసిన పెట్టుబడి యావత్తూ మావాడే పెట్టి, గెల్చిన ఆస్తిలో సగానికి పైగా కబళించివేసేవాడు

ఆ ఊరిలో బుడేసాహెబ్ అనే తోళ్ళ వ్యాపారస్తుడు ఒకడు ఉండేవాడు ఆయన యుద్ధపు రోజులలో ఒకసారి పెద్దఎత్తున సరుకు ఎగుమతి చేశాడు. దారిలో స్టీమరు మునిగిపోయింది. షిప్పింగ్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీమీద దావా వేయతలచి

వచ్చింది. మా మామయ్యే ఆయనకు ప్లీడరు. వెనక వెచ్చాలన్నీ చేసి అసలుకు మించిన మొత్తానికి డిక్రీ పొంది పైసలతోసహా వసూలు చేశాడు. యుద్ధపు హడావుడిలో బ్యాంకీలో దాచటానికి సాహేబు గారు భయపడి నమ్మకంమీద ఆ డబ్బును మా మామయ్య దగ్గరనే ఉంచమన్నాడు. ఇంతలో బుడే గారికి మక్కా చూసిరావాలనే బడా కోరిక కలిగింది. మావాడు ఆయనను స్వయంగా వెంటబెట్టుకుని బొంబాయిదాకా వెళ్ళి బోటు ఎక్కించి వచ్చాడు. సాహేబుగారు తిరిగి వస్తూ ఉండగా ఏడెన్‌లో కలరాతగిలి అసలైన మక్కాయాత్రకు ఉడాయించాడు. ముప్ఫయివేలరూపాయిలు మా మామయ్య గొజ్జలో జీర్ణమైపోయినవి.

ఇట్లా ఉంటూఉండగా ఎన్నికల అలజడి బయలుదేరింది. మువనష్టపు డబ్బు ఇంత ఉన్నది గదా. ఒకచేయి చూతామని మా వాడికి దుర్బుద్ధి పుట్టింది. చాలకాలంనుంచీ ఆయనకు ఆస్థాన జ్యోతిష్కుడుగా ఉంటే సిద్ధాంతిగారిని పిలిపించాడు. చక్రం చేతికి ఇచ్చి రాబోయే రెండుమూడు మాసాలలో తన భవిష్యత్తు తేల్చిచెప్పమన్నాడు.

సిద్ధాంతిగారు మాటల సందర్భాన్నిబట్టి మా వాడి కోర్కెను కనిపెట్టాడు. ఒక కాగితంనిండా కూడికలు తీసివేతలు చేశాడు. పంచాంగం అటూ ఇటూ తిప్పాడు. క్షణం కళ్లు మూశాడు.

“పంతులుగారికి ఇప్పుడు రాజ్యాధిపతి దశలో లాభాధిపతి భుక్తి నడుస్తున్నది,” అన్నాడు సిద్ధాంతి.

“ఎట్లా వుంటుందంటారు?” అన్నాడు మా మామయ్య.

“చెప్పవలెనా! చాల యోగప్రదంగా ఉంటుంది.”

“అంటే ఇంకా డబ్బు సంపాదిస్తానంటారా?”

“ఇప్పుడే కాదు. పదవి జడ్జీ కావచ్చును లేదా.”

“ఇప్పుడు జడ్జీసంగతి ఎందుకులెండి. రాజకీయంగా యోగిస్తుందేమో చూడండి. శాసనసభాప్రవేశం.”

“అదే చెప్పబోతున్నా. ఈ వృద్ధపారాశరిలో.” అని రెండు శ్లోకాలు చదివి అన్వయించి చెప్పాడు.

“అయితే ఏదో ఉన్నదన్నమాట.”

“నిస్సంశయంగా గురువు కదలాలి.”

“త్వరగా కదిలింతురా.”

“వచ్చేనెల పదిహేనో తేదీన మిత్రనవాంశలోకి వస్తాడు. ఆపైన శని దృష్టకుంభంలో సంచారం.”

“అయితే కూలినా ఫరవాలేదంటారు.”

“ఫరవా యేమిటండి జైమినిగూడా చెప్పాడు తప్పదు.”

“ఎం ఎల్ ఏ అయినానా, కోటలో ప్రవేశించావనుకోండి. అయితే నామినేషన్ వేయడానికి సుముహూర్తం పెట్టండి.”

సిద్ధాంతిగారు సుముహూర్తం నిశ్చయించారు.

ముహూర్తం అయితే సులభంగా నిశ్చయమయిందిగాని ఏ పార్టీ టిక్కెట్టుమీద నిలబడటా అనేది క్లిష్టసమస్యగా పరిణమించింది. పూర్వపు ఎన్నికలనుబట్టి మాస్టీ పూచీకపుల్లను గూడ నిలబెట్టి గెలిపించగలిగినది కాంగ్రెస్ పార్టీ అని స్పష్టంగా కనబడ్డది. అటువంటప్పుడు ఇంతగావు లాయరు పంతులును కళ్లకద్దుకొని తీసుకుంటారులే అనే ధీమా తెచ్చుకున్నాడు. ఎకాయెకి హైకమాండువారిని ఆశ్రయిస్తే తంటా వస్తుందేమోనని ప్రాంతీయపు లోకమాండును ఆశ్రయించాడు.

లోగడ తాను అనేకమార్లు కాంగ్రెసు ఫండుకు బహిరంగంగాను, ప్రచ్ఛన్నంగాను ఎన్ని విరాళాలు ఇచ్చిందీ ఏకరువు పెట్టాడు. ఎంతమంది ఛోటా నాయకులకు రైలుటిక్కెట్లు కొనిపెట్టిందీ జ్ఞాపకం చేశాడు. పర్మిట్ వ్యాపారస్తులను కోర్టులలో ఎంతమందిని ఆదుకున్నదీ జాబితాలు చదివాడు. పార్టీ ఫండుకు పాతికవేలదాకా ముట్టచెప్పుతానని విన్నవించాడు. కాని ప్రయోజనం లేకపోయింది. “నీవు చదువుకున్నవాడివి కావటంవల్లనూ, ఈ నియోజకవర్గంలో అల్పసంఖ్యాకమైన కులానికి చెందినవాడివు కావటంవల్లనూ, పార్టీ ఎన్నికలలో హైకమాండుకు అండగా ఉంటున్న ఒక ముఠానాయకుడికి ఇదివరకే వాగ్దానం జరిగిఉన్నందువల్లనూ, నీకు సీటు మంజూరుచేయుటకు మహాత్మాగాంధీ వరప్రసాద సర్వోదయ సూత్రాలు అనుమతించవు” అని నిక్క

ర్థగా చెప్పారు. మా మామయ్య విషం దుర్యో"ధనుండాపై కవిరాజా ఒక్కింతేనియు నీ ఘోర అలుకం పనుగ్" అనే పద్యాన్ని గంభీరంగా లోలోపల చదువుకున్నాడు

అ తరువాత మావాడు ప్రజాపార్టీకి అర్జీ దాఖలు చేశాడు కాంగ్రెసుసంస్థలోని కుళ్లును బయటపెట్టటానికి బద్ధకంకణం కట్టుకున్నాను అని ప్రకటించాడు కాంగ్రెస్ మంత్రివర్గాల అవినీతిని కడిగిపోయడమే నా జీవితాశయం అన్నాడు ఆంధ్రావనికి ఏకైక నాయకుడు కేసరి తప్ప మరొకడు లేడని ఊరూరా పల్లెపల్లెనా గర్జిస్తున్నాడు తన ఎలక్షను ఖర్చులు తాను పెట్టుకొనడమేగాక ఇద్దరు ముగ్గురు దాకా పార్టీ ఇతర అభ్యర్థులను ఆదుకుంటానన్నాడు "నీవు నిజంగా మా పార్టీతరఫున నిలబడతగినవాడివేరా కాని నిన్ను మేము నిర్ణయిస్తే యిన్నాళ్లు మమ్మల్ని ఆశ్రయించి తిరుగుతున్న ఖాజావాడు రైలుకిందపడి చచ్చిపోతానంటాడు ఏమి చెయ్యమంటావు? కొత్త ఓపిక పట్టు కవున్సిల్ విషయంలో చూదాం" అన్నది హైకమాండు మాసండోయ్ పంతులుగారి దాఖా అన్నాడు మా వాడు

అపైన మా మామయ్య దృష్టి కృషీకార్ పార్టీ మీదికి మళ్లింది నేను కూడా ఒకే పార్టీ, ఒకే నాయకుడు, ఒకే కులం అనే సూత్రాన్ని అక్షరాలా ఆరాధిస్తున్నానని చెప్పుకున్నాడు పార్టీ అంటే ఇచ్చినట్లయితే రైతులను సమూలంగా తవ్వి తలకెత్తుతానని అభయహస్తం ఇచ్చాడు జై రంగరంగా అని గొంతు బొంగురుపోయేదాకా ఎలుగెత్తి కేకలు పెట్టాడు కాని లాభం లేకపోయింది మా మామయ్య జిల్లాకు సంబంధించినంతవరకూ అన్యకులాల అభ్యర్థులకు అవకాశం లేదు కాబట్టి పంతులుగారిని దయచేయమన్నారు ఇంతవాడిని పట్టుకుని ఇంత చులకన చేస్తారా, కాచుకోండి అన్నాడు మా వాడు

ఇప్పటికి మా మామయ్య కొంచెం వస్తాయించి వెనకా ముందూ ఆలోచించాడు కావేరు సోషలిస్టులను ప్రాథేయపడదామా అని నీరసుడైనాడు. ఇంత ప్రజలూ ప్రతికి ఇంటిదాక పని చాటటం కూడటని మనసు విప్పరదరదుకున్నాడు. ఎవరికో ద్రణం పెడితే, నాటకాలకే కేరుల్లు వచ్చిల్ల మన్న ఖ్యాతిని జ్ఞాపకం చేసుకున్నాడు అ ప్రయత్నానికే పనికిరాదని నిశ్చయించుకున్నాడు.

ఇక మిగిలింది కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆ పేరు తలంచుకుంటేనప్పటికీ మావాడికి గుండె ఝల్లుమన్నది నిత్యం లాంటి ముప్ఫయి యకరాల మాగాని పొలం, బస్తీలో లంక అంత మేడ, ప్రతి బ్యాంకిలో తనకు ఉన్న సొమ్ము పెద్దదైనది ఒక్కసారి మనసులో మెదిలి మెరిసిపోయినవి అరోంపిలో కాలంపెడితే ఏమవుతావా అని ఆలోచించిమాశాడు ఈ కోలుకోన కోడి మాదిరి తనకు తాను కనబడ్డాడు వ్రతం చెడ్డా ఫలం దక్కకుండా అంటే అదీ అప్పుడు అనుమానంగా తోచింది తోటి లాయర్లుకూడ ఓట్లు ఇవ్వరుసరిగదా భార్య నూతిలో దూకుతుందేమోనని భయపడ్డాడు. కామయ్యపంతులు కాండిడేట్ కావటం ఏమిటని అసహ్యించుకున్నాడు

తానిక స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించవలసిందేనని తేల్చుకున్నాడు దక్షిణహస్తంతో కాంగ్రెస్‌నూ, వామహస్తంతో కిసాన్లనూ, ఎడమకాలితో సోషలిస్టులను, కుడికాలితో కమ్యూనిస్టులనూ ప్రతిఘటించడానికి దృఢనిశ్చయుడైనాడు వెంటనే ప్రయత్నానికి పూనుకున్నాడు తన క్లయింట్లకు రమ్మని కబురు చేశాడు లాయర్లు, డాక్టర్లు, పెద్దలు పెద్దలైనవాళ్ల దగ్గర వాగ్దానాలు తీసుకున్నాడు చీకటిబజారు మిత్రులని హెచ్చరించివచ్చాడు మునిసిపల్ చైర్మను గారిని పట్టుకుని మునిసిపల్ ఉద్యోగులందరికీ కాఫీ దులు జారీచేయించాడు. మతంలో కాబట్టి విద్యాస్థానపీఠ్యాములవారి చేత శిష్యకోటికి ఉత్తరువులు పంపించాడు కాళీ సాహేబును పిలిపించి రెండువాక్యాలు మంజూరు చేయిస్తాను, ముస్లిం ఓట్లను బందోబస్తు చేయమన్నాడు నిమ్నజాతి-నాయకులను ఆహ్వానించి గూడెం గూడాన ఉన్న దేవాలయాలకు నిత్య నైవేద్య దీపారాధనలకు తగిన వసతి ఏర్పాట్లు కలుగచేస్తానన్నాడు. పోస్టళ్లకు ఫోరం ప్యాకెట్ సిప్పంలు వాగ్దానం చేశాడు. ఇలాగంగా అడిగినవారికీ అడగనివారికీ వరాల్లను వర్షాదు చేశాడు. మా మామయ్య

మల్లయ్య మా మామయ్య గుమాస్తా. గుడిసెలింగాన్ని మింగగల అసాధ్యుడు. మాఘాలా జల్ల

య్యగారిని పిలిచి "ఈ ఎలక్షను తేలిపోయేవరకూ కోర్టు దస్త్రాలు మూలపెట్టి ఉంచు అప్పంటు వ్యవహారా లన్నీ చిట్టిపంతులుకు ఒప్పగించాను మిగతావి వాయిదా లాగేశాను ఇప్పటినుంచీ పూర్తి ఆరే దాకా అన్ని ఏర్పాట్లు భారమూ నీదే ఖర్చు ఎక్కువాతక్కువా అని సంకోచించవద్దు తిమ్మిని బ్రహ్మినిచేసి నన్ను ఒడ్డున పడవేయాలి" అన్నాడు

"మీరు తలుచుకుంటే అదెంతపని పంతులు గారూ! ఈ ఎన్నిక ఒక లెఖ్ఖా? దేవుడు మేలు చేయాలిగాని రేపు ఈపాటికి మీరు మినిస్టరు అయి పోరూ!" అన్నాడు మల్లయ్య

మా మామయ్య ఎన్నికలకు సంబంధించిన చట్టాలనూ రూల్సునూ అతిజాగ్రతతో పరిశీలించాడు. నామినేషన్ ఫారాలు ఒకటికి నాలుగు తెప్పించాడు అనుభవజ్ఞులని పేరుబడ్డ వ్యక్తులచేత వాటిమీద సంతకాలు చేయించాడు. ఓటర్ల జాబితాలు విడివిగా కాని వాటినిబట్టి వార్డువార్డుకూ, వీధి వీధికీ ప్రత్యేకంగా లిస్టులు తయారు చేయించాడు

మా మామయ్య అనేక లిమిటెడ్ కంపెనీలకు డైరెక్టరుగా ఉండేవాడు ప్రభుత్వంతో కంట్రాక్టులు ఉన్న ఒక కంపెనీ డైరెక్టరుపదవికి రాజీనామా ఇచ్చి ఆ సంస్థతో తెగతెంపులు చేసుకున్నట్లు అధికార రిజిష్ట్రీ పత్రం పంపమని వ్రాసి పంపాడు పత్రికలకు ప్రకటనలు ఇచ్చి పత్రికా విలేఖరులకు విందుచేశాడు

ఇంతలో సిద్ధాంతిగారు పెట్టిన ముహూర్తం సమీపించింది కాని ఇంకా తన డైరెక్టరు పదవి రద్దు అయినట్లు అధికారపత్రం రాలేదు టెలిగ్రాములు, ట్రంకుఫోనులు మారుమోగిపోయినవి. చివరకు మల్లయ్యను స్వయంగా మద్రాసు వెళ్లి రమ్మన్నాడు. ఆరోజు ఉదయం 11 గంటలు మొదలుకుని 11-30 గంటల లోపుగా నామినేషన్ వేసితీరాలి అని దైవజ్ఞాడి వాక్యం పాపం మల్లయ్య రైలు దిగి ఆలస్యంగా రావటాన పత్రం అందేసరికి 12 గంటలయింది. కాస్తలో మించిపోయింది ఏమిటిలే అని మనసుకు తృప్తిచెప్పుకుని జన్మకు మొదటి తడవగా రాహుకాలం జరిపిస్తూ 12-15 కు నామినేషన్ ఫారాన్ని అధికారికి దాఖలు చేశాడు.

అయినా ముహూర్తం కొంచెం దాటిపోయి నందుకు మావాడు ఆదుర్దాపడి సిద్ధాంతిగారిని పిలిపించి కర్తవ్యం చెప్పమన్నాడు సిద్ధాంతిగారు తల పంకించి, వేదపుల కంపించి, వేళలు ఝూడించి, నవగ్రహశాంతిచేసి స్వర్ణదానం చేయమని సలహా ఇచ్చాడు కర్మకాండ యావత్తూ యథాతథంగా జరిపించాడు మా మామయ్య "

ఈ కథ చెప్తూఉండగా చెట్టియార్ మా అందరికీ డ్రింక్సు తెప్పించి ఇచ్చాడు డాక్టర్ టింగన్ ఇంకొక సిగరెట్టు ముట్టించి కథను తిరిగి అందుకున్నాడు

"ఎన్నికల తేదీ సమీపిస్తున్నకొద్దీ మా మామయ్యకు వేడి ఎక్కువైపోయింది ఫిలింకంపెనీవాళ్లు తమ మహోజ్వల చిత్రరాజాన్ని విడుదలచేసే ముందు జరిగించే హంగామామాదిరి ఎన్నికల ప్రచారం నడిపించాడు ప్రతిగోడమీద చేటలంత అక్షరాలతో చెరుకంత పోస్టర్లను అంటించారు. ఇవి చాలక తెల్లని ప్రహారీలమీద నల్లని తారు అక్షరాలను చిత్రించారు నడిరోడ్లమీద సున్నంతో వ్రాయించారు రోజు జీతాలమీద క్యాన్వాసర్లను నియమించారు పాత గ్రామఫోను హారన్లు పట్టుకుని "ఓటు ఎవరికి? కామయ్యపంతులుకు," అని అరిచేందుకు కుర్ర కారును ఏర్పాటుచేశారు. ఒక మోటర్ వాన్లో లౌడ్ స్పీకర్లను అమర్చారు. ప్రతిచౌకులోను కారును ఆపి ప్రఖ్యాత గాయకుడిచేత పాటలు పాడించారు. సక్కతిప్పకోకుండా మాట్లాడగల్గినవాళ్లు మా మామయ్యను పొగడుతూ గంభీరోపన్యాసాలు చేశారు. వీధినాటకాలు ఆడించారు. వీరంగం వేయించారు.

ఎట్లాంటి ఎన్నిక అనగా మా మామయ్య పూర్తిగా కైపులో ఉద్రేకంలో ఊగిపోతున్నాడు మల్లయ్య పరుగులు తక్కుతున్నాడు గంటకొకసారి మావాడిదగ్గరకు వచ్చి కోటపాలెం ముఠా నాలుగు వందల ఓట్లమా అయిదువందల రూపాయలకు ఫైనల్ చేసేశాను అనేవాడు అతుకు మెత్తని పేటలో ఏడు వందల ఓట్లకూ వెయ్యిరూపాయలు సెటిల్ చేసి నాను అనేవాడు. ఖర్చు అయితే అయింది ఫరద్ బందీగా కమ్మరరా అని మా మామయ్య ప్రోత్సహించేవాడు.

మావాడుకూడ స్వయంగా తన కారులో రాత్రీ పగలు అనక తిరిగాడు. ఏ గూడెంలోకి వెళ్లినా, కారు ఆగగానే ఒకడు ముందుకు వచ్చి "పంతులుగారూ! ఈ వాడ అంతా మీదే అను కోండి. అనవసరంగా మీరు రాబోకండి. వస్తే అవత లివాళ్లు వచ్చి పేచీలు పెడతారు. అంతా మేము చూసుకుంటాము. తమరు దయచేయండి" అనేవాడు. కాఫీ ఖర్చులకు ఒక కంద నాడిచేతిలో పారేసి మా మామయ్య చిరునవ్వుతో మరొక చోటికి బయలు దేరేవాడు.

ఇక తెల్లవారితే ఎన్నిక. ఆ సాయంత్రంతో గందరగోళం అంతా సద్దుమణిగింది. రాత్రియావత్తూ మా మామయ్యకు కునుకుపట్టలేదు. గదిలో పచారు చేస్తూ తెల్లవార్లూ చుట్టలు తగలేస్తూనే ఉన్నాడు. తెల్లవారుఝామున నాలుగు గంటలకు గుమాస్తా మల్లయ్య వచ్చాడు.

"ఏం మల్లయ్యా! సిచుయేషన్ ఎట్లా ఉన్నది?"

"ఫస్టుగా ఉన్నది పంతులుగారూ. కాశీ సాహెబ్‌గారు నాలుగువేల ముస్లిం ఓటర్లను పెద్ద మసీదులో రాత్రినుంచి హాజరు పెట్టాడు. పోలింగ్ బూతులు తెరవగానే వడగళ్లవాన మాదిరి ఓట్లను కురి పిస్తానన్నాడు. లింగసీగుంటనుంచి, సోమార్లపాలెం నుంచి, పెట్లదిబ్బ నుంచి ముఠాలు ముఠాలుగా బయలుదేరి వస్తున్నారు," అన్నాడు.

"ఇతర అరేంజిమెంట్లు ఎట్లా ఉన్నయ్యో?"

"పంతులుగారూ! మల్లయ్యమతిమరుపు మనిషి కాదండోయ్. ఊళ్లో ఉన్న బండ్లనూ, టాక్సీలను అన్నిటినీ బుక్ చేసి వార్డువార్డుకూ పంపించాను. బళ్లు దొరకక ఇతర పార్టీలవాళ్లు ముక్కున వేలువేసుకుం టున్నారు" అన్నాడు.

"జాగ్రత్త మల్లయ్యా! బళ్లు మనవని తెలిస్తే ఎలక్షన్ నేరం అవుతుంది సుమా!" అన్నాడు మామయ్య.

"నే నేమీ అజ్ఞానిగాడను తెలియనివాణ్ణిటండి పంతులుగారూ!" అన్నాడు మల్లయ్య.

మల్లయ్య వెళ్లిపోగానే స్నానాదులు పూర్తి చేసి సూర్యోదయం కాకముందే ఆంజనేయస్వామి దేవాలయానికి వెళ్లాడు. ఇంత సింధూరంబొట్టు పెట్టుకుని కారులో ప్రతి బూత్ దగ్గరా సిచుయేషన్ తెలుసుకుంటూ తిరగటం మొదలుపెట్టాడు. అన్ని స్టేషనులలోను మా వాడి ఏజంట్లు క్లెయిమ్ చేస్తూనే గెలుపు మనదేనండీ అన్నారు జంకూ గొంకూ లేక.

మధ్యాహ్నం మళ్ళాసరికి మా మామయ్యకు విప రీతంగా తలనొప్పి బయలుదేరింది. కారులో కూర్చునే ఓపిక కూడ లేకపోవటంవల్ల ఇంటికి పోయి ఆస్ప్రిన్ వేసుకుని నిద్రపోయాడు. అట్టే గొడవ లేమీ లేకుండా ఓటింగు ముగిసింది.

మూడవరోజు సాయంత్రానికి ఓట్లను లెక్క పెట్టటం పూర్తి అయింది. పోదిలోకి కూడా రాని కమ్యూనిస్టు అభ్యర్థి పదిహేను వేల మెజారిటీతో గెలి చాడు. మా మామయ్యకు డిపాజిట్ పోయింది.

ఆ రాత్రి భోజనాలు చేసి మా మామయ్యా, నేనూ, మల్లయ్యా, సిద్ధాంతిగారు వసారాలో కూర్చుని ఉన్నాము.

"ఖర్చు అంతా లెక్క చూశావా మల్లయ్యా" అన్నాడు మామయ్య.

"చిత్తమండి. ఇరవై ఏడు వేల అయిదు వందల పై చిల్లర అయింది" అన్నాడు మల్లయ్య.

"ఓటుకు యాభై పైన అయినట్లుందే" అన్నాను నేను.

"అయితే ఏమిరా. నేను పట్టుబట్టి ఓడించదల చుకున్న మూడు పార్టీలు ఓడిపోయినవి. నేను గెలిస్తే నేమి, ఓడితే నేమి?" అన్నాడు మా మామయ్య.

అప్పటిదాకా మాట్లాడకుండా కూర్చున్న సిద్ధాంతిగారు గొంతు కొంచెం సవరించుకొని "ముహూర్తం మించకుండా నామినేషన్ వేసిఉంటే పర్యవసానం ఇట్లా ఉండకపోను, పంతులుగారూ," అన్నాడు.

"అంతేనంటారా సిద్ధాంతిగారూ! ఏమో లెండి. చెప్పలేము. గుర్రము కదిలాడు. కాబట్టి ఇక జట్కీ సంగతి మాకెం" అన్నాడు మామయ్య.

అనగానే లేచి నిలబడ్డాడు డాక్టర్ టింగన్. మేమూ లేచాము. కొంపలకు బయలుదేరాము.

(ఇందులో వ్యక్తులు, ఘట్టాలు, కల్పితాలు ఎవరినీ ఉద్దేశించి వ్రాయబడినవి కావు-రచయిత)

———

శూన్యానికి

శ్రీ భట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తి

ఇంతదాక
మా ఊహకు సరిగా అందని
ఓ శూన్యం!
ఏ ఉనికీ లేని మనికి!
ఈ విశ్వం రూపుగొనకముందే
నిలిచిఉన్న ఆదిత్వం!
సర్వం నశించిపోయినా
నిలబడి ఉండే
అనశ్వరత్వం!

* * *

నీలో
ఒక అత్యల్ప ప్రభాగం
జగత్తులో సృష్టిద్దామని
తన విజ్ఞానాన్నంతగానో వెచ్చించి
యత్నించి ప్రయత్నించీ
సాఫల్యం పొందలేదు మానవుడు—
మాటిమాటికీ నిను స్మరించినా
మనుజుని ఊహకు
నీస్థితిలో ఒక అత్యల్పపు గతిమటుకే
స్ఫురించుతుంది—
అతిబలవంతపు నీ శక్తిని వంచిన
మహాశక్తిదో
పెకలించింది బృహద్విద్యుచ్ఛక్తి లేదో
నీ శూన్యాంతర్వ్రాతం పట్టిన
పట్టును విడగొడ్తూ—
నిన్న ఎరుగని మేమూ
మహాశక్తి నూహింపగగలమా!

* * *

మానవ మేధకు
తెలిసిన కొలతలతో
ఎప్పుడు జనించిందో
ఎప్పటంతంగొంటుందో
ఊహింపగసాధ్యపడని
కాలంపుట్టుక నీ నుంచే!
సృష్టినిగొన్న సమస్తానికి
సాధారణ గుణమై ఉంటేదేదో
అది
నీనుంచే సంభవితం!

* * *

నీనుండి ప్రసవించిన
కాంతికిరణగణమే
నీ రూపపు నీడలు
మా కనులకు కనపడనీయవు
నీ నిశ్శబ్దం నుంచే
ఉదయించిన శబ్దం
తన గందరగోళంలో
నీ ప్రశాంతి భంగపరుస్తున్నది
నీ సంతానంలో
పదార్థమున్నది
ఆకారం సాయంతో
వింతవింతగా
నాట్యం చేస్తున్నది
నీ రెక్కల నీడలలో
స్థలం, కాంతి, శబ్దం,
విద్యుత్తూ, ఆకర్షణశక్తి,
పదార్థం—
ఇంకెన్నో కలిసి తయారైన
విచిత్రపు సృష్టి సమస్తం
కాలం నాయకత్వమున,
తల్లివి, నీ పైనే తిరుగుబాటు చేస్తున్నది!

* * *

సర్వానికీ కాలం చేసే సాయం
వాటన్నిటినీ నీ లోనికి
తుట్టతుదకు తరుమడానికే!
నీ కావరించిన
ఈ ద్రోహానికి ప్రతిఫలముగ
చివరకు తానూ నీలోనే
లయమైపోవాలీ కాలం!

* * *

ఇంత జగంలో
వినాశానికందే అవకాశం
కనిపించని దానివి నీవే—
ఊహ్యాలకు ఆద్యంతాలకు
ఓ అనూహ్య శూన్యం!

—(JOHN WILMOT కవిత)

ఏకాంకిక

శ్రీ పీసపాటి వెంకటేశ్వర్లు

నాటకములు సమగ్రవికాసము నొందిన భారతీయ సాహిత్యరంగమునకు ఏకాంకికలు నూతనములు గావు. సంస్కృత సాహిత్యతత్త్వవేత్తలగు ఆలంకారికులు రూపకములు రూపకములనియు ఉపరూపకము లనియు రెండువిధముల విభజించియుండిరి. అందు రూపకము దశవిధములుగను ఉపరూపకములు అష్టాదశవిధములుగను పునర్విభక్తము లయినవి. దశధావిభక్తము లయిన రూపకములలో నీ మూడు, ఏకాంకికలయి యున్నవి.

(1) వ్యాయోగము (2) అంకము (3) వీథి

ఇందు వ్యాయోగము వీరరసప్రధానము. స్త్రీపాత్రల కిచట ప్రవేశము లేదు. క్వాచిత్కముగ నున్నను అతి స్వల్పము. అంకము మాత్ర మొకటియే యుండును. నాటక మంతయు నొక ప్రముఖుని పక్షప్రాయము ననుసరించి నడుచును. నాటకమునందలి సంఘటన యంతయు ఒక దినమునందు మాత్రమే జరిగినదిగ నుండును. నెలలోను సంవత్సరములలోను జరిగిన సంఘటనను ఏకాంకికయందు రచింపరు. ఏకాంకిక ప్రత్యేకతలలో నిది చాల ముఖ్యమయినది.

అంకము కరుణరసప్రధానము. భామినీశోక వర్ణన మిందు ప్రధానము. ఇది కూడ నేకాంకికయే. నాటకీయవిషయము ఒక దినమునకు చెందిన ప్రముఖ ఘట్టమును మాత్రమే అనుసరించును.

శృంగారరస ప్రధానము వీథి. విషయవికాసము ఏకదినపర్యాయియగు ఘటనా చమత్కారమున వృద్ధిచెంది ముగియును.

ఈ మూడును రూపకములయందలి ఏకాంకికలు. ఇక నుపరూపకములయందలి ఏకాంకికలను విమర్శింతము.

అష్టాదశ భేదములను చెందిన యుపరూపకములయందు నిమ్నలిఖిత దశవిధభేదములు ఏకాంకికలయి యున్నవి. (1) గోష్ఠి (2) నాట్యరాసకము (3) ఉల్లాప్యము (4) కావ్యము (5) రాసకము (6) ప్రేంఖణము (7) శ్రీగాదితము (8) విలాసిక (9) హల్లీశము (10) భాణిక

ప్రాచీన సంస్కృత సాహిత్యసాగరమును మథించిన ఆలోచకులను ఏకాంకికాలక్ష్యము లద్భు విల్లును సుప్రసిద్ధములను కొన్నిటిని మాత్ర ముదాహరించుచున్నాను.

(1)	రైవత మదనిక	(గోష్ఠి)
(2)	విలాసవతి	(నాట్యరాసకము)
(3)	దేవీ మహాదేవము	(ఉల్లాప్యము)
(4)	మేనకాహితము	(రాసకము)
(5)	వాలివధము	(ప్రేంఖణము)
(6)	క్రీడారసాతలము	(శ్రీగాదితము)
(7)	బిందుమతి	(విలాసిక)
(8)	కేళీరైవతకము	(హల్లీశము)
(9)	కామదత్త	(భాణిక)
(10)	సౌగంధికాహరణము	(వ్యాయోగము)
(11)	శర్మిష్ఠాయయాతి	(అంకము)

పాశ్చాత్యదేశములలో ప్రథమమున గ్రీసు దేశమునందు మాత్రమే నాటకము సంపూర్ణవికాసమును బొందియున్నది. భారతీయ నాటకములయందు కనుపించు సూక్ష్మవిశ్లేషణ యవన నాటకములయందు కానరాదు. "అర్యుపెడీసు" అను నతడు తన "పోయిటిక్" అను గ్రంథములో "నాటకములు, సుఖాంతము లనియు దుఃఖాంతము లనియు రెండు విధములు" అని మాత్రము పేర్కొనియున్నాడు. యవన (గ్రీసు) దేశీయ నాటకనిర్మాణచతురుడగు "ఎస్చిల్సు" అను నాతడు రచించిన నాటకము లన్నియు ఏకాంకికలే. ఎస్చిల్సు తరువాత "సోఫోక్లిస్" రచించిన నాటకములను గూడ ఏకాంకిక లనవచ్చును.

యవన నాటక రచయితలు "సంకలన" (*Unity*) ను తమ నాటకములకు ముఖ్యలక్షణముగ నేర్పరచిరి. నాటకమంతయు (1) ఏకస్థానమునకు చెంది యుండుట (2) ఏకదినమునకు మాత్రము చెందిన సంఘటనను వర్ణించుట (3) ఒకే ముఖ్యవిషయమునకు చెందియుండుట అను నీ భాగత్రయమును "సంకలన"మునకు లక్షణముగ వ్యాఖ్యానించియున్నారు. ఇట్లు వ్యాఖ్యానించుటకు కారణము "ఏకరాత్రిమున, ఏకరంగస్థలమున, సంవత్సరముల తరబడి బహు ప్రదేశముల జరిగిన బహువిధ సంఘటన

లను ప్రదర్శించుట శాస్త్రీయ విధానమునకు విరుద్ధ"మని వారు శంకించుటయే కారణము

భారతీయ నాటకములయందు ప్రసిద్ధములగు ప్రవేశకము, విష్కంభము అనునవి యవననాటకముల గావరాపుకమునకే అంకవిభాగము లేకుండ సంకలనలక్షణములు మాత్రముగల నాటకము "ఏకాంకిక" యను నిర్వచనమున కర్హమగుచున్నది

నవ్యప్రపంచమున ఏకాంకికా వికాసము

ఏకాంకికా వ్యాప్తి మొదట ప్రారంభమైనది పాశ్చాత్యదేశములయందు ప్రథమమున దీని కున్న పేరు కర్టెన్ రైజర్ నాడు నాటక ప్రారంభమున సమాజదృష్టి నాకర్షించుటకు ఏకాంకికా ప్రదర్శనము జరుగుచుండెడిది తరుచుగ నిది హాస్యరస ప్రధానమయి యుండెడిది "ఫారసీ" నాటక కంపెనీలయందు నాటకాంతమున ప్రదర్శితములయి, హాస్యరసప్రధానములగు "నకలు" అనువానితో దీనిని పోల్చవచ్చును 1918 వ సంవత్సరముముగిసిన ప్రపంచ మహా సంగ్రామానంతరమున పాశ్చాత్యదేశములయందు ఏకాంకికా వికాసము సంపూర్ణముగ జరిగినదని చెప్పవచ్చును "గ్రేటు బ్రిటను"నందు 1924 నందు మిష్టర్ జె ఏవ్ మేరియట్ అనునతను దీనిని ప్రారంభించెను ఆయన ఈ ఏకాంకిలను "అమెచ్యూర్" నాట్య జగద్వికాసమునకు పునాదులుగ నిర్మించెను తరువాత ఏకాంకిక రచనా ప్రచారములు దినదిన ప్రవర్ధమానము లయినవి ద్వితీయ ప్రపంచ మహా సంగ్రామము జరుగుటకు కొంతకాలముముందు "బ్రిటిష్ డ్రామాలీగ్" ఒక నాటకస్పర్ధను ఏర్పాటు చేసినది ఈ స్పర్ధయందు 600 నాటక సమాజములు పాల్గొనినవి అధికముగ ఏకాంకికలు ప్రదర్శితము లయినవి తరువాత చలనచిత్ర ప్రారంభమున ప్రదర్శించుట కనువుగా పాశ్చాత్యులు ఏకాంకికా మార్గమున చిన్నచిన్న చలనచిత్రముల ననేకములను నిర్మించిరి

పాశ్చాత్యుల ఏకాంకికలను (1) "*One act play*"(2) *Sketch* (8) *Radio drama* అని త్రివిధములుగ విభజించవచ్చును, ఈ మూటియందును భేదము స్వల్పమయినను రచనాపద్ధతిమాత్రము సామాన్యముగ ఒకటిగనే యుండును

ఆంగ్లభాషన పుత్రులమగుటవలన మనకు ప్రతి విషయమునందును పాశ్చాత్యులే ఆదర్శప్రాయులుగ నున్నారు. ప్రస్తుత మా పాశ్చాత్యుల ననుసరించియే ఏకాంకికా రచనను మహారాష్ట్ర, బంగాళ, గూర్జర, ఆంధ్ర, హైందవ్యాది భాషలయందు సాగించుచున్నారు.

ఏకాంకికా వికాసమునకు కారణములు

దేశ విదేశములయందు ఏకాంకికానిర్మాణమునకు ప్రోత్సాహము నొసంగు కారణములు రెండు. (1) దీర్ఘనాటక దర్శనమునకు కార్యాంతర నిమగ్నులగు ప్రజల కవకాశములేకపోవుట, (2) విస్తృత ప్రచారము నందుచున్న "రేడియో"యందు కాల వ్యవధి పరిమితముగగల నాటకములను మాత్రమే వినిపించుట కవకాశ ముండుటయు నయియున్నవి.

లేఖన శైలి

నటులయు, కథయు గల భేదమే సంపూర్ణ నాటకమునకును ఏకాంకికను గలదు

నాటకమునందు నాట్యకలా వికాసమునకు అనకాశమయిన సంకలనము ఏకాంకికా నిర్మాణమున ప్రధానత వహించును సంకలన లక్షణములుగ వ్యాఖ్యానింపబడిన మూడు విషయములలోను "ఏక కాలమునకు చెందియుండుట, ఏక విషయమునకు ప్రాధాన్య మొసంగుట" అను నీ రెండువిషయములు ఏకాంకికా రచనయం దతి ముఖ్యములు బృహదల్ప స్వరూపములు సమగ్రనాటకైకాంకికలయం దంతరమును గల్గించుటయందు ప్రముఖసాధనము లనుకొనుట సమంజసము గాదు ఏకాంకికలు అల్ప రూపములయి యుండవలయునను నియమము లేదు అనల్పస్వరూపమునుకూడ పొందియుండవచ్చును. అనల్పస్వరూపముగల ఏకాంకిక రేడియోయందు గాని లేక స్వల్పవ్యవధియందు గాని ప్రదర్శితమగుట కయోగ్యమయినను అది ఏకాంకిక అనియే చెప్పబడును ఏకాంకికయం దనేక దృశ్యము లుండవచ్చును గాని ఒక దృశ్యము ఈనాటికి చెందినదిగను, మరియొక దృశ్యము సంవత్సరమునకు తరువాత జరిగినదిగను ఉండరాదు ఏకాంకికయందలి భిన్నదృశ్యములు ఆ కాలమునకు మాత్రమే చెందిన వివిధ ఘట్టముల ననుసరించి యుండవలయును "ఏక స్థలమునకు చెందియుండుట" అనునది అంత ముఖ్యము కాకపోయినను "ఏకకాలమునకు చెందియుండుట" అనునది చాల ముఖ్యము కొన్ని ఏకాంకికలయందు కాల నియమమును బాధాకరమయిన తిన్నివారణకు ఉపక్రమోపసంహారములను కల్పింపవలయును. ఈ కల్పన "ఏకకాలమునకు చెందియుండుట" అను నియమమును నిల్పుటకును కాలనియమముగల స్థలమున నాటక సౌందర్యము నినుమడింప చేయుటకును పనికివచ్చును కనుక ఉపక్రమోపసంహారకల్పన తప్పనిసరియగునని తలంపరాదు. కాలనియమముగల స్థలమున నీ కల్పన లేకపోయినను బాధలేదుగాని కాల నియమోల్లంఘన జరిగినప్పుడు మాత్రము తప్పనిసరియగును ఉపక్రమోప సంహారోపయోగము నాటకారంభాంతములయందు మాత్రమే యుపయోగించుచున్నారుక

కలగ ఆంజనేయశాస్త్రి

మధ్యదృశ్యములయందు కాలవిపర్యయమును పాటింపవలయును. రంగస్థలమునందు ఏకాంకికాప్రదర్శన జరుగునప్పుడు అందలి ప్రముఖఘట్టములకును ఉపక్రమమునకు లేక ఉపసంహారమునకును మధ్య సంవత్సరములలోనది కాలభేద మున్నయెడల ఉపక్రమమును గాని ఉపసంహారమును గాని యవనికపై వ్రాసి ప్రదర్శింపవలయును అనగా ఉపక్రమమునకును ప్రముఖదృశ్యములకును మధ్య కాలభేదమున్నప్పుడు ఉపక్రమమును నాటకారంభమున ప్రదర్శించుటచే సామాజికుడు దానిని చదివి తరువాత రాబోవు విషయము భిన్నకాలమునకు చెందినదని తలచును అట్లే నాటకాంతమున ప్రదర్శితమగు ఉపసంహారవిషయమును గూడ సంభవించును రంగస్థలమున యవనికపయి వ్రాయు పద్ధతి నవలంబించినటులనే రేడియోయందు వాగ్రూపమగు పద్ధతి నవలంబింపవచ్చును చలనచిత్రరూపమునందిన ఏకాంకికలు కొన్నిటియందు ఉపక్రమోపసంహారములు లిఖితపూర్వకముగా ప్రదర్శితము లగుచున్నవి వానిని చదువుటకు మన మధ్యస్థుల మగుటచే నవి ఎక్కువగ కనుపించుటలేదు అట్లే రంగస్థలమునందును రేడియోయందును ఈపద్ధతి కొంత నూతనముగ నున్నను క్రమముగ మనము దాని కలవాటుపడుదుము కాని ప్రాచ్య పాశ్చాత్య నాటక ప్రదర్శనములయం దీ పద్ధతి యమలులోనికి రాలేదు నాటకమందలి విషయమున నీ యుపక్రమోపసంహార విషయము వివాదగ్రస్తము కాకపోయినను రంగస్థల ప్రదర్శనమున నిది వివాదాకరమయినది పూర్వోక్త సరణి అనుసృతియగుకాన నీ వివాదము పరిష్కారమగుననుటలో సందియము లేదు కాల సంకలనము ఏకాంకికల కత్యంతసరమగుటవలన అది ఏకాంకికావికాసమునకు విఘ్నకారి కారాదనుటకు పూర్వోక్త సరణి అవశ్యాచరణీయము

సంకలనద్వయ నియమబద్ధమగు ఏకాంకికా రచనయందు గమనింపతగిన యన్యవిషయములు కొన్ని గలవు

ఏకాంకికా రచన ప్రముఖవిషయము (*Idea*) కొకదాని ననుసరించియే సాగును అనేకఘట్టములను ప్రదర్శించినగాని విషయవికాసము జరుగదు సంపూర్ణనాటకప్రదర్శనమున అనేక భాగములను చేర్చి పలువిధములగు ఘట్టములను నిర్మించి నాటకమును జయప్రదముగ నిర్వహించుచున్నారు కాని ఏకాంకికయందు ప్రదర్శితమగు విషయము ఏకాంకివిష్టమగుటచే నాటకమునం దనుసరింపబడిన పద్ధతి ఇచట నాదరణీయము కాదు మరియు నాటకమునందు విషయవికాసమునకును సమస్యాపరిష్కారమునకును నాట్యశాస్త్రప్రసిద్ధములగు పతాక, ప్రకరి, మున్నగు నుపకథలను ప్రదర్శించుట సంప్రదాయసిద్ధమయి యున్నది. కథాంశమొకటి మాత్రమే గ్రహింపబడు ఏకాంకికారచనయందు, ప్రకరి, పతాక, మొదలగువానికి నావకాశము లేదు పాత్రనిర్మాణము లేకుండ కథ సాగదు గనుక పాత్రపోషణ కావలయును సంపూర్ణనాటకమునందు గూడ పాత్రలు ఎంత తక్కువగనున్న అంత చక్కగ పాత్రపోషణ జరుగుట కవకాశమున్నది అప్రధాన పాత్రపోషణ ముఖ్యపాత్రపోషణ కిచట సహాయమగును ఏకాంకికయందు మాత్రము ముఖ్యాముఖ్య పాత్రలు రెండును చాల తక్కువగ నుండవలయును. కారణ మేమన నాటకములోని కథను లేఖకుడు స్వయముగ చెప్పుట కవకాశము లేదు పాత్రల చేష్టలు, సంభాషణలు మాత్రమే కథాకథన సాధనములు పూర్ణనాటకమునందు సంభాషణ కెంతటి ప్రాధాన్యముగలదో ఏకాంకియందును నంతే గలదు

చక్కని విషయము విషయవికాసమున కనురూపములగు సంఘటనలు, సంఘటన ఫలప్రదమగుట కమరూపమగు కథ స్వల్పములగు పాత్రలు రమ్యమగు తత్పరిపోషణ, స్వాభావికములగు నభినయ సంభాషణలు మున్నగునవి ఏకాంకిక జయప్రదమగుటకు ముఖ్యసాధనములు

రేడియో నాటకములు వ్రాయునప్పు డొక విషయమును ముఖ్యముగ గమనింపవలయును "టెలివిజను" విశ్వవ్యాప్తమగునంతవరకు రేడియో వినుటకు మాత్రమే యుపయోగించును కనుక శ్రవణమాత్రముననే హృదయాహ్లాదకరముగ విషయము గ్రాహ్యము కావలయును మిగిలిన విషయములు పూర్ణనాటకమునకును, ఏకాంకికకును సమానములు కాని ఒక్క విషయము "స్వాభావికత" మాత్రము అతి ముఖ్యము అస్వాభావికత పానకములోని పుల్లవంటిది గనుక స్వల్పమయినను నది దుస్సహమగును

సంపూర్ణనాటకమందలి స్వగతాదుల కెంత మాత్రమును ఏకాంకికయందు స్థానము లేదు పద్య, కవిత్వ, నృత్యాదు లుపయుక్తములు గారాదు అనగా పూర్తిగ నిరాదరణీయములని యనుకొనరాదు సఫలకవిత్వమునగల స్థాన మిచట లేదని యర్థము స్వాభావికతకు భంగము లేకుండగ సంపూర్ణ నాటకమున నీయబడు స్థానమును ఏకాంకికలయం దీయవచ్చును కాని, పద్య, నృత్య, గీతాదులను గ్రుచ్చి యెత్తుటకు చోటీయరాదు ఏమయినను ఏకాంకిక స్వాభావికమగుట చాల అవసరము

కవి హృదయము ననుసరించి ఏకాంకిక ఒకప్పుడు ఆనందదాయకమును వేరొకప్పుడు ఉపదేశదాయకమును గానచ్చును ఇంతవరకు మనము చర్చించిన కళాసంవిధానము సమ్యక్ప్రయుక్తమయినను కాకపోయినను మానవ హృదయములను మహోన్నతోదయములకు గొనిపోవు ఏకాంకికయే సర్వశ్రేష్ఠమగును

ఘటిక : ఘటికాస్థానం

శ్రీ పర్ణాది శ్రీరామచంద్రమూర్తి

దక్షిణభారతంలో విద్యావ్యాప్తికి తోడ్పడి, కాలగర్భంలో యిమిడిపోయిన పురాణ సంస్థలలో ఘటిక అన్నది ఒకటి. ఆర్యులు దక్షిణాపథంలో ప్రవేశించి తమ మతము సాంప్రదాయాలు, సంస్కృతి, వ్యాప్తి చేయడానికి, వారికి దేవాలయము, మఠము, ఘటిక అన్నవి మూడూ చాలా తోడ్పడ్డాయి. వీటిలో దేవాలయములు, మఠములు నిర్వహించిన పాత్ర, నిర్వహిస్తున్న పాత్ర చాలా మందికి తెల్సిన విషయమే. అవి సజీవములై నేటికి కూడా హిందువులలో చాలామంది జీవితాలతో అవినాభావమయిన సంబంధం కల్గివున్నాయి. కాని వీటి తోబుట్టువైన ఘటిక అన్న విద్యాసంస్థ మాత్రం కాలగర్భంలో యిమిడి పోవడంచేత, దానిని గురించి పాత శాసనాల బూజు దులిపే ఏ కొద్దిమందో తప్ప జన బాహుళ్యానికి దీనిని గురించి తెలియదు

ప్రాచీన ఆంధ్ర శాసనాలలోనూ, కన్నడ శాసనాలలోనూ, "ఘటిక," "ఘటికాస్థానము," "ఘటియారము" "ఘటికాసి" అన్న పదములూ వాటి పర్యాయపదములైన ఘటికాశాల, ఘడికాసి, ఘటికాసి, ఘడియకాసి మొదలయినవి తరుచు కానవస్తును. ఘటిక అన్న ఈ విద్యాసంస్థ ముఖ్యంగా దక్షిణ భారతంలో మాత్రమే వ్యాప్తి చెందింది

ఈ పదముయొక్క అర్థమునుగురించి పండితులు వివిధమైన అర్థములు ఇచ్చియున్నారు

పురాతత్వ వేత్తలలో ప్రసిద్ధి పొందిన *Mr Louis Rice*, ఘటిక అన్నది "గోష్ఠి," లేక "బ్రాహ్మణుల సభ" అనీ,[1] పాఠక్ పండితుడు "పుణ్యతీర్థమనీ,"[2] *Dr Kielhorn* "బ్రహ్మపురి"[3] వంటిదని విభిన్నమైన అభిప్రాయాలు వెలిబుచ్చారు. *Dr Buhler* "ఒక గడియారవిశేషమనీ,"[4] *Dr Barnett* సమావేశమునకు వీలగు భవనమనీ,[5] దీనిని నిర్వచించారు. శ్రీ భావరాజు వంకట కృష్ణరావు గారు, 'ఘటిక' అన్న శబ్దము 'ఘటక' అన్న శబ్దమునకు పర్యాయ పదమనీ, అది కడక, కటక అన్న పదములకు సంబంధించినదనీ వ్రాసియున్నారు.[6] *Dr Hultzsch* మాత్రము దీనికి సరిగా 'కళాశాల'[7] అను అర్థము నిచ్చిరి

ఘటిక అన్న ఈ పదమున కర్థము సంస్కృత నిఘంటువులలో దేనిలోనూ కూడా కానరాదు. ఆప్టే మాత్రము, ఒక రకపు ఆలయవిశేషమని అర్థము నిచ్చియున్నాడు. శబ్దరత్నాకరములో గాని, కిట్టెల్సు కన్నడ నిఘంటువులో గాని, దీని ప్రశంస కానరాదు. ఈ మధ్యనే ప్రచురితమైన సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటుకర్తలు మాత్రము, లోగడ ప్రకటితమైన చారిత్రిక పరిశోధ నాంశాలు పరిశీలించి, ఘట శబ్దమునకు 'గోష్ఠి,' 'సభ' అను అర్థమునిచ్చి, ఘటకాది శబ్దముగురించి వ్రాయుచూ ఘటికా అను విద్యాసంస్థ ఒకటి వుండెడిదని పేర్కొన్నారు

ఇట్లు చరిత్రకారులను, పండితులను మభ్యపెట్టిన ఈ సంస్థ గురించిన కొన్ని వివరాలు ప్రకటించడమే యీ వ్యాస లక్ష్యము

ఘటిక అన్న ఈ పదము, మొదటిసారిగా మనకు కదంబవంశ రాజన్యుడయిన కాకుత్స్థవర్మ తలగుంద శాసనములో కనిపిస్తున్నది. తలగుంద అన్న ఈ గ్రామము మైసూరుసంస్థానంలోని షిమోగా జిల్లాలోని షికార్పూర్ తాలూకాలో వున్నది. దీనిలో ఘటికాస్థానంగురించి చేసిన ప్రస్తావన వలన, తలగుంద శాసనదాత కదంబ కాకుత్స్థవర్మ పూర్వీకుడైన మయూరశర్మ, కాంచీపురంలో వున్న ఘటికాస్థానానికి, విద్యాభ్యాసము కోసమో, లేదా అక్కడవారిని జయించడంకోసమో, వెళ్ళినట్లు తెలుస్తోంది. తలగుందశాసనం, లిపిస్వరూపాన్ని అనుసరించి *Mr Louis Rice* క్రీ శ 5 వ శతాబ్దము

1 *Mysore and Coorg by Louis Rice P 210*

2 *Do* ,

3 *Do* ,

4 *Ep Ind I, 276, 284.*

5 *Ep. Ind XIII. 327,*

6 *Early Dynasties of Andhra Desa P 208*

7 *Ep Ind XVIII, 57*

8 *Ep Ind P 34*

నాటిదని 9 *Buhler*, 5 వ శతాబ్దము 10 నాటిదనీ, *Kielhorn* 6 వ శతాబ్దము నాటిదనీ, 11 అభిప్రాయ పడ్డారు *Kielhorn* సూచించిన ఆరవశతాబ్దము అన్న వాదన అంగీకరించినా కాకుత్సవర్మకి, ఆ కదంబవంశ స్థాపకుడైన మయూరశర్మకీ, రెండు మూడు తరముల వ్యత్యాసం ఉంది "కదంబకులం" అన్న పుస్తక గ్రంథకర్త *Moreas*, మయూరశర్మ క్రీ శ 345—70 సంవత్సరాల మధ్య పాలించినట్లు నిర్ణయించాడు అందుచేత ఎటుచూసినా, ఈ ఘటిక అన్న విద్యాసంస్థ క్రీ శ మూడునాల్గు శతాబ్దములకి పూర్వమే, స్థాపించబడి పేరు ప్రతిష్ఠలు సంపాదించిందనడం నిర్వివాదాంశం మయూరశర్మవంటి రాజులు విద్యాభ్యాసంకోసం అక్కడికి వెళ్లాలని కోరారంటే, అట్టి సంస్థ కనీసమొకటి రెండు శతాబ్దములకి పూర్వమే స్థాపించబడి వుండాలి

పల్లవ రాజధాని కాంచీపురంలోని ఘటికాస్థానములో విద్య నభ్యసించడానికో, 'వాక్పంచిమఘటకాసుల చర్చ గెలుచుటకో', కదంబ మయూరశర్మ, అక్కడికి వెళ్ళినట్లు తెలుస్తోంది కాని శాసనములో 'తార్కుకః' అని ఉందనీ, హేమచంద్రుని అభిదాన చింతామణిలో తార్కుక శబ్దానికి యాదకుడని అర్థం ఉందనీ, అందుచేత మయూరశర్మ కాంచీపురానికి విద్య నభ్యసించడానికి మాత్రమే వెళ్లాడని కొందరి అభిప్రాయం 12 కాంచీపురం ఆనాటికి, విద్యాసంస్థలకి పేరుపొందింది ఆ పేరు ప్రఖ్యాతులకి కారణం అక్కడి ఘటికాస్థానమే! అనేక యితర శాసనాలలో కూడా ఈ ఘటికా ప్రస్తావన వుంది ఆ తర్వాత, 'ఘటిక' అన్న పదం మూడవ విజయనందివర్మ 'వేలూరి పాలియం' శాసనములో ఉదాహృతమయింది దీనిలో 'స్కందశిష్యుడు' సత్యసేనుని వద్దనుంచి, ఒక ఘటికను సాధించినట్లు, రెండవ నరసింహవర్మ బ్రాహ్మణుల ఘటికను పునరుద్ధరించినట్లు వుంది 13 మూడవ శతాబ్దానికి చెందిన విష్ణుకుండి మాధవవర్మ పులింబూరు శాసనంలో మాధవవర్మ తాను 'యథావిధి వినిర్యాపిత ఘటికా వాప్తపుణ్య సంచయః' అని వర్ణించుకున్నాడు. తూర్పు చాళుక్యవంశ స్థాపకుడైన కుబ్జ విష్ణువర్ధనుని కుమారుడు ప్రథమ జయసింహ వల్లభుని విడుపూరు శాసనంలో కూడా ఈ ఘటికాస్థాన ప్రస్తావనవుంది. ఈ శాసనం 'అసనపురవాసక'మునుండి దానము చేయబడింది అనేక శతాబ్దాలపాటు ఆంధ్రదేశంలో ఇట్టి ఘటికాస్థానాలు విద్యావ్యాప్తికి తోడ్పడ్డాయి. ఈ శాసనంలో ప్రథమ జయసింహ వల్లభుడు, రెండు వేదాలలో నిధి అని పేరుగాంచి వేద వేదాంగాలలో, కీర్తిపొందిన శివశర్మకి విడుబలు అను గ్రామాన్ని దానం చేసినట్లుఉంది ఈ శివశర్మ తాత మందశర్మ అసనపురస్థానవాసి 'ఘటికా సామాన్యుడు', రాష్ట్రకూట చక్రవర్తి వాల్గవ గోవిందుని క్రీ శ 930 నాటి ఒక శాసనంలో కూడా కడియూరను చోట ఒక దేవాలయము, 'ఘటిగ' స్థాపించినట్లు వ్రాసికొన్నాడు 14 సర్పవర శాసనంలో శక వర్షము 1326 లో తారణ 18 సంవత్సర శ్రావణ శుద్ధ పంచమినాడు సర్పవరంలో "శ్రీ భావనారాయణ పెరుమాళకు గోలి సోమారెడ్డింగారు ఘటికాపూరం' ఒకటి స్థాపించిరి" 15 ఇక నాదెండ్ల శాసనంలో 'శ్రీమన్ మహా మండలేశ్వర చోడరాజు శకవర్షంబులు 1084 నాటి ఉత్తరాయణ సంక్రాంతినాడిచ్చిన దానగ్రహీతలలో 'కొబ్బన ఘటియశాసులు' ఒకరు దక్షిణభారత శాసన సంపుటిలో ఒక శాసనములో "కాంచెవశాఖ తైత్తిరీయ శాఖలు చదివిన వింశ్చటి ఘటికాసులైన బ్రాహ్మణుల కిద్దరికి మూడు నివర్తనాలు దానం యిచ్చినట్లు వుంది 16 కన్నడదేశంలో కూడ ఈ సంస్థ వ్యాప్తిలో వున్నట్లు చాలా నిదర్శనాలున్నాయి హరిగిరిపట్టణంలో ఒక పేరు పొందిన ఘటికాస్థాన ముండేది, ఆ ప్రాంతంలో నాలుగు ఘటికలుండేవి చెంగలిపట్టుజిల్లాలోని పాకెన్నరి తాలూకాలో ఆనాటి వాణిజ్య మండలి ఆరవయినాలుగు ఘటికా స్థానాలు స్థాపించినట్లు ఆధారాలు ఉన్నాయి

ఈ శాసన ఆధారాలుగాక ఆంధ్రవాఙ్మయంలో కూడా, ఘటకాసి, ఘుటికాసి ప్రయోగములు అనేక చోట్ల కనిపిస్తున్నాయి పాల్కురికి సోమనాథ కృత బసవ పురాణంలో

"శ్రీనరభట్టిల్లు చిచ్చున గలసె
మాధవప్పని యిల్లు మంటపాలయ్యె
గుడ్డి గోవిందుని గుడిసెయు గమరె
దొడ్డ భాస్కరు నిల్లు డొడిడొడి గాలె
కొమ్మన ఘటకాసి కొంపయు గమరె"

పండితారాధ్య చరిత్రంలో 'శివపు ఘుటికాసి ప్రస్తావన వుంది వినికొండ వల్లభామాత్యుని క్రీడాభిరామంలో "మధుమాలతీదేవి దెల్వాడి కట్టాయితంబైన ఘటకాసి పుంగవుని" వర్ణించాడు శివకవి ఇంటి పేరు మాలఘుటికవారు శ్లాఘించేత చాలా

9 *Ep Car VII, P 8*

10 *Ep Ind, Art XXV P 27*, 11 *Ep Ind VII, P 31*

12 *Administration and Social life Under the Pallavas*

13 *S I I Vol II*

14 *Ep. Ind XIII P 326*

15 *S I I, V No 10* 16 *S I I Vol VI No 904*

ఉదాహరణలు వదలివేయవలసి వచ్చింది ఆముక్తమాల్యదలోని ఈ క్రింది ఉదాహరణ మాత్రం చూడండి ఏడవ ఆశ్వాసం, మూడవ పద్యం

"ఉండుదు జోళభూమి నొక యూరగళల్
పదునాల్గు చేర్చి వా
క్చండిమ జర్చ గెల్తు ఘటకాసుల క్రౌతుల
దప్పు పట్టుదుఁ "

ఈ విధంగా ప్రాచీన ఆంధ్ర శాసనములలోనూ, ఆంధ్ర వాఙ్మయములోనూ, విరివిగా నుదాహృతమైన ఈ సంస్థ ప్రసక్తి ఉత్తర భారత శాసనములు వేటిలోనూ కన్పించదు శుభాకరుని శాసన మొకదానిలో మాత్రం 'ఘటిగ్రామిన్' అన్న ప్రయోగం కనిపిస్తోంది ఓఢ్రదేశం బహుశః ఈ ఆంధ్రసంస్థని అనుకరించి వుండనోపు

కాన దక్షిణ భారతంలో ఈ విద్యాసంస్థ క్రీ శ మూడు నాల్గు శతాబ్దములనుండి 11, 12 శతాబ్దముల వరకు ప్రబలిన విద్యాసంస్థ అని విశదమవుతోంది ఇది ఎలా పనిచేసేదో నిజస్వరూపం తెల్సుకోడానికి హైదరాబాదు పురాతత్వశాఖ ప్రకటించిన నాగయి శాసనం,17 మనకి బాగా తోడ్పడుతోంది దీనిలో కర్ణాటసేనాని మాధవపరస నాలుగు వందల మంది బ్రాహ్మణుల కొరకు అగ్రహారం దానంచేసి, త్రైపురుష దేవ, మధుసూదన, రామేశ్వర దేవరలకు ఆలయప్రతిష్ఠ చేసి, ఒక ఘటికాస్థానమును స్థాపించెను దీనిలో మొత్తం, 257 గురు విద్యార్థుల విద్యాభ్యాసానికి ఏర్పాటు చేసి, మాధవపరస, దానికి కావల్సిన భూమి దానం చేశాడు వేదాభ్యాసం చేసే విద్యార్థులు రెండువందల మందికీ, శాస్త్రాభ్యాసం చేసే విద్యార్థులకి 52 కి ఉచిత భోజన వసతి సౌకర్యాలు ఉండేవి ఇందలి శాస్త్రశాఖకి, ముగ్గురు అధ్యాపకులు, భట్టదర్శనవ్యాసం, ప్రభాకర శాఖలలో నిష్ణాతులైన ముగ్గురు పండితులనీ మాధవపరస నియమించాడు ఆర్గురు సరస్వతీ భాండాగారికులు ఉండేవారు 35 మత్తరుల భూమి ఘటికా ప్రహరికి దాన మివ్వబడింది

మొత్తంమీద ఆంధ్రదేశంలో 'ఘటిక' లిదే పద్ధతిలో పనిచేసి ఉండేవని ఊహించవచ్చును వివరాలలోనూ, పాఠ్యపద్ధతులలోనూ కొన్ని భేదము లుండిన ఉండవచ్చు

ఇక, ఘటికలకీ మఠములకీ గల వ్యత్యాసములు కొంత విచారించుట అవసరం మఠం మతప్రచారానికి ఉద్దేశించిన సంస్థ ద్వైత అద్వైత విశిష్టాద్వైతముల ప్రచారమునకవి ఉద్దేశింపబడినవి ఘటికాస్థాన మట్టిది కాదు వైదిక లౌకిక వాఙ్మయాలలో విద్యాభ్యాసానికి ఉపకరించినది ఘటిక నాస్తిక సిద్ధాంతాలను, శూన్యవాదులను, ఎదుర్కొని, వైదిక సిద్ధాంత రక్షణకి తోడ్పడిన వి ఘటికలు

ఇవి సాధారణముగా ఆలయములకు చేర్చియుండెడివి ఆలయప్రాంగణములలోనూ మండపములలోనూ విద్యాభ్యాసం జరుగుచుండేది దానధర్మాలు, ఆలయములకూ, ఈ విద్యాసంస్థలకీ కలిపి చేసేవారు

ఈ ఘటికాస్థానములలో విద్యాబోధకులని 'ఘటశాసి' 'ఘటకాసులు' అనేవారు వారందరూ అఖండమైన ప్రజ్ఞావంతులు అవటంచేత ఆ శబ్దమునకు పెద్దపండితుడన్న అర్థం కల్గింది దీనికి శబ్దరత్నాకరములోనూ, మహోపాధ్యాయ శ్రీ వేదం వెంకటరాయ శాస్త్రిగారు రచియించిన ఆముక్తమాల్యద వ్యాఖ్యానములోనూ, 'తార్కికుడు' అని అర్థము చెప్పిరి స్వర్గీయులు 'ఆంధ్ర వాఙ్మయమును తరచి తరచి, అందలి నిగ్గులు తెల్లగా తేల్చినవారు' అయిన శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తమ క్రీడాభిరామ పీఠికలో శాస్త్రివర్యుడు అని అర్థం చెప్పారు కాన ఘటశాసి అనగా ఘటికాస్థానమున ప్రధాన అధ్యాపకుడు అనుకొనుట సమంజసంగా తోస్తుంది

ఘటశబ్దమునకు గోష్ఠి, సభ అను అర్థమున్నదని, ప్రాయికముగ ఘటిక, ఘటశబ్దములకు సంబంధముండవచ్చునని మొదట వ్రాసివున్నాను ఘటము లనెడి ఈ సభలు పూర్వకాలంలో, పండుగలలో జరుగుచుండెడివనీ, వాటికి దేశదేశాలనుంచి పండితులు వచ్చి వాదోపవాదాలు జరిపేవారనీ, వాత్స్యాయనుని కామసూత్రములు స్పష్టంచేస్తున్నాయి ఇతర క్రీడలతోపాటు ఈ ఘటము లెట్లు పనిచేయుచుండినదీ కామసూత్రములలో వర్ణించాడు దీని వ్యాఖ్య అయిన జయమంగళవ్యాఖ్యలో ఘటమనునది భగవత్పరంగా జరిపెడి ఉత్సవమని యశోధరుడు వివరించాడు ఇట్టి వుత్సవాలలో 'సరస్వతీఘట'ము చాలా పేరుపొందింది దీనికి అనేకమంది కవులు, నాటకకర్తలు, విద్వాంసులు వచ్చి, చర్చలు సాగించి, తమ తమ నాటకముల ప్రదర్శించి, మెప్పుగాంచుచుండిరి కాలప్రియనాథుని వార్షికోత్సవసందర్భంలో, మొదటిసారిగా భవభూతి తన మాలతీమాధవ నాటకమునూ, పూరీలోని జగన్నాథుని ఉత్సవంలో మురారి తన అనర్ఘరాఘవాన్ని ప్రదర్శించెనని ప్రతీతి

ఇట్లు కొన్ని శతాబ్దాలపాటు దక్షిణాపథంలో విద్యావ్యాప్తికి తోడ్పడిన సంస్థ ఘటిక, దీనినే ఘటికాస్థానము, శాల, ఘడియారము అని అనెడివారు ఇక ఘటకాసికి, ఘడెకాసి, ఘడికాసి, ఘడియకాసి, అన్నవి పర్యాయపదములు ఆంధ్రదేశాన వైదికవిద్యావ్యాప్తికి తోడ్పడిన ఈ సంస్థ గురించి తగినంత పరిశోధన జరగలేదని సూచించడమే ఈ వ్యాసపు ప్రధాన లక్ష్యం.

17. *Hyderabad Arch. Series No 8P 22-23*

ప్రయోజకత్వం

శ్రీ బొమ్మిరెడ్డిపల్లి సూర్యారావు

గోపాలం పెళ్ళానికికూడా లోకువయిపోయాడు లోకులకు మరీ లోకువయిపోయాడు తను బి. ఏ. పాసయి, పన్నెండేళ్ళయి వుద్యోగం చేస్తున్నాడు కాని గొర్రెతోకలా ఆ వుద్యోగానికి ఎదుగూ బొదుగూ లేదు అంటే తనకి లేదన్నమాట ఎనిమిదేళ్ళ కూతురు బడికి వెళుతూన్న పిల్లకదా! ఇంతో పడివుంటే పెళ్ళానికి చీర కొనలేకపోయినా, పిల్లకి రెండు పరికిణీలయినా మంచివి కొనాలా మరి అయితే ఈ రోజుల్లో బట్టలు కొనడమంటే మాటలా? ధరలు మండిపోతున్నాయి "మొన్న కుట్టించిన చుక్కల పరికిణీ వుండాలిగా అదేమయింది?" అన్నాడు గోపాలం చిరాగ్గా

"మొన్నేమిటి మొన్న, అర్నెల్లయింది ఇంకా కూచుంటుందా?" అన్నాది భార్య సావిత్రి ఆరోజు సావిత్రి మనసు చాల చిరాకుగావుంది పొద్దుటే పాలమనిష పాతబాకీ తెమ్మని దెబ్బలాడి వెళ్ళింది ఉట్టిమీద పెరుగు పిల్లి తిరగవోసింది పెద్దపిల్లడికి జ్వరం తగిలింది చేతివాడు, వెధవకి రెండేళ్ళైనా లేవు కాని మహా వెంకి మరుగుతూన్న కాఫీనీళ్లు కాళ్ళమీద పోసుకుని కాల్చుకున్నాడు పెద్దపిల్ల కొత్తపరికిణీ కావాలని ఏడిచి నానా అల్లరిపెట్టి బడికి వెళ్ళడం మానేసింది

"ఆర్నెల్లకే చిరిగిపోయిందా పరికిణీ?" అన్నాడు గోపాలం ఏం మాట్లాడాలో తెలీక

"పరికిణీ అన్నది మరి చిరగదేమిటి? అదేం రాయా రప్పా?"

అప్పుడు మరి రాధ బడిలో పలకమీద వుమ్మి తడిచేసి, చేత్తో రాసి పరికిణీతో తుడుస్తుంది. మట్టిలో చేతులు పెట్టి పరికిణీకి తుడుస్తుంది దీన్నంతటినీ భరిస్తూ ఎంతకాలముంటుంది పరికిణీ అన్నది. అదేం రాయా రప్పా? గోపాలానికి కూతురిమీద కోపమొచ్చింది

"వెధవముండ, బడి ఎగ్గొట్టేదానికి ఏదో సాకు చూసుకుంటుంది ఆ చిరిగిన పరికిణీ వేసుకువెళ్లు ఇవాళికి ఫరవాలేదు" అంటూ కూతురిమీద కళ్లెర్ర చేశాడు. రాధ మళ్ళీ ఏడుపుకి లంకించుకుంది.

"చిన్నదుంప, దానిమీద ఎందుకా కోపం బడిలో నలుగురూ నవ్వుతారని దాని ఏడుపు," అంది సావిత్రి

గోపాలానికేమీ తోచలేదు పిల్లల్ని కొప్పడితే ఇలా అంటుంది ముద్దులాడితే, ఇలా ముద్దుచేసి వాళ్ళని పాడుచేస్తున్నా రంటుంది ఏమిటి దారి? ఏమిటి మాట్లాడాలో తెలీక "సరేలే, సాయంత్రం బజారుకువెళ్ళి కుట్టించుకుందాం ఏడవకు మరి" అన్నాడు రాధ చెయ్యి పట్టుకుని "మహా కుట్టించారు లెండి! మీ చొక్కా కోటూ సంగతేదో మీరు చూసుకుందురూ చాలు! దాని సంగతి, నా సంగతి నే చూసుకుంటాను లే, అమ్మా లే, ఏడవకు రేపు మామయ్యకు కబురుపెట్టి నాలుగు పరికిణీలు కుట్టిస్తాలే" అంటూ కూతుర్ని చేరదీసింది సావిత్రి

"నా చొక్కా కోటూ విషయంతప్ప తక్కిన సంసారమంతా నీ తమ్ముడే భరిస్తున్నట్టు మాటాడతావేమిటి?"

"భరించినా వాడు భరించగలడు వాడికేం మహారాజు, నాలుగొందలు జీతం" అంది సావిత్రి.

వాళ్ల తమ్ముడికి కలకత్తాలో ఏదో కంపెనీలో వుద్యోగం రెండువందలిస్తారు సావిత్రి తన దగ్గిర కూడా నాలుగువందలని కోతలు కోస్తుంది ఏదో, భోజరాజు మొహం చూస్తే కవిత్వం పుట్టేదిట, ఈమె మొహంచూస్తే కోతలు పుడతాయి కాబోలు! రామ! రామ! ఏ మన్యాయం! అనుకున్నాడు గోపాలం

"నేను రేపు మా అక్కయ్యగారింటికి వెళ్లి ఒక నెలరోజులుండి వస్తాను" అంటూ కూతురి రెక్కపట్టుకుని వంటింట్లోకి వెళ్లింది సావిత్రి గోపాలానికి ఏమిటి మాట్లాడాలో తెలీక రెండు నిముషాలు ఆలోచించేడు ఏం మాట్లాడితే ఏం ప్రమాదమౌనని భయం

సావిత్రి వంటింట్లోంచి తనకి వినబడేలాగ, "నిజంగా వాళ్ళ సంసారంచూస్తే ముచ్చటేస్తుంది. మా బావ హాయిగా నెలకు నాలుగైదువందలు తెచ్చి యింట్లో పోస్తాడు మనకంటె ఎవరేనా నయమే యీ లోకంలో" అంది.

గోపాలానికి భార్యమీద కోపమొచ్చింది. "అయితే నువ్వుకూడా మీ నానదగ్గరకే వెళ్ళివుండ లేకపోయావ్" అంటూ అనుకున్నాడు కాని అంతమాట అనలేదు. సావిత్రి ప్రతిరోజూ ఏదో విధంగా తన అసమర్థతను జ్ఞాపకం చేస్తూవుంటుంది.

సావిత్రిపుట్టింటివారు ఒకప్పుడు భాగ్యవంతులు. ఆవిడ తండ్రి ప్లీడరీ చేసి బాగా డబ్బు ఆర్జించి మరీ చచ్చిపోయాడు. కాని ఆ ఆస్తి చాలవరకు పోయింది. అయినప్పటికీ తన తండ్రి ప్లీడరీ చేశాడనీ, తన అన్నదమ్ములు, బంధువులు మంచి పుద్యోగాలు చేస్తున్నారనీ ఆవిడ గర్వం. తన భర్త తన కుటుంబంవారోదాకు తగినవాడు కాడని ఆవిడ అభిప్రాయం కాబోలు.

పెళ్లయిన మొదటిరోజుల్లో భర్తంటే సావిత్రికి మంచి గౌరవ ముండేది. చదువుకున్నవాడనీ, పెద్ద పుద్యోగం చెయ్యగలడనీ కలలుకంది. కాని రానురాను అతనిలో నమ్మకం పోయింది. అతను బి. ఏ. పాసయాడన్న విషయం మరచిపోయింది. "అవును మరి, డబ్బు సంపాదించలేని తరువాత ఎందుకొచ్చిన చదువు, దిక్కుమాలిన చదువు" అన్నాడు గోపాలం. తను వొట్టి అప్రయోజకుడు. తన ప్రయోజకత్వమంతా పిల్లల్ని కనడం తప్ప యింకే ముంది? గోపాలానికి తనమీద తనకే జాలేసింది.

గోపాలం వీధిలో అరుగుమీద కుర్చీని తీవ్రంగా ఆలోచించేడు. తన స్థితి కళ్ళకు కట్టినట్టుంది. లోకంలో డబ్బు ఆర్జించలేనివాడు వొట్టి అప్రయోజకుడు, చెల్లనిరూపాయి. అయితే తనకీ సంగతి తెలియకకాదు. తను బి. ఏ. పాసయిన తరువాత పెద్దవుద్యోగం చెయ్యాలనీ దర్జాగా, హాయిగా బతకాలనీ ఎన్నో కలలు కన్నాడు. అయితే ఆ పెద్ద పుద్యోగం సంపాదించడ మెలాగో, డబ్బు ఆర్జించడ మెలాగో తెలియలేదు. తనకంటె తక్కువ చదువుకున్నవాళ్లు పెద్ద పుద్యోగాలు, ప్రమోషన్లు, ఎలా సంపాదిస్తున్నారు? డబ్బు ఎలా గడిస్తున్నారు? వాళ్లకి సిఫారసులుండి వుంటాయి, లంచాలు కట్టి వుంటారు, అధికారుల యిళ్ళకు వెళ్లి సేవచేస్తారు, హాయిగా లంచాలు పుచ్చుకుంటారు. తనెందుకు చెయ్యకూడదు? ఛీ! ఇవన్నీ వెధవపనులు! అయితే ఏం? వాళ్లీ వెధవపనులుచేసి బాగుపడ్డారు. తను మడిగట్టుకు కూర్చుని ఏమిటి సాధించేడు? పెళ్లాం చేత చీవాట్లు తప్ప!

తనతో బాటు చదువుకున్న విశ్వనాథం తాశీల్దారైనాడు. రంగనాథం వ్యాపారంచేసి కారు కొన్నాడు. తన తోడల్లుడు రామారావు గుమాస్తా పనిచేస్తూ అప్పుడే ఇల్లు కట్టించేడు. భూములు కొన్నాడు. పబ్లిక్‌గా లంచాలు పుచ్చుకుంటాడు కాని ఆశ్చర్యం! వాడికి వూళ్ళో ఎంత గౌరవం! వీళ్లంతా డబ్బు ఎలా సంపాదిస్తున్నారు? ఈ చిదంబర రహస్య మేమిటో తను కూడా తెలుసుకోవాలని నిశ్చయించుకున్నాడు గోపాలం.

డబ్బు సంపాదించడానికిగల మార్గా లేమిటని ఆలోచించేడు. ముందు అధికారిమంచి సంపాదించాలి. వారింటికెళ్ళి సేవచెయ్యాలి. లంచ మివ్వాలి. లంచమివ్వడానికి తనదగ్గర డబ్బులేదు. అసలు రూలుప్రకారం తను యితరుల దగ్గర డబ్బు లంచాలు పుచ్చుకొని అందులో కొంతభాగం మీద వాళ్ళకివ్వాలి. తను ప్రస్తుతం పనిచేస్తున్న సీట్‌లో లంచాలు తీసుకోడానికి చాల అవకాశా లున్నాయి. పన్నెండేళ్లు అనుభవమున్న గ్రేడ్యుయేట్ కదా అని దొరగారు తనకి మంచిసీటే యిచ్చేరు. ఇన్నాళ్ళూ ఇటువంటి అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోలేకపోయినందుకు విచారించారించేడు గోపాలం. కాబట్టి ఒక వేపు అధికారిని మంచిచేసుకుంటూ, యింకో వేపు లంచాలు పుచ్చుకుంటూ, అందులో కొంతభాగం అధికారికిస్తూ ప్రమోషన్ సంపాదించి, అప్పుడు యింకా ఎక్కువ లంచాలు సంపాదించి అలా మెల్లిగా అంతా నిర్మించుకురావలి! శేష్! ప్లాను మహా చక్కగా కుదిరింది అనుకున్నాడు గోపాలం. గౌతమబుద్ధునికి జ్ఞానోదయం కలిగినట్లు గోపాలానికి యీ మహోపగకం స్ఫురించింది. ఉత్సాహంతో కుర్చీ దిగి అరుగుమీంచి రోడ్డుమీదకి ఒక దూకు దూకి వీధిలోంచి నడిచి వెళ్ళేడు.

ఇప్పుడు కోర్టుకు సెలవలు కాబట్టి మునసబు గారు ఇంటవగ్గరే వుంటారు. మునసబుగారు చాల మంచివారు. ఇన్నాళ్ళూ ఆయనతో వ్యక్తిగతంగా సంబంధం పెట్టుకోకపోవడం పెద్ద పొరపాటు. మంచికైనా చెడ్డకైనా ఆయన దన్నుండాలి. అయితే యిన్నాళ్ళకి మొదటిసారిగా వారింటికి వెళుతున్నప్పుడు వొట్టి చేతులతో వెళ్ళకూడదు. ఒక డజను మామిడిపళ్లు కొని పట్టుకెళితే బావుంటుంది. బహుశా తను వెళ్ళేసరికి ఆయన స్నానం చేస్తూనో, భోజనం చేస్తూనో వుంటారు. అప్పుడీపళ్లు మునసబుగారి కుమార్తె రమణమ్మ చేతికే ఇచ్చివమ్మును. రమణమ్మ చాల అందమైంది. ఇంటరు చదువుతోంది. ముందు ముందు తను రమణమ్మతో చనువుగా మాట్లాడాలి. వాళ్లింట్లోవాడిలాగే చనువుగా తిరగాలి. వాళ్ళకి చిన్నచిన్న పనులు చేసిపెట్టాలి. ఇవన్నీ తను కట్టబోయే సౌధానికి సోపానాలు. కొంపతీసి చదువుకొన్న రమణమ్మ తన్ను ప్రేమిస్తే! వివాహం చేసుకోమంటే! ఒక భార్య వుండగా మళ్ళీ ఎలా చేసుకో

గలదు? తన భార్య చనిపోతే బాగుండు ననిపించింది గోపాలానికి ఛీ! భార్య చావు కోరడమేమిటి? అందులోకీ పాతివ్రతిని ముఖపెట్టడానికే కదా యీ అవస్థ అంతాను ఇంతకీ రమణమ్మ కర్మంకాలి తన్నెందుకు వరిస్తుంది? అసలా సమస్య రాకేరాదు ఇంతకీ ఏది ఎలా జరుగుతుందో ఎవరు చెప్పగలరు? ఆలోచనలతో గోపాలం బుర్ర కాకెక్కిపోయింది

ప్రక్క నేవున్న మంగలిషాపులోకి వెళ్లి గడ్డాం గీయించుకుని, మొహం కడుక్కొని తల దువ్వుకుని, అద్దంలో చూసుకున్నాడు గోపాలం తలమీద ఒకటి రెండు వెంట్రుకలు నెరిసేయి కాని యవ్వనం సడలి పోలేదు

పళ్ల దుకాణందగ్గర ఒక డజను మామిడిపళ్లు కొని సరాసరి మునసబు గారింటికి వెళ్లేడు గోపాలం వీధి గుమ్మంలో నిలుచున్నాడు లోపలినుండి రమణమ్మ వచ్చి "ఎవరు?" అంది

"మునసబుగారు లేరాఅండి?"

"పూజలో వున్నారు ఆగా కూర్చోండి" అని వెళ్ళిపోయింది రమణమ్మకు యీ పళ్లు ఎలా యివ్వడమో గోపాలానికి బోధపడలేదు మళ్ళీ పిలిస్తే బాగుండదు! అసలేమని పిలవాలి?

ఇంతలో లోపలినుండి బంట్రోతు వీరయ్య వచ్చాడు గోపాలానికి చక్కటి ఆలోచన తట్టింది "చూడు వీరయ్యా, యీ మామిడిపళ్లు తీసికెళ్ళి ఇంట్లో అమ్మగారికిచ్చేసిరా" అని సంచీ అందించేడు వీరయ్యకి తన చిక్కుసమస్య ఒక తృటిలో పరిష్కారమైంది

మరో అయిదు నిముషాలకి రమణమ్మ వీధిలోకి వచ్చింది రమణమ్మ నిజంగా చాల అందమైంది రొమ్ములమీద బరువుగా, వల్లగా తాచుపాములా జారుకున్న జడకు రిబ్బను ముడివేసుకుంటోంది. తల వొంచుకున్నప్పుడు తెల్లటి మెడమీద నీలిరక్తనాళాలు అందంగా కనిపిస్తున్నాయి గోపాలం గాభరాగా లేచి నిలుచున్నాడు మామిడిపళ్ళు యీ మెచ్చేతికందించే భాగ్యం తనకు దక్కనందుకు విచారించేడు

అతని గాభరా రమణమ్మ కనిపెట్టింది "కూచోండి. నాన్నగారిపూజ అయింది వస్తారు గోపాలంగారంటే మీరేనా?" అంది నవ్వుతూ

"అవునండి"

"మామిడిపళ్లు చాల బాగున్నాయి ఎక్కడివి? కొన్నారా?"

ఏమని జవాబివ్వాలో గోపాలానికి తోచలేదు. ఇటువంటి ప్రశ్న వస్తుందనిగాని, వస్తే ఎలా జవాబివ్వాలనిగాని ఇంతవు ముందు ఆలోచించుకొని రాలేదు కొన్నానని చెప్తే లంచమిస్తున్నాడనుకుంటుంది లేకపోతే ఎలా వచ్చాయంటుంది ఏమిటి దారి? హఠాత్తుగా ఒక ఆలోచన తట్టింది

"అబ్బే లేదండీ, మా తోటలో కాసినవి ఈ రకం సువర్ణరేఖలు అసలు బజారులో కనబడవండీ!" అన్నాడు తన సమయస్ఫూర్తికి సంతోషించేడు

అంతలో మునసబుగారు లోపలినుండి వచ్చారు గోపాలం లేచి నిలబడి వినయంగా నమస్కారం చేశాడు మునసబుగారు చొక్కా తొడుక్కుంటూ, "ఏమిటోయ్—గోపాలం, ఏమిటి విశేషం?" అని ప్రశ్నించేరు

"అబ్బే ఏమీ లేదండీ, ఓసారి తమ దర్శనం చేసుకు వెళదామని వచ్చాను" అన్నాడు గోపాలం

"నాన్నా, గోపాలంగారు వాళ్ల తోటలో కాసిన మామిడిపళ్లు తెచ్చిఇచ్చేరు. చాల బావున్నాయి" అంది రమణమ్మ

"అలాగటోయ్, చెప్పేవుకావు ఏమాత్రం తోటుంది! పెద్దదేనా?"

"అబ్బే లేదండీ, ఏదో మా నాన్నగారు వేయించారు" అన్నాడు తడబడుతూ గోపాలం తోట పరిమాణం ఎగా చెప్పాలో తెలియలేదు

"ఏదో బాగానే వుంది తోటా దొడ్డీ యీ రోజుల్లో సంపాదించడమంటే బహుకష్టం" అన్నారు మునసబుగారు.

గోపాలం వుక్కిరిబిక్కిరైనాడు అసలు వ్యవహారం ఇలా తిరుగుతుందని అనుకోలేదు మునసబుగారితో తను డబ్బున్నవాడని చెప్పుకోవాలో, ఎలా చెప్పుకుంటే తన భావికార్యక్రమానికి మంచిదో ముందుగా ఆలోచించుకుని రాలేదు. ఏదైనప్పటికీ ఆయనముందు తనీవిధంగా అబద్ధమాడడం తన కిష్టంలేదు అసలు వ్యవహారమంతా గందరగోళమైంది. ఛీ! దీనంతటికీ రమణమ్మే కారణం. తన పాలిట బాగా దాపరించింది, శనిలాగ! అనుకుని మునసబుగారి దగ్గర సెలవు తీసుకుని వెళ్ళిపోయాడు గోపాలం.

* * *

మర్నాటినుంచీ గోపాలం లంచాలు పుచ్చుకోవడం ప్రారంభించేడు మొదట్లో కష్టంగా వున్నా తరవాత క్రమంగా అలవాటైంది. మనుషుల తరహాలనుబట్టి కేసులనుబట్టి ఎలా మాట్లాడాలో, లౌక్యం, నటన, కపటం, మోసం అన్నీ చక్కగా అలవర్చుకున్నాడు కాని ఇవన్నీ అతనికి సమంగా వొంట

బట్టలేదు లౌక్యం లౌక్యంగానూ, నటన నటనగానూ బయట పడేది

ఇప్పుడు గోపాలానికి స్నేహితులు ఎక్కువయారు వారందరూ గోపాలాన్ని స్తుతించడం ప్రారంభించేరు ఊళ్లో ఎవరింట్లో ఏ శుభకార్యం జరిగినా అతనికి ఆహ్వాన మొచ్చేది గోపాలం ఘనత బంధుకోటిలోకూడా వ్యాపించింది బావమరుదులు, తోడల్లుళ్ళూ తరుచు వస్తూ పోతున్నారు

ఊళ్ళో ఎప్పుడైనా గోపాలం విషయమొస్తే "గోపాలం దేనికైనా సమర్థుడు అంచేతే భగవంతుడు అతనికి ఐశ్వర్యం, ధర్మచింత, ఉత్తమ గుణాలు అన్నీ ప్రసాదించేడు" అనేవారు పెద్దలు సంఘంలో తన హోదా, తన ప్రయోజకత్వం ఎంతలో పెరిగిందో సులువుగా గ్రహించేడు గోపాలం కాని అతని కేం వచ్చలేదు ఇప్పుడు బంధువులు, స్నేహితులూ మాటాశేరూటల్లో పెద్ద మార్పు కనిపించింది "ఫలానాభూమి చవగ్గా అమ్ముతున్నారు కొంటారా" అని ప్రశ్నిస్తాడు ఒకడు "ఈ అద్దెఇంట్లో ఎన్నాళ్ళిపాట్లు, ఒక చిన్న కొంప కొనేసుకుంటే మంచిద"ని యింకొకరు సలహా యిస్తారు "మా సంఘానికి విరాళ మివ్వండి" అని యింకొకరు అర్థిస్తారు "మీకేమండీ, అదృష్టవంతులు బి ఏ పాసయేక చదువుకున్న చదువు వొట్టిదే పోకుండా, అంచేతే యీవాడు నాలుగు రాళ్లు సంపాదిస్తున్నారు" అని ఒకరిద్దరు తనముందే అన్నారు అప్పుడు గోపాలానికి చాల చిరాకేసేది "బోలెడు డబ్బుపోసి, శ్రమపడి బి ఏ చదవడం చాల పొరపాటుచేసాను నా బి ఏ వల్ల నాలుగు రాళ్లు సంపాదించడంలేదు నా సంపాదనవల్ల నాకూ, నా బి ఏ కీ గౌరవమొచ్చింది" అని జనాలు చెబుదామనుకున్నాడు లంచాలు పుచ్చుకునేవాడికి విలువలు ఆపాదించే యీ అనాగరికులను చూసి గోపాలం అసహ్యించుకునేవాడు కాని ఏమీ మాట్లాడకుండా వచ్చేసేవాడు

ఇప్పుడు సావిత్రిలో కూడా గొప్పమార్పు గమనించేడు గోపాలం సావిత్రిలో యిప్పుడు చిరాకు, కోపం మాయమయినాయి పిల్లల్ని కొట్టదు తను రోజూ చక్కగా అలంకరించుకుని, పిల్లలని మంచి సంరక్షణ చేస్తుంది తనతో నెమ్మదిగా భయభక్తులతో, ప్రేమతో మాట్లాడుతుంది ప్రతి విషయంలోనూ తన సలహా తీసుకుంటుంది తన అనుమతి లేనిదే ఏ పనీ చెయ్యదు ఇంతకుముందులా అక్కయ్య దగ్గరికి, అన్నగారి దగ్గరికి వెళిపోతానని బెదిరించదు తన అనుమతి కోరుతుంది తను మాటాడితే ఎదురుచెప్పదు. తనపట్ల ఆమెకున్న అనురాగం విషయంలో తన కెప్పుడూ, ఎటువంటి సంశయమూ లేదు కాని ఆమెకూడా అందరి భార్యల్లాంటిదే. పాపం, అమాయకురాలు అనుకున్నాడు గోపాలం

సావిత్రి తన్ను సంతోషపెట్టడానికి ప్రయత్నిస్తూంది ఆమె మళ్లీ తనవీణ బయటికి తీసింది. సావిత్రికి సంగీతం బాగా వచ్చును వీణ వాయించ గలదు పాడ గలదు శ్రావ్యమైన కంఠం పెళ్లయిన తొలిరోజుల్లో భార్య పాట విని పరవశం చెందేవాడు తను ఆనాడు సావిత్రి పాట అవ్యక్త మధుర భావాల్లా, పూచిన సంపెంగ పువ్వు వాసనలా తరంగాలుగా వచ్చి తన హృదయాన్ని తాకేది ఆ రోజులు స్వప్నంలా గడిచేయి ఆనాటి కీనాడు మళ్లీ పాట వింటున్నాడు

కాని యీ పాట విన్నప్పుడు గోపాలానికి ఆనాటి అనుభూతి కలగడం లేదు మీదు మిక్కిలి అతని మనసు ఎంతో బాధపడేది ఇదంతా చాలా కృత్రిమంగా కనిపించేది

ఒకనాడు సాయంత్రం కచేరీనుంచి వచ్చేసరికి సావిత్రి తల దువ్వుకుని, సిగలో గులాబీలు ముడుచుకుని అతని రాకకు ఎదురుచూస్తూంది గోపాలం కాఫీ తాగి గదిలో కుర్చీమీద కూర్చుని దినపత్రిక చూస్తున్నాడు సావిత్రి తమలపాకులకు సున్నం రాసి అందించింది

"ఏమండీ, మా అమ్మ ఉత్తరం వ్రాసింది" అంది మెల్లిగా

"ఊహూ "

"వచ్చేవారం మా చెల్లెలి పెళ్లట"

"మంచిదే"

"మనల్ని పిలవడానికి మా తమ్ముడు వస్తాడట మీకో వారం పదిరోజులు సెలవు పెడితే "

"అబ్బే, లాభంలేదు ఇప్పుడు కచేరీలో పని ఎక్కువగా వుంది సెలవ దొరకదు నువ్వెళ్లి చేసు రాను "

"బాగుండదండీ, మీరు రాకుండా నేను వెళ్లను సుమండీ "

గోపాలానికి చిరాకేసింది ఇంతకు ముందు తనొక్కర్తె వాళ్ళవాళ్ళింటికి ఎన్నిసార్లు వెళ్ళలేదు! ఇప్పుడు ప్రయోజకుడైన భర్తతో వెళ్లి నలుగురిచేత మర్యాదలు పొందుదామని ఆశపడుతూంది అనుకున్నాడు గోపాలం

ఆ వేళ అసలు గోపాలంమనసు బాగులేదు. ఒకప్పుడు తనొక వీధిస్త్రీదగ్గర లంచం తీసుకున్నాడు. అప్పటికే ఆమె ఇద్దరు పిల్లలతల్లి. భర్త చనిపోయాడు. ఆమెకు కాస్త సహాయం చెయ్య

తనని తెలిసి కూడా లంచం తీసుకున్నాడు ఆమె మీద దావా వేసిన మార్వాడీవాడు కేసుగెలుచుకుని ఆమె సామానులు జప్తుచేసుకున్నాడు ఆ స్త్రీ ఇవాళ తనకి రోడ్డుమీద చిప్పయెత్తుకుంటూ కనబడింది తన మనసు ఎందుకో చాల బాధపడింది తను చేస్తున్న పని చాల హేయమయింది తన్ను క్షమించమని ఆమెను తన మనసులోనే కోరేడు ఇవాళతో ఏమైనాసరే ఒక దమ్మిడీ లంచం తీసుకోకూడదని నిశ్చయించుకున్నాడు ఈ కృత్రిమసౌఖ్యమే తన కెంతో బాధ కలిగిస్తూంది

"మీరు రాకపోతే నేను వెళ్ళను" అంది సావిత్రి

"అయితే ఏకంగా నేనుమాత్రం వస్తే రాను" గోపాలానికి చాల కోప మొచ్చింది "నావుద్యోగం పోతే మీవాళ్ళు నాకేమైనా వుద్యోగమిస్తారా? వాళ్ళ కసలు కనికారమేనా కలగదు బీడొట్టి చకట వెతకని వెక్కిరించి సంతోషపడతారు" అన్నాడు చిరాకుగా సావిత్రి మాటాడలేదు గోపాలానికి వెంటనే విచారమేసింది తను అర్థంలేకుండా కోపం తెచ్చుకున్నాడు

సావిత్రి మాటాడకుండా, బుర్ర వొంచుకుని, చీరకొంగుతో కళ్ళనీళ్లు తుడుచుకుంది ప్రయోజకుడైన భర్తముందు భార్య అంతకన్న చెయ్యగలిగిన దేముంది? ఏం, తన కోపం అర్థంలేనిదని చెప్ప కూడదూ? అసలు పెళ్లాము లేది మొగుడికింతలా లోకువయిపోవడం గోపాలానికి నచ్చలేదు

కాని సావిత్రి కళ్ళనీళ్లు చూసేసరికి అతని మనసు కరిగింది. "ఎంత అమాయకురాలివే ప్రతి చిన్న విషయానికీ యిలా అయితే ఎలా చెప్పు? నాకు సెలవు దొరకదు నువ్వు మీ తమ్ముడితో వెళ్లు. సెలవు దొరికితే నేనూ వస్తాను" అని మెల్లిగా నచ్చ చెప్పేడు

సావిత్రికి ధైర్యమొచ్చింది పెళ్ళిలో చది వించడానికి చీర, పంచల చాపు కొనాలంది

"సరే, నువ్వు బజారువెళ్లి కొనుక్కురా, నాకు తీరికలేదు" అన్నాడు గోపాలం

"మీరొచ్చి మంచివి ఎంచండి"

"నాకు చీరల గొడవ ఏమీ తెలీదు"

"బాగుందండీ, తెలియకపోవడమేమిటి?" అంది సావిత్రి.

గోపాలానికి ఆశ్చర్యమేసింది ఈ లోకంలో డబ్బు సంపాదించగలిగినవాడు సర్వజ్ఞుడని, వాడికి తెలియని విషయముంటూ వుండదని లోకులు ఆమె ఉద్దేశం. అయినా, ఆమె వెళ్లి కొనుక్కో కూడదూ? భార్య భర్తమీద యింతగా ఆధారపడడంలో అర్థం లేదనిపించింది గోపాలానికి

చీర విషయమై గోపాలం పాతిక రూపాయలు మంజూరు చేశాడు సావిత్రి అతి అయిష్టంగా వొప్పుకుంది ప్రస్తుతానికి అమ్మ, పిల్లలూ వెళ్ళడానికి నిర్ణయమైంది కాని ఎలాగైనా సెలవుకోసం ప్రయత్నించమని సావిత్రి మరీ మరీ చెప్పింది

గోపాలం ఆలోచనలో పడ్డాడు లంచగొండి తనం తనకు ప్రసాదించిన హోదా, ప్రయోజకత్వాలను చూస్తే తనకే అసహ్యమేస్తూంది జ్ఞానం మాన వత్వం అనేవి డబ్బుకంటె విలువైనవనీ, అవే జీవితానికి ఆనందాన్నీ, పూర్ణత్వాన్నీ చేకూర్చగలవనీ తన మనసు హెచ్చరిస్తూంది సంఘం కొలిచే కొలబద్దలతో తన ప్రయోజకత్వాన్ని కొలవడం తన విద్యకీ, విజ్ఞానానికీ ఎంతో అవమానకరంగా స్ఫురించింది తనకీ గౌరవం అక్కరలేదు తనలో వచ్చిన బ్రహ్మాండమైన మార్పును గమనించి ఆశ్చర్యపోయాడు గోపాలం ఇక మీదట ఒక దమ్మిడీకూడా లంచం పుచ్చుకోకూడదని నిశ్చయించుకున్నాడు.

రెండుమూడు రోజులు గడిచేయి. ఈ రెండు రోజుల్లోనూ గోపాలం ఒక కానీ లంచం పుచ్చుకోలేదు. ఈ సంగతి అప్పుడే కచేరీఅంతా వ్యాపించింది అందరూ తలోకరీతి వ్యాఖ్యానించేరు. మూడో నాడు గోపాలం ఆఫీసుకు వెళ్లేక, మునసబుగారు పిలిస్తే ఆయనగదిలోకి వెళ్లేడు

మునసబుగారు ఏదో వ్రాసుకుంటూ తలెత్తి కూర్చోమన్నట్లు సంజ్ఞచేశారు కాని గోపాలం కూర్చోలేదు

"రామకోటయ్యకు చార్జీ అప్పగించు, నీమీద పై నుండి పెద్ద చార్జిషీటువచ్చింది కచేరీకాగి తాల్లో నువ్వు చెయ్యరాని తప్పులు చేశావు. కొన్ని కాగితాలమీద తేదీలుకూడా మార్చబడివున్నాయి. నీ మీద ఎంక్వయిరీ జరిగి కేసు ఏదో తేలేవరకూ నిన్ను ప్రస్తుతం సస్పెండు చెయ్యవలసి వచ్చింది." అన్నారు మునసబుగారు గుక్క తిప్పుకోకుండా

గోపాలం నిలువునా కృంగిపోయాడు ఏం చెయ్యాలో తెలియక అలాగే నిలుచున్నాడు మునసబుగారు మళ్లీ తలెత్తి, "నీ సంగతి నాకు బాగా అర్థమయింది. సరే ముందు ఆచార్జిషీటుకు సంజాయిషీ వ్రాసి దాఖలు చెయ్యి, తరవాత ఆలోచిద్దాం" అన్నారు మునసబుగారు నిజంగా సహృదయులు.

గోపాలం మాట్లాడకుండా వచ్చి రామకోటయ్యకు చార్జీ అప్పగించేడు పాపం పిల్లలవాడు అని తక్కిన గుమాస్తాలు సానుభూతి చూపించేరు.

పోస్టు గుమాస్తామాత్రం వెతికినట్ల్యు వచ్చేను "లంచాలు పుచ్చుకోగానే సరా? అట్నో, దాని కెంత సమర్థత కావాలి!" అన్నాడు అనుభవజ్ఞుడైన పోస్టు గుమాస్తా లంచాలు పుచ్చుకోవటంవల్ల ఉద్యోగం పోవటంలో వున్న చిన్నతనం కంటె, లంచాలు పుచ్చుకోవటంలో అసమర్థుడు కావటంలో ఎక్కువ చిన్నతనముందని కాబోలు అతని అభిప్రాయం గోపాలానికి పోస్టుగుమాస్తాను చూస్తే వొళ్లుమండింది కాని మాటాడకుండా చార్జిషీటు పుచ్చుకుని యింటికి వచ్చేశాడు

సరాసరి గదిలోకి వెళ్లి మంచంమీద పడు కున్నాడు సావిత్రి తన చెల్లెలు పెళ్లికి వెళ్లడానికి సన్నాహమై వచ్చింది

"ఏమండీ సెలవు దొరకలేదా?" అన్నది వెళ్లిగా గోపాలం మంచంమీద లేచి కూర్చు న్నాడు "సావిత్రీ, ఇవాళ నా వుద్యోగం పోయింది మళ్ళీ ఏదేనా దొరికేవరకూ అంతా సెలవే పద నేను కూడా వస్తాను మీవాళ్లింటికి" అన్నాడు

సావిత్రి మొదట్లో నమ్మలేకపోయింది కాని గోపాలం మళ్లీ చెప్పేడు ఆమెకు నోట మాట రాలేదు ఎవరో తలమీద కర్రతో కొట్టినట్లనిపించింది [illegible]లేక బాధపడిన కష్టదినాలు మళ్లీ జ్ఞాపకమిచ్చేయి భగవంతుడు తనకీ, తన పిల్లలకీ యీ శిక్ష ఎందుకు విధిస్తున్నాడో ఆమెకు అర్థం కాలేదు తలగడలో మొహంపెట్టి చేతులతో కప్పేసుకుంది "ఛీ, విచారించకు స్వామీ వుద్యోగం పోతే మరొకటి దొరకకుండా పద పాపాయిని కట్టు, నేనూ వస్తాను వెళదాం" అన్నాడు గోపాలం

"నేను వెళ్లను, వాకొద్దు" అని వెక్కి వెక్కి ఏడిచింది సావిత్రి ఆమె ఎందుకు వెళ్లనంటూందో గోపాలానికి అర్థమయింది సావిత్రిమీద అతనికి జాలి కలిగింది

పక్షిరాజ! ★

శ్రీ కందుకూరి రామభద్రరావు

సంజ చెంగావి చెంగులు జాఱనడవ
మిసిమి బంగరు టంచులు మెఱసిపోవు
పశ్చిమాకాశ మండలి నిశ్చలముగ
వలయములు చుట్టి యెగసెదు పక్షిరాజ!

లాతి యండజ పంక్తి కులాయములకు
జట్టుపల వార్చి పాఱెడు వంపడులకు
విముఖత వహించి, వెలుగు విన్వీధినుండి
కాంచుచుంటివె సంధ్యావికాసప్రకృతి?

ఎన్ని యేళ్ల పొంగులిముడ్చుకొన్న చావ,
వృద్ధగాతమి! సాయం ప్రవృద్ధరాగ
సంపదలస్నాతమై, నిశ్చిప్రశాంతవరణి
దర్శనమ్మునొసగు చైతన్యమేదో!

సంజకెంజాయ చాలు అపరంజినించు
తటమహోద్యాన నిత్యసౌందర్యలక్ష్మి
మధురహాసోపశోభిత మానభావ
సేదదేర్చుచు కలగిన జీవనముల

కవివె నీవురు? ఆకాశ గమనమబ్బె
పుట్టుతోడనె' రసఫరిపుష్టప్రకృతి
దన్మయత జెంది యేవో గీతములు నించి
పాడుకొందువు లోలోన నీడజంబ!

కలచు జీవితక్లిష్టసంఘటన స్మృతికి
మఱపు తలుపుబిగించి నెమ్మదిని, నుంత
కూరుచుంటి నొంటిగ నదీకూలమంటు
హరిత తృణదళ రంజితాస్తరణభూమి.

ఈమనోహర ప్రకృతిలో నెగయు నిన్ను
గన్న సాజాత్యసంబంధకలన యేదో
వలనలో నాప్తదర్శనభాగ్యమటుల
నాతొమెంద నలర్చి యానందమొసగు.

ఓయి ఖగరాజ! రాగదే యుల్లసమున
అనుదినంబును నిట్లుసాయాహ్నసమయ
సుందరాకాశపథమున, డెందమలర
పాడుకొందము ప్రకృతిసంపదలు నించి.

కలగూరగంప

అధునాతన భారతీయ చిత్రకళ

మాటిస్సీ, పికాసోల ప్రభావం బాగా వెలుగుతున్న ఈ రోజుల్లో ప్రత్యేకంగా ఇది భారతీయ చిత్రకళ అని గాని, లేక ఇది ఆంగ్ల చిత్రకళ అని గాని, లేక ఇది వేరే ఒక దేశం చిత్రకళ అని గాని ప్రత్యేకంగా వేరుపరిచి మాట్లాడ్డానికి వీలున్నదా అని ఒక సందేహం కలగవచ్చును. దీనికి కొంతవరకు అవుననీ కాదనీ కూడా సమాధానం చెప్పవచ్చును. శైలినిబట్టి చూస్తే ఈనాడు ప్రాక్పశ్చిమ దేశాలన్నీ ఒకే పంథాలో నడిచిపోతున్నవి. కాని ఆయా దేశాలు తమతమ సాంప్రదాయిక సౌందర్య దృక్పథంలో ప్రత్యేకంగా విభిన్నమైన వ్యక్తిత్వం నిలబెట్టుకుంటూ ప్రపంచకళా సంపత్తిగా అభివృద్ధి పరుస్తున్నవి. మాటిస్సీ ధోరణిలో శైలేన్ ముఖర్జీ చిత్రించిన చిత్రంలో భారతీయత సుస్పష్టంగా ప్రతిఫలించింది.

నేటికాలపు భారతీయ చిత్రకళలో ముఖ్యంగా మూడు విధాలైన ప్రభావాలు (*Influences*) కనిపిస్తున్నాయి. వీనిలో మొదటిది వంగ సంప్రదాయము, రెండవది నేటికాలపు ఫ్రెంచి చిత్రకళా సంప్రదాయాలు, మూడవది భారత జానపద సంప్రదాయము. వీటిలో వంగసంప్రదాయం తగినంత నూతనోత్సాహం లేక క్రమక్రమంగా కుష్కించిపోతున్నది. రెండవది పోస్ట్ ఇంప్రెషనిజమ్ (*Post Impressionism*) ధోరణిలో కొంతమంది భారతీయ చిత్రకారులకు నూతనావేశం కలిగిస్తున్నది. ఈ ఆవేశం అమృత షేర్ గిల్, జామినీరాయ్, శీలా ఆడెన్ మొదలయిన వారిలో చూడవచ్చును. నిజానికి అమృతషేర్ గిల్ తోనే సరియయిన భారతీయ కళా పునర్వికాసం ప్రారంభమైనదని చెప్పాలి. ఆ తరవాత జామినీరాయ్ ఈ ఆవేశంలో పడి అద్భుతమైన చిత్రాలు చిత్రించారు. నేటికాలంలో శీలా ఆడెన్ అమృతషేర్ గిల్ తరవాత అద్భుతమైన చిత్రకారిణి అని చెప్పవచ్చును.

వంగ సంప్రదాయము

నిజానికి వంగ సంప్రదాయం ఒక్క వంగ దేశానికే సంబంధించినదని చెప్పడానికి వీలులేదు. భారతదేశంలో అంతటా ఈ సంప్రదాయ ధోరణిలో చిత్రరచన జరిగింది. ఇంతేకాక ఈ చిత్రకారులందరూ, ఫ్రెస్కో, టెంపెరా, తైలవర్ణాది పద్ధతులన్నిటిలోను చిత్రరచన సాగించారు. వంగ సంప్రదాయోద్యమప్రారంభంలో నిజంగా జరిగిన దిది.

ఇ. బి. హావెల్, డాక్టర్ అవనీంద్రనాథుల ప్రోత్సాహంతో కొంతమంది యువక చిత్రకారులు నాటికపు పాశ్చాత్య సంప్రదాయాలతో విసిగి, ప్రాచీన భారతీయ చిత్రకళాసంప్రదాయం పునరుజ్జీవింప చెయ్యాలని ప్రయత్నించారు. ఈ ప్రయత్నంలో వీరు పాశ్చాత్యకళా సంప్రదాయంలోని పైపై తళుకులను అనుకరించడం మానివేసి, ఉత్తమోత్తములైన ప్రాచీన భారతీయ చిత్రకారుల సంప్రదాయాలు లక్ష్యంగా పెట్టుకొని కొత్తరకం చిత్రరచన కుపక్రమించారు. ఆనంద కుమారస్వామి ఈ కొత్తపోకడ ప్రిరాఫెలైట్ ఉద్యమంవంటిదని అన్నారు. వంగసంప్రదాయం అంటే అసలు అర్థం ఇదే. ఈ ఉద్యమం ప్రారంభించినవారిలో కొంతమంది ఇంకా తమ చిత్రరచన సాగిస్తూనే ఉన్నారు. ఆధ్యాత్మిక దృక్పథము, చక్కని పనితనము వీరి లక్ష్యాలు. అయితే వీరి తరవాత వచ్చిన వంగ సంప్రదాయచిత్రాలలో ఈ రెండు లోపించిపోయాయి.

మరీ అసమర్థులైనవా రందరు వంగసంప్రదాయం అనుకరించడం మొదలుపెట్టేసరికి వీరి చేతుల్లో ఈ ఉద్యమం బాగా దెబ్బతిన్నది. ప్రాచీన చిత్రకారుల పైపై తళుకులు అనుకరించిన మాత్రాన ప్రాచీన భారతీయ సంప్రదాయపునరుజ్జీవనం సాధించడం కష్టము. ఈ రోజుల్లో వంగసంప్రదాయం అనుకరించేవా రందరు చేస్తున్నదని ఇదే. వీరికి ఈ సంప్రదాయం విషయంలో లోలోపల గట్టినమ్మకం ఉన్నట్టు కనబడదు. అందుచేత ఇటీవల వచ్చే వంగ సంప్రదాయ చిత్రాలలో ప్రాణం ఎగిరిపోయి, కట్టెవచ్చు చిత్రాలు బయలు దేరాయి. అంతే కా పద్ధతిలో

కొందరు అసాధారణ వ్యక్తులు లేకపోలేదు. వీరిలో బినోద్ బెహారీముఖర్జీ, బి. సి. గుప్త, డి. బద్రి, బి. యార్. చేంద్ర, ధీరేంద్రనాథ్, బ్రహ్మ, ప్రథమ గణ్యులు. వీరి చిత్రాలలో ఉత్తమ వంగసంప్రదాయంలోని ఉదాత్తత, సౌకుమార్యము మొదలైన లక్షణాలు కనిపిస్తాయి.

అయితే మొత్తంమీద వంగసంప్రదాయంలో జవసత్త్వాలుడిగిపోయినట్టే కనిపిస్తాయి. దీనికి ప్రాచీన సంప్రదాయంలో ఉన్న కేవల ప్రాచీనత్వమే పట్టుకు వేళ్లాడటం మొదటి కారణం. మహిళాకృతి సర్వత్ర లలితలలితంగానే ఉండేటట్లు చిత్రించడం రెండవది. ఈ సంప్రదాయంలో పురుషాకృతుల్లో కూడా స్త్రీత్వధోరణి కనిపిస్తుంది. కళలో పునరుజ్జీవనం రావాలంటే కేవలం ప్రాచీన సంప్రదాయంలో చిత్రిస్తే ప్రయోజనం లేదు. ప్రాచీన దృక్పథం అవగాహన చేసుకుని నూతన పద్ధతిలో చిత్రించినప్పుడే కళలలో పునరుజ్జీవనం సంభవిస్తుంది.

ఫ్రెంచి సంప్రదాయం

అమృతషేర్‌గిల్ చిత్రకళలో ప్రాచ్య పాశ్చాత్య పద్ధతుల కొక చక్కని సమన్వయం కన బడుతుంది. ఆమె గొప్పదనమంతా ఇందులోనే ఉంది. అయితే ఆమె కళామహత్త్వం ఆమె కాలం ఎవరికీ బోధపడలేదు. 1941 లో ఆమె మరణించింది. 1940 లో ఆమె ఇలాగ వ్రాసింది. "బొమ్మలు చూసి ఆదరించేవాళ్లు లేకపోవడంవల్ల పూర్తిగా ఉత్సాహం పోయింది. రోజులు గడచిన కొద్దీ పూర్తిగా నా బొమ్మలకేసి చూసేవాళ్ళే కనబడటంలేదు."

మనం వంగసంప్రదాయంలో పుట్టి పెరిగాము. కాని ఆమె వంగసంప్రదాయం అంటే పూర్తిగా పట్టించుకోలేదు. అందుచేత మన కెవ్వరికీ ఆమె చిత్రాలు బోధపడలేదు. 'అజంతా ధోరణి నావల్ల కాదు' అని ఆమె అంటూ ఉండేది. తన చుట్టూ కనబడే దైనందిన భారతీయ జీవనం చిత్రించడమే ఆమె లక్ష్యం. "ఉలుక్కుండా పలుక్కుండా, ఏదో విచారంతో బక్కచిక్కిపోయి, నీరసంగా కదిలే భారతీయుల చిత్రాలు చిత్రించడమే నా లక్ష్యం" అని ఆమె వ్రాసింది.

ఆమె కొంత జవసత్త్వాలుగల ధోరణిలో చిత్రించాలని అనుకున్నది. అందుచేత సహజంగా ఆమె దృష్టి పోస్ట్ ఇంప్రెషనిజమ్‌పైపు తిరిగింది. ఈ పోస్ట్ ఇంప్రెషనిజమ్, ఆధునికాగుల కళాప్రపంచంలో బయలుదేరిన ఒక నవీన పద్ధతి. ఈ విధంగా పోస్ట్ ఇంప్రెషనిజం సిద్ధాంతాలు భారతజాతీయ సంప్రదాయాల్లో కలపాలని ఆమె ప్రయత్నించింది. ఇంతకుపూర్వం గగనేంద్రనాథ టాగూర్ ఇంప్రెషనిజమ్‌తోను — క్యూబిజంతోను కలిపిన చిత్రాలు చిత్రించాలని ప్రయత్నించాడు. గ్రీక్, రోమన్ సంప్రదాయాలు బైజాంటైన్ చిత్రకారుల చేతుల్లో ఆధ్యాత్మిక స్వరూపం ధరించాయి. అల్లాగే ఫ్లోరెన్సు చిత్రకారులు బైజాంటైను ధోరణిని మళ్ళీ బాగా భూతలంమీదికి తీసుకువచ్చారు. ఇల్లాగే అమృతషేర్‌గిల్ పారిస్ ధోరణికి కొంత ఆదర్శవాద (*Romantic*) వేషం వేసింది. ఈమెలో గాంగ్విన్, మాడిగ్లియానీలచ్ఛాయలు కొంతవరకు కనిపించవచ్చునుగాని మొత్తంమీద ఈమె చిత్రాల్లో — కాంగ్రా, బసోలీ చిత్రాల్లోలాగే భారత జాతీయత మూర్తీభవించింది.

శైలేష్ ముఖర్జీ, జార్జికీట్, కృష్ణకుమార్ హెబ్బర్లు కూడా పారిస్ సంప్రదాయం బాగా అవగాహన చేసుకున్నవారే. అయితే వీరిలో వీరు బాగా ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం గల చిత్రకారులు. శైలేషుకు సుమారు 48 సంవత్సరాలుంటాయి. ఈయన అప్పుడే భారత ప్రఖ్యాత చిత్రకారులన్న కీర్తి సంపాదించారు. తైలవర్ణాలలో ఈయనకు సాటి రాగలవారు చాలా తక్కువ. తెల్లని ప్రాగ్భాగం మీద ఈయన చిత్రించిన శ్వేతాశ్వ చిత్రం చాలా గొప్పది.

దక్కని సాంప్రదాయిక దృక్పథంలో ఎన్నెన్నో కొత్తదారులు తొక్కిన తరవాతనే శైలేష్ ముఖర్జీకి పరిణతి వచ్చింది. ఇంచుమించుగా ఈ విధంగా 20 ఏళ్లనించి పరిశ్రమ సాగించాడు. ఈ కాలంలో అనేకమైన ప్రాచ్య పాశ్చాత్యచ్ఛాయ లీయనలో కనబడి ఉండవచ్చును. అన్నిటికన్నా మాటిస్సే పద్ధతు లీయనలో ఎక్కువగా కనిపిస్తాయి. 1930 తరవాత పాశ్చాత్యకళా సంప్రదాయాలు అవగాహన చేసుకోవడానికి యూరపుఅంతా తిరిగాడు. అప్పుడీయన మాటిస్సేని కూడా కలుసుకున్నాడు. కాంగ్రా సంప్రదాయము, జానపదసంప్రదాయము కూడా బాగా అవగాహన చేసుకున్నాడు. ఈ సంప్రదాయాల సానుభూతివల్ల ఈయన కళకు, నిశితత్వము, స్పష్టత, చక్కని మధురభావన అలవడ్డాయి. సరే, కొంతసేపు మన మీ మాటిస్సే గోల, సంప్రదాయంగోడవా అలాగ వదిలి ముఖర్జీబొమ్మలు పరిశీలిద్దాము. సూర్యకాంతిలో మెరసిపోయే ప్రకృతి, పసిపాపలు, జంతువులు మొదలైన వాటితో అచ్చంగా ఈయన చిత్రాలన్నీ భారతీయ చిత్రాల్లాగే కనిపిస్తాయి. తన దేశంమీద, ప్రజలమీద ఈయన కున్నంత అభ్యాయిత పిచ్చి పిచ్చి కళాసిద్ధాంతాలమీద లేనే లేదు.

జార్జి కెంటు ఎక్కువగా పికాసోధోరణిలో చిత్రరచన చేసినట్లు కనబడుతుంది. కాని కెంట్‌లో మార్దవము, స్నిగ్ధత కనిపిస్తాయి. పికాసోబొమ్మలు అంగవికారంగాను, భీభత్సంగాను కనిపిస్తాయి కెంట్ పికాసోదగ్గరనించి ఈ క్రిందివిషయాలు నేర్చుకున్నట్లు కనపడుతుంది (1) ఒక చిత్రకారుడు పరిశోధనలు సాగించేముందు తన శైలిలో మంచి పట్టు సంపాదించుకొని ఉండాలి (2) సాంప్రదాయికత, సమకాలీనత రెండు ఎప్పటికప్పుడు జాగ్రత్తగా చూచుకుంటూఉండాలి (3) తేసినపద్ధతిలోనే బొమ్మలువేస్తూ కూర్చోకూడదు (4) తాను చేసే దానిలో గట్టినమ్మకం కలిగిఉండాలి (5) నిర్మించిన రచనలలో మనస్సు నైపోవాలి ఇతని చిత్రాలలో ప్రాచీన నవీన భారతీయ జీవనం అంతా ప్రతిఫలిస్తూంటుంది గోపికలు, కృష్ణుడు, రాగరాగిణులు, నాయికలు మొదలైన విషయాలన్నీ 18 శతాబ్ది పహారీ రాజస్థానీ చిత్రకారులు చిత్రించినవే అయినా ఈయన చిత్రాలలో ఇవన్నీ ఒక సరికొత్తస్వరూపంలో అవతరిస్తాయి దేవతాచిత్రాలలో ఈయన పట్టు బాగా ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది ఈయన శృంగారరస చిత్రణం సహజమైన ధోరణిలో నడిచిపోతుంది ఇందులో ఈయన సాహసధోరణి చూపి తలలూపనివా రుండరు

కెంట్ సింహళదేశీయుడు అయినా పికాసో ఫ్రెంచి సంప్రదాయంపైపు మొగ్గినట్లే ఈయన కూడా భారతీయ సంప్రదాయంవైపు ఎక్కువగా మొగ్గాడు చిత్రరచనావిధానంలోను, సర్వాంగ పరిపుష్టత ప్రదర్శించడంలోను చాలా గట్టివాడు ఈయన పారిస్‌లో చిత్రాలు ప్రదర్శించినప్పుడు ఆదేశ విమర్శకులీయన చిత్రాలెంతో మెచ్చుకున్నారు. ఈయన ప్రాచీనభారతీయ రచనాసంప్రదాయం బాగా అవగాహన చేసుకున్నవాడని చిత్రకళకు సంబంధించిన ఒక ప్రసిద్ధ పత్రిక వ్రాసింది ఫ్రెంచి అధునాతన చిత్రప్రదర్శనశాలకోసం ఈయన రచించిన చిత్రం కూడా ఒకటి కొన్నారు

ఈయన ఇంకా అమృతషేర్‌గిల్‌ను అనుసరిస్తున్నాడని అంటారు కాని అది సరికాదు ఈయన రేఖలలో గిల్ రేఖలలో లేని సున్నితమైన విలాసం కనిపిస్తుంది ఏమైనా మొత్తం ఇద్దరు భారత సంప్రదాయము, గాంగ్విక్ సంప్రదాయము బాగా అవగాహన చేసుకున్నవారే

ఎక్స్‌ప్రెషనిజమ్ సంప్రదాయానికి చెందిన కొకోష్కా చిత్రించిన (*Last Supper*) 'లాస్ట్ సప్పర్' అనే చిత్రం కోటలో ప్రదర్శించారు. రంగులలోను రచనలోను ఈయన అద్వితీయుడు; తన పరిసరజీవితం హాస్యపూరితమైన ఆర్ద్రతతో చిత్రిస్తాడు

బాగా చిన్నతరంవారిలో బీరేన్ డే అత్యద్భుత ప్రతిభాశాలి రూపచిత్రాలలో ఈయన చాలా సమర్థుడు ఢిల్లీ విశ్వవిద్యాలయంలో వ్రాసిన చిత్రాలలో శాస్త్రానికి కళకు చక్కని వినూతన పంథాలో సమన్వయం చూపించాడు

జానపద సంప్రదాయము

జామినీరాయ్ వంగ జానపద చిత్రకళాచ్ఛాయలు తన బొమ్మల్లో ప్రవేశపెట్టేసరికి దేశంలో అందరి దృష్టి ఈ పంథామీద పడింది జానపదులు తయారుచేసే ఆటబొమ్మలు మొదలైన వాటిలో జనానికి ఒకరకమైన కొత్త అభినివేశం పుట్టుకొచ్చింది

చాలామందికిమల్లేనే జామినీరాయ్ కూడా వంగ సంప్రదాయము, ఇంకా మిగిలిన ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సంప్రదాయాలు మొదలైనవన్నీ అనుసరించాడు కాని చివరికి చిన్నపిల్లల మనః ప్రవృత్తికి దగ్గరిగా వచ్చే ధోరణిలో స్థిరపడ్డాడు. ఈతని కొత్త భణితి హఠాత్తుగా హృదయానికి హత్తుకుంటుంది ఇతని ఆకృతులలో అత్యంత సరళత ఒక విశేషం ఇల్లాగే చిన్నపిల్లల మనః ప్రవృత్తికి అనుకూలంగా చిత్రించే ఇంకొక చిత్రకారిణి ఉన్నది. ఈమెపేరు శీలా ఆడెన్ ఈమెలో సహజ ముగ్ధత, చిత్రమైన సహజత్వము కనిపిస్తాయి ఈమె లక్ష్మీ చిత్రం చాలా మనోహరమైనది శీలాఆడెన్, టిబెట్ చైనాదేశాలకు సంబంధించిన విషయాలు కూడా చాలా బాగా చిత్రించింది ఈమెలో వంగ జానపదసంప్రదాయం సహజసౌందర్యంతో తొణికిసలాడుతూంటుంది

ఇలాగ జానపదసంప్రదాయానికి సమీపం వెళ్ళే ముఖ్య చిత్రకారులు మరికొంద రున్నారు. వీరు పి యల్ నరసింహమూర్తి, క శ్రీనివాసులు గార్లు వీరిద్దరు మద్రాసులో ఉంటున్నారు అబనీ సెన్ మూడవవాడు ఈయన నివాసం ఢిల్లీ మొదటివారిద్దరు ఆంధ్ర జానపద కళాసంప్రదాయంలో చిత్రాలు రచిస్తున్నారు ఆంధ్రులకు ఉజ్జ్వలమైన జానపద సంప్రదాయం ఒకటి అనుస్యూతంగా వస్తున్నది

శిల్పము

ప్రపంచంలో అత్యుత్తమ శిల్పమంతా ఇండియా, ఈజిప్టులలో తయారయినదే. అయితే ఇది పాతకాలపుమాట నేటికాలంలో తయారయ్యే శిల్పం అంత లెక్కపెట్టదగినది కాదు. ఉన్న వారిలో

దేవీ ప్రసాదరాయ చౌదరిగారొక్కరే ఉత్తమోత్తమ శిల్పి. ఈయన శిల్పాలు మంచి పత్తాతో కొత్త కొత్త పంథాలలో నడిచిపోతూంటాయి. యువశిల్పులనేకులీయన తొక్కిన దారిలో నడిచిపోయారు. వీరిలో ప్రదోష్ దాస్ గుప్తా, రామకింకర్, ధనరాజ భగత్, భావేష్ సన్యాల్ ప్రముఖులు. వీరిలో అంతటా భారతీయత ఉట్టిపడుతూంటుంది. ధనరాజ్ భగత్ ఎక్కువగా దారుశిల్పాలే చెక్కుతూంటాడు. సర్వేన్ ఘోషాల్ మొదలైనవారు కొంతమంది ఇంకా కొత్త కొత్త మార్గాలలో శిల్పరచన సాగిస్తున్నారు. వీరిలో కొంతమందిలో పారిస్ శిల్పపద్ధతులు కనిపిస్తాయి. వీరి శిల్పాలు జాగ్రత్తగా పరిశీలించినవారికి, ప్రాచ్య పాశ్చాత్య ధోరణుల సమ్మేళనం ఎంతవరకున్నదో స్పష్టంగా తెలిసిపోతుంది. చక్కగా శిల్పరచన చేస్తే—పద్ధతి ఏదైనా అది అంతగా లెక్కలోకి రాదు.

భారతదేశంలో శిల్పులందరు అనేక విధాలుగా ఇబ్బందులుపడుతున్నారు. ఇవి (1) సరియైన జాతీయ వస్తు ప్రదర్శనశాల లేకపోవడం (2) ప్రభుత్వము ప్రజ తగినంత ఆధారం చూపించకపోవడం (3) కొత్తగా పాతపద్ధతులు పట్టుకునివేలాడుతున్న శిల్పవిద్యాలయాలు, (4) పైపై ప్రదేశాలు, సంస్కృతిని గురించి ఘాటుగా ఉపన్యాసాలివ్వడము, కొత్తగా పని కనబడకపోవడము మొదలైనవి. చిత్రకళాభిమానులందరు ఈ లోపాలు గమనించి ఈ కళకు తగినంత ప్రోత్సాహం ఇవ్వాలి.

ఏ వి రామన్.

'స్టూడియో' నుండి

ప్రాచీన భారతము
రాజదూత వ్యవస్థ

భారత చారిత్రకాంశములను యథోచితముగ, నిష్పక్షపాతముగ పరిశీలించి చూచిన, అతి ప్రాచీన యుగములందు సహితము భారతీయుల జీవితము కూపస్థమండూకముగాక వతికర్మిష్ఠిగ నుండినటుల స్పష్టమగుచుండును. ఆ కాలమునందనేక భారతీయులు విదేశముల కేగి, రాజకీయదృష్ట్యా, వ్యాదేశముతో ప్రగాఢమైత్రి సంబంధములను, నాగరకతా సంస్కృతి ప్రచారపునీతకార్యములను, ధనిష్ఠకార్యముల వభివృద్ధిపరచిన సజీవనిదర్శనము లనేకములు గలవు.

అంతర్జాతీయ ప్రాంగణమునందు ప్రాచీన భారతీయులు తమ విశిష్టతను సుస్థాపిత మొనరించి యమరజీవులైరి. దూరస్థరాజ్యములతో రాజకీయ సంబంధముల నేర్పరచి యనవరతమైత్రిని దృఢపరచిరి. ఈ యనవత్య సంబంధము లనేక శతాబ్దముల కతీతముగా నుండినటుల నిటీవలి పరిశోధనలు విదితపరచినవి.

ఇంతేగాక క్రీస్తుపూర్వ మనేకసహస్రాబ్దముల నాడు భారతీయులు దక్షిణ, పరహాత్ సస్యశ్యామల ప్రాంతములందతి స్పృహణీయులుగా విఖ్యాతిగాంచిన నిదర్శనము లివేనలకె హస్తగతమైనవి. ఆ కాలమునందు నార్థికముగ భారతదేశము సమస్త భూమండలమునకు ధనధాన్య భాండాగారముగ విలసిల్లెననుట నిర్వివాదాంశము.

రామాయణ, మహాభారతాది కావ్యరాజములందు రాజదూతల వ్యవస్థవర్ణన లనేకములు గానవచ్చును. పాండవులపక్షమునుండి శ్రీకృష్ణుడు రాజదూతగ కౌరవుల రాజసభ నలంకరించెను. సంధి, యుద్ధము మొదలగు ముఖ్యకార్యములు నెరవేర్చు సంపూర్ణాధికారము శ్రీకృష్ణుని కేర్పడియుండెను.

ఆ కాలములో రాజదూతలు మూడు వర్గములలో విభక్తమై యుండుచుండిరి.

1 జాతి, దేశాభ్యుదయాదర్శముతో సంధి, యుద్ధము మొదలగు ముఖ్యనిర్ణయములు రాజులతో పునరాలోచించక స్వయముగ సంపూర్ణాధికారము గలిగియుండు రాజదూతలు ప్రథమశ్రేణిలో పరిగణింపబడుచుండిరి.

2 రాజసంబంధీకుల యంగీకారానంతరము పరరాజ్యములతో వార్తాలాపముల, వ్యవహారముల నెరవేర్చు నధికారము కలిగిన రాజదూతలు రెండవ తరగతివారుగ నుండిరి.

3 కేవలము రాజుల సందేశములను మాత్రమే యన్యరాజుల కందించుట కేర్పడు రాజదూతలు మూడవ తరగతిలో చేర్చబడుచుండిరి.

ఈ ఆధారముపై పరిశీలించిన శ్రీకృష్ణుడు మొదటి శ్రేణికి, అంగదుడు - రావణుని దర్బారులోని శ్రీరామచంద్రుని రాజదూత—రెండవ తరగతికి, జగజ్జననియైన సీతా మహాదేవి క్షేమసమాచారము తెలుసుకొనుట కేర్పడిన పవనపుత్రుడు—హనుమంతుడు—మూడవ దర్జాకు చేరుచుండెను.

ఈనాటి వైజ్ఞానిక యుగమునందు కూడిరి, ప్రతి యుగమునందు కూడ రాజదూత లేక రాజ్యప్రతినిధి యవధ్యునిగ లెక్కింపబడుచుండెను. రాజదూత నవమానించుట, అగౌరవపరచుట, తిరస్కరించుట

రాజ్యాంగరీత్యా మహా ప్రాకారముగ నిర్మితమై యుండెను అది యవాంఛనీయముగ అసమానముగ నుండెడిది. అటుల సంఘటించిన నది సమరాహ్వానముగ గణింపబడుచుండెను

ఈ వాడుక సహిత మీ పరంపరాచారము గౌరవార్హముగ గలదు ప్రతి రాజ్యమునందు రాజదూత గౌరవాదరణలలో చూడబడుచుండును క్రీ పూ మూడవ శతాబ్దమునందు భారత చక్రవర్తియైన చంద్రగుప్తుడు యవనుల పరాజితులజేసి భారత గౌరవమును గాపాడెను యవన ప్రభువరేణ్యుడైన సెల్యూకస్ రాజదూతయగు మెగస్తనీసును చంద్రగుప్త చక్రవర్తి తన రాజసభయందు పాల్గొనుట కనుమతించెను

ఈతడు చక్రవర్తి రాజసభయందు పాల్గొనుచు భారతీయుల సాంఘిక, రాజకీయపరిస్థితుల నధ్యయన మొనరించి, నొక యమూల్య గ్రంథరాజమును రచించి ఋణవిమోచనుడయ్యెను భారత ప్రాచీన సాంఘిక వ్యవస్థవిస్పష్టీకరణమున కీ గ్రంథరాజము బలవత్తర ప్రమాణమనుట నిర్వివాదాంశము

చంద్రగుప్తుని కుమారుడైన బిందుసారుడు యవన రాజదూత యగు డిమేకుసిని ఘనముగ సత్కరించెను అపరధర్మరాజ జనబడిన అశోకచక్రవర్తి యత్యుత్కృష్టమైన రాజదూత వ్యవస్థను పునర్నిర్మాణ మొనరించి ప్రపంచమున నొక యమూల్య సంపత్తి నందించెను అశోకుని శిలాశాసనములవలన విదేశీయులతో నేర్పరచిన సంబంధ బాంధవ్యములు విదితమగుచున్నవి

1 మసిడోనియా అంతిగ్న గొనాటసుడు
2. ఉత్తర ఆఫ్రికా మగసుడు
3 ఇపీరియా అలెక్జాండ్రుడు
4. ఈజిప్టు టాల్మీ
5 సిరియా అంతియోక

ప్రియదార్శనికుడైన అశోకుడు తన స్వసంతానమైన సంఘమిత్రను, మహేంద్రుని భారతీయ సంస్కృతి వ్యాప్తికొరకు సింహళమునకు—లంక—పంపిన నిదర్శనములు శిలాశాసనములందు కానవచ్చును తక్షశిలావాసియగు హీలియోడోర్ యను నాతనిని భగభద్రుడను భారతీయ రాజన్యుడు స్వాగతపరచిన విధములు విదిశా—భిల్సాస్టేషన్ ప్రదేశము 3 మైళ్ళ దూరమునందుండు — నగరమందలి లోహస్తంభ శాసనమునందు గలవు ఈ యవనరాజదూత తనను భాగవత సాంప్రదాయకునిగ శుద్ధి చేయించుకొని, విదిశా నగరమునందు వాసుదేవుని పరమభక్తుడై గరుడ ధ్వజమును స్థాపించెను. ఈ సంఘటన మా కాలపు యవన సామ్రాజ్యమైన అంతిలికిడ్ పరిపాలన సమయమునందు సంఘటించెను హీలియోడోర్ యాతని రాజదూత

ఈ రెండు—భారతదేశము, గ్రీసుదేశము—దేశములమధ్య క్రీస్తు పుట్టుట కనేక శతాబ్దములకు పూర్వమే ఘనిష్ఠ సంబంధ బాంధవ్యము లేర్పడి యుండెను భారతీయ సాంస్కృతిక ప్రచారకులు, పండిత ప్రకాండులు, కళాకోవిదు లనేకులు చీనాదేశ మేగి భారతీయతను విశదపరచిరి పరస్పర సాంస్కృతిక సంగమ కార్యమును సంపూర్తి చేసిరి

క్రీ శ 89-105 మధ్య చీనాచక్రవర్తియగు హో—తి దర్బారులో ప్రథమ రాజదూత స్వాగత మహోత్సవ మతివైభవముగజరిగెను ఆతర్వాత టాంగ్ చక్రవర్తికోరికపై మగధ సామ్రాట్టు పండిత చక్రవర్తియైన పరమార్థిని రాజకీయ ప్రతినిధివర్గము—పొలిటికల్ డెలిగేషన్—నకు నాయకునిగ నేర్పరచి చీనాకుండుంచెను

సి వంశజుడైన యాంగ్చక్రవర్తి క్రీ శ 617 లో సంగయూన్ యను నాతనిని భారతదేశమునకు రాజదూతగ బంపెను ఈతడు నిర్ణీతకాలానంతరము స్వదేశ మేగునపుడు భారతదేశమునుండి 180 బౌద్ధ గ్రంథములను తీసుకువెళ్ళెను

క్రీస్తు 7 వ శతాబ్దమునందు కనోజ్ చక్రవర్తియగు హర్షవర్ధనుడు, గుప్త యుగాచారానుసారము, రాజదూతవ్యవస్థను చక్కగ నిర్వహించెను చీనారాజదూతయైన వాంగ్—హ్యు యాదుమారులు భారతదేశమునకు రాజదూతగ వచ్చు సౌభాగ్యము గడించెను ఈతడేగాక ఇత్సింగ్ హ్యూయన్ సాంగ్, ఫాయి యాన్ మొదలగు వారి యాగమనము నిరాటంకముగ సాగెను

ఓఢ్రచక్రవర్తియైన ప్రభాకరదేవుడు క్రీ శ 718 సం న తన రాజకీయ గ్రంథాలయమునుండి ప్రఖ్యాత భారతగ్రంథమగు 'గండవ్యూహము'ను నిచ్చి నొక రాజదూతను చీనాయందేర్పరచెను.

క్రీ పూ. మూడవశతాబ్దములో రోము చక్రవర్తియైన సీజర్ అగస్టస్ పలుగురు భారతీయ రాజదూతలను గౌరవించెను రాజదూతలతోపాటు శ్రవణాచార్యుడను గొప్పదార్శనికుడు సహితము రోము సామ్రాజ్యమును సందర్శించెను కారణాంతరములచే నీతడు ఏథెన్సునగరమునందుండిన కాలమునందటనే విగత జీవుడయ్యెను

ఆనాటి ప్రఖ్యాతచరిత్రకారుడగు నికోలస్ అభిమతానుసారము భారతీయ రాజదూతలు నాలుగు

సంవత్సరముల ప్రయాణానంతరము రోము నగరము చేరుచుండిరి భారతీయ రాజదూతల గౌరవించిన రోము చక్రవర్తులలో క్రిందివారు ముఖ్యులు —

1	ట్రైజన్	క్రీ. శ.	98–117
2	హాడ్రియన్	,,	117–138
3	ఎంటోనియస్ పాయస్.	,,	138–161
4	హెలియో గాబిజ్	,,	218–222
5	ఔరిలోలోన్	,,	270–275
6	కాన్‌స్టన్‌టయిన్	,,	323–325
7	జూలియన్	,,	361–363

భారతదేశమున రోమా సామ్రాజ్యముతో కేవలము రాజకీయసంబంధము మాత్రమే గాక వాణిజ్య వ్యాపార సంబంధము సహితము స్థిరముగ నేర్పడి యుండెను పుదుచేరి—పాండిచేరి—సమీపమందలి అరికమెడ్ ఖనిజవ్యవహార మీ విషయమునకు ప్రబలాధారము

నైజాం రాజ్యమందలి సహ్యాద్రి, పర్వత పంక్తులలోని అజంతాగుహల యపూర్వసౌందర్య చిత్రములు, కళావశేషములు సహితము ప్రాచీన భారతీయాంతర్జాతీయ విఖ్యాతను వేనోళ్ళ చాటుచున్నవి చాళుక్యచక్రవర్తియైన పులికేశిని, పర్షియా పాదుషా యగు ఖుసురో రాజదూతను ఘనముగ స్వాగతిపరచుచున్న రమ్యదృశ్యము దీనియందు కళారూపమున చక్కగా చూపబడియున్నది

పర్షియాదర్బారులో భారతీయ రాజదూతల పూర్వగౌరవములతో సత్కరింపబడినటుల విఖ్యాత అరబు చరిత్రకారుడైన తాబరీ యుల్లేఖన మీసాదు సహి కానవగును.

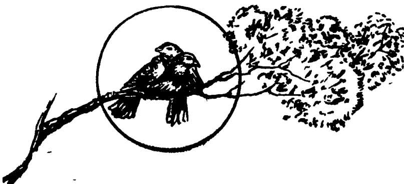
సుమత్ర, జావా బోర్నియోద్వీపము లాగాను భారతదేశభాగములైయుండెను ఆయా ద్వీపవాసులు తమ సర్వస్వాన్ని వదలుకొని, భారతీయ సంస్కృతిని యవిచ్ఛేదాంశముగ తమదిగ చేసికొనియుండిరి ఆ దేశముల అర్వాచీనభవనములు భవ్యసాంస్కృతిక చిహ్నములై, భారతీయారాధకులుగ శోభించియుండుట గర్వింపదగినయంశము

మగధచక్రవర్తి యగు దేవపాలదేవుడు సుమిత్రాధిపతియైన బలపుత్రదేవుని రాజదూతను తన రాజసభయందు సత్కరించెను ఆ విదేశ రాజదూత నలంద విశ్వవిద్యాలయమునకు రె గ్రామములను దాన పూర్వకముగ నొసగి ధన్యజీవి యాయెను.

ఈనాటి స్వతంత్రభారతము సహితము ప్రాచీన సాంప్రదాయముల పాటించుటయత్యవసరము భారత జాతి, భారతదేశ గౌరవాదరణ లన్నియును రాజదూతల పై సాధారపడి యున్నవి వారి జాతీయాభిమానము, వారి దేశ సేవాసక్తి, వారి కార్యదక్షత, వారి ధైర్య స్థైర్యము, వారి వ్యవహార కౌశలము, వారి యాదర్శమయమైన ప్రవర్తన, వారియందలి కార్యశీలత భారత భాగ్యోదయమునకు విలంబనము గాజాలదు

ఈ రహస్యావగాహనమునకు ప్రాచీన భారతీయ రాజదూత వ్యవస్థ, ఆ పరిపాటి దీపస్తంభ రూపమున మార్గదర్శి, సహకారి యగుట నిర్వివాదాంశము

శ్రీ బి యస్ శర్మ.

గ్రంథ విమర్శనము

మేఘసందేశము
(అనువాద కావ్యము)

కృతికర్తలు: కాటూరి లక్ష్మీనరసింహారావు, కాటూరి రామచంద్రరావు బి యే ప్రతులకు: కాటూరి రామచంద్రరావు అడ్వొకేట్, బి యే ఇన్నీసు పేట, రాజమహేంద్రవరము వెల రూపాయి

ఈ గ్రంథంలో పూర్వభాగం లక్ష్మీనరసింహారావుగారు, ఉత్తరభాగం రామచంద్రరావుగారు భాషాంతరీకరించారు తండ్రిగారు పూర్తి చెయ్యకుండా విడిచిన భాగం తాననువదించి పూర్తిచేశామని రామచంద్రరావుగారు పీఠికలో వ్రాస్తున్నారు

కాటూరి రామచంద్రరావుగారు పీఠికలో మేఘుడు పోయి యక్షుని ప్రియురాలికి సందేశం స్వయంగా వివరించినట్లు వర్ణించే శ్లోకాలు ప్రక్షిప్తాలు కావనీ, 'ధూమజ్యోతిస్సలిలమరుతాం సన్నిపాతః క్వమేఘః' అన్న శ్లోకమే ప్రక్షిప్తమనీ సమర్థించారు ఇందుచేతనే వీరీ చివరి శ్లోకాలు కూడా తెలుగులోకి అనువదించారు

కాని వీరి వాదం సరియైనది కాదు నిజానికి చివరివే ప్రక్షిప్త శ్లోకాలు కాళిదాసు కావ్యంలో కథావిషయం మేమీ ప్రస్తావించనే లేదు అసలిది ఒక కథగా ఆ కవి ఉద్దేశించినట్లే కనబడదు కనకనే కథానాయకుడైన యక్షుని పేరైనా చెప్పకుండా ఒకానొకను అని అర్థం ఇచ్చే 'కశ్చిత్' అనే మాటతో విడిచిపెట్టివేశాడు మేఘం వట్టి అచేతన వస్తువనీ ఇది సందేశం తీసుకోపోలేదనీ కవి మొట్టమొదటే పాఠకుల మనస్సులో బయలుదేరే సందేహం ఎగరగొట్టివేశాడు కాని యక్షుడు కామార్తుడు, కనక అతనీ గోడంతా ఈ విధంగా మేఘంతో మొరపెట్టుకొన్నాడని కూడా కాళిదాసు కావ్యంలో అంతటా స్ఫురిస్తూనే ఉన్నాడు లేకపోతే యక్షునికీ, మేఘునికీ మధ్యన జరిగిన సంభాషణాదికం గూడా కవి యీ కావ్యంలో ప్రవేశపెట్టి ఉండును.

ఈ కావ్యం అంతా యక్షుని ఉన్మత్త ధోరణిగానే కవి ఉద్దేశించి వ్రాసినదే అనడానికి, చివర యక్షుడు మేఘుని ఆశీర్వదించడం కూడా ఒక తార్కాణమే. ఇంతేగాక మల్లినాథాది ప్రాచీన వ్యాఖ్యాతలు చివరి శ్లోకాలు ప్రక్షిప్తాలనే భావంతో వీటికి వ్యాఖ్యానం వ్రాయడం మానివేశారు. నిజానికి కావ్యం ఇలాగ ముగిసినప్పుడే దీనిలోని మనోజ్ఞ వ్యంగ్యం మరింత రమణీయంగా పాఠకులకు స్ఫురిస్తుంది

ఇక అనువాద విషయం—ఇంతకు పూర్వం వచ్చిన ఉత్తమోత్తమ మేఘసందేశాలు కూడా మూల మాధుర్యం మాడోతంతైనా పాఠకులకు స్ఫురింపజెయ్యలేకపోతున్నాయి కాళిదాస కవితలో పద పదార్థాలకు రెండింటికీ ప్రాధాన్యం సమానంగా ఉంటుంది. ఇంతకుపూర్వం వచ్చిన అనువాదకులందరు చాలావరకు మూలశ్లోకభావాలు మాత్రమే యథాతథంగా తెలుగులోకి తీసుకురాగలిగారు కాళిదాసుని మందాక్రాంతా వృత్తాల సొగసుగాని, అపూర్వమైన కాళిదాసీయ పదఘటనాగాంభీర్యంగాని ఏ అనువాదంలోకీ రాలేదు దీనితో అనువాదాల్లో కాళిదాస కవిత సగానికి సగం అదృశ్యమైపోయింది ఇక తెలుగు పాఠకులకు దొరికిన వల్లా సంస్కృత రచనలోని భావచ్ఛాయలు మాత్రమే

ప్రస్తుతానువాదానికి కూడా ఈ లోపమే వచ్చింది మూలశ్లోకంలో పదలాలిత్యము, మాధుర్యము సంస్కృతం తెలియనివారికిగూడ సులభంగా హృదయానికి హత్తుకుంటా యి దీనికి తార్కాణంగా మూల శ్లోకము, అనువాదముకూడా ఇక్కడ ఉదహరిస్తున్నాము

"ప్రత్యాసన్నే నభసి దయితా
జీవితాలంబనార్థీ
జీమూతేన స్వకుశలమయీం
హారయిష్యన్ ప్రవృత్తిం
స ప్రత్యగ్రైః కుటజకుసుమైః
కల్పితార్ఘాయ తస్మై

ప్రీతః ప్రీతి ప్రయుఖవదనం
    ప్యాగతం వ్యాజహార"

"నభమునమీప మాటయు
    మనః ప్రియ ప్రాణము నిల్పు మేఘుచే
శుభనిజసౌఖ్యవార్త మది
    జొప్పడ బంపగ నిచ్చ జేసి నా
డభినవ శైలమల్లికల
    నర్చనజేసి ప్రహర్షమంది దు
ర్లభ ఘనయంచు బిల్చి కుశలం
    బడిగెన్ ప్రియమైన పల్కులన్"

దీనిలో 'దుర్లభఘున' అనే సంబోధనం ప్రాస కోసం మూలంలో లేకపోయినా తెలుగులోకి తెచ్చి పెట్టుకున్నట్లు కనబడుతుంది ఇది ఇలాగ ఉండగా కేవలం మూలానువాద రచనల పోకడలు పరిశీలించినా రెండిటి తారతమ్యము పాఠకులకు స్ఫురింపగలదను కుంటాను

ఆంధ్రానువాదకు లిద్దరి రచనలలోను నిశితమైన సంస్కృతాంగ్రభాషా పాండిత్యం స్ఫురిస్తూంటుంది పూర్వభాగం రచనకంటె ఉత్తరభాగ రచనలోని కవనంలో జీవము, జిగి ఎక్కువ ఈ క్రింది ఉదాహరణాన్నిబట్టి ఈ భాగం కవితా స్వభావం గ్రహించవచ్చును

కెంబంగరు చాయ మేనుదీగల బొల్చు
    లలనలు నీమించు లతలకుద్ది
పలువన్నె చిత్రంబు లలరారు పటముల
    బంతినీయింద్ర చాపములకుద్ది
సంగీతసహితమై శ్రావ్యమౌ మార్దంగ
    రావంబు నీదు గర్జలకు నుద్ది
మణికాంతులగల కుట్టిమంబుల నిగనిగల్
    నీలోని మెరుగారు నీటికుద్ది
యాటుచునలరారు నిని రెయిల్ల నమరుచుండ
నున్నతుడవైన నిమబోలె మిన్నుముట్టి
యలకలోనున్న ప్రాసాదములు దలంప
సర్వవిధముల సరితూగ జాలు నీకు

దివోదాసు

[పురాణనాటకం]

శ్రీరాముల సచ్చిదానందశాస్త్రి గారు వలయువారు సావిత్రీ గ్రంథ మండలి ఓంకారమందిరము, కొల్లం కొండ పోస్టు, గుంటూరు జిల్లా వెల రెండు రూపాయలు

ఇది పూర్వమీమాంసోత్తరమీమాంసలవాదోపవాదాలకు సంబంధించిన నాటకము పూర్వమీమాంసకులు కర్మమాత్రమే సర్వకారణమని నిర్వచిస్తారు అంతేగాని ఈశ్వరుణ్ణి అంగీకరింగరు

ఉత్తరమీమాంసకులు ఈశ్వరవాదులు ఈ రెండిటికీగల వైరుద్ధ్యము, ఉత్తర మీమాంసాధిక్యము సూచించేదీ దివోదాసుని కథ కాశీఖండాంతర్గతమైన ఈ కథ తీసుకుని రచయిత దీనిని పదిఅంకాల నాటకంగా రచించారు

ఈనాటకం గద్యపద్యాత్మకంగా సాంప్రదాయిక ధోరణిలోనే నడిచిపోతుందిగాని, దీనిలో సాంప్రదాయిక నాటక లక్షణాలు కనబడవు

ఈ నాటకం మొత్తంమీద కథా కథన ధోరణిలోనే నడిచిపోతుంది అందుచేత దీన్ని నాటకం అనడంకంటె నాటకాకారంలో ఉన్న కథాకావ్యము అనడమే న్యాయ్యము

ఈ నాటకంలో గద్యరచనకంటె పద్యరచన మిన్నగా ఉన్నది ఈ క్రింది వృత్తాలనుబట్టి రచయిత పద్యరచనా నైపుణి గ్రహించవచ్చును

"ఒక వారాణసిగాదు భూతలముగా
    దున్నట్టి లోకాల కే
లిక విశ్వేశ్వరుడే సమస్తమును దే
    లించన్ సుభ్రశీల, నీ
సకలంబున్ దన రూపుగా దనరు, నా
    సర్వాత్మకస్వన్న లం
దక గావింపరు దివ్యలబ్ధి రమా
    నాథాదు లే కార్యముల్"
—ప్రథమాంకము.

"చేసినయట్టి సత్తపము,
    చెందిన యష్టమహాసిద్ధులున్
వీసర పోకయుండ బృథివీవర
    వర్యుడ వైతి నీదివో
దాసనునామ మూని, సుర
    ధామమునం బలె ధాత్రి నీ ప్రజల్
వాసికెలంగ సంపదలు, వర్థిలు
    మిద్ధయశస్సమృద్ధిలోన్"

కులంలేని పిల్ల

[సాంఘిక నాటకం]

పినిసెట్టి శ్రీరామమూర్తి ఆదర్శ నాట్యమండలి, పాలకొల్లు వెల రూపాయి పావలా

ఇది వర్ణవిభేదాలు కూడదని నిరూపించే నవల నాటకం రచయిత అక్కడక్కడ పాటలు కూడా ప్రవేశపెట్టారు పాపన్న పంతులనే చాందసుడుంటాడు అతని కుమారుడు సుదర్శనం సుశీల అనే కులంలేని పిల్లను పెళ్ళిచేసుకుంటానని పట్టు పడతాడు తండ్రి వల్లకాదంటాడు చివరికి కొడుకు తండ్రికి ఎదురుతిరిగి సంఘోద్ధరణాదర్శంతో తాను వలచిన పిల్లనే పెళ్లిచేసుకుంటాడు

ఇది ఇలా ఉండగా సుదర్శనం చెల్లెలు విమల సుదర్శనం బావమరిది శేఖరుని పెళ్లిచేసుకోవాలని అనుకుంటుంది

పాపన్న పంతులు కొడుకు చేసినది అంగీకరించి నట్లు నటించి, ఒకనాడు హఠాత్తుగా కొత్తగా పుట్టిన శిశువును హత్యచెయ్యబోతాడు కాని సుశీల అడ్డు వస్తుంది చివరికి కత్తిపోటువల్ల సుశీల చచ్చిపోతుంది ఇది జరిగిన తరవాత పాపన్న పంతులుకు పశ్చాత్తాపం వస్తుంది చివరికి విమలా శేఖరుల పెళ్లితో నాటకం ముగిసిపోతుంది

కథఅల్లికనుబట్టిచూస్తే నాటకం చివర ఇల్లాటి అఘాయిత్యం అక్కరలేకుండానే పంతులులో పరివర్తన తీసుకురావచ్చును మొత్తంమీద ఇల్లాంటి లోపాలు నాటకకథలో అంతటా కనిపిస్తాయి

పాత్రస్వభావాలను గురించిగాని లేక ఈ నాటకంలోని పాటలను గురించిగాని అంతగా వ్రాయవలసిందేమీ లేదు

ఈనాటకంలో ఒక్క సంభాషణలు మాత్రం కొంచెం చురుగ్గా చలాకీగా సాగిపోతూంటాయి ఈ వీటివల్లనే పాఠకులీ నాటకం కొసదాకా చదువుకోవడానికి వీలవుతుంది

ప్రగతి

[నాటికల సంపుటం]

ఆచార్య ఆత్రేయ, ఉదయసాహితి, గవర్నర్ పేట, గుంటూరు వెలముప్పావలా

ఇది రెండు నాటికలసంపుటి. వీనిలో మొదటిది '*Progress*' అనే ఆంగ్లనాటిక మొదటి పది పేజీలు, చివరిపేజీ చదివినతరవాత వ్రాసినదని ఆచార్య ఆత్రేయ పీఠికలో తెలియజేశారు. రెండవది కాపలావానిదీపం. ఇది హరీంద్రనాథ చటోపాధ్యాయ వ్రాసిన నాటికకు అనువాదం

ఒక శాస్త్రపరిశోధకుడు గట్టిపరిశోధన చేసి ప్రపంచం అంతా భస్మీపటలంచేసే మారణాయుధంకనిపెడతాడు అవిసంగా ప్రపంచంలో యుద్ధాలు లేకుండా చెయ్యవచ్చునని అతననుకుంటాడు కాని అతని సోదరి శాంతి ఆ చేసేదిరాక్షస కృత్యమని నిందిస్తూ పరిశోధనాగారంలోని వస్తువులన్నీ విరజిమ్మి పారేస్తుంది ఇదీ ప్రగతిలోని కథ

ఈనాటిక చాలా మంచి నాటిక కాని అనువాదకులు యథాతథంగా అనువదించక పోవడంవల్ల తెలుగు నాటిక చప్పగా తేలిపోతుంది వీరికి పూర్వమో తరవాతో తెలియదుగాని శ్రీ మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారు దీన్ని అనువదించి ప్రదర్శించారు. ప్రదర్శనలోకూడా ఆనాటిక బాగా రక్తికట్టింది ఇల్లాంటి ఉత్తమనాటికలు అనువదించేటప్పుడు అనువాదకులు తగినంత శ్రద్ధతీసుకోకపోతే—చివరికి మూల రచయితకే అన్యాయం జరుగుతుంది

ఇక రెండోనాటికలో అనువాదం చురుకైన సంభాషణలతో సాఫీగా చక్కగా నడిచిపోయింది

శైవసర్వస్వము

పండిత ముదిగొండ కోటయ్యశాస్త్రి అయ్యవారు. ఈమని వయా దుగ్గిరాల, గుంటూరుజిల్లా వెల 3-8-0

ఇది శైవుల ఆచారవ్యవహారాలు, ధర్మాధర్మాలు, శైవవేదాంతము మొదలయిన విషయాలను గురించిన గ్రంథము రచయిత ప్రమాణపరిచ్ఛేదము అనేవిభాగంలో శాంభవదీక్ష స్వీకరించే విధానము, సప్రమాణంగా వివరించారు

దీనిలో రెండోవిభాగం ఆచరణాచారదీపిక దీనిలో రచయిత భస్మధారణాది విధానాలన్నీ విపులంగా వివరించాడు

అటుపిమ్మట శాంభవీయ ధర్మసూత్రావళి విభాగంలో శైవధర్మసూత్ర గ్రంథాలనుండి సేకరించిన ప్రామాణిక సూక్తులతో శైవధర్మాలనుగూర్చి చేసిన కూలంకష చర్చ కనిపిస్తుంది నాలుగవది చారిత్రికమైన శైవజ్యోతి అనే అధ్యాయము రచయిత దీనిలో సంగ్రహంగా శైవమతచరిత్ర వ్రాశారు

అయితే ఇది మొట్టమొదటే చెప్పుకుంటే పాఠకులకు ఈ గ్రంథం ఇంకా సులభసాధ్యంగా ఉండేది. మున్ముందున్న సంస్కృతశ్లోకాలు మొదలైనవి

ఎక్కువగా ఉదాహరించడంవల్ల కూడా సామాన్య పాఠకుల కీ పుస్తకం చదవడం దుష్కరం అవుతుంది.

అయితే శైవసంప్రదాయాన్ని గురించి సంగ్రహంగా తెలుసుకోదలచినవారికి మాత్రం ఈ పుస్తకం బాగా ఉపయోగిస్తుంది. పుస్తక ముద్రణాదికం చక్కగా ఉన్నది.

Journal of Andhra Historical Reserch Society
Vol XIX July 1948 to 1949 April

ఇది శ్రీ రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారి షష్టిపూర్తి సందర్భంలో ప్రకటించిన సంచిక.

దీనిలో శ్రీ కేపీ రామేశం, శ్రీ టి యన్ రామచంద్రన్, శ్రీ దినేశ చంద్రసర్కార్, డాక్టర్ వి యస్ అగ్రవాల్, ప్రొఫెసర్ ఆర్. సుబ్బారావు, శ్రీమతి వి యశోదాదేవి మొదలయిన ప్రముఖ చరిత్ర పరిశోధకుల వ్యాసాలున్నాయి. వీటిలో ఒక 6 వ్యాసాలు టి యన్. రామచంద్రన్ గారు వ్రాసినవి. మిగిలినవాటిలో మరి నాలుగు వ్యాసాలు శ్రీ కేపీ రామేశంగారు రచించినవి. మిగిలినవాటిలో రెండు శ్రీ దినేశ్ చంద్ర సర్కార్ వ్రాసినవి.

ఈ రచయితల వ్యాసాలన్నీ చరిత్ర పరిశోధకులకు, ప్రాచీ-భారతీయ చరిత్ర పరిశోధకులకు బాగా ఉపయోగించేవే. అయితే విషయవైవిధ్యంతోపాటు రచయితృవైవిధ్యం కూడా ఉంటే ఈ సంచిక ఇంకా ఆకర్షకంగా ఉండేది.

11 వ శతాబ్ది మొదలుకొని 15 వ శతాబ్ది అంతంవరకు పరిపాలించిన కొన్ని ఆంధ్రదేశీయ రాజవంశాలను గూర్చి శ్రీమతి యశోదాదేవి గారు రచించిన వ్యాసం ఆంధ్రదేశ చరిత్రాభిమానులకు, అందులోను సంగ్రహంగా ఆకాలపు చరిత్ర తెలుసుకోగోరే పాఠకులకు బాగా ఉపయోగిస్తుంది.

ఈ పత్రిక చిరకాలంనించి ఆంధ్రదేశ చరిత్ర పరిశోధకుల కెంతో సహాయకారిగా ఉంటున్నది. ఇలాంటి పత్రిక ఒక సంవత్సరంలో రావలసిన 4 సంచికలకు బదులు ఒక్కటే సంచిక ప్రకటించడం చాలా విచారకరమైన విషయం. తగినంత ధనసహాయం లేకపోవడమూ, మొదలైనవి దీనికి కారణాలయితే కావచ్చును. ఇది ఇటీవల భారతదేశంలో నే కాక విదేశీయుల మన్ననలు కూడా అందుకుంటూన్నదని తెలుస్తున్నది.

సంపాదకులు, పాఠకులు ఈ పత్రిక అభివృద్ధికి ఇంకా ఎక్కువగా సహకరించగలరనీ, అవిధంగా ఆంధ్రదేశీయ చరిత్రపరిశోధనకు చేయూత ఇవ్వగలరనీ ఆశిస్తున్నాను.

ర మ ణ స్మ ర ణ

రామచంద్ర కౌండిన్య ప్రాప్తిస్థానము కాళహస్తి రామనాథముగారు, ట్రంకురోడ్డు, నెల్లూరు వెల ౮ అణాలు

ఇది రమణమహర్షిపై రామచంద్ర కౌండిన్య రచించిన కొన్ని చిన్న గీతికల సంపుటి. ఇందులో రచయిత రమణమహర్షి వ్రాసిన కొన్ని తమిళరచనలకు తాము చేసిన అనువాదాలు కూడా చేర్చారు.

ఈ రచనలలో కవిత్వశక్తి అంతగా కనబడకపోవచ్చునుగాని, పదాలమాటు నుండి రచయిత వినయం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది.

'పరిదేవన' అనే శీర్షికలోని ఈ క్రింది పద్యం వీరి కవితాధోరణికి తార్కాణంగా తీసుకోవచ్చును.

ఓసి కనుగోవలంగు మానసింపవి
మాడ్కి విలంగులో మధో
ద్రేకమొ, పాపోద్గమమొ
తెల్లము సేయగదయ్య! మామకా
ప్రోకరుణావివర్జనా,
న్యాత్మకృప దీర్ఘనా, కోణవైవహ
వాక మహిమ్న తేజ! పరిభావిత
భావజ! మానితల్లజా!

Printed & published by S. Sambhu Prasad at the Andhra Patrika Press No 7, Thambu Chetty Street, Madras. Editor: S. Sambhu Prasad.

ఆనందమయమైన గృహజీవనం

అతని ముఖం ఆనందముతో ప్రకాశిస్తున్నది ఆమె ప్రేమతో తయారు చేసిన 'టీ' ఒక గ్లాసు త్రాగడం అప్పుడే ముగించాడు పగలల్లా ఆఫీసులో పనివల్ల వచ్చిన అలసట పూర్తిగా అదృశ్యమైపోయినది ఇక ఇప్పుడు అతడు చేయవలసినది కులాసాగా భార్యతో కబుర్లు చెప్పడం పిల్లలతో ఆడుకోవడం

ప్రతిసాయంత్రమూ ఒక గ్లాసుడు టీ తో భర్తను ఆహ్వానించి అతనిని ఆమె పేద దీరుస్తుంది సుఖమయమైన సంసార జీవనం గడపడానికి అతనికి అంతకంటే ఏం కావాలి? ఉల్లాసాన్నిచ్చే మంచి టీ' తయారు చేయడం ఎంత సులభం! ఇక ఖర్చు విషయమా చాలా స్వల్పం. వ్యవధికూడ ఎక్కువ అక్కరలేదు

పేద దీర్చే రుచికరమైన 'టీ' ని ప్రతి రోజూ త్రాగండి.

మంత్ర శక్తి నిచ్చే పానీయం
"టీ" త్రాగండి

సెంట్రల్ "టీ" బోర్డువారివల్ల ప్రచురింపబడినది.